Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SİVİL KATILIM PROJESİ

Gönüllülük Yeşil Kitap

OCAK 2025

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SİVİL KATILIM PROJESİ

GÖNÜLLÜLÜK YEŞİL KİTABI

Türkiye'de Gönüllülüğün Yaygınlaştırılması için Politika ve Yasal Düzenleme Önerileri

SİVİL KATILIM PROJESİ

Proje	Türkiye'de Demokratik Yerel Yönetişimin Geliştirilmesi için Sivil Katılımın Güçlendirilmesi Projesi
Bileşen	3. Bileşen: Türkiye'de Gönüllülüğe İlişkin Yasal Düzenleme Önerilerinin Geliştirilmesi
Çıktı	Yeşil Kitap
Hazırlayanlar	Prof. Dr. Murat ŞENTÜRK, Kıdemli Uzman Baran Can KARADOĞAN, Uzman
Hukuki Danışman	Prof. Dr. Kübra DOĞAN YENİSEY

İÇİNDEKİLER

1 Giriş 11

1.1 Gönüllülük Politikalarına Neden İhtiyaç Var? 12

1.1.1 Dünya'da ve Türkiye'de Gönüllülükle İlgili Düzenlemelere Kısa Bir Bakış 12

1.1.2 Türkiye'de Gönüllülük: Kısa Bir Bakış 16

1.1.3 Dünyada Kamu Politikalarının Bileşeni Olarak Gönüllülük 18

2 Yeşil Kitap Nedir, Nasıl Hazırlandı ve Ne Hedefleniyor? 22

2.1 Yeşil Kitaba Kaynaklık Eden Çalışmalar 23

2.2 Yeşil Kitabın Amacı ve Hedefleri 25

3 Yeşil Kitap Kapsamında Geliştirilen Öneriler 26

3.1 Önerilere Genel Bakış 26

3.1.1 Politika Seçenekleri 26

3.1.2 Yasal Düzenleme Önerileri 28

3.2 Politika Seçenekleri 30

3.2.1 Amaç 1. Teşvik etmek 30

3.2.1.1 Öncelik 1.1: Kırılgan Grupların Gönüllülüğünün Teşvik Edilmesi 31

3.2.1.2 Öncelik 1.2: Gönüllülüğün Tanınması 35

3.2.1.3 Öncelik 1.3: Ekonomik Teşvik 39

3.2.1.4 Öncelik 1.4: Çalışanlara Teşvik 42

3.2.1.5 Öncelik 1.5: Çalışmayanlara Teşvik 45

3.2.1.6 Öncelik 1.6: Mahalli Kuruluşlara Teşvik 47

3.2.2 Amaç 2. Karar alma mekanizmalarına katılım sağlamak 48

3.2.2.1 Öncelik 2.1: Karar Alma Mekanizmalarına Katılım 49

3.2.2.2 Öncelik 2.2: STK ve Yerel Yönetimler Arasında Etkileşim 52

3.2.2.3 Öncelik 2.3: Gönüllülük Meclisi/Ofisi ve Gönüllülük Federasyonu 54

3.2.3 Amaç 3. Farkındalığı artırmak 57

3.2.3.1 Öncelik 3.1: Gönüllülük Politika ve Strateji Belgeleri 57

3.2.3.2 Öncelik 3.2: Farkındalık Artırma/Kampanyaları 60

3.2.3.3 Öncelik 3.3: Eğitimde Gönüllülük 63

3.2.3.4 Öncelik 3.4: Gönüllü Eşleştirme Platformu ve Gönüllülük Fonu 66

3.2.3.5 Öncelik 3.5: Gönüllülük Ödülleri 69

3.2.3.6 Öncelik 3.6: Farkındalık için Sosyal Etki 71
3.2.4 Amaç 4. Afet ve kriz gönüllülüğünü geliştirmek 73
3.2.4.1 Öncelik 4.1: Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu 73
3.2.4.2 Öncelik 4.2: Afet ve Kriz Gönüllülük Akreditasyonu 76
3.3 Bir Politika Seçeneği Olarak Yasal Düzenleme Önerisi 77
3.3.1 Amaç 1. Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak 81
3.3.1.1 Öncelik 1.1: Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı 81
3.3.1.2 Öncelik 1.2: Gönüllülük Anlaşması 87
3.3.1.3 Öncelik 1.3: Gönüllülük Sigortası 92
3.3.1.4 Öncelik 1.4: Gönüllü Katılım Desteği 98
3.3.1.5 Öncelik 1.5: Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı 103
3.3.1.6 Öncelik 1.6: Gönüllülük İzni 107
3.3.1.7 Öncelik 1.7: Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu 111
3.3.1.8 Öncelik 1.8: Gönüllülüğü Sonlandırma 113
3.3.1.9 Öncelik 1.9: Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politikalar Geliştirme 115
3.3.2 Amaç 2. Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek 117
3.3.2.1 Öncelik 2.1: Ev Sahibi Kuruluş Tanımı 117
3.3.2.2 Öncelik 2.2: Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi 122
3.3.2.3 Öncelik 2.3: Gönüllü Politikası Beyanı 125
3.3.2.4 Öncelik 2.4: Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük 128
3.3.2.5 Öncelik 2.5: Cezaların Yapılandırılması 132
3.4 Sonuç ve İstişare Süreci 134
3.5 İstişare Soruları 136
3.6 Kaynakça 140

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABB:	Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı
AFAD:	İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASHB:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM:	Birleşmiş Milletler
ÇSGB:	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇŞİDB:	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DERBİS:	Dernekler Bilgi Sistemi
GA:	Gönüllülük Anlaşması
GSB:	Gençlik ve Spor Bakanlığı
HMB:	Hazine ve Maliye Bakanlığı
CBİKO:	Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi
KVKK:	Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MYK:	Mesleki Yeterlilik Kurumu
NEET:	Öğretimde, İstihdamda veya Eğitimde Değil
SBB:	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGK:	Sosyal Güvenlik Kurumu
STİGM:	İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TB:	Ticaret Bakanlığı
TBB:	Türkiye Belediyeler Birliği
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TRT:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNDP:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VBYS:	Vakıflar Bilgi Yönetim Sistemi
VGM:	Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu
YYGM:	Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:Yasal Düzenleme Önerilerinin Önceliklendirmesi 24
Tablo 2: Politika Seçenekleri – Kırılgan Grupların Gönüllülüğünün Teşvik Edilmesi 34
Tablo 3: Politika Seçenekleri - Gönüllülüğün Tanınması 38
Tablo 4: Politika Seçenekleri - Ekonomik Teşvik 41
Tablo 5: Politika Seçenekleri - Çalışanlara Teşvik 44
Tablo 6: Politika Seçenekleri - Çalışmayanlara Teşvik 46
Tablo 7: Politika Seçenekleri - Mahalli Kuruluşlara Teşvik 48
Tablo 8: Politika Seçenekleri - Karar Alma Mekanizmalarına Katılım 51
Tablo 9: Politika Seçenekleri - STK ve Yerel Yönetimler Arasında Etkileşim 53
Tablo 10: Politika Seçenekleri - Gönüllülük Meclisi/Ofisi 56
Tablo 11: Politika Seçenekleri - Gönüllülük Politika ve Strateji Belgeleri 59
Tablo 12: Politika Seçenekleri - Farkındalık Artırma/Kampanyalar 62
Tablo 13: Politika Seçenekleri - Eğitimde Gönüllülük 65
Tablo 14: Politika Seçenekleri - Gönüllü Eşleştirme Platformu ve Gönüllülük Fonu 68
Tablo 15: Politika Seçenekleri - Gönüllülük Ödülleri 70
Tablo 16: Politika Seçenekleri - Farkındalık için Sosyal Etki 72
Tablo 17: Politika Seçenekleri - Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu 75
Tablo 18: Politika Seçenekleri - Afet ve Kriz Gönüllülük Akreditasyonu 77
Tablo 19: Gönüllülüğe yönelik genel düzenleyici yaklaşım 79
Tablo 20: AB Üye Devletlerde vatandaşların gönüllülüğe katılım düzeyi 79
Tablo 21: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı 86
Tablo 22: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük Anlaşması 91
Tablo 23: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük Sigortası 97
Tablo 24: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllü Katılım Desteği 102
Tablo 25: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı 106
Tablo 26: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük İzni 110
Tablo 27: Yasal Düzenleme Önerileri - Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu 112
Tablo 28: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülüğü Sonlandırma 114
Tablo 29: Yasal Düzenleme Önerileri - Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politikalar Geliştirme 116
Tablo 30: Uygun ev sahibi kuruluşlar: seçilmiş Üye Devletler 118
Tablo 31: Yasal Düzenleme Önerileri - Ev Sahibi Kuruluş Tanımı 121

Tablo 32: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi 124
Tablo 33: Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllü Politikası Beyanı 127
Tablo 34: Yasal Düzenleme Önerileri - Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük 131
Tablo 35: Yasal Düzenleme Önerileri - Cezaların Yapılandırılması 133

1. Giriş

Gönüllüğü Yaygınlaştırmak ve Toplumu Güçlendirmek: Katılım, İş Birliği ve Ortam

Tarihsel ve toplumsal birikimler ekseninde değerlendirildiğinde Türkiye'de gönüllülük kültürü güçlüdür. Araştırma verileri kayıtlı ve kurumsal gönüllülüğün düşük düzeyde kaldığını göstermekle birlikte kayıt dışı ve bireysel gönüllülüğün toplumsal hayatta yaygın bir örüntü olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu nedenle Yeşil Kitabın üç alt ana teması bulunmaktadır: Katılım, İş birliği ve Ortam. Yeşil Kitap gönüllülükle ilgili katılımı desteklemek, iş birliğini geliştirmek ve ortamı iyileştirmek suretiyle Türkiye'de güçlü bir kültür olan gönüllülüğün yaygın hâle gelmesine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Katılım desteklendiğinde, iş birliği gerçekleştirildiğinde ve ortam iyileştirildiğinde gönüllülük ekosisteminin bütünsel bir biçimde gelişimi ve güçlendirilmesine katkı sağlanabilecektir. Böylelikle gönüllülüğün sadece niceliksel olarak artması değil niteliksel gelişimi de mümkün olacaktır. Gönüllü faaliyetlerin yapılması kolaylaştıkça sivil katılım artacak ve sivil toplum alanı güçlenecektir. Gönüllülüğün yaygınlaşması dayanışmacı, katılımcı ve istişareye dayalı bir kültürün var olduğu daha güçlü bir toplumun oluşmasına değerli katkılar sağlayacaktır.

Bu Kitap gönüllülük kültürünün yaygınlaştırılmasına ve toplumun güçlendirilmesine yönelik katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, gönüllülük kültürünün yaygınlaşmasında hangi politika seçeneklerine ve önceliklere odaklanılması gerektiği hususunu sorgulamaktadır. Bu Kitapta, gönüllülükle ilgili kapsamlı araştırmalar ve ihtiyaç analizi çalışmasından çıkan sonuçlar, farklı gönüllülük alanları ve yaklaşımlarını temsil eden paydaşlardan alınan görüşler (mülakatlar, odak gruplar ve çalıştaylar) ve diğer ülkelerin deneyimlerinden yararlanarak hazırlanan öneriler paylaşılmaktadır. Türkiye'de gönüllülüğü nasıl yaygınlaştırabileceği ve gönüllülük alanını nasıl iyileştirebileceği konusunda politika seçeneklerine ve bir politika seçeneği olarak yasal düzenleme önerilerine ilişkin fikirlerin alınması hedeflenmektedir.

1.1 Gönüllülük Politikalarına Neden İhtiyaç Var?

Türkiye'de gönüllülük kadim bir yaşama kültürüne içkin olsa da ve gündelik hayat pratiklerine rengini verse de gönüllülüğü yaygınlaştırmak için daha fazlası yapılabilir. Söz gelimi Türkiye 2023 Dünya Bağışçılık Endeksi'nde gönüllülük konusunda (gönüllü zaman) 126. sırada yer almaktadır.[1] Bu durum Türkiye'de gönüllülüğün büyük ölçüde kayıt dışı gerçekleşmesiyle ve nitelikli bir biçimde ölçülememesiyle ilişkilidir.[2] Sıralamadaki yeri ne olursa olsun gönüllülük konusunda zengin bir tarihsel birikime sahip olan Türkiye'de *gönüllülüğü yaygınlaştırmak ve toplumu güçlendirmek* için geçmiş deneyimlerden ve yurt dışındaki iyi örneklerden yararlanarak yeni çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar kamu ve sivil toplum alanındaki ilgili tüm paydaşların katılımı ve etkinliği ile tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Ekonomik, toplumsal, siyasal, iklimsel, dijital vb. değişmelerin yaşandığı bir ortamda gönüllülüğe ayrılan zaman dünya ölçeğinde azalmasa da ciddi bir artış göstermemektedir. Türkiye'de ve dünyada gönüllülük eğilimlerinin zayıflamasına yol açan bazı değişmeler ve gelişmeler söz konusudur. Artan yaşam maliyetleri, gönüllülük kültürünün değişimi, örgütlenme ölçeğinin değişmesi, sivil toplum kuruluşlarına (STK) yönelik güvenin azalması, demografik ve kentsel değişimlerin yaşanması bu tür değişmelerdir. Bununla birlikte kamu kurumlarındaki politika ve yaklaşım değişimi, STK'ların gelişimi, afet ve kriz gönüllülüğüne ihtiyacın artması ve yeni medya ve dijital kültürün varlığı, sivil toplumun gelişiminde olumlu unsurlar olarak nitelendirilebilir. Aslında tam da bu değişimler ve gelişmeler nedeniyle daha fazla gönüllülüğe ihtiyaç olduğu bir yüz yıldayız.

1.1.1 Dünya'da ve Türkiye'de Gönüllülükle İlgili Düzenlemelere Kısa Bir Bakış

Gönüllülükle ilgili yasal düzenlemelere dair en önemli karar 21 Mayıs 2001'de Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından (56/38) alındı ve uluslararası örgütlerin ve devletlerin gönüllülüğü düzenlemek ve teşvik etmek için yasal bir çerçeve oluşturmalarının önemi vurgulandı.[3] İlgili kuruluşlar için mali ve yasal düzenlemelerin (vergi teşvikleri) yapılmasının ve paydaşlar arasında ortaklık kurulmasının zeminini güçlendirmenin yanı sıra vatandaşları gönüllülük yapmaya cesaretlendirmek ve teşvik etmek için kolaylaştırıcı ve risklere karşı koruyucu bir çerçevenin oluşturulması önerilmektedir. 2 Ekim 2018 tarihinde, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2030 gündemine gönüllülüğün dahil edilebilmesi için bir Eylem Planı hazırlanmıştır. 17 Aralık 2018'de BM Genel Kurulu, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi çerçevesinde tüm halkın gönüllü faaliyetlere katılımının ve entegrasyonunun teşvik edilmesine yönelik bir karar alınmıştır. Söz konusu kararlar ile BM, hükûmetleri Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını ve gönüllülük ile ilgili hedefleri ulusal

1 CAF, 2023.

2 Benzer bir durum Meksika için de geçerlidir. Meksika'da yapılan bir araştırma çoğu gönüllü faaliyetin resmi kuruluşlar dışında gerçekleştirildiğini göstermektedir. Yasal ve finansal koşulların resmi STK'ları desteklememesi bir neden olarak kabul edilebilir, ancak temel neden resmi kurumlara katılım kültürünün sınırlı olmasıdır (UNV, 2011). Bu sebeple Meksikalı araştırmacıların gönüllülüğün kayıt dışı biçimlerinin de araştırılması ve değerlendirilmeye tabi tutulması konusunda ısrarı bulunmaktadır. Zira "dar" bir gönüllülük tanımı, Meksika gibi ülkelerde gönüllülüğün olmadığı ya da çok zayıfmış gibi değerlendirilmesine neden olmaktadır (Tunçbilek, 2020).

3 BM'nin 2001 yılını Uluslararası Gönüllüler Yılı (IYV) olarak ilan etmesi ve 2011 yılında Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu yayımlaması önemli gelişmelerdir (UNV, 2011).

kalkınma plan ve programlarına dâhil etmeleri için teşvik etmektedir. Avrupa Konseyi gönüllü hizmetinin ulusal düzeyde tanınmasını, 2001 tarihli bir karar ile gönüllü eylemde bulunmayı engelleyen tüm engellerin kanunlarda ve uygulamalarda belirlenmesini ve ortadan kaldırılmasını tavsiye etmektedir. 2010 yılında Avrupa Komisyonu için hazırlanan araştırma raporunda çeşitli politikalar koordine edilmediğinde gönüllülüğün gelişimine zarar verebileceği, gönüllülüğü desteklemek için daha fazla şey yapılabileceği tespit edilerek ulusal düzeyde yasal değişikliklerin teşvik edilmesi ve Avrupa ve ulusal düzeyde veri toplamanın iyileştirilmesi önerilmektedir (Yentürk, 2020, s. 211, 212).

Politika yapıcıların gönüllülüğü kamu politikasına ve uygulamalarına entegre etmek için çok sayıda nedenleri ve gönüllülüğün dönüştürücü potansiyelinden yararlanmak için ellerinde çok sayıda araç vardır. Kamu kurumları, kurumsal destek, kapasite geliştirme, finansman, politika entegrasyonu ve yasal düzenlemeyi birleştiren çok yönlü bir yaklaşım benimseyerek gönüllülüğün gelişmesi için elverişli bir ortam yaratabilir ve daha kapsayıcı, sürdürülebilir, güçlü ve dayanıklı toplumlar inşa edilmesine katkıda bulunabilirler. Türkiye'de gönüllülüğün bu çerçevedeki önemini değerlendirmek son derece önemli hale gelmektedir. Bu değerlendirme sadece gönüllülüğün içsel değerini kabul etmeyi değil, aynı zamanda düzenleyici çerçevelerin gönüllülüğü güçlendirmedeki hayati rolünü de düşünmeyi kapsamaktadır. Gönüllülüğün bu bağlamdaki rolünü değerlendirmek ve etkisini desteklemek ve artırmak için düzenleyici çerçevelerin gerekliliğini göz önünde bulundurmak zorunludur. Uluslararası alanda alınan kararlar küresel ölçekte gönüllülükle ilgili düzenlemelerin yapılmasında harekete geçirici bir etkide bulunmuş ve Türkiye'de de politika kararlarına yansımıştır.

STK'lara ilk kez 10. Kalkınma Planında (2014-2018) "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" başlığı altında yer almıştır. 10. Kalkınma Planında STK'larla ilgili mevcut durum analizinde STK'lara yönelik önemli idari ve yasal düzenlemeler yapılarak, örgütlenme hak ve özgürlüğüne daha fazla imkân sağlayan bir ortam oluşturulduğu, dernek ve vakıfları ilgilendiren mevzuatın iyileştirilerek uygulamada görülen aksaklıkların giderildiği belirtilmiştir. 11. Kalkınma Planı'nda (Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB), 2019) gönüllülük faaliyetleri konusunda çok önemli ve kapsamlı hedeflere yer verilmiştir. 11. Kalkınma Planı'ndaki önemli hedeflerden biri sivil toplum ve gönüllülük alanını güçlendiren kapsayıcı bir çerçeve düzenleme yapılmasıdır (s. 192). 11. Kalkınma Planı'nda "776. Demokratik, katılımcı, çoğulcu, şeffaf ve hesap verebilir örgütlü bir sivil toplumun oluşumunu güçlendirecek düzenlemeler yapılacaktır" ve "776.1. Sivil toplum ve gönüllülük alanını güçlendiren kapsayıcı bir çerçeve düzenleme yapılacaktır" hedefleri bulunmaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi görevi İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne (STİGM) verilmiştir. 2020 Yıllık Programı'nda İçişleri Bakanlığı'nın sorumlu kurum olduğu ve çalışmaların GSB, Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), ilgili STK'larla iş birliği yapılarak gerçekleştirileceği belirtilmiştir. 12. Kalkınma Planında (SBB, 2023) ise gönüllülük ile ilgili olan hedefler artış göstermektedir. Planda gençlerin gönüllülük faaliyetleri konusunda bilinçlendirilmesi ve katılımlarının artırılmasına yönelik tedbirler alınacağına (s.178),

Sosyal hizmet ve yardımların bilinirliği sağlanarak gönüllülük özendirilmesi (s.184), Aile ve kuşaklararası ilişkiler güçlendirilecek, gönüllü faaliyetler artırılması ve yaşlılarda gönüllülük kültürünün geliştirilmesi için farkındalık çalışmalarını yapılması (s.196) hedeflenmiştir. Bu hedeflerin GSB ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB) kamu sektörü açısından gönüllülük alanında daha fazla rol alacağını göstermektedir. Diğer taraftan "Afetlere Dirençli Yaşam Alanları, Sürdürülebilir Çevre" başlığı altında afet ve acil durumlara ilişkin toplumsal farkındalık artırılması ve gönüllülük sistemi geliştirilmesi, "İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Gönüllü Sistemi" geliştirilmesi ve kalitesi artırılması (s.204) hedeflenmiştir. 12. Kalkınma Planı'nda afet gönüllülüğünün ayrı bir biçimde ele alınması dikkat çekicidir. Sivil toplum ile ilgili planlar arasında ise kamu-STK iş birliği, gönüllülük, yardım ve bağış toplama gibi konularda etkili iletişim ve görünürlük faaliyetleri yürütüleceğine, ilköğretim ve ortaöğretim müfredatı sivil toplum çalışmalarını, STK'lara katılımı ve gönüllülüğü özendirmek üzere geliştirileceğine değinilmiştir (s.229).

Düzenleyici çerçevelerin geliştirilmesine yönelik önemli ihtiyaçlardan biri de yakın zamanda AB hibe başvurularına gönüllü katkısının eklenmesi olmuştur. Gönüllülerin katkısını ele alan özel bir hesaplama sistemi oluşturulmuştur. Dolayısıyla eş-finansman noktasında gönüllü emeği de kabul edilmektedir. Diğer taraftan 2010'dan sonra hak temelli örgütlerde yöneticiliğin parçası olarak gönüllü politikası oluşturulmaya başlanmıştır. Bu politikalar gönüllü hakları, gönüllüye erişme, gönüllüyle ilişkiler ve raporlama gibi süreçleri içermektedir. Üniversitelerde gönüllülük çalışmaları dersi ve liselerde sosyal sorumluluk programı/çalışmaları ve uygulamalarının başlaması da yasal düzenlemelere olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Gönüllülük kurumsal hayatta artık daha fazla ön plana çıkmakta, özellikle özel sektörde çalışan gönüllülük konusu oldukça yaygın hâle gelmektedir. Gönüllülük izinleri gibi kavramlar da bu trendin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Artık, çalışanların yıl içinde gönüllü faaliyetlerde bulunmak için izin alabileceği kurumsal politikalar giderek daha fazla kabul görmektedir. Özel sektörün gönüllülüğe ilgisi başta izin olmak üzere birçok düzenlemenin tartışılmasına neden olabilmektedir. Türkiye'de ve bölgede yaşanan afetler ve krizler gönüllülere olan ihtiyacı artırmaktadır. Bu çerçevede STK›lar, afet politika belgeleri oluşturarak afet gönüllülerine yönelik çalışmalara yönelmektedir. Birçok STK, deprem gibi afet sonrası süreçlerde gönüllüleri daha örgütlü bir şekilde sahada tutabilmek ve destek mekanizmalarını daha etkin hale getirebilmek amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca, afet sonrası ortaya çıkan yeni girişimler sayesinde toplumsal dayanışma süreçlerine katılan insanlar, farklı alanlarda gönüllülük faaliyetlerine devam etmektedir. Afet ve krizlere müdahalede kamu kurum ve kuruluşları da gönüllü politikaları geliştirmekte ve uygulamaktadır. Çok tehlikeli ve riskli koşullara sahip afet ve kriz gönüllülüğüne ilişkin de düzenleme ihtiyacı gündeme gelmektedir.

Gönüllülüğün kamu politikalarına dahil edilmesi, gönüllülük faaliyetlerinin kamu-STK iş birliği çerçevesinde konumlandırılması, STK'lar için daha elverişli bir ortamın oluşturulması, STK'ların mali ve yönetsel kapasitelerin iyileştirilmesi vb. süreçlerde çeşitli zorluklar

gündeme gelmektedir. Bunlardan en önemlisi gönüllülük faaliyetlerini belirli tanımlar, haklar, sorumluluklar ve müeyyidelere bağlayan normatif hususlara dairdir. Birçok ülkede bu hususta zorluğu aşmak üzere farklı düzeyde düzenleyici girişimler mevcut olsa da; gönüllülük mevzuatının içeriği, ölçütleri ve sınırlılıkları itibarıyla nasıl inşa edileceği üzerine hâlâ hemfikir olunduğu söylenemez. Diğer taraftan gönüllülük mevzuatının çerçevesi konusunda görece daha net ilkelere sahip olunduğu görülmektedir. Bu kapsamda gönüllülük mevzuatı geliştirilirken ülkelerin özgün nitelikleri ile evrensel insan haklarına uyumun birlikteliğiyle oluşturulan yasal düzenlemelerin olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Parlamentolar-arası Birlik, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu ile BM Gönüllülük Komitesi tarafından da belirtildiği üzere gönüllülüğe dair yasal düzenlemeler her ülkenin özel sosyokültürel yapısı göz önünde bulundurularak şeffaf bir şekilde ve dikkatle hazırlanmalıdır.[4] Ayrıca bazı yasal düzenlemelerin gönüllülere, ev sahibi kuruluşlara ve yararlanıcılara idari, hukuki ve mali yükler getirme riski taşıdığı ve bu nedenle bazen kapsamlı bir düzenleme yerine mevcut mevzuatta değişiklikler ve iyileştirmeler yapılarak teşvik edici ve destekleyici bir ortamın oluşturulmasının mümkün olduğu hatırda tutulmalıdır.[5]

Türkiye'de çeşitli kanun ve yönetmeliklerde; örneğin çevre gönüllüsü, orman yangınları gönüllüsü, belediye hizmet gönüllüsü, itfaiye gönüllüsü, sivil savunma gönüllüsü gibi kavramlar temelinde yasal düzenlemeler bulunmakla birlikte gönüllülüğü bütüncül bir şekilde ele alan ve gönüllülükle ilgili politika ve uygulamalara farklı paydaşlar gözünden bakan kapsayıcı bir yasal düzenlemeye ihtiyaç olduğu alandaki aktörler tarafından vurgulanmaktadır. Türkiye'de yaklaşık on yıldır gönüllülüğün yasal çerçevesinin çizilmesine dair gerek kamu kurumları ve kuruluşlarının gerekse STK'ların araştırma gerçekleştirerek, toplantılar, çalıştaylar vb. etkinlikler düzenleyerek ve konuyla ilgili yayınlar yaparak katkı verdiği söylenebilir.[6] Bu çabalar ihtiyaçların belirlenmesine olanak tanımıştır ancak ihtiyaçların giderilmesi tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Söz konusu unsurları bir araya getirerek Türkiye için gönüllülükle ilgili bir yön çizmek için zamanın olgunlaştığı söylenebilir. Yeşil Kitap, Türkiye'de gönüllülüğün zengin tarihsel ve toplumsal birikimine dikkat çekerek toplumsal yapıya ve kültüre uygun bir çerçevede gönüllülük kültürünün yaygın[7] hâle getirilmesini ve toplumun güçlendirilmesini sağlamak amacıyla gelecekteki gönüllülük politikalarını şekillendirmesi için bir tartışma zemini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

4 Gönüllülük ve Yasal Mevzuat: Rehberlik Notu erişim için tıklayınız.

5 Avrupa Kâr Amacı Gütmeyen Hukuk Merkezi (ECNL) tarafından yapılan ve AB üye devletlerindeki durumu karşılaştırmalı olarak ele alan araştırmaya göre yeni yasalar hazırlanırken bazı unsurlar dikkate alınmalıdır (Hadzi-Miceva, 2007'den akt. Yentürk, 2020, s. 213): *(1)* gönüllülüğün farklı türleri ve biçimleri olduğu ve hepsini düzenlemenin zor ve/veya tehlikeli olabileceği (amaç ortamın geliştirilmesi ve bu nedenle fırsatlar kısıtlanmamalı), *(2)* gönüllülüğü kontrol etmek yerine kolaylaştırması gerektiği (yasal gerekliliklerin gönüllüleri caydırmamalı ve aşırı düzenlemeler kendiliğinden girişimleri engellememeli, küçük örgütlerin yükünü artırmamalı, gönüllü ruhunu azaltmamalı) ve *(3)* her ülkenin gönüllülüğün toplumsal, kültürel ve ekonomik koşullarına göre düzenlenip düzenlenmeyeceğine ve nasıl düzenlenebileceğine karar vermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Avrupa'da gönüllülükle ilgili kanunlar uzun bir süreçten geçerek çeşitli tartışmalardan sonra çıkarılmıştır. Kanunlar yayımlandıktan sonra çeşitli tartışmalara devam etmiş, kanun iptalleri ve yenilemeler gerçekleştirilmiştir (Yentürk, 2020, s. 215).

6 Türkiye'de uzun yıllardır gönüllülük yasasının gerek kamu kurumlarının gerekse STK'ların gündeminde yer almasının ilk nedeni BM, Avrupa Konseyi, AB üye ülkelerde gönüllülük yasası çıkarılması, gönüllü katılımın önündeki yasal engellerin kaldırılması ve teşvik edilmesi yönündeki uyarıları ve kararları olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede bazı Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerinde gönüllülükle ilgili yasalar çıkarılmıştır. İkinci neden ise Türkiye'de gönüllülüğe ilişkin birkaç kamu kurumunun pozitif düzenlemesi ve Dernekler Kanunu'ndaki ilgili madde dışında mevzuatta "gönüllü çalışmayı tanıyan, tanımlayan, hak ve sorumlulukları ele alan ve gönüllü çalışmayı iş hukukunun kapsamından ayıran özel bir kanun bulunmama"sıdır (Yentürk, 2020, s. 207).

7 Çoğu kimselerce duyulmuş, öğrenilmiş, kullanılmış veya benimsenmiş olan, sınırı genişlemiş, herhangi bir bölgede çok görülen, bulunan (TDK).

Gönüllülüğün yaygınlaştığı ve toplumun güçlendiği bir topluma doğru yol alabilmek için politika seçenekleri belirli odaklarda geliştirmeye çalışılmıştır. Araştırmalar, paydaşlarla yapılan mülakatlar, saha ziyaretleri ve çalışma grubuyla yapılan toplantılarda;

- *Kapsayıcı* katılımın sağlanması,[8]
- Çeşitli ve dahil edici iş birliğinin kurulması[9]
- *Esnek, destekleyici, teşvik edici ve kolaylaştırıcı* ortamın geliştirilmesi,[10]

ortak amaçlar olarak ortaya çıkmıştır.

1.1.2 Türkiye'de Gönüllülük: Kısa Bir Bakış

Gönüllülüğün algılanma ve uygulama biçimleri toplumların dinî, tarihî, siyasi, coğrafi ve kültürel özellikleri tarafından inşa edilmektedir (Agerhem, 2004, s. 8). Gönüllülük evrensel bir fenomen olmasına rağmen toplumların yapısal özelliklerine, tarihsel birikimlerine ve siyasi-iktisadi biçimlerine uygun olarak çeşitli anlamlar ve uygulama biçimleri kazanmaktadır. Bu yönüyle bünyesindeki çok boyutlu toplumsal dinamikler itibarıyla gönüllük, tarih, değer ve anlam yüklü bir olguyu ifade etmektedir. Türkiye'de bireyler, gayri resmi olarak komşularına, tanıdıklarına veya yabancılara yardım etmek gibi kayıt dışı gönüllülük yapmaktan sivil toplum kuruluşlarında (STK) yer almak gibi kayıtlı gönüllülük faaliyetleri gerçekleştirmeye kadar birçok ve çeşitli yollarla toplumlarına katkıda bulunmaktadırlar. Gönüllülük yapanların oranı 2019 yılında %7 iken 2021 yılında %13'e, üyelik oranı ise %7'den %12'ye yükselmiştir (Çarkoğlu&Aytaç, 2022). T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) için İstanbul Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen Türkiye Gönüllülük Araştırması (TUGA)'ya göre (2021) yetişkinlerin %66'sı kayıt dışı olarak en az bir kez gönüllülük yapmıştır. Kayıtlı gönüllülerin (%14,4), %7,6'sı bir kurum ya da kuruluş çatısı altında %6,8'i ise herhangi bir kurum bünyesinde olmadan son 12 ay içerisinde en az bir kez gönüllülük yapmıştır. Bu durum Türkiye'de gönüllülüğün daha çok gündelik hayat pratiklerinde kayıt dışı bir biçimde yapıldığını göstermektedir. Kayıtlı gönüllülük gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler ile kıyaslandığında henüz yeterli değildir. Fakat bunu daha ilerilere taşımak mümkündür. Daha fazla insanın katılımını sağlayarak, insanları düzenli olarak zaman ayırmaya teşvik ederek ve daha fazlasını yapmak isteyenleri destekleyerek daha iyi bir konuma gelebiliriz. Zira gönüllü olmayanların sadece üçte biri kendilerini hazır hissettikleri bir zamanda, yedide biri ise gelecek 12 ayda gönüllülük yapmak istemektedir. İnsanlar gönüllülüğe zaman ayırmanın önündeki engeller olarak sıklıkla zaman, bilgi eksikliğinden bahsetmekte ancak bu engelleri azaltmak için fırsatlar bulunmaktadır: Her ne kadar herkes eşit derecede özveride bulunamasa da gündelik hayat pratiklerinde gerçekleştirilen gönüllülüğün önemli zaman dilimlerini içermemesi ve insanların yaşamlarına uygun olması bunlardan biridir. Gündelik hayat pratiklerine içkin gönüllülük faaliyetleri Türkiye'de kayıtlı ve kurumsal gönüllülükten çok daha yaygındır. Türkiye'deki gönüllülük enformel bir nitelik taşımaktadır.[11]

8 Bu genel amaca ulaşmayı sağlayacak hedefler gönüllülüğü ve gönüllüleri teşvik etmek ve karar alma mekanizmalarına katılımı sağlamaktır.
9 Bu genel amaca ulaşmayı sağlayacak hedefler farkındalığı artırmak ve afet ve kriz gönüllüğünü güçlendirmektir.
10 Bu genel amaca ulaşmayı sağlayacak hedefler gönüllülerin haklarının ve sorumluluklarının belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak ve ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmektir.
11 Türkiye'de Gönüllülüğün Mevcut Durumunun Analizi (NSA Türkiye, 2024) kapsamında gerçekleştirilen araştırmaya katılanların (n=722) %87'si gönüllülerden oluşmaktadır. Gönüllülerin %47,26'si resmî (Bir kuruluş aracılığıyla organize edilen), %13,53'ü gayri resmî (Kişisel inisiyatiflerle organize edilen), %39,21'i her iki türde de gönüllülük faaliyetinde bulunduğunu belirtmiştir. Bu veriler gönüllülerin hem resmi hem de gayri resmi gönüllülük faaliyetlerinde bulunduğunu ve Türkiye'deki gönüllülüğün karakteristiklerinden birinin enformellik olduğunu göstermektedir.

Gönüllülük birçok toplumda benzer bir biçimde gerçekleşse de kültürlere özgü bir gönüllülük anlayışından ve pratiklerinden bahsetmek mümkündür. Bu sebeple gönüllülükle ilgili politikaları geliştirirken hem insanın doğasını hem de ilgili toplumun kültürünü dikkate almak gerektiği açıktır. Türkiye'de gönüllülük kayıtlı ve kurumsal gönüllülük imkânlarından çok daha fazlasıdır. Çevrenizde bulunan kişilere yardım etmek, yaşlı bir komşuyu kontrol etmek, mahalledeki yaşlılara ziyarette bulunmak organize, tasarlanmış ve örgütlü faaliyetlere zaman ayırmak kadar değerlidir. Dolayısıyla, gönüllülüğün yaygınlaştırılması amacıyla geliştirilecek politikalar bireylerin motivasyonlarına hitap etmeli ve gönüllülük yapmanın önündeki engelleri hesaba katmalı ve insanların yaşam tarzlarına ve ilgi alanlarına uygun olmalıdır. Kısacası, gönüllü olmak mümkün olduğunca kolay ve cazip hale getirilmelidir.

Bunun için STK'ları, kamu kurumları,özel sektör ve gönüllüler ile iş birlikçi yaklaşım ekseninde birlikte hareket edebilir, ihtiyacın en fazla olduğu yerleri tespit edebilir, daha etkili ve verimli politikaları belirleyebilir, politikaların ve uygulamaların etkisini ölçebilir. STK'lar gönüllü yönetişimi kapasitelerini geliştirme, kamu kurumları ve kuruluşları destekleyici yasal ve finansal teşvikleri düzenleme[12] ve özel sektör kaynaklarını sivil toplum alanına sunarak ve çalışanlarının nasıl dahil olacaklarını öğrenmelerine yardımcı olarak çalışanlarının daha fazla zaman vermesi konusunda adımlar atabilir. Bu nedenle, *gönüllülüğü yaygınlaştırmak ve toplumu güçlendirmek* için fikirleri ve olası eylemleri (politika seçeneklerini ve yasal düzenleme önerilerini) ortaya çıkarmayı amaçlıyoruz.

Gönüllü olanlar sadece kendilerine ve yararlanıcıların hayatlarına dokunmazlar, genel olarak toplumdaki iyilik hâlinin oluşmasına katkıda bulunurlar. Gönüllülük ve gönüllüler aktif vatandaşlığın, toplumsal sorumluluk bilincinin, sivil katılımın ve yönetişimin can damarıdır. Bu nedenle amacımız, daha demokratik ve katılımcı bir toplumun oluşmasına gönüllülükle katkı vermektir.

Dünyanın yaşadığı ekonomik, siyasi, toplumsal, çevresel vb. krizlerin temelde sarstığı ve kırılgan hâle getirdiği unsurların başında toplumsal güven gelmektedir. Demografik değişimlerden biri olan nüfusun yaşlanmasıyla daha fazla açığa çıkan sosyal sermayenin ve sosyal ağların azalması başka toplumsal sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir. Gönüllülük sosyal sermayeyi artıran, sosyal ağları güçlendiren ve nihayetinde toplumsal güvenin oluşmasına ve sürdürülmesine katkı veren unsurlardan biridir. Yerli-göçmen, zengin-yoksul vb. özelliklerin giderek daha fazla ayrıştırıcı ve uzaklaştırıcı bir toplumsal yapının oluşmasına neden olduğu görülmektedir. Farklıların birbirinden uzaklaştığı ve önyargının yükseldiği bir ortamda toplumsal etkileşimin artırılması önemli ihtiyaçlardan biri hâline gelmiştir. Farklı toplumsal gruplara mensup kişilerin etkileşim kurabileceği ve bu etkileşim aracılığıyla birbirlerini yeniden inşa edebilecekleri alanların başında gönüllülük gelmektedir. Bu nedenle gönüllülükle sağlanacak sosyal etkileşimler ortamı toplumdaki dayanışmanın, sürdürülebilir toplumsal ilişkilerin, toplumsal dayanıklılığın sağlanmasına katkı sunacaktır.

12 STK'ların gönüllülerle çalışmaya dair en önemli meydan okuma *kısıtlı imkanlar ve kısıtlı finansal* kaynaklardır. NSA Türkiye (2024) araştırmasındaki gönüllülerin yaklaşık olarak %50'sinin kurum desteği aldığı; yaklaşık %50'sinin ise masrafları kendi karşıladığı görülmektedir. Bu durum çoğunlukla STK'ların maddi kapasitelerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

1.1.3 Dünyada Kamu Politikalarının Bileşeni Olarak Gönüllülük

Sivil toplum dünya genelinde ve Türkiye›de hızla büyüyen bir sektör olarak (üçüncü sektör) ele alınmalıdır. Toplam istihdam içerisinde üçüncü sektör işgücü oranı Avrupa'daki 29 ülkede ortalama %13,2 iken Kuzey Batı Avrupa'da bu oran %15'e yükselmektedir. 29 ülkedeki işgücünün %31'ini gönüllüler oluşturmaktadır (Salamon & Sokolowski, 2018, s. 64, 65). Bu durum, farklı gönüllülük yaklaşımlarını beraberinde getirmektedir. Sivil toplum, kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak, sektörleşmesini tamamlamaya doğru ilerleyen bir yapıdadır ve bu nedenle bu alanda kuralların belirlenmeye başladığı söylenebilir. Sivil toplumu paylaşım ekonomisinin bir parçası olarak gören yaklaşımların yanı sıra aktif vatandaşlığın bir gereği olarak konumlandıran yaklaşımlar da vardır. Ancak her durumda, kamu yararı oluşturmayı amaçlayan ve belirli bir amaca yönelik hareket eden gönüllü bir mekanizmadan bahsedilmektedir. Bu çerçevede son yıllarda kamu politikalarında, toplumsal kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak gönüllülük potansiyelinin tanınması ve kullanılması yönünde kayda değer bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim, gönüllülüğün toplumu güçlendirmedeki önemli rolünün daha geniş bir çerçevede ele alınmasını beraberinde getirmektedir. 21. yüzyılda kamu politikalarında, toplumsal kalkınmanın bir bileşeni olarak gönüllülük şu hususlarda kamu politikalarının parçası hâline gelmektedir:

1. Kamu kurumlarının kamusal hizmetlerinin yürütülmesi
2. Karmaşık toplumsal sorunlara daha yenilikçi çözümler üretilmesi
3. Sosyal bağlantıları ve güven ağlarını geliştirerek sosyal sermayeyi güçlendirmesi
4. Aktif vatandaşlığı, katılımcı karar alma süreçlerini teşvik etmesi ve demokratik yönetişimi güçlendirmesi
5. Aidiyet ve dayanışma duygusunu besleyerek sosyal uyumu ve dayanıklılığı güçlendirmesi

Gönüllülük, çeşitli nedenlerden dolayı kamu politikalarında artan bir ilgi görmektedir. İlk olarak, gönüllülük, sosyal eşitsizlikten çevresel bozulmaya kadar uzanan acil toplumsal sorunların ele alınmasında güçlü bir katalizördür. Gönüllüler genellikle kamu kaynaklarının sınırlı olabileceği veya hizmet sunumunda boşlukların bulunduğu alanlarda faaliyet göstererek *kamu kurumlarının hizmetlerini tamamlamak*tadır. Örneğin, sosyal refah, eğitim veya çevre koruma alanlarında gönüllüler, mevcut kamu hizmetlerini tamamlamak için ek destek sağlayabilir. Gönüllü katkılar, kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte çalışarak yetersiz hizmet alabilecek toplumsal gruplara ve bireylere daha ulaşarak hizmetlerin etkisini artırır.

Gönüllüler politikalara ve uygulamalara farklı bakış açıları, beceriler ve kaynaklar getirerek girift toplumsal sorunlara daha *yenilikçi çözümler üretilmesini* sağlar. Tabandan gelen yaklaşımları yerel ihtiyaçları belirleyebilmelerine ve -geleneksel yukarıdan aşağıya yaklaşımlarla gözden kaçabilecek- hedefe yönelik müdahaleler geliştirebilmelerine olanak tanır. Bu *esneklik* ve *uyarlanabilirlik* gönüllü faaliyetleri özellikle toplumsal kalkınma, afet

ve kriz müdahalesi veya gençlerin güçlendirilmesi gibi değişen zorlukların ele alınmasında etkili kılmaktadır. Gönüllülüğün sorunlara yenilikçi yanıtlar verme kapasitesi, kendine has özelliklerinden ve operasyonel dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Gönüllüler genel olarak *taban düzeyinde* faaliyet gösterir ve yerel ihtiyaçlar, dinamikler ve kaynaklar hakkında içerden bilgiye sahiptir. Bu yakınlık, ortaya çıkan zorlukları hızlı bir şekilde tespit etmelerini ve toplumun üyeleriyle etkileşim kurarak çözümler geliştirmelerini sağlar. Bürokratik engelleri aşarak ve tabandan gelen bağlantılarını kullanarak gönüllüler acil sorunlara hızlı yanıtlar verebilirler. Geleneksel bürokratik yapıların aksine, gönüllü kuruluşlar genellikle işleyişlerinde daha esnek ve uyarlanabilirdir. Değişen koşullara yanıt olarak kaynakları hızla harekete geçirebilir, stratejileri ayarlayabilir ve müdahaleleri ölçeklendirebilirler. Bu esneklik ister doğal afetlere yanıt vermek ister krizler sırasında kırılgan grupları desteklemek, ister yenilikçi toplumsal kalkınma projeleri uygulamak olsun, gönüllü girişimlerin gelişen zorlukları etkili bir şekilde ele almasına olanak tanır. Gönüllülerin farklı geçmişleri ve deneyimleri, sorunlara farklı açılardan yaklaşmalarını sağlayarak geleneksel yaklaşımlarla görülemeyecek yeni çözümlerin geliştirilmesine yol açar. Dahası, bürokratik kısıtlamaların olmaması gönüllülerin yeni fikirler ve metodolojiler denemesine olanak tanıyarak faaliyetlerinde sürekli yeniliği teşvik eder. Sorun çözmeye yönelik bu aşağıdan yukarıya ve yenilikçi yaklaşım sadece daha duyarlı müdahaleler sağlamakla kalmaz, aynı zamanda vatandaşlar arasında bir güçlenme ve eylemlilik duygusu yaratır.

Ayrıca gönüllülük, sosyal sermayeyi teşvik ederek güçlü sivil toplumların temelini oluşturan güven ağlarını kolaylaştırır. Gönüllülük, toplumsal gruplar içinde sosyal bağlantıları ve güven ağlarını geliştirerek *sosyal sermayeyi güçlendirir*. Bu ağlar, iş birliğini, ortak çalışmayı ve kolektif eylemi kolaylaştırarak toplumların kaynakları harekete geçirmesini ve zorlukları birlikte aşmasını sağlar. Bu sosyal ağlar sadece kaynak ve bilgi akışını kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda kriz zamanlarında sosyal uyum ve dayanıklılığa da katkıda bulunur. Bu durumda gönüllülük, salt fedakârlığın ötesine geçerek aktif vatandaşlığı ve katılımcı karar alma süreçlerini teşvik eder ve demokratik yönetişimin temel taşlarından biri olur. Gönüllülük yoluyla sosyal sermayenin teşvik edilmesi, birbirine bağlı birkaç mekanizma ile mümkün olmaktadır. Gönüllü faaliyetler, bireylerin ortak hedefler doğrultusunda iş birliği yapmaları için fırsatlar sunarak katılımcılar arasında *güven ve karşılıklılığı* teşvik eder. Gönüllüler, kolektif çabaları sayesinde güven, iş birliği ve paylaşılan değerlere dayalı karşılıklı bağlar ve ilişkiler geliştirirler. Bu sosyal ağlar sosyal sermayenin temelini oluşturarak bireylerin ve toplumsal grupların destek, kaynak ve bilgi için birbirlerine güvenmelerini sağlar. Gönüllü girişimler, farklı geçmişlerden gelen bireyleri bir araya getirerek, sosyal ayrışmalar arasında köprü kurarak ve kapsayıcılığı teşvik ederek *sosyal uyumu güçlendirir*. Gönüllüler ortak hedefler doğrultusunda çalışarak ırk, etnik köken, din veya sosyoekonomik statü gibi engelleri aşarak dayanışma ve aidiyet duygusu geliştirirler. Bu birlik duygusu, toplum bağlarını güçlendirir ve ortak bir kimliği teşvik ederek zorluklar karşısında dayanıklılığı ve dayanışmayı destekler. Gönüllü ağları, toplumsal gruplar içinde bilgi, birikim ve kaynak alışverişi için bir kanal işlevi görür.

Gönüllüler, etkileşimleri ve iş birlikleri aracılığıyla değerli bilgileri yayar, iyi uygulamaları paylaşır ve toplumun ihtiyaçlarını etkili bir şekilde ele almak için kaynakları harekete geçirir. Bu serbest *bilgi ve kaynak akışı,* toplumun kapasitesini artırarak bireylerin ve kuruluşların bilinçli kararlar almasını ve koordineli bir şekilde harekete geçmesini sağlar.

Gönüllülük, aidiyet ve dayanışma duygusunu besleyerek sosyal uyumu ve dayanıklılığı güçlendirir, daha dayanıklı ve uyumlu toplumların temelini atar. Gönüllü faaliyetlere katılmak, bireyleri toplumsal sorunları sahiplenmeleri ve çözümlerine anlamlı bir şekilde katkıda bulunmaları için güçlendirir. Gönüllüler, sorun çözme süreçlerine aktif olarak katılarak bir temsiliyet ve etkinlik duygusu geliştirir ve toplumlarında olumlu bir değişim yaratmak için motivasyonlarını artırırlar. Bu güçlenme sadece gönüllü girişimlerin etkinliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda aktif vatandaşlık ve sivil katılım kültürünü de teşvik eder. Gönüllülük, bireylere sivil hayata aktif olarak katılma fırsatları sunarak eylemlilik ve güçlenme duygusunu teşvik eder. Gönüllü faaliyetlere katılımları sayesinde bireyler liderlik becerileri, sosyal sorumluluk ve toplumsal meselelere dair daha derin bir anlayış geliştirirler. Bu *artan sivil katılım* sadece hizmet verilen toplumsal gruplara fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda aktif vatandaşlığı ve katılımcı karar alma süreçlerini teşvik ederek *demokratik yönetişimi güçlendirir*. Bu aktif vatandaşlık, bireylerin karar alma süreçlerine aktif olarak dahil oldukları ve liderlerini eylemlerinden sorumlu tuttukları demokratik bir yönetişim kültürünü teşvik eder. Gönüllülük, hizmet sunumundaki boşlukları doldurarak, yenilikçi sorun çözmeyi teşvik ederek sosyal sermaye oluşturarak ve sivil katılımı teşvik ederek kamu kurumlarının hizmetlerini tamamlar. Böylelikle kamu programlarının etkisini artırarak önemli katkılar sağlar. Bu katkılar gönüllülüğü, afet ve kriz gibi acil toplumsal zorlukları ele almak ve dayanıklı ve uyumlu toplumları beslemek için güçlü bir araç haline getirmektedir. Sonuç olarak gönüllülük, bu sosyal bağları besleyerek dayanıklılığı, dayanışmayı ve aktif vatandaşlığı teşvik eder, güçlü sivil toplum ve kapsayıcı demokratik yönetişim için zemin hazırlar. Gönüllülükle ilgili politikaları geliştirirken şu hususların gözetilmesi vurgulanmaktadır: *(1)* İnsanın doğası ve ait olunan toplumun/topluluğun kültürü dikkate alınmalı, *(2)* Gönüllü olmak mümkün olduğunca kolay ve cazip hale getirilmeli, *(3)* Paydaşlar işbirlikçi yaklaşım ekseninde birlikte hareket etmeli.

Bu hususlar ışığında, politika yapıcılar gönüllülüğü kamu politikası çerçevelerine entegre etme ve daha kapsayıcı, sürdürülebilir, güçlü ve dayanıklı toplumlar inşa etmek için dönüştürücü potansiyelinden yararlanma ihtiyacını giderek daha fazla kabul etmektedir. Gönüllülüğün kamu politikasına entegre edebilmesi ve onun dönüştürücü potansiyelinden yararlanılabilmesi mümkündür.

Yönetişim uygulamaları çerçevesinde kamu kurumları çeşitli adımlar atarak gönüllülüğü kamu programlarına ve hizmetlerine konumlandırmaya çalışmaktadır:

1. Gönüllülük odaklı çalışan yeni kurumlar veya mevcut kurumlar içinde yeni birimler kurarak gönüllülük için *kurumsal destek ve tanınma* sağlamaktadır. Bu kuruluşlar gönüllü kuruluşlara teknik yardım sağlamak ve iyi uygulamaları yaymak için odak noktaları olarak hizmet vermektedir.
2. Kamu kurumları gönüllülerin topluma katkılarını vurgulayan ödüller, takdir programları ve farkındalık kampanyaları yoluyla gönüllülüğü teşvik etmektedir.
3. Gönüllü kuruluşların ve bireysel gönüllülerin etkinliğini artırmak için *kapasite geliştirme ve eğitim programları* düzenlemektedir. Bu eğitimler, proje yönetimi, toplum örgütlenmesi ve liderlik gelişimi gibi alanlarda destek sağlamanın yanı sıra kaynak yaratma, gönüllü bulma ve gönüllü yönetimi gibi alanlarda teknik yardım da sunmaktadır.
4. Gönüllü girişimleri desteklemek ve etkilerini artırmak için *finansman ve kaynak tahsis* etmektedir. Bu, gönüllü kuruluşlara hibe verme, vergi teşvikleri sağlamanın yanı sıra gönüllü faaliyetlerini kolaylaştırmak için gereken altyapı, teknoloji ve diğer kaynaklara yatırım yapmayı da içermektedir. Ayrıca gönüllü girişimler için ek kaynakları ve uzmanlığı harekete geçirmek üzere kamu-özel sektör ortaklıklarından da yararlanmaktadır.
5. Gönüllülüğü mevcut programlara ve girişimlere *entegre ederek çeşitli politika alanlarında ana akım hâline getirmekte*dir. Bu, gönüllülüğün toplumsal refah, eğitim, sağlık, çevrenin korunması ve afete hazırlık stratejilerine dahil edilmesini içermektedir.
6. Gönüllülüğü politika çerçevelerine yerleştirerek uzun vadeli sürdürülebilirliği ve etkisi sağlanmaktadır.
7. Bazı durumlarda politika yapıcılar şeffaflık, hesap verebilirlik ve ilgili tüm paydaşların haklarının korunmasını sağlamak için gönüllü faaliyetlerin *yasal olarak düzenlenmesini ve korunmasını* tercih etmektedir. Bu, gönüllülerin bulunması, eğitimi, yönetimi ve güvenliği için standartlar ve kılavuzlar belirleyen mevzuat veya yönetmeliklerin çıkarılmasını da içerebilmektedir. Yasal düzenleme ayrıca sorumlulukların belirlenmesi, sigorta haklarının tanımlanması ve uyuşmazlıkların çözümü gibi konuları da ele almakta ve gönüllü kuruluşların yasal sistem içinde etkin bir şekilde işlemesi için bir çerçeve sağlamaktadır. Böylelikle yasal düzenlemelere bağlı kalan gönüllü kuruluşlar otonomilerini güvence altına alabilmekte ve gönüllü faaliyetler etkili ve verimli bir biçimde koordine edilebilmektedir.

2. Yeşil Kitap Nedir, Nasıl Hazırlandı ve Ne Hedefleniyor?

Yeşil Kitap, kamu kurumları ve kuruluşları tarafından geliştirilen politika seçeneklerini ve önerilerini alandaki ilgili paydaşların katılımıyla istişare edebilmek ve tartışmayı teşvik edebilmek amacıyla hazırlanan bir *ön rapor*dur. Politikalar ve yasal düzenlemeler aracılığıyla gönüllülük ve sivil toplum için elverişli ortam oluşturmaya yönelik mevcut durum analizini de içermesi beklenen Yeşil Kitap, istişare ve tartışma yürütmek amacıyla yayımlanan *geçici* bir *hazırlık belgesi* olarak da değerlendirilebilir.

Yeşil Kitap yürütülen çalışmalardan elde edilen görüşleri ve istişare sürecine dahil olmuş katılımcıların fikirlerini ortaya koymaktadır ve danışma belgesi niteliğindedir. Nihai amaç, 2024 yılı sonuna kadar proje kapsamında STİGM koordinasyonu ile hazırlanması planlanan politika çerçevesine temel teşkil edecek Beyaz Kitabı besleyecek tartışmaları başlatmak ve Beyaz Kitabın tasarımına ilişkin paydaşların görüşlerini almaktır. Nihai politika çerçevesi (Beyaz Kitap) istişare sürecinin ardından tamamlanacak ve politika belgelerine ve gelecekte sektörel ve tematik strateji belgelerinin hazırlanmasına dahil edilmek üzere ilgili kamu kurumlarına sunulacaktır. Beyaz Kitap genellikle yeni yasalar için ayrıntılı önerileri ortaya koyan bir politika beyanı olarak tanımlanmakta ve kamu kurumlarının politikalarını bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Sivil katılımın ve gönüllülüğün güçlendirilmesi, gönüllülük için elverişli ve sürdürülebilir bir ortam yaratılması, güven ve karşılıklı anlayışa dayalı sivil toplum-kamu iş birliğinin artırılması amacıyla yürütülen projede Yeşil Kitap hazırlıkları çok sektörlü bir diyalog süreciyle gerçekleştirilmiştir. *Gönüllülük kültürünü yaygınlaştırmaya ve toplumu güçlendirmeye* yönelik kolektif bir yaklaşımı somutlaştırmak temel amaçlardan biridir. Yeşil Kitap katılımcı politika geliştirme yaklaşımına dayalı olarak hazırlanmıştır. Bu nedenle bu belge proje ekibinin yürüttüğü çalışmalara ek olarak çok sayıda paydaşın fikirlerinden oluşmaktadır. Bu çerçevede kamu kurum ve kuruluşları, akademisyenler, yerel yönetim, STK'lar, özel sektör temsilcileriyle (özel sektörle çalışan kuruluşların temsilcileri) mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Farklı kentlere saha ziyaretleri yapılarak tüm sektörlerin katıldığı toplantılar düzenlenmiştir. Yurt dışındaki katılımcı diyalog süreçlerindeki iyi örneklerden ve bu örneklerde elde edilen deneyimlerden yararlanılmıştır. Katılımcı bir sürecin tasarlandığı projede uzmanlar en başından itibaren tüm görüşleri ve önerileri ortaya çıkarabilmek için kendi görüşlerini ve yaklaşımlarını ilgili paydaşların katkılarını etkilememek adına metodolojiye ve içeriğe yansıtmamışlardır. Zira kolaylaştırıcılık görevini üstlenen proje ekibi katılımcı süreci etkin ve verimli bir biçimde sürdürme amacını taşımaktadır. Bu çerçevede hâlihazırda taslak olan Yeşil Kitap hazırlıkları ve istişare çalıştaylarının da katılımcı bir perspektifle gerçekleştirileceği ve Yeşil Kitabın nihai hâlini alacağı öngörülmektedir.

2.1. Yeşil Kitaba Kaynaklık Eden Çalışmalar

1. **Masa Başı İncelemesi:** Gönüllülük alanına ilişkin ana paydaşlar belirlenmiş, gönüllülüğün mevcut durumu analiz edilmiş ve konuyla ilgili mevcut yasal mevzuat incelenmiştir.
2. **Mülakatlar:** Gönüllülüğün mevcut durumunu, gönüllülüğe ilişkin mevcut yasal düzenleme çalışmalarını, gönüllülükle ilgili sorunları ve riskleri, kurumların rollerini ve çalışma grubundan beklentilerini belirleyebilmek amacıyla ilgili 9 kamu kurumu[13] ziyaret edilmiş ve 28 kişinin görüşü alınmıştır.
3. **Saha Ziyaretleri:** Projenin *"İki günlük saha ziyaretlerinin düzenlenmesi"* faaliyeti kapsamında İstanbul, İzmir ve Mersin şehirlerine iki günlük saha ziyaretleri düzenlenmiş ve ilgili aktörlerle odak grup toplantıları ve mülakat çalışmaları yürütülmüştür. 2023 Kasım ayı içerisinde İstanbul ilinde çeşitli STK'lar doğrudan ziyaret edilmiş ve kurum temsilcileri ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. 2024 yılı ocak ayı içerisinde ise İzmir, Mersin ve İstanbul'da toplamda 13 odak grup toplantısı düzenlenmiş ve çok çeşitli paydaşların görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. Saha ziyaretleri kapsamında farklı kurumlardan toplamda 189 kişinin görüşü alınmıştır.
4. **AB İyi Örneklerinin İncelenmesi:** Projenin *"Seçilen AB ülkelerinde gönüllülük alanına ilişkin iyi uygulamalara dair bir masa başı incelemesinin yapılması"* faaliyeti kapsamında hazırlanan masa başı inceleme raporu kapsamında AB üye ülkeleri gönüllülüğe ilişkin yasal düzenlemeler bağlamında incelenmiş ve karşılaştırmalı bir analiz çalışması yürütülmüştür. Rapor AB üye ülkelerinde gönüllülüğe olanak sağlayan yasal düzenlemeleri ve mevcut durumu ortaya koymanın yanı sıra Türkiye için en uygun politika seçeneklerinin tespit edilebilmesi amacıyla yürütülen katılımcı ve kapsayıcı süreci de kolaylaştırmayı hedeflemiştir.
5. **Çalışma Grubu ve Danışma Toplantıları:** Proje kapsamında gönüllülük ile ilgili yasal düzenlemeler için bir Yeşil Kitap geliştirmek amacıyla kapsayıcı bir Gönüllülük Çalışma Grubu oluşturulmuştur. İlgili bakanlıklardan, STK'lardan ve üniversitelerden temsilcilerin dâhil olmasıyla oluşturulan ve başkanlığını İçişleri Bakanlığı STİGM'nin üstlendiği Çalışma Grubu ile, 24 Kasım 2023, 8 Şubat 2024 ve 9 Şubat 2024 tarihlerinde 3 toplantı gerçekleştirilmiş ve Yeşil Kitaba girdi sağlayacak önemli bulgular elde edilmiştir. Toplantılar 43 farklı kurum/kuruluşun ve 143 temsilcinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
6. **Taslak Yeşil Kitap:** İlk beş maddede bahsedilen çalışmalardan elde edilen tüm verilerin birleştirilmesiyle taslak Yeşil Kitap hazırlanmıştır. Gönüllülük alanına ilişkin politika seçeneklerini ve yasal düzenleme önerilerini içeren ve bir ön rapor niteliğinde olan Yeşil Kitap hazırlığı sürecinde masa başı araştırmalardan, mevcut durum ve yasal mevzuat analizlerinden ve uluslararası iyi uygulama örneklerinden faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra çalışma grubu ve ilgili paydaşların katılımıyla düzenlenen katılımcı çalıştaylar gerçekleştirilmiş, bu çalıştaylar neticesinde elde edilen tüm görüş ve öneriler Yeşil Kitap'a katkı sağlamıştır.

13 İçişleri Bakanlığı STİGM, GSB , Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (ABB), ÇSGB, Cumhurbaşkanlığı SBB, SGK, AFAD, ASHB , Cumhurbaşkanlığı SBB, Düzenleyici Etki Analizi Dairesi

7. **Yeşil Kitap İstişare Çalıştayları:** Kamu kurumları ve kuruluşları tarafından geliştirilen politika seçeneklerini ve önerilerini alandaki ilgili paydaşların katılımıyla istişare edebilmek ve tartışmayı teşvik edebilmek amacıyla hazırlanan Yeşil Kitap farklı illerde düzenlenen 4 farklı çalıştayda tartışılmıştır. Toplamda 400'den fazla kişinin katıldığı çalıştaylar, sivil toplum ve kamu sektöründen çeşitli kurum ve kuruluşların geniş katılımıyla gerçekleştirilmiştir ve sırasıyla 29 Nisan 2024 tarihinde İstanbul'da, 8 Mayıs 2024 tarihinde İzmir'de, 15 Mayıs 2024 tarihinde Ankara'da ve 22 Mayıs 2024 tarihinde Gaziantep'te düzenlenmiştir.

Çalıştaylar açılış konuşmaları ve STİGM tarafından gönüllülük mevzuatına yönelik yapılan çalışmalara ilişkin sunumlarla başlamıştır. Ardından, proje kıdemli uzmanı tarafından Yeşil Kitap hazırlık süreci ve geçilen aşamalara dair bir sunum yapılmıştır. Yeşil Kitap'ın ne olduğu, çeşitli tematik alanları temsil eden kamu ve sivil toplum temsilcilerinin katılımı ve katkılarıyla hazırlandığı belirtilmiştir. Daha sonra çalıştay kapsamında yapılacak grup çalışmaları ile ilgili bilgi verilmiş ve çalıştayın şu iki soruya odaklanacağı ifade edilmiştir: "Yasal düzenleme önerilerinin iyileştirilmesi için düşünceleriniz nelerdir?" ve "Yasal düzenleme önerileriyle ilgili alternatiflere dair yenilikçi fikirleriniz ve görüşleriniz nelerdir?"

Çalıştay metodolojisi çerçevesinde, katılımcılar farklı yasal düzenleme önerilerini tartışacak 6 farklı gruba ayrılmıştır. Tanışma sürecinin ardından katılımcılar, yasal düzenleme önerilerine ilişkin iyileştirme önerilerini ve alternatif yenilikçi fikirlerini, grup çalışmalarının tek bir katılımcı tarafından domine edilmesini önlemek amacıyla kullanılan fikir tepsisi aracılığıyla iletmişlerdir. Fikir tepsisi uygulamasının tamamlanmasının ardından, çalışma grupları tüm iyileştirme önerilerini ve alternatif fikirleri birlikte değerlendirerek çalışmayı nihai hale getirmiş ve kısa bir özet sunum hazırlamıştır. Tüm gruplar, çalışmalarının kısa sunumlarını diğer gruplarla paylaşmış ve bu sayede gruplar arası katkılar sağlanmıştır. Çalıştayların sonunda ise tartışılan tüm yasal düzenleme önerileri, katılımcılara yöneltilen çevrimiçi anket aracılığıyla kısa, orta ve uzun vade olarak önceliklendirilmiştir. Bu anketin sonucuna göre öncelikli konular aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Kısa Vade (1-2 Yıl)	Orta Vade (3-4 Yıl)	Uzun Vade (+5 Yıl)
Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı	Gönüllü Katılım Desteği	Cezaların Yapılandırılması
Ev Sahibi Kuruluş Tanımı	Gönüllü Politikası Beyanı	Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politika Geliştirme
Gönüllülük Anlaşması (GA)	Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı	Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük
Gönüllülük Sigortası	Gönüllülük İzni	Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi
Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu	Gönüllülüğü Sonlandırma	

Tablo 1: *Yasal Düzenleme Önerilerinin Önceliklendirmesi*

2.2. Yeşil Kitabın Amacı ve Hedefleri

Yeşil Kitap'ta politika önerilerine ve yasal düzenleme önerilerine yer verilmektedir. Bu Yeşil Kitap, paydaşlarla yapılacak istişarelere zemin sağlaması amacıyla hazırlanmıştır.

Gönüllülüğün daha yaygın olduğu güçlü bir toplumun oluşmasına katkı sağlama amacı doğrultusunda:

- Farklı gönüllülerin ve gönüllülük türlerinin herhangi bir engelle karşılaşmadan var olabildiği ve *kapsayıcı* ve *güçlü* bir *sivil katılımın ve gönüllülüğün* gerçekleştirilebildiği ve toplumsal norma veya kültüre dönüştürülebildiği,
- Kurumların ve kuruluşların gönüllülerle birlikte faaliyet göstererek kamu yararına sundukları katkıları etkili ve verimli hâle getirmelerine olanak tanıyan *esnek, destekleyici ve kolaylaştırıcı* niteliği haiz *elverişli* ve *sürdürülebilir bir ortamın* var olduğu,
- Kamu kurumları ve kuruluşları, STK'lar, özel sektör işletmeleri, sivil inisiyatifleri, kuruluşları, aileleri ve bireyleri sürecin en başından sonuna kadar *içeren* ve devam çalışmalarında da tüm bu paydaşları *dahil etmeyi* sürdüren güven ve karşılıklı anlayışa dayalı *çeşitli* paydaşlar arası *iş birliğ*inin sağlandığı,
- Gönüllülerin ve STK'ların uygun şekilde *tanın*dığı, *desteklen*diği, *kutlan*dığı, karar alma süreçlerine doğrudan *katıldığı* ve *etkili* olduğu

bir ortama ulaşılması hedeflenmektedir.

3. Yeşil Kitap Kapsamında Geliştirilen Öneriler

3.1 Önerilere Genel Bakış

Yeşil Kitap'ın hazırlanması amacıyla yürütülen mülakatlar, saha ziyaretleri, çalışma grubu ve danışma toplantıları, çalıştaylar gibi istişare süreçleri kapsamında kamu kurum ve kuruluşları, akademisyenler, yerel yönetimler, STK'lar, özel sektör temsilcileri gibi çok sayıda paydaşın görüş, öneri ve talepleri alınmıştır. Bu bölümde elde edilen tüm bu görüş ve öneriler ışığında Yeşil Kitap kapsamında geliştirilen politika seçenekleri ve yasal düzenleme önerilerinin tamamı sunulmaktadır. Politika seçenekleri ve yasal düzenleme önerilerine ilişkin detaylı bilgiler ilerleyen bölümde paylaşılmıştır.

3.1.1 Politika Seçenekleri

AMAÇ 1: TEŞVİK ETMEK

- **Öncelik 1.1: Kırılgan Grupların Gönüllülüğünün Teşvik Edilmesi**
  - Politika Seçeneği 1: Gönüllülük Yönergesi hazırlanması
  - Politika Seçeneği 2: Bakanlık bütçelerinden gönüllülük faaliyetlerine pay ayrılması

- **Öncelik 1.2: Gönüllülüğün Tanınması**
  - Politika Seçeneği 1: "Gönüllülük Katılım Belgesi" konusunda ulusal standartlar çerçevesi belirlenmesi ve ev sahibi kuruluşların kendi politikalarını geliştirmesine olanak verilmesi
  - Politika Seçeneği 2: Ev sahibi kuruluşların kullanabileceği Gönüllü Yönetişim Yazılımının geliştirilmesi ve kurum ve kuruluşlara ücretsiz ya da düşük ücretli bir biçimde kullandırılması

- **Öncelik 1.3: Ekonomik Teşvik**
  - Politika Seçeneği 1: STK'lar için ekonomik teşvikler getirilmesi
  - Politika Seçeneği 2: Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında gönüllülük faaliyetlerinde kullanılmak üzere Bakanlıkların, yerel yönetimlerin ve üniversitelerin bütçelerine gönüllülük bütçesi eklenmesi

- **Öncelik 1.4: Çalışanlara Teşvik**
  - Politika Seçeneği 1: Kamu çalışanlarının gönüllülük faaliyetlerine teşvik edilmesi
  - Politika Seçeneği 2: Özel sektör çalışanlarının gönüllülük faaliyetlerine teşvik edilmesi

- **Öncelik 1.5: Çalışmayanlara Teşvik**
  - Politika Seçeneği 1: Çalışma hayatı dışındakilerin gönüllülük faaliyetlerinde bulunmaya teşvik edilmesi

- **Öncelik 1.6: Mahalli Kuruluşlara Teşvik**
    - Politika Seçeneği 1: Mahalli kuruluşlara gönüllülük ve toplum geliştirme konularında kapasite geliştirme eğitimleri verilmesi

AMAÇ 2: KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM SAĞLAMAK

- **Öncelik 2.1: Karar Alma Mekanizmalarına Katılım**
    - Politika Seçeneği 1: Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımının Politika Belgeleri, Strateji Belgeleri, Kalkınma Planları ve Kanunlaştırma sürecine STK'ların ve vatandaşın katılımı ile ilgili yasalarda ve yönetmeliklerde düzenlemeler yapılarak zorunlu hâle getirilmesi
    - Politika Seçeneği 2: Planlama süreçlerinde hem STK hem vatandaş katılımını mümkün kılacak yöntem ve yaklaşımlar geliştirilmesi

- **Öncelik 2.2: STK ve Yerel Yönetimler Arasında Etkileşim**
    - Politika Seçeneği 1: Kent Konseyi Yönetmeliği'nde gönüllülük/gönüllü katılımı ekseninde güncellemeler yapılması
    - Politika Seçeneği 2: Yerel diyalog ağları kurulması

- **Öncelik 2.3: Gönüllülük Meclisi/Ofisi ve Gönüllülük Federasyonu**
    - Politika Seçeneği 1: Gönüllülük Meclisi ve/veya Cumhurbaşkanlığı Gönüllülük Ofisi kurulması
    - Politika Seçeneği 2: Gönüllülük Federasyonu kurulması

AMAÇ 3: FARKINDALIĞI ARTIRMAK

- **Öncelik 3.1: Gönüllülük Politika ve Strateji Belgeleri**
    - Politika Seçeneği 1: "Gönüllülük Politika Belgesi" ve beş yıllık dönemleri içeren "Gönüllülük Strateji Belgesi"
    - Politika Seçeneği 2: Kamu-STK İş Birliği Yönergesi

- **Öncelik 3.2: Farkındalık Artırma**
    - Politika Seçeneği 1: "Gönüllülük İletişim Stratejisi Belgesi"
    - Politika Seçeneği 2: Yıllık Ulusal ve Uluslararası Gönüllülük Konferansı

- **Öncelik 3.3: Eğitimde Gönüllülük**
    - Politika Seçeneği 1: Her eğitim düzeyinde gönüllülük faaliyetleri konumlandırılması
    - Politika Seçeneği 2: Okullarda "Gönüllü Koordinatörlüğü" kurulması

- **Öncelik 3.4: Gönüllü Eşleştirme Platformu ve Gönüllülük Fonu**
    - Politika Seçeneği 1: Gönüllülük Eşleştirme ve Etki Platformu kurulması
    - Politika Seçeneği 2: STİGM bünyesinde "Gönüllülük Fonu" kurulması

- **Öncelik 3.5: Gönüllülük Ödülleri**
  - Politika Seçeneği 1: Gönüllülük Ödülleri Programı (Yerel yönetimler)
  - Politika Seçeneği 2: Gönüllülük Ödülleri Programı (Ulusal)

- **Öncelik 3.6: Farkındalık için Sosyal Etki**
  - Politika Seçeneği 1: "Sosyal Etki Analizi Araştırma Tasarımı (SEAAT)"

AMAÇ 4: AFET VE KRİZ GÖNÜLLÜLÜĞÜNÜ GELİŞTİRMEK

- **Öncelik 4.1: Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu**
  - Politika Seçeneği 1: Afet Platformu (Yerel yönetimlerin gönüllülük programındaki gönüllüler, STK'lar, sivil inisiyatifler)
  - Politika Seçeneği 2: Afet ve Kriz Gönüllülüğü Eğitim Programları

- **Öncelik 4.2: Afet ve Kriz Gönüllülük Akreditasyonu**
  - Politika Seçeneği 1: Akreditasyon Sistemi

3.1.2. Yasal Düzenleme Önerileri

AMAÇ 1: GÖNÜLLÜLERİN HAKLARINI VE SORUMLULUKLARINI BELİRLEYEREK GÖNÜLLÜLÜĞÜ SÜRDÜRÜLEBİLİR KILMAK

- **Öncelik 1.1: Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı**
  - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Gönüllülük ve Gönüllü tanımının yapılması
  - Yasal Düzenleme Önerisi 2: Afet Gönüllülüğü ve Afet Gönüllüsünün tanımının yapılması

- **Öncelik 1.2: Gönüllülük Anlaşması**
  - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Gönüllülük Anlaşması

- **Öncelik 1.3: Gönüllülük Sigortası**
  - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Gönüllülük Sigortası (Kamu tarafından geliştirilmek üzere)
  - Yasal Düzenleme Önerisi 2: Gönüllük özelinde sigorta (sağlık ve güvenlik bağlamında) geliştirilmesi (özel sektör tarafından geliştirilmek üzere)

- **Öncelik 1.4: Gönüllü Katılım Desteği**
  - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllülük yapacaklar için 6245 Sayılı Harcırah Kanunu'nda değişiklikler yapılması
  - Yasal Düzenleme Önerisi 2: Sivil kuruluşların gönüllüleri gönüllü yönergeleri hakkında bilgilendirmesi

- **Öncelik 1.5: Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Gönüllülük Programları ve Gönüllülük Anlaşmalarında gönüllülerin karar alma süreçlerine katılımlarına dair hususlara yer verilmesi
    - Yasal Düzenleme Önerisi 2: Sivil kuruluşların gönüllüleri gönüllü yönergeleri hakkında bilgilendirmesi

- **Öncelik 1.6: Gönüllülük İzni**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Özel sektör çalışanlarının afet ve kriz dönemlerinde gönüllülük yapabilmelerinin sağlanması
    - Yasal Düzenleme Önerisi 2: Kamu çalışanlarının belirli sürelerde izinli sayılarak gönüllülük yapabilmelerinin sağlanması

- **Öncelik 1.7: Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Kırılgan gruplarla çalışacak olan gönüllü adaylardan ev sahibi kuruluş tarafından adli sicil kaydı ve sağlık raporu istenmesi

- **Öncelik 1.8: Gönüllülüğü Sonlandırma**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Gönüllülüğün sonlandırılması/ara verilmesine yönelik esasların belirlenmesi

- **Öncelik 1.9: Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politikalar Geliştirme**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Yasal düzenleme kapsamında güncelleme ve düzenleme çalışmaları yürütülmesi

AMAÇ 2: EV SAHİBİ KURULUŞUN GÖNÜLLÜ YÖNETİŞİMİ KAPASİTESİNİ VE HUKUKİ ÇERÇEVESİNİ GÜÇLENDİRMEK

- **Öncelik 2.1: Ev Sahibi Kuruluş Tanımı**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Ev sahibi kuruluş tanımının yapılması
    - Yasal Düzenleme Önerisi 2: Sosyal girişimlerin ve kooperatiflerin gönüllülerle faaliyetlerinin kolaylaştırılması

- **Öncelik 2.2: Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Gönüllü Yönetişimi eğitim programı ve rehberi hazırlanarak tüm ev sahibi kuruluşların kullanımına sunulması

- **Öncelik 2.3: Gönüllü Politikası Beyanı**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut gönüllülük yönetmeliklerinde/yönergelerinde “Gönüllü Politikası Beyanına” yer vermesinin zorunlu olması

- **Öncelik 2.4: Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi iç mevzuatlarını geliştirmesinin zorunlu olması
    - Yasal Düzenleme Önerisi 2: Gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi gönüllülük birimlerini kurması

- **Öncelik 2.5: Cezaların Yapılandırılması**
    - Yasal Düzenleme Önerisi 1: Cezai yaptırımlar

3.2. Politika Seçenekleri

Bu bölümde gönüllülüğün yaygınlaştırılması ve toplumun güçlendirilmesine ilişkin politika seçeneklerine yer verilmektedir. Politika Seçenekleri sistemin iyileştirilmesinin yollarından biridir.

Amaçlar: Bu iyileştirme yolları kapsamında ulaşılmak istenen hususlar
Öncelikler: Amaçlara ulaşmak için gerekli olan adımlar
Öneriler: *Öncelik*ler çerçevesinde tartışılması beklenen hususlar
Sorular: Tartışmayı zenginleştirmek için öneriye dair paydaşların yanıtlaması için sorular

**Her bir bölümde tartışmayı zenginleştirmek için ilgili öneriye dair muhtemel risklere, gözetilmesi gereken ilkelere vb. hususlara dikkat çekmek için hatırlatma kutuları kullanılmıştır.*

Tüzel kişilikler üç ayrı tip olarak tanımlanmıştır: *(1)* Kamu kurum ve kuruluşları (Bakanlıklar, merkez, il ve ilçe teşkilatları, yerel yönetimler, okullar, üniversiteler, *(2)* özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar, *(3) doğrudan toplumsal fayda güden* sivil kuruluşlar (dernekler, vakıflar, sosyal kooperatifler ve girişimler, platformlar).

3.2.1. Amaç 1. Teşvik etmek

Sınırsız bir arzunun ve tüketimin neredeyse her an teşvik edildiği ve yeniden üretildiği günümüzde insanların gönüllülüğe zaman ayırmalarını veya ayırdıkları zamanı artırmayı ve devam etmelerini amaçlıyorsak onların motivasyonlarını sağlayacak ve artıracak yolların sunulması gerektiği açıktır. Bunun için gönüllülük yapmayı mümkün olduğunca kolay ve elverişli hâle getirmek ve insanlara ne kadar az veya ne kadar çok olursa olsun, neyi nasıl yapabilecekleri konusunda daha fazla imkân sağlamak gerekmektedir. Zira her insanın iyi yapabildiği en az bir şey vardır. Diğer taraftan sadece bireyleri değil kuruluşları ve sivil inisiyatifleri de teşvik edici mekanizmaların geliştirilmesi gereklidir. Çünkü kuruluşlar ve sivil inisiyatifler de gönüllülük temelinde bir araya gelen ve kıt kaynaklarla azami kamu yararı oluşturmaya çalışan örgütlenmelerdir. Dolayısıyla söz konusu örgütlenmelerin teşvik edilmesi doğrudan gönüllülüğün teşvik edilmesi anlamına gelmektedir.

Hatırlatma: *Yerel yönetimlerin gönüllülük konusunda fazla istekli olmaması ve bütçe ayırmaması gibi risklerden söz edilebilir. Ancak son dönemde yerel yönetimlerin sakinleriyle daha yakından iletişim kurma arzusu/ihtiyacı ve gönüllü faaliyetlerin bütçesinin sınırlı olması ve hatta yerel yönetimin bütçesine katkı sağladığının fark edilmesiyle bu risklerin etkisinin azaltılabileceği söylenebilir. Yerel yönetimlerin gönüllülüğe dair farkındalığının sağlanması bu noktada önemlidir. Risk aslında daha çok çeşitli hizmetlerde indirim yapılmasındadır. Bu nedenle "yerel yönetimlerin gönüllülük faaliyeti yürüten kırılgan gruplara yönelik ulaşım indirimi, ücretsiz etkinlik/konser/kurs/bilet imkânları sunması" bütçeye yük getirmesi ve maddi karşılık oluşturması muhtemel olduğundan daha az tercih edilebilir. Diğer taraftan gönüllülüğün teşvik edilmesinde maddi karşılıkların kullanılmasının gönüllülüğün doğasını değiştirme riski uzun vadede gönüllülük kültürünün dönüşümüne ve anlam kaybına yol açabileceği hatırda tutulmalıdır.*

3.2.1.1. Öncelik 1.1: Kırılgan Grupların Gönüllülüğünün Teşvik Edilmesi

Gönüllülerin[14] ve gönüllülük deneyimi yaşamamış kişilerin[15] önemli bir kısmı yaşam maliyetlerinin artmasından ötürü ekonomik zorluklar yaşamakta ve bu durum katılımlarını azaltmaktadır. Genç nüfusun fazla olması gönüllü kapasitesini artırması ve gençlerin istekli olması ve hızlı motive edilebilmesi önemli bir potansiyeldir. Çalışmalar kapsamında yapılan toplantıların ve görüşmelerin önemli bir kısmında özellikle genç gönüllülüğünün teşvik edilmesi gerektiği konusunda neredeyse bir mutabakat söz konusudur. Uluslararası alanda da genellikle gönüllülüğün yaygınlaştırılması gündeme geldiğinde genellikle gençlere odaklanıldığı söylenebilir. Zaman kısıtlaması olmaması, gençken başlanılan gönüllüğün devam etmesi ve genç gönüllülüğünün beklenen düzeyin altında kalması vb. nedenlerle genç gönüllülerin desteklenmesi konusu sıklıkla gündeme gelmektedir. Bununla birlikte kırılgan grupların (çocukların, gençlerin, yaşlıların, kadınların, göçmenlerin, engellilerin, vb.) tamamı için gönüllülüğün teşvik edilmesi gerekir. Örneğin Türkiye'de yaşlı nüfus artmaktadır ve yaşlıların gönüllülük yaparak aktif bir yaşam sürebildiğini gösteren çok sayıda araştırma vardır.[16] Ayrıca ülkemizde yaşlı gönüllülüğü ileri düzeyde yaşlanmış nüfusa sahip ülkelerle kıyaslanamayacak düzeyde düşük kalmaktadır.

14 TUGA (2021) araştırmasına katılanların gönüllülüğü bırakma nedenlerinin başında "Gönüllülüğe daha fazla zaman ayıramayacağım için" %33,6 gerekçesi gelmektedir. Sonrasında sırasıyla maddi sorunlar dolayısıyla %30,3; mesleki koşullarım değiştiği/zorlaştığı için %28,6; ailevi sebepler dolayısıyla %24,4; sağlık sorunları dolayısıyla %23,5 gelmektedir. Bu gerekçeler kişilerin zaman, ekonomik koşullar, sosyal şartlar nedeniyle gönüllü faaliyetlere katılımını sonlandırmalarına yol açtığını göstermektedir.

15 TUGA (2021) araştırmasında hiç gönüllülük deneyimi yaşamamış kişilere neden gönüllü olmadıkları sorusu da yöneltilmiştir. Öncelikle sivil toplum alanına ait olma isteğinin ve güven duyma eğiliminin az olduğu dikkat çekmektedir. Söz gelimi "kendimi bir yere bağlı hissetmek istemediğim için gönüllülük faaliyetlerine katılmıyorum." ifadesi ortalama 3,3 puan; "Sivil toplum örgütlerine güvenmediğim için gönüllü olmuyorum." İfadesi ortalama 3,29 puan almıştır. Bu ifadelerden sonra ise ortalama 3,22 puana sahip olan "Hâlihazırda çalıştığım iş gönüllü işler yapmama engel teşkil ediyor.", "Kimse bana gönüllü olup olmayacağımı sormadı.", "Gönüllü olma alışkanlığına sahip değilim." ifadeleri gelmektedir. Bu durum kişilerin işlerinden dolayı ve gönüllülük kültürüne sahip olmamaları nedeniyle gönüllü olmadıklarını göstermektedir.

16 Gönüllülüğün hızla yaşlanan Asya toplumlarındaki (Hong Kong, Japonya, Singapur, Güney Kore ve Tayvan) yaşlıların refahı ile ilişkili olup olmadığını ele alan bir araştırma aktif gönüllülük ile iyi olma hali arasında, tüm iyi olma hali boyutları için geçerli olan anlamlı bir pozitif ilişki olduğunu göstermektedir. Aktif gönüllülük, aktif olmayan gönüllülüğe kıyasla esenlik üzerinde daha önemli bir etkiye sahiptir (Huang, 2019).

Türkiye'deki yeni yasal düzenlemeler kapsamında birçok kişi erken yaşta emekliliğe ayrıldığı için bu kişilerin de gönüllülük faaliyetlerinin desteklenmesi önemlidir. Buyönüyle gönüllülerin desteklenmesinde kırılgan grupların tamamı kapsayıcı bir yaklaşımla ele alınarak öneriler geliştirilebilir. 11. (SBB, 2019) ve 12. Kalkınma Planlarında (SBB, 2023) söz konusu gruplara yönelik gönüllülük alanın genişletilmesine ve kuşaklararası etkileşim için gönüllülüğün bir araç olarak kullanımına yer verilmiştir. Söz gelimi *gönüllü kartı* sağlanarak yaptıkları gönüllü faaliyetlerden puan toplamaları ve elde edilen bu puanları kamu tarafından sağlanan (eğitim, kültür, sanat, spor vb.) hizmetleriden yararlandırılmasında ya da kentteki işletmelerde/esnaflarda indirim edinmek üzere kullanabilmelerine imkân verilmesi önerilmektedir. Diğer taraftan gönüllülerin maddi nitelik taşıyan ve/veya maddi karşılıklarla teşvik edilmesinin gönüllülüğün doğasını dönüştüreceğine yönelik güçlü değerlendirmeler vardır.[17]

Gönüllülüğün maddi karşılıkla teşvik edilmesi Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal tecrübesindeki gönüllülük anlayışı ile uyuşmadığı gibi bu durum kadim bir gönüllülük birikimini değiştirebilmektedir. Gönüllülerin ve gönüllü adaylarının maddi karşılık içermeyen ve gönüllülüğün doğasını dönüştürmeyecek teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede geliştirilen öneriler şunlardır:

- Yerel yönetimler 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 77. Maddesine ve "İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği"ne dayanarak gönüllülük yönergesi hazırlayabilir[18] ve bu yönergelerde gönüllülük yapan kırılgan gruplara erişimde öncelikler verebilir. Sosyal tesis, spor merkezi, kütüphane kullanımı vb. hizmetlerde gönüllülük yapan kırılgan gruplar öncelik elde edebilir. Ayrıca gönüllülük faaliyeti yürüten kırılgan gruplara yönelik ücretsiz etkinlik/konser/kurs/bilet imkânlar sunabilir. Gönüllülerin etkinliklere katılımında öncelikli ve ayrıcalıklı olması sağlanabilir. Ücretli etkinliklerde (tiyatro vb.) indirim, ücretsiz etkinliklerde ise öncelik (bilete erişim ya da salonda özel bir yer ayrılması gibi) verilebilir. Düzenleyici: Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü (YYGM), Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), Yerel Yönetimler / Paydaşlar: Kamu Kurumları, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar.
- GSB gençlere, ASHB engellilere, yaşlılara, çocuklara ve İçişleri Bakanlığı göçmenlere gönüllülük yapmalarını sağlamak üzere kamu bütçesinden pay ayırabilir. Ayrıca bu kurumlar yerel yönetimlerle ve diğer kamu kurumlarıyla yapacakları iş birliği protokolleriyle gönüllülerinin hizmetlere erişimde öncelikli olmasını sağlayabilir. Söz konusu kurumlar yapacakları düzenlemelerle yerel yönetimlerin ve sivil kuruluşların kırılgan gruplara yönelik gönüllülük faaliyetlerine proje bazlı finansal destek sunabilir. İlgili kamu kurum ve kuruluşları hem kırılgan gruplarla doğrudan yürüttükleri hem de STK›larla iş birliği içinde gerçekleştirdikleri gönüllülük faaliyetlerini daha nitelikli hâle getirmek için Gönüllülük Programları geliştirilebilir. Düzenleyici: GSB, ASHB, İçişleri Bakanlığı/Paydaşlar: YYGM, TBB, Yerel Yönetimler.

17 Gönüllülüğe ilişkin maddi teşviklerin insanlar tarafından beklendiği kadar önemsenmediği de söylenebilir. Gönüllü olmayanlara (n=4429) gönüllülüğe başlama kararını etkileyebilecek bir dizi faktör sorulduğunda "Derslerimde fazladan not/kredi kazandırırsa" (2,79) ve "Öğrenim kredisi borcumdan düşecekse" (2,88) ifadeleri son sıralarda yer almaktadır (TUGA, 2021). Birleşik Krallık'taki bir araştırma kamu hizmeti motivasyonunun daha fazla ve sık gönüllülük faaliyetinde bulunmakla ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur. Kamu yararına bağlılık, sosyal adalet ve yurttaşlık görevinin ve özverinin gönüllülük yoğunluğunu desteklemektedir (Costello, Homberg, & Secchi, 2020). Özellikle genç gönüllüğünü teşvik etmede toplum yanlısı yaklaşımlar önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü bireylerin yurttaşlık becerilerini ve özgüvenlerini arttırmak için gönüllülük önemli bir araçtır (Janoski, Musick & Wilson, 1998).

18 Bu konuda hâlihazırda çeşitli örnekler bulunmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği için tıklayınız.

Hatırlatma: *Yerel yönetimlerin gönüllülük konusunda fazla istekli olmaması ve bütçe ayırmaması gibi risklerden söz edilebilir. Ancak son dönemde yerel yönetimlerin sakinleriyle daha yakından iletişim kurma arzusu/ihtiyacı ve gönüllü faaliyetlerin bütçesinin sınırlı olması ve hatta yerel yönetimin bütçesine katkı sağladığının fark edilmesiyle bu risklerin etkisinin azaltılabileceği söylenebilir. Yerel yönetimlerin gönüllülüğe dair farkındalığının sağlanması bu noktada önemlidir. Risk aslında daha çok çeşitli hizmetlerde indirim yapılmasındadır. Bu nedenle "yerel yönetimlerin gönüllülük faaliyeti yürüten kırılgan gruplara yönelik ulaşım indirimi, ücretsiz etkinlik/konser/kurs/bilet imkânları sunması" bütçeye yük getirmesi ve maddi karşılık oluşturması muhtemel olduğundan daha az tercih edilebilir. Diğer taraftan gönüllülüğün teşvik edilmesinde maddi karşılıkların kullanılmasının gönüllülüğün doğasını değiştirme riski uzun vadede gönüllülük kültürünün dönüşümüne ve anlam kaybına yol açabileceği hatırda tutulmalıdır.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: Katılım, Ortam **Amaç:** Teşvik etmek. **Öncelik 1.1:** Kırılgan Grupların Gönüllülüğünün Teşvik Edilmesi	**Gönüllülük Yönergesi:** Yerel yönetimler 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 77. Maddesi ve "İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği"ne dayanarak Gönüllülük Yönergesi hazırlanması Yönergelerde; · Gönüllülük yapan kırılgan gruplara erişimde öncelikler verilebilir. · Sosyal tesis, spor merkezi, kütüphane kullanımı vb. hizmetlerde gönüllülük yapan kırılgan gruplara öncelik verilebilir. · Gönüllülük faaliyeti yürüten kırılgan gruplara yönelik ücretsiz etkinlik/ konser/kurs/bilet imkânlar sunulabilir. · Gönüllüler etkinliklere katılımda öncelikli ve ayrıcalıklı (ücret, giriş, oturum vb.) olabilir. **Düzenleyici:** YYGM, TBB, Yerel Yönetimler **Paydaşlar:** Kamu Kurumları, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar.	**Bakanlık bütçelerinden gönüllülük faaliyetlerine pay ayrılması:** -GSB gençlere, ASHB engellilere, yaşlılara, çocuklara ve İB göçmenlere gönüllülük yapmalarını sağlamak üzere kamu bütçesinden pay ayırabilir. İlgili kurumlar yerel yönetimlerle ve diğer kamu kurumlarıyla yapacakları iş birliği protokolleriyle gönüllülerinin hizmetlere erişimde öncelikli olmasını sağlayabilir. -Söz konusu kurumlar yapacakları düzenlemelerle yerel yönetimlerin, sivil kuruluşların kırılgan gruplara yönelik gönüllülük faaliyetlerine proje bazlı finansal destek sunabilir. İlgili kamu kurum ve kuruluşları hem kırılgan gruplarla doğrudan yürüttükleri hem de STK›larla iş birliği içinde gerçekleştirdikleri gönüllülük faaliyetlerini daha nitelikli hâle getirmek için Gönüllülük Programları geliştirilebilir. **Düzenleyici:** GSB, ASHB, İB **Paydaşlar:** YYGM, TBB, Yerel Yönetimler.

Tablo 2: *Politika Seçenekleri – Kırılgan Grupların Gönüllülüğünün Teşvik Edilmesi*

Gönüllüleri ve gönüllü olmayanları motive edecek teşvikler konusunda ilgili paydaşlar somut olarak (maddi karşılık içermeyecek, gönüllü doğasını dönüştürmeyecek şekilde) neler yapabilir?

3.2.1.2. Öncelik 1.2: Gönüllülüğün Tanınması

Gönüllülerin desteklenmesinde önemli araçlardan biri de eğitim ve kariyer hayatlarında faydalı olacak belgelendirmenin sağlanmasıdır. 2007 yılında Türkiye'de yapılan bir araştırmada gönüllülük için en önemli motivasyon faktörleri fedakârlık, aidiyet ve kişisel gelişim (sırasıyla) olarak tespit edilmiş ve tanınırlık hayati bir faktör olarak görülmemiştir (Boz & Palaz, 2007). 2019 yılında yapılan bir araştırmada gönüllüyü motive eden unsurların "kendini gerçekleştirmek", "Kariyer fırsatları ve kişisel gelişim", STK'larda "hiyerarşinin olmaması" ve insanların kararlara katılma süreçlerinde aktif rol alma imkânları olarak öne çıkmaktadır (Erdoğan ve Uyan Semerci, 2020). 2021 yılında yapılan TUGA araştırmasına göre ön sıralarda yer almamakla birlikte "Faaliyet sonrasında sertifika vb. belge verilirse" seçeneği ortalamanın (3,07) üzerindedir. Diğer taraftan başka bir ülkede yapılan araştırma yaş grupları arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Buna göre gençler daha çok gelecekteki iş imkânlarını geliştirmek veya kariyer odaklı sebeplerle gönüllüğü tercih ederken yaşlılar daha çok beceri kullanımı, siyasi veya sosyal neden veya dinî veya manevi inançlar gibi sebeplerle resmî gönüllülüğe yöneldiklerini ifade etmişlerdir (Hahmann, 2021).

Hâlihazırda her kurum ya da kuruluş gönüllülerine sertifika ve/veya gönüllülük belgesi verebilmektedir. Ancak bazı kuruluşlar gönüllülerinin e-devlet sistemi üzerinden belgeye ulaşabilmesinin özellikle kariyerinin başlarındaki gençlerin motivasyonunu artıracağı ve gönüllülüğü teşvik edeceği görüşündedir. Söz konusu görüşe göre bu durum ayrıca gönüllülerin kaydını tutabilmeyi ve raporlayabilmeyi de olanaklı hâle getirecektir. Hem faaliyetlerin raporlanabilmesi hem de gönüllünün iş ve eğitim hayatında tanınmasına katkı sağlayacağı için gönüllülerin bir sistem üzerinden kayıt oluşturmalarının zorunlu tutulmasına dair alanda öneriler vardır. Söz gelimi gönüllülük faaliyetleri yürüten kurum ve kuruluşların gönüllü yönetim sistemi kurmaları ve e-devlet sistemine entegre edilmesi için düzenleme yapılması önerilmektedir. Diğer taraftan gönüllülerin kayıt altına alınmasının, verisinin tutulmasının kontrole, izlemeye ve müdahaleye imkân vermesi nedeniyle çok sayıda riski barındırdığı da yapılan çalışmalarda ilgili aktörler tarafından sıklıkla vurgulanmıştır.[19]

Bununla birlikte gönüllülerin bilgi paylaşmama yönelimi söz konusu olduğu -özellikle genç gönüllülerin- için bu türden bir politikanın yaygınlaştırıcı olmaktan ziyade engelleyici olabileceği söylenebilir. Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İrlanda'da gönüllülere yönelik ulusal tanıma ödüllerinin karşılaştırmalı bir analizini yapan bir araştırmada her ülkenin uygulamaları bir dereceye kadar farklılık gösterse de gönüllülüğün tanınmasına yönelik ödüller için standart ve etkili kriterler oluşturulduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre gönüllülerin tanınmasının öneminin bilincinde olan ülkeler standart ve etkili kriterlere yaslanarak gönüllüler için ulusal tanınma ödüllerinin oluşturulmasını hızlandırmalı, katılımı genişletmeli, hizmetin etkinliğine odaklanmalı, seçim sürecinin şeffaflığını sağlarken makul başvuru standartları oluşturmalı ve

19 Araştırmaya göre daha önce hiç gönüllülük yapmamış kişiler (n=4429, o=3,00) "Gönüllü olduğum gizli tutulursa" gönüllülük yapabileceklerini ifade etmektedir (TUGA, 2021).

diğer toplumsal kuruluşlarla iş birliğini genişletmeye çalışmalıdır (Tong & Li, 2022). Bu çerçeveden hareketle geliştirilen öneriler şunlardır:

- "Gönüllülük Katılım Belgesi" konusunda ulusal standartlar çerçevesi belirlenebilir ve ev sahibi kuruluşların kendi politikalarını geliştirmesine olanak verilebilir.[20] Gönüllülük Katılım Belgesinde şu unsurlar olabilir: *(1)* Gönüllünün adı soyadı, *(2)* kimlik numarası (tercihen), *(3)* ev sahibi kuruluşun tam adı, *(4)* gönüllülük süresi (hafta, ay, yıl), *(5)* gönüllülük saati (örneğin asgari 50 saat), *(6)* ev sahibi kuruluşun kaşesi ve *(7)* ev sahibi kuruluşun yetkilisinin adı ve soyadı ve iletişim bilgileri. Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'ların gönüllülük katılım belgesi vermesi zorunlu, sivil kuruluşlar için ise isteğe bağlı olabilir. Yasal düzenlemede "çevrim içi gönüllülük faaliyetlerden sonra 'Gönüllü Katılım Belgesi' alınabileceğine" yer verilebilir.[21] Ev sahibi kuruluşların verdiği "Gönüllülük Katılım Belgesi" verileri derlenerek istatistiki bir çalışma yapılabilir.[22] Gönüllülük yasal düzenlemesi kapsamında gönüllülük istatistiklerinin anonim şekilde paylaşılması ve her yıl gönüllülük anketi doldurulması hususunda ev sahibi kuruluşlara görev ve sorumluluklar verilebilir. Bu çerçevede gerek Gönüllülük Katılım Belgesi verilerini gerekse gönüllülük faaliyetlerine ilişkin bilgilerini Dernekler Bilgi Sistemine (DERBİS) ve Vakıflar Bilgi Yönetim Sistemine (VBYS) anonim şekilde girmeleri kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, sivil kuruluşlar için isteğe bağlı olabilir. Sivil kuruluşlar ulusal ve uluslararası fon başvurularında artı puan, vergi indirimleri vb. uygulamalarla desteklenebilir.[23] Anonim ve yıllık olarak girilecek veriler şunları kapsayabilir: Gönüllülük birimi özellikleri, gönüllü sayısı, cinsiyet ve yaş grupları dağılımı, gönüllü faaliyet sayısı, gönüllü katkısı (çevrim içi, hibrit, yüz yüze), ana yararlanıcı grupları, gönüllülerin yaptığı işler (kaynak geliştirme, tanıtım vb.). Bir ev sahibi kuruluş, gönüllü ilişkisi sona erdikten sonra kayıtları beş yıl süreyle saklayabilir. Ev sahibi kuruluşun tasfiyesi halinde kayıtlar, varsa, yasal halefi tarafından tutulabilir. Ev sahibi kuruluş, yasalarca aksi belirtilmedikçe veya gönüllünün rızası olmadıkça, gönüllüyle ilgili herhangi bir gerçeği, veriyi veya görüşü üçüncü bir kişiye açıklayamaz. Gönüllü ile ilgili veriler istatistiksel amaçlar için kullanılabilir ve bu tür amaçlar için bireyin kimliği tespit edilemeyecek şekilde anonim olarak aktarılabilir. Düzenleyici: STİGM / Paydaşlar: Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler.

20 Kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yapılmayan gönüllülük faaliyetlerinin belgelendirilmesi mümkün değildir ve yasa kapsamına alınmaması önerilmektedir.

21 Cho ve arkadaşlarının (2020) UNICEF için yazdığı raporda gençlerin dijital sivil katılımı incelenmektedir. Hem ABD'de hem Avrupa ülkelerinde genel olarak oy kullanma oranlarında düşüşün yanı sıra gençlerde bu oranların daha fazla düşük olması ve aynı zamanda gençlerin devlet kurumlarına güven skorlarının çok daha düşük çıkmasından dolayı dijital sivil katılım gençlerle ilgili olarak ele alınmaktadır. Bu alanda yapılan araştırmaların değerlendirilmesine dayanan raporda; dünya çapında gençlerin güncel haberler için internet taraması yaptıkları, bazı gençlerin çevrim içi olarak siyasi meseleleri birbiriyle tartıştıkları, dijital sivil katılımın geleneksel yollara göre gençlere sivil katılımda daha eşit koşullar oluşturduğu, gençlerin dijital sivil katılımının çevrimdışı siyasi katılımla doğrudan ilişkili olduğu, mizah ve popüler kültür öğelerinin gençlerin dijital sivil katılımın repertuarını oluşturduğu kaydedilmektedir. Ayrıca gençlerin teknolojiye eşit erişimleri, vatandaşlık eğitimi ve açık kamusal alan dijital sivil katılımı kolaylaştırıcı etkenler olarak öne çıkmaktadır.

22 Verilerin anonim olarak girilmesi önemlidir zira verilerin kamu kurumlarıyla paylaşılmasının katılımı azaltma potansiyeli bulunmaktadır.

23 Bazı AB Üye Devletleri bir ev sahibi kuruluş için özel raporlama görevleri öngörmektedir. Örneğin, Slovenya Kanunu, bir ev sahibi kuruluşun yıllık faaliyet raporunu öngörülen formda hazırlamasını ve yetkili makama çevrim içi olarak sunmasını öngörmektedir. Rapor aşağıdaki bilgileri içerecektir: (1) cinsiyet ve yaş gruplarına göre ayrıştırılmış toplam gönüllü sayısı; (2) gönüllü faaliyetin yapıldığı yere göre ayrıştırılmış toplam gönüllü saat sayısı; ve, (3) Kanun tarafından tanımlanan gönüllü faaliyetlere göre ayrıştırılmış toplam gönüllü saat sayısı. İspanya, İtalya, Portekiz, Estonya ve Polonya kanunları ev sahibi kuruluş için özel raporlama ve açıklama yükümlülükleri öngörmemektedir. İspanyol Kanunu sadece ev sahibi kuruluşun «gönüllülere verilen görevleri yerine getirmek için dahili raporlama sistemleri ve uygun rehberlik oluşturmasını» öngörmektedir. İspanyol Kanunu sadece ev sahibi kuruluşun gönüllülerin ve gönüllü faaliyetlerinin kaydını tutmasını içermektedir.

- Ev sahibi kuruluşların kullanabileceği Gönüllü Yönetişim Yazılımının geliştirilmesi ve kurum ve kuruluşlara ücretsiz ya da düşük ücretli bir biçimde kullandırılması sağlanabilir. Yazılımın geliştirilmesi, sürdürülmesi ve güvenliğinin sağlanmasından STİGM ile birlikte üniversiteler sorumlu olabilir. Elde edilen veriler sadece üniversiteler tarafından anonim istatistikler üretmek ve kamuoyuyla paylaşılmak üzere kullanılabilir. Gönüllü yönetişim sistemindeki veri güvenliği Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve üniversiteler tarafından sağlanabilir. Gönüllü yönetişim sistemini kamu kurum ve kuruluşlarının kullanması (yerel yönetimler ve üniversiteler dahil) zorunlu hâle getirilebilir, sivil kuruluşlar için ise tercih olarak bırakılabilir. Gönüllülük yönetişim sistemi (yazılım) ile ev sahibi kuruluşlar önemli bir iş yükünden ve ekonomik maliyetten kurtulabilir. Bu gönüllü yönetim sistemlerinin ev sahibi kuruluşlar tarafından ücretsiz bir biçimde -özellikle STK'lar- ya da düşük ücret ödeyerek (kamu kurumları, yerel yönetimler) kullanılması için gerekli anlaşmaların yapılması önerilmektedir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM, TÜBİTAK / Paydaşlar: Üniversiteler, Teknoparklar, Özel Sektör İşletmeleri (yazılım), Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler vb. ev sahibi kuruluş niteliği taşıyan tüm organizasyonlar.

Hatırlatma: *Gönüllülere belge verilmesi, gönüllülerle ilgili istatistik tutulması ve paylaşılması ve anket doldurulması hususunda ev sahibi kuruluşlara görev ve sorumluluklar vermek ve bunu zorunlu tutmak ilgili kuruluşlarda muhtemelen iş yükünü artıracaktır. STK'ların büyük çoğunluğunda profesyonel çalışan yoktur. Eğer çalışan varsa da çok azında profesyonel bir gönüllü koordinatörü bulunmaktadır. STK'ların gönüllülerini yönetebildikleri, ücretsiz ve düşük ücretli yazılımlara ve bu yazılımları kullanabilecek gönüllü yönetişimi kapasitesine ve perspektifine sahip olması gerekmektedir. Diğer taraftan veri güvenliği ve kişisel verilerin korunması bağlamında ev sahibi kuruluşlardan toplanacak verilerin anonim olmasına özen gösterilmesi gerektiği hatırda tutulmalıdır.*

Eğer devlet, konuyla ilgili kanıta dayalı kamu politikalarını şekillendirmesine yardımcı olması için gönüllülükle ilgili veri toplamak istiyorsa, veri toplama yükü ev sahibi kuruluştan ziyade devletin üzerinde olmalıdır. Özellikle, bir ev sahibi kuruluşa ek vergi ve mali avantajlar sağlanmadığı takdirde, raporlamanın zorunlu tutulması ve bu yükümlülüğün ihlali hâlinde ev sahibi kuruluşa cezalar uygulanması engelleyici ve kısıtlayıcı işlevler görebilir.

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: Katılım, Ortam **Amaç:** Teşvik etmek. **Öncelik 1.2:** Gönüllülüğün Tanınması	**"Gönüllülük Katılım Belgesi" konusunda ulusal standartlar çerçevesi belirlenmesi ve ev sahibi kuruluşların kendi politikalarını geliştirmesine olanak verilmesi** · Gönüllü Katılım Belgesinde şu unsurlar olabilir: (1) Gönüllünün adı soyadı, (2) kimlik numarası (tercihen), (3) ev sahibi kuruluşun tam adı, (4) gönüllülük süresi (hafta, ay, yıl), (5) gönüllülük saati (örneğin asgari 50 saat), (6) ev sahibi kuruluşun kaşesi ve (7) ev sahibi kuruluşun yetkilisinin adı ve soyadı ve iletişim bilgileri. · Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'ların gönüllülük katılım belgesi vermesi zorunlu, sivil kuruluşlar için ise isteğe bağlı olabilir. · Yasal düzenlemede "çevrim içi gönüllülük faaliyetlerden sonra belge alınabileceğine" yer verilebilir. · Gönüllülük istatistiklerinin anonim şekilde paylaşılması ve her yıl gönüllülük anketi doldurulması hususunda ev sahibi kuruluşlara görev ve sorumluluklar verilebilir. Bu çerçevede gerek Gönüllülük Katılım Belgesi verilerini gerekse gönüllülük faaliyetlerine ilişkin bilgilerini DERBİS'e ve VBYS'ye anonim şekilde girmeleri kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, sivil kuruluşlar için isteğe bağlı olabilir. Gönüllülük istatistiklerini paylaşan sivil kuruluşlar (ulusal ve uluslararası fon başvurularında artı puan, vergi indirimleri vb. uygulamalarla) desteklenebilir. · Anonim ve yıllık olarak girilecek veriler şunları kapsayabilir: gönüllülük birimi özellikleri, gönüllü sayısı, cinsiyet ve yaş grupları dağılımı, gönüllü faaliyet sayısı, gönüllü katkısı (çevrim içi, hibrit, yüz yüze), ana yararlanıcı grupları, gönüllülerin yaptığı işler (kaynak geliştirme, tanıtım vb.). · Bir ev sahibi kuruluş, gönüllü ilişkisi sona erdikten sonra kayıtları beş yıl süreyle saklayabilir. · Ev sahibi kuruluşun tasfiyesi halinde kayıtlar, varsa, yasal halefi tarafından tutulabilir. Ev sahibi kuruluş, yasalarca aksi belirtilmedikçe veya gönüllünün rızası olmadıkça, gönüllüyle ilgili herhangi bir gerçeği, veriyi veya görüşü üçüncü bir kişiye açıklayamaz. Gönüllü ile ilgili veriler istatistiksel amaçlar için kullanılabilir ve bu tür amaçlar için bireyin kimliği tespit edilemeyecek şekilde anonim olarak aktarılabilir. **Düzenleyici**: STİGM **Paydaşlar**: Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler.	**Ev sahibi kuruluşların kullanabileceği Gönüllü Yönetişim Yazılımının geliştirilmesi ve kurum ve kuruluşlara ücretsiz ya da düşük ücretli bir biçimde kullandırılması** · Yazılımın geliştirilmesi, sürdürülmesi ve güvenliğinin sağlanmasından STİGM ile birlikte üniversiteler sorumlu olabilir. Elde edilen veriler sadece üniversiteler tarafından anonim istatistikler üretmek ve kamuoyuyla paylaşılmak üzere kullanılabilir. · Gönüllü yönetişim sistemindeki veri güvenliği TÜBİTAK ve üniversiteler tarafından sağlanmalıdır. Gönüllü yönetişim sistemini kamu kurum ve kuruluşlarının kullanması (yerel yönetimler ve üniversiteler dahil) zorunlu hâle getirilebilir, sivil kuruluşlar için ise tercih olarak bırakılabilir. · Gönüllülük yönetişim sistemi (yazılım) ile ev sahibi kuruluşlar önemli bir iş yükünden ve ekonomik maliyetten kurtulabilecektir. Bu gönüllü yönetim sistemleri ev sahibi kuruluşlar tarafından ücretsiz bir biçimde -özellikle STK'lar- ya da düşük ücret ödeyerek (kamu kurumları, yerel yönetimler) kullanılabilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM, TÜBİTAK / **Paydaşlar**: Üniversiteler, Teknoparklar, Özel Sektör İşletmeleri (yazılım), Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler vb. ev sahibi kuruluş niteliği taşıyan tüm organizasyonlar.

Tablo 3: *Politika Seçenekleri - Gönüllülüğün Tanınması*

Gönüllülüğün tanınması için ev sahibi kuruluşlar neler yapabilir? Gönüllülükle ilgili politikaların geliştirilmesi için gerekli olan verilerin üretilmesini sağlayacak -bu verileri elde ederken gönüllülerin güvenini zedelemeyecek ve katılımını azaltmayacak- yöntemler sizce nelerdir?

3.2.1.3. Öncelik 1.3: Ekonomik Teşvik

STK'ların mali kapasitesinin kısıtlı olması ve mevzuatta STK'ların daha fazla gönüllüyle çalışmasını teşvik edecek yeterli mekanizmaların bulunmaması gönüllü faaliyetlerinin sınırlı kalmasına ve/veya sürdürülebilir olamamasına yol açabilmektedir.[24]

STK'ların gönüllülerle faaliyet gerçekleştirmelerine dair en önemli zorluklardan biri kısıtlı imkanlar ve finansal kaynaklardır. Bu konuda örneğin; gönüllü politikasında onları desteklemek için gönüllüler için aldıkları ve harcayacakları paranın vergiden muaf tutulması gibi düzenlemeler yapılması alandaki aktörler tarafından önerilmektedir. Bazı AB üye devletlerinin (İspanya, İtalya, Portekiz, Slovenya, Hırvatistan, Romanya) mevzuatı, gönüllülüğü desteklemek ve teşvik etmek için özel olarak tasarlanmış bir dizi kurumsal ve mali önlem sağlamayı öngörmektedir.

- Gönüllülük politikası mevcut, aktif gönüllüsü olan STK'lara ekonomik avantaj/teşvikler sağlanması STK'ların ve gönüllülüğün sürdürülmesine katkı sağlayabilir. Derneklerin ve vakıfların vergi yüklerinin hafifletilmesi alandaki faaliyetleri teşvik edebilir. Kurumlara vergi indirimi sağlanmasıyla STK'ların iktisadi işletme kurma süreçlerinin teşvik edilmesi ve kolaylaştırılması ve bu yolla elde edilen gelirlerin gönüllülerin ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılması destekleyici olabilir. Gönüllülerle faaliyetler gerçekleştiren kurumlara ve kuruluşlara, gönüllülerle yürütülen çalışmalarda avantajlar sunulması önemlidir. Zira gönüllüleri yönetmek yoğun kaynak gerektirebilmektedir. Bu nedenle gönüllülerle birlikte faaliyet yürütmeyi isteyen kuruluşları desteklemek için programlar başlatılabilir.
- STK'lar için damga vergisi istisnası getirilmesi, iktisadi işletmesi olan kurumların gelirlerinden stopaj kesintisi yapılmaması, KDV muafiyetleri, kurumlar vergisi puan indirimi, sınırlı vergi muafiyetleri düzenlemeleri yapılarak teşvik mekanizmaları geliştirilebilir. Bu çerçevede Gelir vergisi, KDV, Vergi Usul Kanunu (madde 213), Kurumlar Vergisi Kanunu, Damga Vergisi, Harçlar Kanunu vb. kanunlarda düzenleme yapılması ve Tebliğ çalışmalarının gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Düzenleyici: Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB), Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM / Paydaşlar: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB).

Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında gönüllülük faaliyetlerinde kullanılmak üzere Bakanlıkların, yerel yönetimlerin ve üniversitelerin bütçelerine gönüllülük bütçesi eklenebilir. Bu bütçeler ilgili kamu kurumları ve kuruluşlarının doğrudan kendi gönüllülük faaliyetlerinde ya da STK'larla iş birliklerinde kullanılabilir. Söz konusu bütçe gönüllülüğün tanıtımı için de kullanılabilir. Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nda yapılacak değişiklerle bütçe sağlanması konusunda adımlar atılabilir. Ardından 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda, İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü

24 STK'ların gelir kaynaklarının artma eğiliminde olduğunu ancak enflasyon ve döviz etkisinden arındırıldığında son beş yılda büyük ölçüde hatta sabit kaldığını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Söz gelimi araştırmaya katılan kuruluşların %48,4'ünün gelirinin 10.000 TL'nin altında olduğu tespit edilmiştir. Derneklerin sadece %7'sinin 100.000- 500.000 TL arası geliri varken bu oran vakıflarda %19'dur. 1.000.000 TL üstü geliri olan dernekler sadece %1'ken bu oran vakıflarda %12'dir (Karataş, Ataman, Özçelebi, 2023, s. 105, 106).

Katılım Yönetmeliğinde, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılabilir. Ayrıca kurumların stratejik planlarında gönüllülükle ilgili faaliyetlere ve tanıtıma yer verilmesi zorunlu hâle getirilebilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM, YYGM, TBB, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) / Paydaşlar: Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler.

Hatırlatma: *Kurumların ekonomik açıdan teşvik edilmesi gönüllü yönetişimi için kaynak yaratılmasına imkan verebilir. Bununla birlikte bütçe yükünü artırması, yeni kaynakların bulunmasını gerektirmesi açısından mevcut ekonomik koşullar düşünüldüğünde bu konuda adım atmanın güçlükleri hemen belirmektedir. Diğer taraftan bütçe sağlandığında da dağıtımda ve erişimde sorun çıkmaması ve vergi indirimleri gibi teşviklerin adil bir biçimde kullanılabilmesi gerekmektedir. Ekonomik teşviklerin kamu bütçesine yük getirmesi, kamunun istekli olmaması, teşviklerin belirli bir kesime uygulanması/İstismar edilmesi, gönüllü faaliyet yürütmeyen kurum ve kuruluşların teşviklerden faydalanmak için bu durumu suistimal etmesi gibi riskler mevzuat değişikliklerini zorlaştırmaktadır. Fakat kamuda ilgili kurumun (HMB) teşvik ve istisna alanında diğer çalışma ve uygulamalarının halihazırda bulunması ve bu konuda STK'lar istekli olması sürecin ilerlemesini sağlayabilir. Bütçe konusunda önemli sınırlılıklar bulunmaktadır. Gönüllülük konusunun gündemde olması ve kamunun bütçesine katkı sağlama potansiyeli nedeniyle bütçenin ayrılması yönünde karar vericileri etkileyebilir.*

Günümüzde UN, AB dahil birçok fon kuruluşu proje başvurularında gönüllü harcırahı bütçe kalemi olarak yer almamaktadır Bu durum STK'ların gönüllülerle çalışmasını desteklenmemesi anlamına gelmektedir. Örneğin STK verilen bütçede 2 kişiye ödenecek maaşı 30 gönüllüye vermek istese bu projenin etkisi ve yaygınlaştırılması açısından daha güçlendirici olabilecekken muhasebe süreçlerini zorlaştırdığı için yapılamamaktadır.

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: Katılım, Ortam, İş Birliği **Amaç:** Teşvik etmek. **Öncelik 1.3:** Ekonomik Teşvik	**STK'lar için ekonomik teşvikler getirilmesi** · Damga vergisi istisnası · İktisadi işletmesi olan kurumların gelirlerinden stopaj kesintisi yapılmaması, · KDV muafiyetleri, kurumlar vergisi puan indirimi, · Sınırlı vergi muafiyetleri düzenlemeleri. **Bu çerçevede Gelir vergisi, KDV, Vergi Usul Kanunu (madde 213), Kurumlar Vergisi Kanunu, Damga Vergisi, Harçlar Kanunu vb. kanunlarda düzenleme yapılması ve Tebliğ çalışmalarının gerçekleştirilmesi önerilmektedir.* **Düzenleyici**:HMB,Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM **Paydaşlar**: ÇSGB	**Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında gönüllülük faaliyetlerinde kullanılmak üzere Bakanlıkların, yerel yönetimlerin ve üniversitelerin bütçelerine gönüllülük bütçesi eklenmesi** · İlgili kamu kurumları ve kuruluşlarının doğrudan kendi gönüllülük faaliyetlerinde ya da STK'larla iş birliklerinde kullanılmak üzere yeni bütçe eklenebilir. **5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nda yapılacak değişiklerle bütçe sağlanması konusunda adımlar atılabilir. Ardından 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda, İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliğinde, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılabilir.* · Ayrıca kurumların stratejik planlarında gönüllülükle ilgili faaliyetlere ve tanıtıma yer verilmesi zorunlu hâle getirilebilir. **Düzenleyici**:Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM, YYGM, TBB, YÖK **Paydaşlar**:Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler.

Tablo 4: *Politika Seçenekleri - Ekonomik Teşvik*

Kamu kurumları, gönüllüğün katkısını dikkate alarak hangi gelir kalemlerinden feragat edecek teşvik (STK'ların aynı oranda kullanabileceği ve suistimal riski olmayan mali teşvikler) düzenlemeleri yapabilir?

3.2.1.4. Öncelik 1.4: Çalışanlara Teşvik

Kurumsal gönüllülüğün, gönüllülük gündemi içerisindeki önemi de son yıllarda ciddi bir artış göstermiştir. STK'lar son yıllarda kamu kurumlarında ve özel sektörde çalışanların zamanlarını ve emeklerini gönüllü faaliyetlere ayırmaları konusunda çeşitli kampanyalar yürütmektedir (Costello, Homberg, & Secchi, 2020). Özellikle 2006 yılında Avrupa Komisyonunun kurumsal sosyal sorumluluk aracılığıyla şirketlerin Avrupa'nın ekonomik rekabet gücüne ve büyümesine sunduğu katkıların altını çizmesiyle kurumsal gönüllülük ilişkilerinin ve stratejilerinin geliştirilmesi önem kazanmıştır. Kurumsal gönüllülük işletmelere, çalışanlara, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara ve devletlere fayda sağlayan bir modeldir. İşletmelerin itibar kazandıkları, imajlarını parlattıkları, şirket içi aidiyet duygusunu ve verimliliği arttırdığı belirtilmektedir. Öte yandan kurumsal gönüllülük aracılığıyla kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, profesyonel hizmetlere düşük maliyetlerle ulaşabilmekte ve yaygınlığı artırmaktadır. Kurumsal gönüllülük aynı zamanda çalışanların işten aldıkları tatmini de geliştirmektedir (Lor-Serrano ve Esteban-Salvador, 2021). Çalışan gönüllülüğü, çalışanın toplum ile ilişki ve empati kurma kapasitesini arttırmaktadır. Şirket açısından ise gönüllülük gittikçe önemli bir insan kaynağı aracı olarak kabul edilmektedir. Çalışan gönüllülüğü programları daha yapılandırılmış hâle geldikçe, önceden belirlenmiş hedeflere göre değerlendirme yapma imkânının oluşması programların sonuçlarının analizinin daha yapılandırılmış hale gelmesini sağlamıştır. Belirli beceri ve yetkinliklerin kazandırılması yönünde akreditasyon programları ivme kazanmıştır. Ayrıca çalışan gönüllülüğü iletişim (yumuşak beceriler), örgütsel ve zaman yönetimi, empati, planlama, stres yönetim gibi farklı becerilerin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bununla birlikte çalışan gönüllülüğünü arttırmak için daha iyi iletişim ve tanıtım ihtiyacına işaret edilmiştir. Ayrıca gönüllü olması için çalışana zaman tanınması da önemli bir gereklilik olarak öne çıkmıştır. Devletin çalışan gönüllüğünü desteklemesi, özellikle çalışanların ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilebilen beceri geliştirme eğitimleri gibi seçenekler sunması, gönüllüğün çekiciliğini artıracak ve gelişimine katkıda bulunacaktır. Bununla birlikte, çalışan gönüllülüğün özel şirketler için insan kaynağı temin etmek yönündeki faydasının yanı sıra kurumsal sosyal sorumluluğu desteklemek yönünde katkıları bulunmaktadır (Lukka, 2000).

AB üye devletlerde özel bir düzenleme olmamasına rağmen,[25] kurumsal gönüllülük yine de yükseliştedir ve daha geniş kurumsal *sosyal sorumluluk* kavramının ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. Kurumsal gönüllülük uygulaması çeşitlilik gösterebilir ve özellikle bir şirketin çalışanlarına iş alanı dışında gönüllü faaliyetlerde bulunmaları için boş bir gün vermesini veya çalışanların gönüllü faaliyetlerini başka bir şekilde desteklemesini gerektirir. Ancak bir şirketin, çalışanları için çalışma alanı dışında gönüllü faaliyetlere ev sahipliği yapması uygulaması hâlâ nadiren görülmektedir. Diğer taraftan büyük gönüllü kuruluşların, çalışanları için gönüllü faaliyetler düzenlemek üzere şirketlerle ortaklık kurma eğilimi giderek artmaktadır. Dolayısıyla, Birleşik Krallık'ın yanı sıra Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Estonya ve Polonya'daki gönüllü kuruluşlar tipik olarak

25 Birkaç Üye Devlette, kâr amacı güden kuruluşların (özel şirketler/şirketler) da gönüllülük faaliyetlerine katılmalarını teşvik etmek için özel kurallar bulunmaktadır. Belirli kurallar olduğu sürece, belirli kısıtlamalar geçerlidir. Örneğin İtalya›da yasal çerçeve çalışanların gönüllü olmasına izin verirken, bunun sivil koruma çerçevesinde olması gerekmektedir.

hem kamu hem de özel sektörde organize planlı kurumsal gönüllülük faaliyetlerine katılmaktadır. İngiltere'de kurumsal gönüllülüğü teşvik etmek amacıyla kamu ve özel sektör genelinde İşveren Gönüllü Programı başlatılmıştır. Lüksemburg'da Sosyal Patronaj Enstitüsü ve Gönüllülük Ajansı, kurumsal gönüllülüğü teşvik etmek ve kolaylaştırmak için yasal bir çerçeve oluşturmak üzere birlikte çalışırken, hükümet de çalışanların gönüllü faaliyetlere katılmak için özel yıllık izin talep edebilmelerini sağlamıştır[26].

Türkiye'de çalışma hayatındaki gönüllüler ya da gönüllü olmak isteyenler faaliyetlere katılmak için izni almakta sorun yaşayabilmektedir. Zira özel sektörde gönüllülüğe ilişkin farkındalık yetersizdir. Araştırmaya göre katılımcıların gönüllü olmama nedenlerinin ilk sırasında 3.30 puanla *"Kendimi bir yere bağlı hissetmek istemediğim için gönüllülük faaliyetlerine katılmıyorum."* ve 3.23 puanla *"Hâlihazırda çalıştığım iş gönüllü işler yapmama engel teşkil ediyor"* ifadesi gelmektedir (TUGA, 2021). Çalışma hayatındaki kişilerin katılımının teşvik edilmesi alana değerli katkılar sağlayacaktır. Söz gelimi nitelikli gönüllülerin sayısı artacaktır.

- Kamuda (merkez, taşra, yerel yönetimler) çalışanların (memur, işçi) gönüllü faaliyetlere katılımı ve farklı kamu kurumlarındaki uygulamaların standartlaşması için mevzuat çalışmalarına ihtiyaç vardır. Kamu çalışanlarını örnek teşkil etmeleri için teşvik etme ve gönüllülüğün güçlendirilmesine katkıda bulunma imkânı vardır. Kamu çalışanlarını toplumlarına katkıda bulunmaya teşvik edildiği bir "vatandaşlık hizmeti" geliştirmeye yönelik öneriler geliştirilebilir. Amaç kamu çalışanlarına becerilerini kullanabilecekleri imkanlar sunarak STK'ları desteklemektir. Bunu, gönüllülüğü kamu çalışanları için bir mesleki gelişim aracı olarak teşvik ederek ve zamanlarını ayıranlar için daha iyi bir takdir/ödüllendirme sağlayarak yapmak mümkün olabilir. Kamu çalışanlarının mesleki becerilerini geliştiren ve maddi bir karşılığı içermeyen takdiri/ödüllendirmeyi öne çıkaran bir katılım modeli geliştirilebilir.
- Düzenleyici*:* ÇSGB, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar*:* Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.
- Özel sektörde çalışanların[27] gönüllülüğünü teşvik etmek için kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımı ekseninde yeni adımlar atılabilir. Özel sektörde çalışanların (belediye iştiraki şirketler dahil) gönüllülük faaliyetlerine katılımı için işverenlerin bilinçlendirilmesi ve teşvik modellerinin geliştirilmesi önemlidir. Özel sektörde çalışanların gönüllülüğe nasıl katılabileceklerini öğrenmelerine yardımcı olabilmek için "Gönüllülük Okulu/Akademisi" vb. etkinliklere katılmaları desteklenebilir. İşletmeler ve çalışanları da gönüllülüğün teşvik edilmesinde çeşitli şekillerde değerli bir rol oynayabilir. Bu çerçevede kamu özel sektör gönüllülüğüne dair staj programına benzer bir kurumsal gönüllülük programı geliştirebilir. Yasal düzenlemede çalışanlara izin veren özel sektör işletmelerinin gönüllülük ödüllerine dahil olabileceğine yer verilebilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi (CBİKO) / Paydaşlar:

26 Avrupa Komisyonu, Çalışan Gönüllülüğü ve Avrupa›da İnsani Yardımda Çalışan Gönüllülüğü, Brüksel,2013, Erişim için tıklayınız. (GHK, 2010, s. 122-124).

27 Sosyal sorumluluk bilinci, iş tatmini, çalışan bağlılığı, kurumsal itibar, iş yeri imajı ve takım çalışması kültürü gibi kavramların ön planda olması nedeniyle özel sektördeki kurumsal işletmelerin çalışanlarını gönüllülüğe yönlendirmesinden bahsedilebilir. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelerdeki farkındalık daha sınırlıdır. Diğer taraftan çalışanların gönüllülük faaliyetlerinden beklentilerinin belirsiz olması, tanınmaması ve ödüllendirilmemesi; üst yönetimin gönüllü faaliyetlere desteğinin yetersiz olması ve gönüllülük faaliyetlerinin temel dayanağının bir kanun oluşu ve mevzuat değişikliğinin zor olması işletmeleri gönüllülük alanından daha da uzaklaştırabilmektedir.

ÇSGB, Cumhurbaşkanlığı SBB, Ticaret Bakanlığı (TB), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.

Hatırlatma: *Çalışanlarda gönüllülük faaliyetlerine katılım ile ilgili motivasyon eksikliği, gönüllülükten beklentinin belirsiz olması, gönüllülüğün tanınmaması ve ödüllendirilmemesi hatırda tutulmalıdır. Diğer taraftan üst yönetimin gönüllü faaliyetlere desteğinin yetersiz olmasının yanı sıra iş verenlerin ikna edilmesinde önemli zorluklar da bulunmaktadır. Halihazırda gönüllülük faaliyetlerinin desteklenmesi ve bilinmesi önemlidir ancak çalışanlarda gönüllülük faaliyetlerine katılım ile ilgili motivasyon eksikliği ve iş verenlerin ikna edilmesindeki zorluklar nedeniyle ilerlemede güçlükler yaşanabilir. Çalışanların gönüllülüğe katılımının desteklenmesi mesaiden kaçışa ve teşviklerin kötüye kullanımına yol açabilir. Ancak gönüllülüğün tanınmasına ve farkındalığın oluşturulmasına önemli katkılar sağlayabilir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: Katılım, Ortam, İş Birliği **Amaç:** Teşvik etmek. **Öncelik 1.4:** Çalışanlara Teşvik.	**Kamu çalışanlarının gönüllülük faaliyetlerine teşvik edilmesi** · Kamuda (merkez, taşra, yerel yönetimler) çalışanların (memur, işçi) gönüllü faaliyetlere katılımı ve farklı kamu kurumlarındaki uygulamaların standartlaşması için mevzuat çalışmalarına ihtiyaç vardır. · Kamu çalışanlarının toplumlarına katkıda bulunmaya teşvik edildiği bir "vatandaşlık hizmeti" geliştirmeye yönelik öneriler geliştirilebilir. Amaç kamu çalışanlarına becerilerini kullanabilecekleri imkanlar sunarak STK'ları desteklemektir. · Gönüllülüğü kamu çalışanları için mesleki gelişim aracı olarak teşvik ederek ve zamanlarını ayıranlar için maddi karşılık içermeyen takdir/ödüllendirme sağlayarak yapmak mümkün olabilir. **Düzenleyici**: ÇSGB , Cumhurbaşkanlığı SBB / **Paydaşlar**: Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.	**Özel sektör çalışanlarının gönüllülük faaliyetlerine teşvik edilmesi** · Özel sektörde çalışanların (belediye iştiraki şirketler dahil) gönüllülük faaliyetlerine katılımı için işverenlerin bilinçlendirilmesi ve teşvik modellerinin geliştirilmesi önemlidir. · Özel sektörde çalışanların gönüllülüğe nasıl katılabileceklerini öğrenmelerine yardımcı olabilmek için "Gönüllülük Okulu/Akademisi" vb. etkinliklere katılmaları desteklenebilir. · Kamu özel sektör gönüllülüğüne dair staj programına benzer bir kurumsal gönüllülük programı geliştirebilir. · Yasal düzenlemede çalışanlara izin veren özel sektör işletmelerinin gönüllülük ödüllerine dahil olabileceğine yer verilebilir. **Düzenleyici**: İKO **Paydaşlar**: ÇSGB, Cumhurbaşkanlığı SBB, TB, , STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.

Tablo 5: *Politika Seçenekleri - Çalışanlara Teşvik*

Gönüllü katılım noktasında, kamu sektöründe ve özel sektörde çalışanlara yönelik hangi teşvik mekanizmaları geliştirilebilir?

3.2.1.5. Öncelik 1.5: Çalışmayanlara Teşvik

Çalışma hayatındakiler zaman yoksunluğu nedeniyle gönüllülük yapamadıklarını, çalışma hayatı dışında kalanlar ise nasıl gönüllü olabileceklerini bilmedikleri ya da onları kimse gönüllü olmaya davet etmediği için gönüllü olmadıklarını belirtmektedirler. Araştırmaya (TUGA, 2021) göre gönüllü olmama nedenlerinde -ilk sıradaki kendimi bir yere ait hissetmek istemiyorum ve işim gönüllü faaliyetlere engel oluyor ifadesinden sonra- "Kimse bana gönüllü olup olmayacağımı sormadı" ve 3.22 puanla "Gönüllü olma alışkanlığına sahip değilim" ifadeleri en çok puanlanan ifadelerdir. Çalışma hayatı dışındakilerin (Emekliler, Ev Hanımları, NEET)[28] gönüllülük faaliyetleri hakkında bilgisinin ve farkındalığının yetersiz olması katılımı azaltmaktadır. İstihdamda bulunmayan gençler üzerine yapılan bir araştırma, bir gönüllü programının NEET gençlerinin aktif vatandaşlar olmalarına ve öz-değer duygusu geliştirmelerine yardımcı olarak gelişimlerine olumlu katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur (Chauke, 2022).

Ayrıca Türkiye'de kadının istihdama sınırlı katılımı olduğu düşünüldüğünde çalışmayanlara yönelik teşviklerin eşitlikçi ve kapsayıcı bir ortamın oluşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Bununla birlikte kadınların istihdama katılımında gönüllülük faaliyetleri aracı bir rol üstlenebilir.

- Çalışma hayatı dışındakilerin gönüllülük faaliyetlerine dahil edilebilmesi için özellikle kamu kurum ve kuruluşlarının Gönüllülük Programı geliştirmesi zorunlu tutulabilir. Kamu kurum ve kuruluşları, özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'ları ve sivil kuruluşları teşvik etmek üzere verilecek fonların söz konusu gruba yönelik geliştirilecek Gönüllü Programlarını öncelemesi sağlanabilir. Gönüllülük Fonu ile ilgili Bakanlıkların kullanacağı Gönüllülük Bütçesi kapsamında verilecek proje bazlı desteklerde çalışma hayatında olmayan kişilerin hedeflenmesi zorunlu hâle getirilebilir. Bununla birlikte İKO istihdama geçişi sağlayabilecek Gönüllü Programı geliştirerek uygulayabilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı İKO / Paydaşlar: GSB , ASHB, ÇSGB, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.

28 NEET, «Öğretimde, İstihdamda veya Eğitimde Değil» anlamına gelen bir kısaltmadır.

Hatırlatma: *Çalışma hayatında olmayan kişiler için gönüllülük programı geliştirme alanında görev yapabilecek STK'ların esnek olması ve mesleki yetkinliğe dayalı farklı yetenek ve deneyimleri getirilebilmesi güçlü yönlerdir. Ancak bu hedef grupların sosyal izolasyonu, kültürel ve toplumsal engeller ve erişim ve bilinirlik sorunları program geliştirilse bile katılımı güçleştirebilecektir. Diğer taraftan çalışma hayatında olmayanların gönüllü faaliyetlere duydukları ihtiyaç ve bu grubun gönüllü faaliyetlere katılımının daha kolay olması önemli bir imkandır. Sadece ileriki yaşlardaki hedef kitlenin katılabileceği gönüllü faaliyetlerindeki sınırlılık ve motivasyon eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca çalışma hayatında bulunmayan kişilerin -özellikle gençlerin- iş beklentisiyle gönüllü faaliyetlere yönelmesi söz konusudur. Bu durum başta yerel yönetimler olmak üzere AFAD gibi kamu kurum ve kuruluşları için de geçerli olabilmektedir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri
Alan: Katılım, Ortam, İş Birliği **Amaç:** Teşvik etmek. **Öncelik 1.5:** Çalışmayanlara Teşvik.	**Çalışma hayatı dışındakilerin gönüllülük faaliyetlerinde bulunmaya teşvik edilmesi** • Kamu kurum ve kuruluşlarının Gönüllülük Programı geliştirmesi zorunlu tutulabilir. • Kamu kurum ve kuruluşları, özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'ları ve sivil kuruluşları teşvik etmek üzere verilecek fonların söz konusu gruba yönelik geliştirilecek Gönüllü Programlarını öncelemesi sağlanabilir. • Gönüllülük Fonu ile ilgili Bakanlıkların kullanacağı Gönüllülük Bütçesi kapsamında verilecek proje bazlı desteklerde çalışma hayatında olmayan kişilerin hedeflenmesi zorunlu hâle getirilebilir. • İKO istihdama geçişi sağlayabilecek Gönüllü Programı geliştirerek uygulayabilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı İKO **Paydaşlar**: GSB, ASHB, ÇSGB başta olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.

Tablo 6: *Politika Seçenekleri - Çalışmayanlara Teşvik*

Kırılgan grupların (yaşlılar, çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, göçmenler) gönüllülük yaparken ekonomik zorlukları aşmalarını sağlayan (ancak maddi karşılık içermeyen) yenilikçi teşvik modelleri neler olabilir? Çalışma hayatında olmayan kişilerin teşvik edilmesini sağlayacak ancak onları ücretsiz işçiye dönüştürmeyecek ve emek sömürüsüne yol açmayacak kapsayıcı modeller nelerdir?

3.2.1.6. Öncelik 1.6: Mahalli Kuruluşlara Teşvik

Toplumun güçlendirilmesinde mahalli kuruluşların desteklenmesi merkezi bir konumdadır. Zira bu desteklerle insanların ve toplumsal grupların sorumluluk almak için yeni imkânlara kavuşması söz konusu olacaktır. Kurumsallaşmış[29] ve/veya büyük ölçekli kuruluşlar sivil toplum alanı için öneme sahip olsa da küçük mahalli kuruluşlar ve örgütler de gelişmenin önemli araçlarıdır. Ayrıca mahalli kuruluşlar kişinin gönüllü faaliyete kendisine en yakın yerde katılmasına imkân vererek zaman, para tasarrufuna katkı sağlamakta ve erişilebilirliği mümkün kılmaktadır. Saha ziyaretleri ve araştırmalar (TUGA, 2021) gönüllülüğe katılımda zaman yoksunluğunun, artan yaşam ve ulaşım maliyetlerinin önemli bir payı olduğunu göstermektedir. Gönüllüler tarafından yönetilen küçük, gayri resmi grupları ve dernekleri desteklemek için daha fazla şey yapılabilir. Mahalli kuruluşlara ve örgütlere projelerini ve planlarını uygulamalarına yardımcı olmak amacıyla finansman sağlamak ve maddi teşvikler vermek önemlidir. Sosyal sermayenin düşük olduğu ve önemli ölçüde yoksunluk yaşanan bölgelere odaklanarak desteklerin söz konusu mahalli kuruluşlara ve kuruluşlara yönlendirilmesi önerilmektedir. Zira bir topluluğun halihazırdaki kaynaklarından yararlanma imkanı bulunan ve mahalli yaşamı iyileştirmek için harekete geçmeye istekli olanlar sivil katılımın önündeki engelleri kaldırma konusunda daha etkili olabilir.

- Mahalli kuruluşlarda hâlihazırda yer alan ya da kendi kuruluşlarını oluşturmak isteyenlere gönüllülük ve kuruluş geliştirme konusunda ve çevrelerindekileri daha fazla aktifleştirmek ve harekete geçirmek üzere eğitimler verilebilir. Yasal düzenlemede "Kapasite geliştirme eğitimleri, gönüllü yönetişimi eğitim programı, gönüllü yönetişimi mentör desteği vb. konularda mahalli kuruluşların öncelikli olarak değerlendirileceği" hususuna yer verilebilir. Düzenleyici*: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB)* , TBB , Yerel Yönetimler / Paydaşlar*:* STK'lar, Kent Konseyi Birlikleri, Bakanlıklar başta olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları, STİGM, VGM, üniversiteler.

Hatırlatma: *Mekânsal eşitsizlikler nedeniyle bazı bireylerin mahallelerinde diğerlerine kıyasla daha az gönüllülük faaliyetinin olması katılım önündeki engellerden biridir. Daha az aktif kuruluşların bulunduğu mahallelerde katılımı gerçekleştirmek için hangi desteklere ihtiyaç olduğunun anlaşılması gerekmektedir.*

29 Ücretli profesyonel tam zamanlı en az 1 çalışana sahip kuruluşlar.

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri
Alan: Katılım, Ortam, İş Birliği **Amaç:** Teşvik etmek. **Öncelik 1.6:** Mahalli Kuruluşlara Teşvik.	**Mahalli kuruluşlara gönüllülük ve toplum geliştirme konularında kapasite geliştirme eğitimleri verilmesi** · Mahalli kuruluşlarda hâlihazırda yer alan ya da kendi kuruluşlarını oluşturmak isteyenlere çevrelerindekileri daha fazla aktifleştirmek ve harekete geçirmek üzere eğitimler verilebilir. · Yasal düzenlemede "Kapasite geliştirme eğitimleri, gönüllü yönetişimi eğitim programı, gönüllü yönetişimi mentör desteği vb. konularda mahalli kuruluşların öncelikli olarak değerlendirileceği" hususuna yer verilebilir. **Düzenleyici**: ÇŞİDB , TBB , Yerel Yönetimler **Paydaşlar**: STK'lar, Kent Konseyi Birlikleri, Bakanlıklar başta olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları, STİGM, VGM, üniversiteler.

Tablo 7: *Politika Seçenekleri - Mahalli Kuruluşlara Teşvik*

Tüzel kişiliği olmayan, iş ve işlemleri gönüllüler tarafından yürütülen toplumsal grupları ve dernekleri desteklemek için yerelin özellikleri dikkate alınarak neler yapılabilir?

3.2.2. Amaç 2. Karar alma mekanizmalarına katılım sağlamak

Demokratikleşmenin ve vatandaş katılımının giderek daha önemli bir hâle geldiği günümüzde insanların gönüllülük yapmasıyla birlikte aktif vatandaşlığın yaygınlaşmasını ve sivil katılımın güçlenmesini hedefliyorsak gönüllülerin karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımını sağlamak zorundayız. Bu çerçevede gönüllülerin hem ev sahibi kuruluşlarda hem de yerelde/ulusalda kararlar alma mekanizmalarına katılımını elverişli hâle getirmek temel amaçlardan biri olabilir.[30] Gönüllülüğü yaygınlaştırma gerekliliği vurgulanırken "aktif vatandaş" ve "sivil katılım" kavramları gönüllülükle ilişkilendirilmektedir (Holmes, 2009). Gönüllülük, sivil, politik ve sosyal katılımcılığın, demokratik ve adil yönetimi haiz toplumların bir özelliği olarak değerlendirilmektedir. Gönüllülerin karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamaya dönük adımlar hem gönüllülüğü artırmakta, yaygınlaştırmakta ve sürdürülebilirliğini sağlamakta hem de aktif vatandaşlığın ve sivil katılımın güçlenmesine olanak vermektedir.

30 Cumhurbaşkanlığı ve on beş Bakanlığı içerecek şekilde merkezi idarenin karar verme mekanizmalarına katılımı düzenleyen mevzuatı ve mekanizmaları haritalayan çalışmanın sonucuna göre, Türkiye'de STÖ'lerin kamu kurum ve kuruluşlarının karar verme süreçlerine katılımını içeren toplam düzenleme sayısı 203'tür. STÖ katılımını düzenleyen mevzuatta "STK", "gönüllü kuruluş", "kurum, kuruluş" ve "uzman" gibi kavramlara yer verilmekte olup bir yeknesaklık bulunmamaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının karar verme mekanizmalarına STÖ katılımını düzenleyen mevzuat kadar, STÖ'lerin bir şekilde katılımını öngören mekanizmaların sayısı ve dağılımı da bir o kadar dağınık ve kalabalık görünmektedir. Türkiye'de mevzuatta yer alan toplam katılım mekanizması sayısı 309'dur. Söz konusu katılım mekanizmalarının 177'si Cumhurbaşkanlığına ve Bakanlıklara bağlı birimlere ve söz konusu bakanlıkların taşra teşkilatından ibarettir. Toplam 132'si ayrı bir kurul, komisyon veya çalışma grubundan oluşmaktadır. Bu sayılara belediyelerin oluşturduğu mekanizmalar dahil değildir. Karar verme mekanizmalarına STÖ katılımı bakımından ayrı bir kurul, komisyon olarak düzenlenen mekanizmalar arasında, STÖ katılımının açık ve net bir şekilde düzenlendiği mekanizma sayısı 74'dür. Bu mekanizmaların 53'ü merkeze, 21'i taşra teşkilatına bağlı olarak hareket etmektedir (TÜSEV, STGM, 2022).

3.2.2.1. Öncelik 2.1: Karar Alma Mekanizmalarına Katılım

Kamu kurumlarında karar alma mekanizmalarında (politika ve mevzuat hazırlık süreçlerinde vb.) sivil katılımı güçlendirmek ve gönüllülerin karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamak temel amaçlardan biridir. Karar alma süreçlerine gönüllülerin katılacağı uygulamaların düzenlenerek aktif vatandaşlık ve katılımcılık farkındalığının geliştirilmesi gönüllülerin sahiplenme eksikliğini azaltıcı bir etkide bulunabilir. Gönüllülüğün değişen doğası ve yeni toplumsal talepler dikkate alındığında gönüllülerin STK'lar başta olmak üzere kurum ve kuruluşlardaki karar alma mekanizmalarına doğrudan katılımı mümkün olabilir.[31] Gönüllülerin karar alma süreçlerinde etkin olarak yer almaları iyi yönetişimin sağlanması açısından önemlidir. Katılım mekanizmalarının yeterince kapsayıcı olmaması, sivil topluma yeterli alan açılmaması ve aktör olarak yer verilmemesi ve mevzuat yapım aşamalarında sivil toplumun katılımının güvence altına alınmamış olması yaşanan sorunlardandır. Kamu kurumlarında halihazırda var olan istişare/danışma mekanizmalarının daha etkin, çoğulcu, kapsayıcı hâle getirilmesi ve bu mekanizmalara aktif vatandaşların ve STK'ların erişiminin sağlanması için altyapının sunulması, politika geliştirme sürecinden başlayarak STK katılımlarının artırılması için programlar geliştirilmesi ve toplantılara/kalkınma planı hazırlık süreçlerine/yasama süreçlerinde oluşturulan komisyonlara STK katılımının zorunlu tutulması daha demokratik ve şeffaf bir sivil katılım sürecini mümkün kılacaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Cumhurbaşkanlığı SBB ve ilgili Bakanlıklar ile çalışarak mevcut düzenlemelerde değişiklik yapabilir.

- Politika Belgeleri, Strateji Belgeleri, Kalkınma Planları ve Kanunlaştırma sürecine STK'ların ve vatandaşın katılımı ilgili yasalarda ve yönetmeliklerde yapılacak düzenlemelerle zorunlu hâle getirilmesi, STK'ları ilgilendiren tüm yasalarda STK ve vatandaş katılımının zorunlu tutulması önerilmektedir. Mevcut düzenlemelerde değişiklik yapılarak "eşitlik ve tarafsızlık ilkesinin" açık bir biçimde ifade edilmesi önerilmektedir. Kalkınma Planı, Politika Belgesi, Şura Toplantıları vb. ulusal hedef ve stratejilerin belirlendiği toplantılara STK gönüllülerinin katılımına ilişkin düzenlemeler yapılabileceği gibi bu toplantılara katılım sağlayan STK temsilcilerinin organizasyon öncesinde kendi gönüllüleri ile iç toplantı(lar) yapması ve bun(lar)a ilişkin raporlamasının zorunlu hâle getirilmesi önerilmektedir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, TBMM, STİGM / Paydaşlar: Bakanlıklar, VGM, üniversiteler, STK'lar.
- Planlama süreçlerinde hem STK hem vatandaş katılımını mümkün kılacak yöntem ve yaklaşımlar geliştirilebilir. Söz gelimi Kalkınma Planlarının hazırlanmasında hâlihazırda bir yöntem ve süreç takip edilmektedir. Ancak bu yöntem ve sürecin tartışmaya açılması önerilmektedir. Sonrasında araştırmaya dayalı bir biçimde Türk toplumuna özgü katılım modellerini yeniden tasarlamak ve bu modellere uygun bir biçimde yeni rehberler yayımlayarak ulusal ve yerel düzeyde katılımın artırılması sağlanabilir. Paydaşları iş birliği içerisinde bir araya getiren ve farklı kuruluş tiplerini (Kamu, STK vb.) ve ölçeklerini (mahalli, bölgesel vb.) dikkate alan bir *Gönüllü Katılım*

31 Kurum ya da kuruluşlara ilişkin güveni artırmak için açık iletişim sürdürülmesi, gönüllülük programlarının geliştirilmesi, gönüllü yönetişimi konusunda kapasitesinin artırılması, kurum içi hiyerarşinin giderilmesi, kararlara katılımın güçlendirilmesi vb. TUGA (2021) kapsamında yapılan nitel araştırma sonuçları gönüllülerin daha fazla karar alma süreçlerine katılımı önemsediklerini göstermektedir. Ayrıca gönüllü olmayanların kurum ve kuruluşların gönüllü yönetişimi konusunda kapasite artışından sonra daha fazla katılım sağlayabilecekleri tespit edilmiştir.

Rehberi hazırlanabilir ve bu Rehber kapsamında yüz yüze ve çevrim içi eğitimler gerçekleştirilerek ev sahibi kuruluşlarının kapasitesi artırılabilir. Burada önemli olan hem mevcut hem de gelecekteki kurum ve kuruluşların gönüllü katılımı konusunda kültürel gelişimlerini oluşturmaktır. Diğer bir deyişle *gönüllü katılım kültürü*nün gelişmesine katkıda bulunmaktır. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, TBMM, STİGM / Paydaşlar: Bakanlıklar, VGM, YYGM, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.

Hatırlatma: *Mevzuatta kısıtlı da olsa katılıma yönelik mekanizmaların ve düzenlemelerin yer alması, Meclis komisyonları vb. uygulamalarda sivil katılımın halihazırda olması ve eşitlik ve tarafsızlık ilkesinin anayasal güvence altında olması bu tür bir düzenleme için güçlü yönleri oluşturmaktadır. İstişare kültürünün bulunması ve STK'larda mevzuat alanında nitelikli kişilerin yer alması da önemli bir imkandır. Ancak bu düzenleme karar alma süreçlerini ve mevzuat hazırlamayı zorlaştırabilir ve/veya uzatabilir. Mevzuat alanında çalışan STK'ların kısıtlı sayıda olması ise bir diğer zorluktur. Kamunun istekli olmaması ve tarafsızlık ilkesinin gözetilmesinin çok güç olması muhtemel problem alanlarını oluşturmaktadır.*

Katılımcılığın tam olarak tanımlanamaması, gönüllünün hak ve sorumluluklarını ve yasal mevzuatı bilmemesi nedeniyle sürecin yavaşlaması ve katılımın STK'ların karar alma ve hareket etme hızına yavaşlatıcı etkisi olabilir. Karar alma sürecine dahil olan gönüllüler konusunda çeşitliliği ve kapsayıcılığı sağlayamama riski hatırda tutulmalıdır.

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: Katılım, İş Birliği **Amaç:** Karar alma mekanizmalarına katılım sağlamak. **Öncelik 2.1:** Karar Alma Mekanizmalarına Katılım	**Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımının Politika Belgeleri, Strateji Belgeleri, Kalkınma Planları ve Kanunlaştırma sürecine STK'ların ve vatandaşın katılımı ile ilgili yasalarda ve yönetmeliklerde düzenlemeler yapılarak zorunlu hâle getirilmesi.** · STK'ları ilgilendiren tüm yasalarda STK ve vatandaş katılımı zorunlu tutulabilir. · Mevcut düzenlemelerde değişiklik yapılarak "eşitlik ve tarafsızlık ilkesi" açık bir biçimde ifade edilebilir. · Kalkınma Planı, Politika Belgesi, Şura Toplantıları vb. ulusal hedef ve stratejilerin belirlendiği toplantılara STK gönüllülerinin katılımına ilişkin düzenlemeler yapılabileceği gibi bu toplantılara katılım sağlayan STK temsilcilerinin organizasyon öncesinde kendi gönüllüleri ile iç toplantı/lar yapması ve raporlaması zorunlu hâle getirilebilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, TBMM, STİGM **Paydaşlar**: Bakanlıklar, VGM, üniversiteler, STK'lar.	**Planlama süreçlerinde hem STK hem vatandaş katılımını mümkün kılacak yöntem ve yaklaşımlar geliştirilmesi** · Kalkınma Planlarının hazırlanma yöntem ve süreçleri tartışmaya açılabilir · Araştırmaya dayalı bir biçimde Türk toplumuna özgü katılım modellerini yeniden tasarlanarak, bu modellere uygun yeni rehberler yayımlayarak ulusal ve yerel düzeyde katılım artırılabilir. · Paydaşları iş birliği içerisinde bir araya getiren ve farklı kuruluş tiplerini (Kamu, STK vb.) ve ölçeklerini (mahalli, bölgesel vb.) dikkate alan bir Gönüllü Katılım Rehberi hazırlanabilir ve bu Rehber kapsamında yüz yüze ve çevrim içi eğitimler gerçekleştirilerek ev sahibi kuruluşlarının kapasitesi artırılabilir (Gönüllü katılım kültürünün gelişmesine katkı). **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, TBMM, STİGM **Paydaşlar**: Bakanlıklar, VGM, YYGM, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.

Tablo 8: *Politika Seçenekleri - Karar Alma Mekanizmalarına Katılım*

Gönüllülerin farklı ev sahibi kurum ve/veya kuruluşlardaki karar alma süreçlerine katılımı en etkili ve verimli şekilde nasıl gerçekleştirilebilir? Yeni iletişim teknolojilerinin de etkili ve verimli kullanıldığı karar alma mekanizmaları ve modelleri neler olabilir?

3.2.2.2. Öncelik 2.2: STK ve Yerel Yönetimler Arasında Etkileşim

Türkiye, özellikle afetler karşısında kamunun afetle mücadelede STK'larla iş birliği yapması gerektiği gerçeğiyle karşı karşıya kaldı ve bu durum gönüllü çalışmaların ve sivil toplumun önemini bir kez daha vurguladı. Bu noktada, halkın katılımına açık mekanizmaların eksikliği önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Ancak, gönüllülerin ve STK'ların kararlılığı ve direnci, olumlu bir iş birliği ortamı oluşturmak için potansiyel bir zemin sunmaktadır. Bu zemin, ortak bir dil geliştirmek, birlikte politika oluşturmak ve belirlenen hedeflere ulaşmak için önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Afetlerle ve krizlerle mücadelede toplumun kendisinin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle, güçlü kamu-sivil toplum iş birliği ve iletişimi, gönüllülük politikalarının güçlendirilmesi için doğru bir zamandır. Şu anda, bu konuda savunuculuk yapmak ve güçlü alanlar oluşturmak için uygun bir zaman olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan kuruluşların %59,78'i son 12 ay içerisinde merkezi kamu kurumları ile iş birliği yaptığını belirtmiştir. Bu görece yüksek bir orandır. Araştırma örneklemi sınırlıdır. Ama buna rağmen merkezi kurumlarla iş birliği önemli bir imkan olarak değerlendirilebilir. Kuruluşların %69,57'si son 12 ay içerisinde yerel kamu kurumları (belediyeler, kamu kurumlarının il teşkilatları) ile iş birliği yaptığını belirtmiştir. Kamu ile iş birliği yapılan hususlarda yerel yönetimler öne çıkmaktadır ve bu iş birlikleri özetle şunlardan oluşmaktadır: Dezavantajlı insanların topluma kazandırılması, ortak ağaç dikme, bayram şenliği gibi faaliyetler gerçekleştirilmiş; atölyeler, projeler gibi ortak çalışmalar yapılmış; sürdürülebilirlik, kültür sanat, sivil toplum birimi kurulmasına yönelik destekler verilmiştir. Mekân ve ekipman, afiş tasarımı, iftar, ikram, ulaşım vb. destekler alınmıştır (NSA Türkiye, 2024). Bu bağlamda sivil toplumun karar alma mekanizmalarına katılımını desteklemek ve STK'lar ile yerel yönetimler arasındaki etkileşimi arttırmak amacıyla aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

- Kent konseyi mevcut mevzuatlarında düzenleme yapılarak yönetmelikte kapsayıcılık ekseninde değişiklik yapılması ve Belediye Kanunu'na ilgili hükümlerin eklenmesi kent konseylerinin işlevselliğini, etkinliğini ve nihayetinde yerel yönetimlerde sivil katılımı artırabilir ve nihayetinde demokratik yerel yönetişimi iyileştirilebilir. Kent Konseyi mevcut mevzuatında (Kent Konseyi Yönetmeliği) gönüllülük ve gönüllü katılımı ekseninde güncellemeler yapılabilir. Gerekmesi durumunda 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun kent konseyleriyle ilgili olan madde 76'da da düzenlemeler yapılabilir. Gönüllülük faaliyetlerinde kullanılmak üzere Kent Konseyine bütçe tahsis edilebilir ve/veya ilgili projenin bütçesi yerel yönetimler, merkezi idare kurumları/il teşkilatları ve/veya özel sektör aracılığıyla sağlanabilir. Düzenleyici*: ÇŞİDB*, TBB / Paydaşlar*:* Kent Konseyleri Birlikleri, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.
- STK'lar ve yerel yönetimler arasında çeşitli iş birlikleri geliştirilse de uzun vadeli ve kalıcı ilişki ve etkileşim imkânları sınırlıdır. Bu çerçevede yerel diyalog ağları (Yerel STK & Belediye iş birliği ağı gibi) kurulması sağlanabilir. TBB, STİGM ve VGM düzenleyici kurumlar olarak görev alabilir ve STK'larla ve üniversitelerle birlikte çalışabilir. Düzenleyici: ÇŞİDB, TBB, STİGM, VGM / Paydaşlar: Kent Konseyleri Birlikleri, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.

Hatırlatma: *Mevcut mevzuat çalışmalarının olması güçlü bir yöndür ancak hâlihazırda mevzuatta kent konseylerinin bütçe açısından belediyeye bağlı olması ve siyasi ilişkiler etrafında gelişmesi ciddi bir zayıflık oluşturmaktadır. Yerel yönetimlere gönüllü ve STK katılımında mevzuatın aşırı bürokratik hâle getirilme ve katılımı engelleme riski yüksek düzeydedir. Ayrıca yerel yönetimlerin doğrudan kendilerinin gönüllülerle birlikte faaliyet yapabilmesinin önünü tıkama riski bulunmaktadır. Zira kent konseyleri mevzuatı geniş olsa da uygulamada çıkan sorunlar nedeniyle işlevsizdir ve eğer gönüllülük yerel yönetimler bağlamında sadece kent konseyleriyle ilişkilendirilirse bu durum gönüllülük faaliyetlerine de zarar verebilir. Ağ kurma konusunda kurumların isteksiz davranması, benzer siyasi görüşlerin birlikte hareket ermesi ve diğer STK'ların ağ kurma kabiliyetlerinin sınırlı olması nedeniyle bazı STK'ların dışarıda bırakılması söz konusu olabilir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: Katılım, İş Birliği **Amaç:** Karar alma mekanizmalarına katılım sağlamak **Öncelik 2.2:** STK ve Yerel Yönetimler Arasında Etkileşim	**Kent Konseyi Yönetmeliği'nde gönüllülük/ gönüllü katılımı ekseninde güncellemeler yapılması** · Gönüllülük faaliyetlerinde kullanılmak üzere Kent Konseyine bütçe tahsis edilebilir ve/ veya ilgili projenin bütçesi yerel yönetimler, merkezi idare kurumları/il teşkilatları ve/veya özel sektör aracılığıyla sağlanabilir. · *5393 sayılı Belediye Kanunu'nun kent konseyleriyle ilgili olan madde 76'da da düzenlemeler yapılabilir.* **Düzenleyici**: ÇŞİDB, TBB **Paydaşlar**: Kent Konseyleri Birlikleri, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.	**Yerel diyalog ağları kurulması** · Uzun vadeli ve kalıcı işbirliklerine yönelik Yerel Diyalog Ağları (Yerel STK & Belediye iş birliği ağı gibi) kurulması sağlanabilir · TBB, STİGM ve VGM düzenleyici kurumlar olarak görev alabilir ve STK'larla ve üniversitelerle birlikte çalışabilir. **Düzenleyici**: ÇŞİDB, TBB, STİGM, VGM / **Paydaşlar**: Kent Konseyleri Birlikleri, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.

Tablo 9: *Politika Seçenekleri - STK ve Yerel Yönetimler Arasında Etkileşim*

Yerel yönetimlerde gönüllülerin ve STK'ların katılımını ve birlikte faaliyet göstermesini mümkün kılacak ve sadece yasa düzeyinde kalmayan, aşırı bürokrasi ve prosedür getirmeyen ve yerel siyasi dinamikleri göz ardı etmeyen uygulama modelleri konusunda önerileriniz nelerdir?

3.2.2.3. Öncelik 2.3: Gönüllülük Meclisi/Ofisi ve Gönüllülük Federasyonu

Yerel yönetimlerin gönüllüler ve STK'lar için iyi bir katılım aracı olduğu bilinmektedir. Ayrıca ulusal ölçekte de karar alma mekanizmalarına katılım önemlidir. Bazı AB Üye Devletlerinde, gönüllülük için elverişli bir ortam geliştirme çabalarına öncülük etmek üzere özel olarak tasarlanmış organlar bulunmaktadır. Örneğin, Hırvatistan Kanunu, gönüllülüğü desteklemeye yönelik politika tedbirlerini başlatmak ve savunmaktan sorumlu hükümetin danışma organı olarak bir Ulusal Gönüllülüğü Geliştirme Konseyi öngörmektedir. Aynı Kanuna göre Konsey 19 üyeden oluşmakta ve hem hükümet hem de STK temsilcilerini içermektedir. Üyeler iki yıllık bir dönem için atanmakta ve dönemler arasında değişiklik yapılabilmektedir. Konsey, diğerlerinin yanı sıra Gönüllülük Kurallarının geliştirilmesinden de sorumludur.

Ulusal düzeyde sivil toplum-kamu diyaloğunu geliştirmeye yönelik üst kurulun oluşturulması, kamu kurumları ile STK'lar arasında iletişim ve koordinasyon eksikliğini giderebilir ve STK'ların kamuya erişimini kolaylaştırılabilir. Zira kamu kurumlarında, gönüllülüğü bütüncül olarak ele alacak muhatap bir kurum olmaması bazı problemlere yol açabilmektedir.[32]

- Gönüllülükle ilgili politika ve stratejileri veriye dayalı ve katılımcı bir yaklaşımla belirlemek üzere STK, üniversite, yerel yönetimler, özel sektör ve kamu kurumları temsilcilerinin yer alacağı bir Gönüllülük Meclisi oluşturulması önerilmektedir. Gönüllülük Meclisi ya da Gönüllülük Meclisi'nin de bünyesinde yer alacağı Cumhurbaşkanlığı Gönüllülük Ofisi'nin kurulması başka bir öneridir. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde yer alan Dijital Dönüşüm Ofisi, Finans Ofisi, CBİKO ve Yatırım Ofisi gibi sadece gönüllülük faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapan bir ofisin kurulması Türkiye'de önemli bir gelişme sağlayabilir. İKO'nun ulusal staj programı kapsamında yaptığı gibi yine gençlere yönelik "ulusal gönüllülük programı" geliştirilebilir.
- Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.
- Ev sahibi kuruluş ile gönüllü arasındaki ilişkiyi düzenlemekle yükümlü olmak üzere hak ve masraflarla ilgili düzenleme yapmak ve akreditasyonu sağlamak amacıyla Gönüllü Federasyonu kurulabilir. Gönüllü kuruluşların bir araya geleceği federasyon yapısıyla tamamen sivil bir organizasyon kurulabilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

32 "Gönüllülük araştırmaları ve ilgili kurumlar söz konusu ülkelerdeki devlet-toplum ilişkilerinden bağımsız düşünülmemelidir. Gerek kavramsal gerekse kurumsal ve yasal gelişim devletin gönüllülük alanını nasıl konumlandırdığıyla yakından ilgilidir. Devletler gönüllülük ağları, ajansları, merkezleri vb. yapılar kurmaktadır. Çok sayıda ülkedeki gönüllülük çalışmaları neredeyse tek bir merkezden koordine edilmektedir. Bu durum gönüllülük araştırmalarının süreklilik kazanmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca araştırmalardan hareketle politika ve uygulama önerileri geliştirilmekte, veriler izlenerek yeni ihtiyaçlar ve stratejiler geliştirilebilmektedir." (Şentürk, 2020, s. 15).

Hatırlatma: *Gönüllülük Meclisi için kurumsal altyapı mevcuttur ve şeffaflık, hesap verilebilirlik, yönetişim ilkelerinin gözetildiği bir kamu yaklaşımı söz konusudur. Ancak birçok kamu kurumu için (örneğin Bakanlıklar) işin içine girme ve ciddi iş yükü oluşturma ihtimali ve hâlihazırda kurumlar arası iş birliği kültürünün yetersiz seviyede olması önemli güçlüklere neden olabilir. Diğer taraftan Gönüllülük Meclisi oluşturulurken kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmemesi gönüllülük alanını teşvik etmek yerine engelleyici bir işlev üstlenmesini beraberinde getirebilir. Bu türden bir organın yapısının etkili bir şekilde işlemesine izin verecek şekilde tasarlanması kritik öneme sahiptir; organ ne kadar büyük olursa, organın düzgün işlemesi bir yana, toplantı için yeterli çoğunluğa sahip olmama riski de o kadar artabilir. Son olarak, kısa vadeli bir görev süresi (iki yıl), böyle bir organın uzun vadeli politikalar geliştirme ve bunların uygulanmasını izleme sorumlulukları açısından pek de uygun değildir. Gönüllülük Meclisi oluşturulurken katılımcı ve şeffaf bir yaklaşımla hareket edilmesi, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil kuruluşların orantılı dağılımının sağlanması, alınan kararların ve yapılan çalışmaların kamuoyu ile şeffaf bir şekilde paylaşılması vb. hususlara dikkat edilmelidir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: Ortam, Katılım, İş Birliği **Amaç:** Karar alma mekanizmalarına katılım sağlamak. **Öncelik 2.3:** Gönüllülük Meclisi/ Ofisi ve Gönüllülük Federasyonu	**Gönüllülük Meclisi ve/veya Cumhurbaşkanlığı Gönüllülük Ofisi kurulması** · Gönüllülükle ilgili politika ve stratejileri veriye dayalı ve katılımcı bir yaklaşımla belirlemek üzere STK, üniversite, yerel yönetimler, özel sektör ve kamu kurumları temsilcilerinin yer alacağı bir Gönüllülük Meclisi oluşturulabilir. · Diğer taraftan Gönüllülük Meclisi ya da Gönüllülük Meclisi'nin de bünyesinde yer alacağı Cumhurbaşkanlığı Gönüllülük Ofisi'nin kurulması önerilmektedir. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde yer alan Dijital Dönüşüm Ofisi, Finans Ofisi, CBİKO ve Yatırım Ofisi gibi sadece gönüllülük faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapan bir ofisin kurulması Türkiye'de önemli bir gelişme sağlayabilir. İKO'nun ulusal staj programı kapsamında yaptığı gibi yine gençlere yönelik "ulusal gönüllülük programı" geliştirilebilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı SBB **Paydaşlar**: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.	**Gönüllülük Federasyonu kurulması** · Ev sahibi kuruluş ile gönüllü arasındaki ilişkiyi düzenlemekle yükümlü olmak üzere hak ve masraflarla ilgili düzenleme yapmak ve akreditasyonu sağlamak amacıyla Gönüllü Federasyonu kurulabilir. Gönüllü kuruluşların bir araya geleceği federasyon yapısıyla tamamen sivil bir organizasyon kurulabilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı SBB **Paydaşlar:** Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar

Tablo 10: *Politika Seçenekleri - Gönüllülük Meclisi/Ofisi*

Türkiye'de gönüllülük politikalarını geliştiren ve gönüllülük alanına kapasite geliştirme konularında destek veren, düzenleyici vazifesi olmayan kurumsal bir yapı konusundaki düşünceleriniz nelerdir? STK'ların kuracağı bir Gönüllülük Federasyonu'nun güçlü ve zayıf yönleri ile bu federasyona yönelik fırsat ve tehditler nelerdir?

3.2.3. Amaç 3. Farkındalığı artırmak

Gönüllülük kavramının ve uygulamalarının yaygınlaşması için iletişim ve farkındalık çalışmalarının yürütülmesi gereklidir. Gönüllülük alanındaki görünürlük çalışmalarının artırılması katılımı ve sosyal etkiyi artırıcı bir nitelik taşımaktadır. Gönüllülük yapmak için iyi imkânlar sunmak kadar insanların bu imkanlardan haberdar olması da önemlidir. İnsanların ilgilerini çeken ve onları katılmaya ve gönüllülük yapmaya motive eden ve imkanları kolayca görebilmeleri için gönüllülük konusundaki iletişim faaliyetlerinin yeni bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir. Daha büyük ve kurumsallaşmış kurum ve kuruluşlar faaliyetleri hakkında bilgi sağlama konusunda oldukça nitelikli iletişim çalışmaları yönetmektedir. Benzer biçimde küçük ve daha az kurumsallaşmış kuruluşların yürütecekleri iletişim çalışmalarının daha etkili olması beklenmektedir. İnsanlar amaca yönelik güçlü bir bağ hissederlerse ve katkılarının yarattığı farkı ilk elden görme fırsatına sahip olurlarsa gönüllülük yapma olasılıkları daha yüksek olacaktır. Gönüllülük yapan ya da henüz hiç başlamamış insanları düzenli gönüllülük faaliyetlerine katılmasının sağlanması kritiktir.

3.2.3.1. Öncelik 3.1: Gönüllülük Politika ve Strateji Belgeleri

Farkındalığın oluşturulmasında kamu kurumlarının ve kuruluşlarının yayımlayacağı politika belgelerinin önemli bir yeri vardır. Zira toplumda yeterli itibarı edinememesi, bilinç düzeyinin düşük olması, önyargıların bulunması nedeniyle gönüllülüğün yaygınlaştırılması zorlaşmaktadır. Söz konusu belgelerin bir kısmının kamunun en üst düzey makamı tarafından yayımlanması hem toplum ve medya hem de tüm kurum ve kuruluşlar tarafından benimsenmesine olanak sağlamaktadır. Diğer bir deyişle farkındalık artırma çalışmalarının temeline politika belgelerinin konumlandırılması farklı paydaşların daha hızlı bir biçimde meseleyi benimsemesine ve sahiplenmesine katkı vermektedir. Zira farkındalık eksikliği nedeniyle gönüllülük faaliyetlerinde her kurum tarafından gereken kolaylık sağlanmamaktadır. Gönüllüler tarafında kendilerine yönelik farklı tutumlar olduğuna dair bir algı bulunmaktadır. İlgili politika belgelerinde Kamu-STK iş birliğine özel olarak vurgu yapılması ve iyi örneklerin paylaşılması kamunun birlikte çalıştığı STK'ları daha görünür hâle getirecektir. Bu durum kamu idarelerinde STK'lara ve gönüllülere dair yaklaşımı ve tutumu olumlu etkileyecektir. Diğer taraftan kamu-STK iş birliğinde gerçekleştirilen önemli projelerde bazen STK'ların görünürlüğü arka planda kalabilmekte ve bu durum STK'larda ve gönüllülerde motivasyon kaybına yol açabilmektedir. Dolayısıyla ilgili politika belgeleri alanda hem motivasyonu sağlayacak hem de olumlu yargıları destekleyerek iş birliğinin sağlanmasının önünü açacaktır.

- "Gönüllülük Politika Belgesi" ve beş yıllık dönemleri içeren "Gönüllülük Strateji Belgesi" hazırlanması önerilmektedir. Gönüllülük Politika Belgesi, devletin gönüllülük alanını gerek kamuda gerekse kamu dışında nasıl konumlandırdığını ele alan, kamunun misyonunu, vizyonunu ve ilkelerini tanımlayan genel bir çerçeve metin olarak düşünülebilir. Sonrasında bu Politika Belgesi'ne dayanarak "Gönüllülük Strateji

Belgesi" her beş yıllık dönemler için hazırlanabilir. Strateji Belgesi, Cumhurbaşkanlığı SBB tarafından hazırlanan Kalkınma Planları ile eş güdümlü ve/veya ilişkili bir biçimde geliştirilebilir. Kalkınma Planlarında sivil toplum ve gönüllülükle ilgili daha fazla hedef yer alabilir. Kalkınma Planı hazırlanan yılda Strateji Belgesi de hazırlanabilir ancak gerekli güncellemeleri yapabilmek için Kalkınma Planı'ndan altı ay sonra yayımlanabilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM / Paydaşlar: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

- Kamu-STK iş birliği çerçevesini içeren bir "Kamu-STK İş Birliği Yönergesi" hazırlanabilir. Bu çerçeve metinde iş birliğine ilişkin finansal ve yönetimsel konuların yanı sıra görünürlükle ilgili kurallara da yer verilebilir. STK'lar ve STK'larla iş birliği yapan merkezi ve yerel kamu idarelerinin katılımıyla bir Yeşil Kitap ve ardından Beyaz Kitap hazırlanması önerilmektedir. Bu çalışmaların tercih edilmemesi durumunda Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nda gönüllülükle ilgili maddelerde değişiklik veya düzenleme yapılması önerilmektedir. Bu durumda kamu kurumları ve kuruluşları -zorunlu olarak- "STK'larla İş Birliği Belgesi", (görünürlük kuralları dahil) STK'lar ise -isteğe bağlı olarak- "Kamu Kurumları ve Kuruluşları İş Birliği Belgesi" hazırlayarak yayımlayabilir. Kamu-STK iş birliğinde gerçekleştirilen ortak çalışmaların ilgili kamu kurumunun ve STK'ların iletişim kanallarından kamuoyu ile paylaşılması zorunluluğu getirilebilir. Söz konusu yaklaşımı içeren belgeyi ve/veya metni internet sitesinde paylaşan STK'lara ulusal ve uluslararası finansal desteklerin dağıtımında artı puanlar verilerek ilgili kuruluşlar teşvik edilebilir. Düzenleyici: STİGM, VGM, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar: TBMM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

Hatırlatma: *Farklı kurumlar tarafından hazırlanan belgeler (GSB, 2019 yılı Gönüllülük Strateji Belgesi; ASHB'nin (2022-2023) Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve Eylem Planı vb.) olsa da bütüncül ve kapsayıcı olarak daha önce hiç yapılmamış olması hem avantaj hem de dezavantaj oluşturmaktadır. Kamuda gönüllülüğün sahiplenilmemesi (taraf kurumlarca sahiplenilmemesi riski) ve değişime direnç gösterilmesi söz konusu olabilir. Ancak güçlü kamu idaresi ile paydaşların katılımı sağlandığında ilgili belgeler yayımlanabilir. Zira STK'lar bu konuda iş birliğine hazırdır. Kamu-STK iş birliğinin duyurulmasında asimetrik enformasyon ilişkisinin farkında olunması önemlidir. Ayrıca yoğun paylaşımlar ya da paylaşım dilindeki sorunlar nedeniyle gönüllünün emeğinin değersizleştirilmesi söz konusu olabilir. Diğer taraftan konjonktürel kaygılar nedeniyle hem STK'ların hem de kamu kurumlarının iş birliklerini paylaşmama eğiliminde olma ihtimalleri hatırda tutulmalıdır.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: İş Birliği, Katılım **Amaç:** Farkındalığı artırmak. **Öncelik 3.1:** Gönüllülük Politika ve Strateji Belgeleri	**"Gönüllülük Politika Belgesi" ve beş yıllık dönemleri içeren "Gönüllülük Strateji Belgesi"** · Gönüllülük Politika Belgesi: Devletin gönüllülük alanını gerek kamuda gerekse kamu dışında nasıl konumlandırdığını ele alan, kamunun alandaki misyonunu, vizyonunu ve ilkelerini tanımlayan genel bir çerçeve metin hazırlanabilir. · Gönüllülük Strateji Belgesi: Gönüllülük Politika Belgesi'ne dayanarak, her beş yıllık dönemler için hazırlanabilir. **Strateji Belgesi, Cumhurbaşkanlığı SBB tarafından hazırlanan Kalkınma Planları ile eş güdümlü ve/veya ilişkili bir biçimde geliştirilebilir. Kalkınma Planlarında sivil toplum ve gönüllülükle ilgili daha fazla hedef yer alabilir. Kalkınma Planı hazırlanan yılda Strateji Belgesi de hazırlanabilir ancak gerekli güncellemeleri yapabilmek için Kalkınma Planı'ndan altı ay sonra yayımlanabilir.* **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM **Paydaşlar**: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.	**"Kamu-STK İş Birliği Yönergesi"** · İş birliğinin finansal ve yönetimsel taraflarının yanı sıra görünürlükle ilgili kurallara da yer verilebilir. · STK'lar ve STK'larla iş birliği yapan merkezi ve yerel kamu idarelerinin katılımıyla bir Yeşil Kitap ve ardından Beyaz Kitap hazırlanabilir. Bu çalışmaların tercih edilmemesi durumunda Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunda gönüllükle ilgili maddelerde değişiklik veya düzenleme yapılması önerilmektedir. Bu durumda kamu kurumları ve kuruluşları -zorunlu olarak- "STK'larla İş Birliği Belgesi", (görünürlük kuralları dahil) STK'lar ise -isteğe bağlı olarak- "Kamu Kurumları ve Kuruluşları İş Birliği Belgesi" hazırlayarak yayımlayabilir. Kamu STK iş birliğinde gerçekleştirilen ortak çalışmaların ve ilgili kamu kurumunun ve STK'ların iletişim kanallarından kamuoyu ile paylaşılması zorunluluğu getirilebilir. Söz konusu yaklaşımı içeren belgeyi ve/veya metni internet sitesinde paylaşan STK'lara ulusal ve uluslararası finansal desteklerin dağıtımında artı puanlar verilerek ilgili kuruluşlar teşvik edilebilir. **Düzenleyici**: STİGM, VGM, Cumhurbaşkanlığı SBB **Paydaşlar**: TBMM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

Tablo 11: *Politika Seçenekleri - Gönüllülük Politika ve Strateji Belgeleri*

Gönüllü ve gönüllü faaliyetlerinin toplumsal, kültürel, ekonomik katkılarının paylaşılması ve farkındalığının artırılmasına yönelik hangi adımlar atılabilir?

3.2.3.2. Öncelik 3.2: Farkındalık Artırma/Kampanyaları

Gönüllülük faaliyetlerinin değersiz görülmesi, yeteri kadar görünür olmaması,[33] önyargıların varlığı alandaki önemli sorunlardır. Farkındalık artırma çalışmaları ile bu sorunlar giderilebilir ya da azaltılabilir. Zira iletişim kaynakları çeşitlidir ve sosyal medya yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Ayrıca gönüllülüğün görünürlüğünün artmasıyla gönüllü katılımı artabilir, rol modeller çoğalabilir ve bu nihayetinde gönüllülük bilincinin gelişmesini destekleyebilir.

- Politika Belgesi ve Gönüllülük Strateji Belgesi (beş yıllık) kapsamında farkındalık artırmaya yönelik "Gönüllülük İletişim Stratejisi Belgesi" yayımlanarak gerek ulusal yayın yapan kuruluşlara gerekse kamu kurum ve kuruluşlarına görevler verilebilir. Ayrıca bu belge medya ve yeni medya yayıncılarıyla paylaşılarak yayınlarında gönüllülüğe yer vermeleri teşvik edilebilir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ulusal yayın yapan kuruluşlara vereceği görevin yanı sıra kamu spotları yayımlayarak toplumdaki duyarlılığın gelişimine katkıda bulunabilir. Söz gelimi yayınlarda iyi hikayelerin yayınlanmasına belli bir yüzde ayrılması zorunlu hâle getirilebilir. Her kamu kurum ve kuruluşu "Gönüllülük Politika Belgesi", "Gönüllülük Strateji Belgesi" ve "Gönüllülük İletişim Stratejisi Belgesi" çerçevesinde Gönüllülük Programı ve/veya Yıllık Program kapsamında iletişim ve farkındalık çalışmaları planlayabilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı / Paydaşlar: STİGM, VGM, TBMM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.
- Politika Belgesi ve Gönüllülük Strateji Belgesi (beş yıllık) kapsamında her yıl ulusal ve uluslararası katılıma açık gönüllülük konferansı düzenlenebilir. STİGM aynı zamanda her yıl en az üç kentte yerel ölçekte gönüllülük konferansları gerçekleştirebilir. Bu konferanslar sadece akademik bildirilerin sunulduğu klasik konferanslardan farklı olarak atölye çalışmaları, eğitim ve ağ kurma vb. etkinlikleri içerecek şekilde tasarlanabilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı / Paydaşlar: STİGM, VGM, TBMM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

33 Araştırmada katılımcılara (n=4429) gönüllü olmama nedenlerine ilişkin bazı ifadeler okunmuş ve bunlardan her birinin kendileri için geçerli olup olmadığını "1=Hiç geçerli değil", "5=Tamamen geçerli" olacak şekilde 1 ila 5 arasında belirtmeleri istenmiştir. 3.23 puanla "Kimse bana gönüllü olup olmayacağımı sormadı" ve 3.22 puanla "Gönüllü olma" alışkanlığına sahip değilim" ifadeleri en çok puanlanan ifadeler arasındadır (TUGA, 2021).

Hatırlatma: *Ülke gündeminin hızlı değişmesi nedeniyle kamunun önceliklerinde yer bulamama söz konusu olabilir. Kamunun medyada yer alma gücüyle orantılı bir biçimde kampanya oluşturma ve sürdürme kabiliyeti görece sınırlıdır. Uluslararası iyi uygulama örneklerinin bulunması, hedef kitlenin iletişim araçlarını etkin kullanması ve sosyal medyanın yayılım kapasitesi kamuoyunun ilgisinin oluşturulmasına katkı sağlayabilir. Diğer taraftan STK'ların genel olarak kamuyla iş birliğine açık olması iletişim kampanyalarının yayılımını güçlendirebilir. Gönüllülüğün görünümünde ve sunumunda reklamcılığın ve halkla ilişkiler stratejilerinin piyasa koşullarına uygun olarak kullanılması ülkedeki gönüllülük kültürüne olumsuz etkilerde bulunabilir. Gönüllülüğü ve gönüllüleri sadece imajlara indirgemek kısa vadede gönüllülüğün görünürlüğünü artırsa da orta ve uzun vadede telafisi mümkün olmayan hasarlara yol açabilir. Bu nedenle medyanın konuyu saptırmasına ve gönüllülüğün itibarsızlaştırılmasına müsaade edilmemelidir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: İş Birliği, Katılım **Amaç:** Farkındalığı artırmak. **Öncelik 3.2:** Farkındalık Artırma/Kampanyaları	**"Gönüllülük İletişim Stratejisi Belgesi"** · Politika Belgesi ve Gönüllülük Strateji Belgesi (beş yıllık) kapsamında farkındalık artırmaya dönük "Gönüllülük İletişim Stratejisi Belgesi" yayımlanarak gerek kamu yayıncılarına gerekse kamu kurum ve kuruluşlarına görevler verilebilir. · Gönüllülük İletişim Stratejisi Belgesi medya ve yeni medya yayıncılarıyla paylaşılarak yayınlarında gönüllülüğe yer vermeleri teşvik edilebilir. · Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı kamu yayıncılarına vereceği görevin yanı sıra kamu spotları yayımlayarak toplumdaki duyarlılığın gelişimine katkıda bulunabilir. · Her kamu kurum ve kuruluşu "Gönüllülük Politika Belgesi", "Gönüllülük Strateji Belgesi" ve "Gönüllülük İletişim Stratejisi Belgesi" çerçevesinde Gönüllülük Programı ve/veya Yıllık Program kapsamında iletişim ve farkındalık çalışmaları planlayabilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı **Paydaşlar**: STİGM, VGM, TBMM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.	**Yıllık Ulusal ve Uluslararası Gönüllülük Konferansı** · Politika Belgesi ve Gönüllülük Strateji Belgesi (beş yıllık) kapsamında STİGM ile iş birliğinde her yıl ulusal ve uluslararası katılıma açık gönüllülük konferansı düzenleyebilir. · STİGM aynı zamanda her yıl en az üç kentte yerel ölçekte gönüllülük konferansları gerçekleştirebilir (atölye çalışmaları, eğitim ve ağ kurma vb. etkinlikleri içerecek şekilde) **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı / **Paydaşlar**: STİGM, VGM, TBMM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

Tablo 12: *Politika Seçenekleri - Farkındalık Artırma/Kampanyalar*

Medya ve özellikle yeni medyanın gücünden gönüllülük faaliyetleri azami düzeyde nasıl yararlanılabilir? Gönüllülüğün doğasını gözeterek ve gönüllülük kültürüne uygun olarak kamu kurum ve kuruluşları farkındalık çalışmalarını nasıl ve hangi yöntemlerle gerçekleştirebilir?

3.2.3.3. Öncelik 3.3: Eğitimde Gönüllülük

Gönüllü sayısının az ve niteliğinin düşük olması, eğitim müfredatında gönüllülüğün konumlandırmasının sınırlı bir biçimde gerçekleştirilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Diğer bir deyişle üniversite ve lisedeki gönüllülük uygulamalarının gönüllülük kültürünün oluşmasında geç kalınmasına sebep olması ile Türkiye'deki gönüllük süre ve sayılarının Avrupa'dakinin altında olması arasında ilişki kurulmaktadır. Gönüllülük faaliyetlerine erken yaşlarda başlamanın gönüllü katılımını artırmada ve sürdürülebilirliğini sağlamada önemli bir payı olduğu bilinmektedir. Küçük yaşta verilen eğitim sayesinde gönüllülüğün sürdürülebilirliği sağlanabilmektedir. Bu çerçevede eğitim sisteminde gönüllüğü teşvik eden bütünsel politikalar ve yenilikçi eğitim, uygulama ve oyun vb. modellerinin geliştirilerek (okul öncesinden liseye kadar) gençlerin ve çocukların gönüllülük alanında bilinçlendirilmesi hedeflenmektedir.

- Anaokulundan üniversiteye kadar her eğitim düzeyinde gönüllülük faaliyetleri konumlandırılabilir. Her eğitim düzeyinde gönüllü faaliyetlere katılımı teşvik eden uygulamaların geliştirilmesi, uygulama modellerinin müfredat içinde geliştirilmesi ve eğiticilerin eğitiminin verilmesi önerilmektedir. MEB'in koordinatörlüğünde ve ilgili paydaşların dahil edildiği bir eğitim ve uygulama geliştirme süreci başlatılabilir. Gönüllülük faaliyetleri kuramsal olarak değil uygulama temelli bir yaklaşımla alınabilir. Uygulamanın yaygınlaştırılması için kulüp faaliyetlerinin artırılması ve teşvik edilmesi önerilmektedir. Liselerde gönüllü çalışma alanları belirlenebilir. MEB düzenleyici kurum olarak ilgili Bakanlıklarla ve STK'larla birlikte çalışabilir ve Eğitim Sendikalarını da dahil edebilir. Tek tip programlar oluşturulması -coğrafi ve kültürel farklılıklar nedeniyle- uygulamada zorluklara neden olduğu için "yerelleştirme" potansiyeli yüksek bir program geliştirilmesi önemlidir. Düzenleyici*:* MEB, YÖK / Paydaşlar*:* STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.
- Her eğitim düzeyindeki okullarda gönüllü koordinatörlüğünün kurulması önerilmektedir. Gönüllü Koordinatörleri eğitim kurumlarındaki gönüllü faaliyetlerin planlamasından ve yürütülmesinden sorumlu olabilir. Öğretmenlerin görevlendirilmesi söz konusu olmayacaktır. MEB'e bağlı okullarda Okul Aile Birlikleri, üniversitelerde ise Üniversite Vakfı bünyesinde sözleşmeli personel olarak istihdam edilecek gönüllü koordinatörlerinin sosyal hizmet ve sosyoloji bölümlerinden mezun olması ve alanda gönüllülük deneyimi olması önemli kriterler olarak belirlenebilir. Ayrıca bu koordinatörlerin söz konusu okullarda çalışabilmesi için gönüllülük ve sivil toplum alanında tezli ya da tezsiz yüksek lisans yapmış olması ve/veya alanda tecrübe şartı getirilebilir. Düzenleyici*:* MEB, YÖK / Paydaşlar*:* STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

Hatırlatma: *Türkiye'de genellikle bir konunun müfredata eklenmesiyle ihtiyacın giderileceği ve sorunun çözüleceği varsayılmaktadır. Ancak bu türden bir yaklaşım hem diğer konular hem de gönüllülük için yerinde bir bakış açısı değildir. Gönüllülüğün okullarda yer almasındaki temel risk sadece gönüllük konulu bir dersin açılmasıdır. Ders açmak yerine okul kültürü içinde öğretmenlerin ve öğretim elemanların dahil edildiği uygulamanın merkeze alındığı gönüllülük programları geliştirilmesi gerekmektedir. Program yerelleştirmenin yapılmasına imkan tanımalıdır. Ayrıca erken yaştan itibaren çocukların ve gençlerin yönlendirmesinde pedagojik zorlukların bulunması ve aile desteğinin zayıf olması ve kültürel dirençlerin varlığı diğer zorluklar olarak dikkate alınmalıdır. Eğitimin ve uygulamaların geliştirilmesinde faaliyetin gerektirdiği nitelikli uzmanlardan faydalanılamaması ve müfredatın önceliklendirilmesinde gönüllülük uygulamalarının genellikle arka sıralarda kalması söz konusu olabilmektedir. Yeterli yetkinlikte koordinatör/insan kaynağı olmaması ve uzman dışı eğitim verilmesi durumunda bilgi kirliliğinin olması sonucunda katılımcıları uzaklaştırma riskinin bulunduğu hatırda tutulmalıdır. Üniversitelerde "Gönüllülük Çalışmaları" dersinin ve pilot uygulamanın hâlihazırda liselerde başlamış olması önemli bir deneyimdir. Ancak okullardaki paydaşların farkındalık düzeylerinin artırılması ve dahil edilmesi güçlüklerden biridir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: İş Birliği, Katılım **Amaç:** Farkındalığı artırmak **Öncelik 3.3:** Eğitimde Gönüllülük	**Her eğitim düzeyinde gönüllülük faaliyetleri konumlandırılması** · Her eğitim düzeyinde gönüllü faaliyetlere katılımı teşvik eden uygulamalar geliştirilerek, uygulama modellerinin müfredat içinde geliştirilebilir ve eğiticilerin eğitimi verilebilir. · MEB'in koordinatörlüğünde ve ilgili paydaşların dahil edildiği bir eğitim ve uygulama geliştirme süreci başlatılabilir. · Gönüllülük faaliyetleri kuramsal olarak değil uygulama temelli bir yaklaşımla ele alınabilir. · Uygulamanın yaygınlaştırılması için kulüp faaliyetlerinin artırılması ve teşvik edilmesi önerilmektedir. Liselerde gönüllü çalışma alanları belirlenebilir. · MEB düzenleyici kurum olarak ilgili Bakanlıklarla ve STK'larla birlikte çalışabilir ve Eğitim Sendikalarını da dahil edebilir. **Tek tip programlar oluşturulması -coğrafi ve kültürel farklılıklar nedeniyle- uygulamada zorluklara neden olduğu için "yerelleştirme" potansiyeli yüksek bir program geliştirilmesi önemlidir.* **Düzenleyici**: MEB, YÖK **Paydaşlar**: STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.	**Okullarda"GönüllüKoordinatörlüğü" kurulması** · Gönüllü Koordinatörleri eğitim kurumlarındaki gönüllü faaliyetlerin planlamasından ve yürütülmesinden sorumlu olabilir. Öğretmenlerin görevlendirilmesi söz konusu olmayacaktır. · MEB'e bağlı okullarda Okul Aile Birlikleri, üniversitelerde ise Üniversite Vakfı bünyesinde sözleşmeli personel olarak istihdam edilecek gönüllü koordinatörlerinin sosyal hizmet ve sosyoloji bölümlerinden mezun olması ve alanda gönüllülük deneyimi olması önemli kriterler olarak belirlenebilir. · Ayrıca bu koordinatörlerin söz konusu okullarda çalışabilmesi için gönüllülük ve sivil toplum alanında tezli ya da tezsiz yüksek lisans yapmış olması ve/veya alanda tecrübe şartı getirilebilir. **Düzenleyici**: MEB, YÖK **Paydaşlar**: STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

Tablo 13: *Politika Seçenekleri - Eğitimde Gönüllülük*

Eğitim kurumlarındaki paydaşların etkili ve verimli bir biçimde dahil edilerek gönüllülüğün bir okul kültürüne dönüştürülmesi konusunda yaklaşım ne olmalıdır ve neler yapılmalıdır?

3.2.3.4. Öncelik 3.4: Gönüllü Eşleştirme Platformu ve Gönüllülük Fonu

Gönüllülükle ilgili yaygın düzeyde bilinirliği olan çevrim içi platformun oluşturulması ve/veya var olan platformların iyileştirilmesi önemli bir katkı sağlayacaktır. Gönüllülerin ve gönüllü olmayanların gönüllülüğün etkisini ve sonuçlarını görebilecekleri internet tabanlı platformların olması önemlidir. Zira birçok kuruluş gönüllülerinin motivasyonlarını sağlamakta önemli kapasite sorunları yaşamaktadır. Bu durumda gönüllüler kuruluşlardan uzaklaşabilmekte ve sürdürülebilir bir gönüllülük sağlanamamaktadır. Hiç gönüllülük deneyimine sahip olmayan bireyler ise iyi örnekleri göremedikleri için uzakta kalmaktadırlar. Gönüllülükle ilgili iyi örneklerin ve ilham verici hikayelerin anlatılabileceği platform kuruluşların ve gönüllülerinin motivasyonunu artıracak ve dinamik ortamı sağlayacaktır. Diğer taraftan gönüllülük alanındaki sivil kuruluşları finansal açıdan desteklemek üzere bir gönüllülük fonunun oluşturması önemlidir. Türkiye'de sivil kuruluşlara projelerini uygulamalarına yardımcı olmak amacıyla finansman sağlamak ve maddi teşvikler vermek önemlidir, özellikle sosyal sermayenin düşük olduğu ve yoksunluk yaşanan bölgelere odaklanılabilir. Bu destekler, harekete geçmeye istekli kişilerin sivil katılımın önündeki engelleri kaldırma konusunda daha etkili olmasını sağlar.

- Gönüllülük Platformu gönüllü olmak isteyenleri gönüllülük imkanları ile etkin bir biçimde buluşturma amacı taşır. Tüm ev sahibi kuruluşların kullanımına açık olacak platforma dahil olabilmek için ilgili kuruluşun şu belgelere sahip olması beklenebilir: *(1)* Gönüllülük Programı, *(2)* Gönüllü Politikası Beyanı, *(3)* Gönüllü Anlaşması. Bu platform ayrıca gönüllü faaliyetlerin etkisinin ve iyi örneklerin yer alabileceği nitelikte tasarlanabilir. Farkındalık çalışmalarının insanların birbirinden etkilenmesi olarak tanımlanabilecek "akran etkisini" dikkate alarak insan davranışını değiştirmeye katkıda bulunması önemlidir. Bu platform birçok kuruluşun etkin kullandığı bir araca dönüşebilir. *Düzenleyici:* CB İKO, Gönüllülük Ofisi, Üniversite / *Paydaşlar:* STİGM, VGM, STK'lar, merkezi ve yerel kamu idareleri, özel sektör.

- STİGM bünyesinde "Gönüllülük Fonu" kurulabilir. Bu fon STK'ların *gönüllü yönetişim kapasitesini artırmak üzere* başvurabilecekleri proje tabanlı bir fon olabilir. Söz gelimi fonun kaynağı için bütçe çalışması yapılarak karbon ayak izi üretiminde etkili olan enerji üretimi ve tüketimine gönüllülük payı (daha önceki Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) payı gibi) konulması düşünülebilir. Nesnel bir değerlendirme sürecinin ardından her yıl belirli sayıda proje desteklenecek ve nihai çıktılar/deneyimler yeni medya aracılığıyla alandaki paydaşlarla paylaşılabilir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşları gönüllülük ve gönüllüler fonu oluşturarak kamu dışında kalan ev sahibi kuruluşlara gönüllülerin giderlerini (ulaşım, konaklama, yemek/ikram, seyahat sigortası ve ferdi kaza sigortası dahil) karşılaması amacıyla kullandırılabilir. Vakıflar VBYS'de ve Dernekler DERBİS'e gelecekte yer alacak gönüllülük bölümüne geliştirdiği gönüllülük programına dair kanıtları (gönüllük anlaşması, anonim gönüllülük verileri vb.) yüklemeleri durumunda Gönüllülük Fonu'ndan yararlanabilirler. Diğer

taraftan destekleyici bir mekanizma olarak proje başvurularında gönüllü harcırahının bütçe kalemlerine yazılabilmesi sağlanabilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM, Uluslararası Kuruluşlar, ABB, / Paydaşlar: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

Hatırlatma: *Gönüllü eşleştirme platformlarının kullanımı kamu kurumları ve kuruluşları dışında STK'lar için zorunlu tutulmamalıdır. Platformun kullanımı teşvik edilmelidir ve farkındalık ve etki çalışmalarıyla platformun değeri sivil alanda net ve açık bir biçimde gösterilmelidir. Platforma katılımı artırmak için kişisel verilerin uluslararası standartlarda korunduğunu göstermek zaruridir. Ayrıca sistemdeki verilerin suiistimal edilmesinin önüne geçecek mekanizmaların neler olduğu ilgili paydaşlarla paylaşılmalıdır. Bu tür platformların temel problemlerinden biri veri güvenliği diğeri ise hangi kurumların bu platformda yer alabileceği veya alamayacağıdır. Bununla birlikte tüm toplumsal grupların internete erişimi ve interneti gündelik hayata aktarma becerileri eşit değildir. Özellikle yaşlıların ve engellilerin internete erişimleri henüz sınırlıdır. Bu nedenle farkındalık çalışmalarında ve gönüllülük imkânlarının sunulmasında geleneksel yöntemlerin kullanılması önemlidir.*

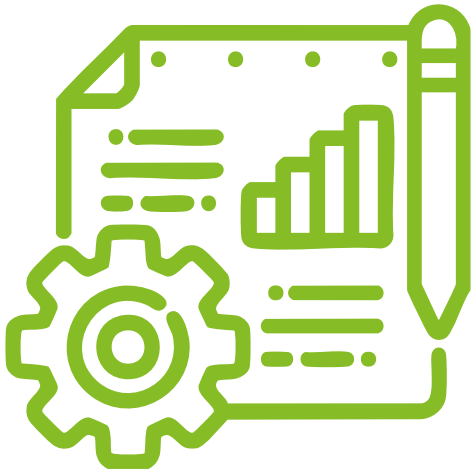

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: İş Birliği, Katılım **Amaç:** Farkındalığı artırmak. **Öncelik 3.4:** Gönüllü Eşleştirme ve Etki Platformu ve Gönüllülük Fonu	**Gönüllülü Eşleştirme Platformu kurulması** · Gönüllülük Platformu gönüllü olmak isteyenleri gönüllülük imkanları ile etkin bir biçimde buluşturma özelliğine sahip olabilir. · Tüm ev sahibi kuruluşların kullanımına açık olacak platforma dahil olabilmek için ilgili kuruluşun şu belgelere sahip olması beklenebilir: (1) Gönüllülük Programı, (2) Gönüllü Politikası Beyanı, (3) Gönüllü Anlaşması. · Gönüllü faaliyetlerin etkisinin ve iyi örneklerin yer alabileceği nitelikte tasarlanabilir. · Farkındalık çalışmalarının insanların birbirinden etkilenmesi olarak tanımlanabilecek "akran etkisini" dikkate alarak insan davranışını değiştirmeye katkıda bulunması önemlidir. · Platform birçok kuruluşun etkin kullandığı bir araca dönüşebilir. **Düzenleyici**: CB İKO, Gönüllülük Ofisi, Üniversite **Paydaşlar**: STİGM, VGM, STK'lar, merkezi ve yerel kamu idareleri, özel sektör.	**STİGM bünyesinde "Gönüllülük Fonu" kurulması** · STK'ların gönüllü yönetişim kapasitesini artırmak üzere başvurabilecekleri proje tabanlı bir fon kurulabilir. · Nesnel bir değerlendirme sürecinin ardından her yıl belirli sayıda proje desteklenecek ve nihai çıktılar/ deneyimler yeni medya aracılığıyla alandaki paydaşlarla paylaşılabilir. · Ayrıca kamu kurum ve kuruluşları gönüllülük ve gönüllüler fonu oluşturarak kamu dışında kalan ev sahibi kuruluşlara gönüllülerin giderlerini (ulaşım, konaklama, yemek/ikram, seyahat sigortası ve ferdi kaza sigortası dahil) karşılaması amacıyla kullandırabilir. · Vakıflar VBYS'de ve Dernekler DERBİS'te yer alacak gönüllülük bölümüne geliştirdiği gönüllülük programına dair kanıtları (gönüllük anlaşması, anonim gönüllülük verileri vb.) yüklemeleri durumunda Gönüllülük Fonu'ndan yararlanabilirler. · Destekleyici bir mekanizma olarak proje başvurularında gönüllü harcırahının bütçe kalemlerine yazılabilmesi sağlanabilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, STGM, VGM, Uluslararası Kuruluşlar, ABB **Paydaşlar**: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

Tablo 14: *Politika Seçenekleri - Gönüllü Eşleştirme Platformu ve Gönüllülük Fonu*

Gönüllü eşleştirme platformunda veri güvenliği nasıl sağlanabilir, ilgili paydaşlar gönül rahatlığıyla bu sistemi nasıl kullanabilir ve platforma dahil edilecek kurum ve kuruluşlara dair ilkeler neler olabilir? Platformu kolay ve erişilebilir hale getirmek için neler yapılabilir? Gönüllülük Fonu'nun şeffaf ve hesap verilebilir şekilde geliştirilmesi ve uygulanması konusunda yenilikçi önerileriniz nelerdir?

3.2.3.5. Öncelik 3.5: Gönüllülük Ödülleri

Gönüllüler aynı amacı gerçekleştirmek üzere çalışırken farklı motivasyon kaynaklarına sahip olabilirler. Kurumların her bir gönüllünün motivasyonunun ve özelliklerinin farkında olarak topluma katkı sağlayabilecekleri alanları oluşturmaları gereklidir. Diğer bir deyişle kişiden kişiye değişim gösteren belirli motivasyonların varlığı ve çeşitliliği tanınmalıdır. Bu durum gönüllülerin motivasyonunun sağlanmasında ve sürdürülmesinde önemlidir. Ödüllendirme sistemi gönüllülüğü her düzeyde takdir etmektedir, ancak bu yolla tanınabilecek kişi sayısında gerekli sınırlamalar vardır. Ancak bu sınırlamalar ülke, bölge ve şehir düzeyinde ödüllerin çeşitlendirmesiyle aşılabilir. Ayrıca üstün gönüllü hizmet sergileyen kişiler ve kuruluşlar için Cumhurbaşkanlığının vereceği Gönüllülük Ödülleri önemli bir etki yaratacaktır. Bu çerçevede Gönüllülük Ödülleri programı tasarlanması ve uygulanması önerilmektedir:

- Yerel yönetimler, Belediyeler ve/veya Valilikler -idari sınırlarını gözeterek- her yıl gönüllülük yapan bireylere ödül vermek üzere bir ödül programı tasarlayabilir. Gönüllüler, bireyler ya da kuruluşlar tarafından aday gösterilebilir, düzenleme kurulu tarafından başvurular değerlendirilerek ödül kapsamındaki adayların gönüllülük hikâyeleri internette paylaşılabilir, vatandaşların oy vermesiyle ödüle hak kazananlar sıralanabilir ve nihai karar ödül jürisi tarafından verilebilir. Ödüller nitelikli ve üst düzey katılımın sağlandığı bir etkinlikle sahiplerine teslim edilebilir. Ödüller bir belge niteliğinde olabilir ve maddi karşılık içermemesi önerilmektedir. Ödül alan kişiler kitle iletişim araçlarında, yeni medyada, yerel yönetimin reklam panolarında vb. mecralarda paylaşılarak gönüllülerin onurlandırılması sağlanabilir ve gönüllülüğün görünürlüğü ve farkındalığı artırılabilir. Düzenleyici: YYGM, TBB, Yerel Yönetimler / Paydaşlar: Kamu Kurumları, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, yerel ve ulusal medya kuruluşları.
- Kentlerde gönüllülük ödülü alan ya da almayan gönüllüler, bireyler ya da kuruluşlar tarafından aday gösterilebilir. Adayların özgeçmişleri ve neden önerildiklerini içeren bilgileri Gönüllü Ödül Programı yazılımına yüklendikten sonra Gönüllü Ödülü düzenleme kurulu tarafından teknik inceleme yapılır ve adaylar vatandaşların oylarına açılabilir. Oylama sonucunda belirli bir puanı alan adaylar jüri değerlendirmesine tabi tutularak ülke çapında gönüllülük ödülleri verilebilir. Ödül töreni Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla gerçekleştirilebilir. Gönüllü faaliyetlerin ve gönüllülerin devletin en üst makamı tarafından tanınması ve ödüllendirilmesinin hak ettiği değerin verilmesi olarak değerlendirilebilir. Gönüllülük ödüllerinde farklı aktörler de dahil edilerek teşvik sağlanabilir. Söz gelimi çalışanlarına izin veren özel sektör işletmelerinin gönüllülük ödüllerine dahil olabileceğine yer verilebilir. Gönüllülüğü daha geniş kapsamlı olarak ödüllendirebilmek ve gönüllüleri kutlamak için ulusal bir gün ya da hafta belirlenebilir. Düzenleyici: CB İKO, CB İletişim Başkanlığı / Paydaşlar: STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler, özel sektör.

Hatırlatma: *Ödül teşviki mekanizmasının gönüllüler tarafından suistimal edilmesine yönelik riskler bulunduğu düşünülebilir. Ancak Gönüllülük Ödül programı nesnel, açık ve şeffaf bir biçimde gerçekleştirilirse bu durum bir risk oluşturmak yerine önemli bir motivasyon aracına dönüşecektir. Ödüllendirilmeyen gönüllülerin motivasyonunun düşmesi ve gönüllü faaliyetleri bırakmaları bir başka risktir. Fakat Ödüller itibarlı bir yapıya kavuşursa genellikle ilgili alanda motivasyonu sağlayan en önemli araçlardan birine dönüşmektedir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: İş Birliği, Katılım **Amaç:** Farkındalığı artırmak. **Öncelik 3.5:** Gönüllülük Ödülleri.	**Gönüllülük Ödülleri Programı (Yerel yönetimler)** · Yerel yönetimler, Belediyeler ve/veya Valilikler -idari sınırlarını gözeterek her yıl gönüllülük yapan bireylere ödül vermek üzere bir ödül programı tasarlayabilir. · Gönüllüler, bireyler ya da kuruluşlar tarafından aday gösterilebilir, düzenleme kurulu tarafından başvurular değerlendirilerek ödül kapsamındaki adayların gönüllülük hikâyeleri internette paylaşılabilir, vatandaşların oy vermesiyle ödüle hak kazananlar sıralanabilir ve nihai karar ödül jürisi tarafından verilebilir. Ödüller nitelikli ve üst düzey katılımın sağlandığı bir etkinlikle sahiplerine teslim edilebilir. · Ödüller bir belge niteliğinde olabilir ve maddi karşılık içermemesi sağlanabilir. · Ödül alan kişiler kitle iletişim araçlarında, yeni medyada, yerel yönetimin reklam panolarında vb. mecralarda paylaşılarak gönüllülerin onurlandırılması sağlanabilir ve gönüllülüğün görünürlüğü ve farkındalığı artırılabilir. **Düzenleyici**: YYGM, TBB, Yerel Yönetimler **Paydaşlar**: Kamu Kurumları, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, yerel ve ulusal medya kuruluşları.	**Gönüllülük Ödülleri Programı (Ulusal)** · Gönüllüler, bireyler ya da kuruluşlar tarafından aday gösterilebilir. Adayların özgeçmişleri ve neden önerildiklerini içeren bilgileri Gönüllü Ödül Programı yazılımına yüklenebilir. · Gönüllü Ödülü düzenleme kurulu tarafından teknik inceleme yapıldıktan sonra adaylar vatandaşların oylarına açılabilir. · Oylama sonucunda belirli bir puanı alan adaylar jüri değerlendirmesine tabi tutularak ülke çapında gönüllülük ödülleri verilebilir. Ödül töreni Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla gerçekleştirilebilir. Gönüllü faaliyetlerin ve gönüllülerin devletin en üst makamı tarafından tanınması ve ödüllendirilmesinin hak ettiği değerin verilmesi olarak değerlendirilebilir. · Gönüllülük ödüllerinde farklı aktörler de dahil edilerek teşvik sağlanabilir. Söz gelimi çalışanlarına izin veren özel sektör işletmelerinin gönüllülük ödüllerine dahil olabileceğine yer verilebilir. · Gönüllülüğü daha geniş kapsamlı olarak ödüllendirebilmek ve gönüllüleri kutlamak için ulusal bir gün ya da hafta belirlenebilir. **Düzenleyici**: CB İKO, CB İletişim Başkanlığı **Paydaşlar**: STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler, özel sektör.

Tablo 15: *Politika Seçenekleri - Gönüllülük Ödülleri*

Gönüllülerin tanınması ve ödüllendirmesi konusunda kamunun geliştireceği nesnel yaklaşımlar ve maddi karşılık içermeyen yenilikçi fikirler nelerdir?

3.2.3.6. Öncelik 3.6: Farkındalık için Sosyal Etki

Gönüllü profilinin ve özelliklerinin yeterli veri olmadığı için bilinmemesi, gönüllü faaliyetlere dair niceliksel verilerin bulunmaması gerek gönüllülerin gerekse STK'ların ekonomik ve toplumsal katkılarının ölçülememesine neden olmaktadır. Bazı AB Üye Devletleri'nin Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) *Gönüllü Çalışmanın Ölçülmesi El Kitabını* benimsemeyi tercih etmiş olması da dikkat çekicidir (İtalya, Macaristan, Polonya). Kılavuz, gönüllülüğün ölçülmesi için uygun maliyetli ve güvenilir bir veri toplama stratejisi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Gönüllülüğün tanımını, gönüllüleri ve özelliklerini belirlemek için ölçüm metodolojisini ve ekonomik değerinin daha kesin bir şekilde belirlenmesine katkıda bulunmak amacıyla gönüllülerin çalışmalarına değer biçmek için tahmin metodolojisini sunmaktadır.[34]

Gönüllülere ve gönüllü faaliyetlere dair geçerli ve güvenilir verilerin üretilmesi sosyal etkinin analiz edilmesine ve politika ve planlama kabiliyetinin artmasına imkân tanıyacaktır. Veri toplanması STK'lara fazladan iş yükü getirebilir. Ancak bu konuda dijital araçlar kullanılarak iş yükü azaltılabilir. Gönüllü faaliyetlere dair bilgi ve verinin yeterli düzeyde toplanamaması temel risklerden biridir. Bu konuda aşağıdaki adımlar atılabilir:

- Gönüllü Yönetişim Yazılımından elde edilecek anonim verilerin dışında ev sahibi kuruluşların faaliyetlerini ve gönüllülerin performansları yine anonim olarak paylaşabilecekleri bir "Sosyal Etki Analizi Araştırma Tasarımı" geliştirilmesi gereklidir. Bu araştırma tasarımının da dijital olanakları kullanması planlanmaktadır. Bu konuda Üniversitelerin ve/veya ilgili araştırma enstitülerinin koordinatörlüğünde ve STK'ların iş birliğinde bir tasarım gerçekleştirilebilir. Veri güvenliği konusunda TÜBİTAK'ın ve uluslararası kuruluşların çizdiği çerçevede hareket edilebilir. Doğrudan bu tasarımı TÜBİTAK'a bağlı enstitüler aracılığıyla gerçekleştirmekte söz konusu olabilir. Kamu kurum ve kuruluşları için sosyal etki analizi ve etkinin raporlandırılması yapılacak düzenlemeyle zorunlu hale getirilebilir. STK'lar için isteğe bağlı hâle getirilebilir ve sosyal etki analizi çalışmaları ve raporları yayımlayan STK'lara finansal kaynak sağlanmasında artı puan verilebilir. Düzenleyici: STİGM, VGM, TÜBİTAK ve Üniversite / Paydaşlar: Üniversiteler, ilgili Bakanlıklar, STK'lar, Yerel Yönetimler.

34 Kılavuza erişim için tıklayınız.

Hatırlatma: *STK'ların yaptıkları çalışmalar için artı puanlar vermek ve puanların finansal kaynak konusunda önceliğe dönüştürülmesi teşvik edici niteliktedir. Diğer taraftan STK'lar arasındaki eşitsizliğin yeniden üretilmesine de neden olabilir. Zira verileri doğru tanımlayacak, toplayacak ve analiz edebilecek niteliğe sahip işgücü bulunmamaktadır ya da çok sınırlıdır. Bu sınırlılığın üstesinden gelebilmek amacıyla kamu ve vakıf üniversitelerinin raporlama deneyiminden yararlanılabilir. Sosyal etkiyi destekleyen ulusal ve uluslararası fon kaynakları STK'lara daha fazla tanıtılabilir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri
Alan: İş Birliği, Katılım **Amaç:** Farkındalığı artırmak. **Öncelik 3.6:** Farkındalık için Sosyal Etki.	**"Sosyal Etki Analizi Araştırma Tasarımı (SEAAT)"** · Gönüllü Yönetişim Yazılımından elde edilecek anonim verilerin dışında ev sahibi kuruluşların faaliyetlerini ve gönüllülerin performansları yine anonim olarak paylaşabilecekleri "Sosyal Etki Analizi Araştırma Tasarımı" geliştirilebilir. · Tasarım üniversitelerin ve/veya ilgili araştırma enstitülerinin koordinatörlüğünde ve STK'ların iş birliğinde gerçekleştirilebilir. **Veri güvenliği konusunda TÜBİTAK'ın ve uluslararası kuruluşların çizdiği çerçevede hareket edilebilir. Doğrudan bu tasarımı TÜBİTAK'a bağlı enstitüler aracılığıyla gerçekleştirmekte söz konusu olabilir.* **Kamu kurum ve kuruluşları için sosyal etki analizi ve etkinin raporlandırılması yapılacak düzenlemeyle zorunlu hale getirilebilir. STK'lar için isteğe bağlı hâle getirilebilir ve sosyal etki analizi çalışmaları ve raporları yayımlayan STK'lara finansal kaynak sağlanmasında artı puan verilebilir.* **Düzenleyici**: STİGM, VGM, TÜBİTAK ve Üniversite **Paydaşlar**: Üniversiteler, ilgili Bakanlıklar, STK'lar, Yerel Yönetimler.

Tablo 16: *Politika Seçenekleri - Farkındalık için Sosyal Etki*

Kurum ve kuruluşlar -özellikle kısıtlı kaynağa sahip olan kuruluşlar-, sosyal etki raporlamalarını iyileştirmek için nasıl daha fazlasını yapabilirler ve bu konudaki çalışmalarını kolaylaştırmada kamunun rolü ne olmalıdır? Gönüllülüğün sosyal etkisini ölçmek için hangi veriler nasıl toplanabilir ve analiz edilebilir?

3.2.4. Amaç 4. Afet ve kriz gönüllülüğünü geliştirmek

Gönüllülüğün afet ve krizlerde çok değerli bir katkısı bulunmaktadır. Türkiye'de 2019, 2020, 2021 yıllarında afetlerde Kızılay'ın toplam gönüllü sayısı 117.352'dir ve gönüllü emeğinin ekonomik değeri 11.832.315,81 Türk Lirasıdır.[35] Kızılay'ın 2022 yılında 57.246 ve 2023 yılında 89.442 afet gönüllüsü olmuştur. 06 Şubat 2023 depremlerinde 36.527 AFAD gönüllüsü sahada yer almıştır.[36] İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum İlişkileri Genel Müdürlüğü verilerine göre 06 Şubat 2023 depremlerinde yaklaşık 150.000 gönüllü saha aktif görev almıştır. Bu istatistikler afet ve krizlerde gönüllülerin gücünü göstermesi açısından son derece önemlidir. Krizler çağında, uzmanların yönetemediği durumlarla sık sık karşılaşılmaktadır, bu nedenle acil durumlarda herkesin dahil olabileceği sistemlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu tür acil ihtiyaçların olduğu dönemde hemen herkesin sahaya çağrılması gönüllülüğe dair farkındalık ve eğitim olmadığı için sorun çözmek yerine yeni krizlere yol açabilmektedir. Bununla birlikte bu dönemlerde farkındalık artar ve insanların motivasyonu yükselir. İnsanlar tüm farklılıklarına rağmen sahada olabildiğince iş birliği içerisinde faaliyet gösterir ve bu süreçte hem gönüllü olmayı hem de gönüllülerle birlikte gücünü sahaya yansıtabilmeyi öğrenebilir. Bu bağlamda afet ve krizlerde insanların gönüllülük çalışmalarına dahil edilebilmesi sahadaki insanları dönüştürebilme kapasitesine sahip olduğu söylenebilir. Nitelikli ve uzun süreli katkı verebilmeleri için afet ve kriz öncesinde eğitim almaları ve kapasite gelişimlerini sağlamaları kaydıyla afet ve kriz gönüllülüğü çalışmaları yaygınlaştırarak gönüllülük alanını geliştirici, dönüştürücü bir etki yaratılabilir. Afet ve kriz gönüllülüğü üzerinden sivil toplum alanında ve Kamu-STK ilişkisinde iş birliği kültürünü yaygınlaştırmak istiyoruz. Bu çerçevede afet ve kriz gönüllülüğünün ayrı bir yasal çerçeveye tabi tutulması ya da yasada bu gönüllülük türüne özgü düzenlemelerin yer alması önemlidir.

3.2.4.1. Öncelik 4.1: Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu

Gönüllülük yasal düzenlemesinde afet ve kriz gönüllüğü ile olağan dönem gönüllülüğünün aynı biçimde ele alınması çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Zira bu gönüllülük türünde sahadaki faaliyetlerin niteliği farklıdır. Afet ve kriz gönüllülüğünün ayrı ele alınması sahada hızlı ve nitelikli müdahalenin yapılabilmesine imkân tanıyacaktır. Belirlenecek kriterlere uyulması durumunda gönüllülerden verim sağlanması mümkündür. Ayrıca afet ve kriz gönüllülüğünde STK'ların farklı roller üstlenmesi sivil toplumun güçlenmesine ve AFAD'ın iş yükünün azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Afet ve kriz gönüllülüğünün çerçevesinin oluşturulması, kriterlerinin belirlenmesi (yaş, sağlık durumu vb.) sağlanabilir. Katı kriterler tanımlamanın mesleki yetkinliği olmayan kişilerin gönüllülük motivasyonlarını düşürebilme riski bulunmaktadır. Afet ve kriz gönüllülüğündeki en temel problemlerden biri sahadaki koordinasyonun nitelikli bir biçimde yürütülebilmesi ve afet sonrası gönüllülüğün sürdürülebilmesidir. Bu çerçevede yereldeki gönüllülerin

35 https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/afetlerde-gonullu-yonetimi-guncel-20-12-2021-83390425.pdf
36 https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/deprem-felaketi-sonrasi-afad-gonullu-sayisi-ikiye-katlandi/2860144

koordinasyonunun ve afet gönüllülüğünün sürdürülebilirliğinin sağlanması önemlidir. Böylelikle afetlere hızlı müdahalenin sağlanması ve yerel çalışmaların güçlenmesi söz konusu olacaktır.

- Yerel yönetimlerin gönüllülük programındaki gönüllülerin ve STK'ların, sivil inisiyatiflerin dahil edildiği afete yönelik bir platform oluşturarak koordinasyon sağlanabilir. Yerel yönetimlerin siyasi bir kurum olması nedeniyle sivil paydaşları zorlayıcı bir süreç yaşanması söz konusu olabilir. Afet ve kriz gönüllülük platformları yerel ölçekte kurulabilir. Afet ve kriz gönüllülük platformlarının kurulmasına, geliştirilmesine ve sürdürülmesine dair "Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu" rehberi ve eğitim programı hazırlanabilir. Bu çerçevede ilgili yerleşimdeki yerel yönetim ve STK temsilcilerine eğitimler verilebilir. Afet ve kriz gönüllülük platformu etkileşim ağı internet tabanlı bir biçimde kurulabilir. Türkiye'deki platformların birbirlerini tanıyabileceği ve iş birliği kurabileceği bir ağ platformu geliştirilebilir. Düzenleyici: AFAD, *TBB* / Paydaşlar: STK'lar, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler.
- Afet ve kriz gönüllülüğü eğitim programları hazırlanarak eğitimlerin alandaki STK'lar tarafından verilmesi (iş güvenliği uygulamalarında olduğu gibi) sağlanabilir. Afet ve kriz gönüllülüğü eğitim programlarının hazırlanması AFAD'ın koordinatörlüğünde üniversiteler ile ilgili STK'lar iş birliğinde gerçekleştirilebilir. Eğitim uygulamaları ise akredite edilen STK'lar tarafından yapılabilir. Belli kriterler belirlenerek bu kriterlere uyan, kapasitesi ve deneyimi olan STK'ların kapsama alınması muhtemel sorunların yaşanmasını en baştan engelleyecektir. Düzenleyici: AFAD, Üniversiteler / Paydaşlar: STİGM, VGM, Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler vb. ev sahibi kuruluş niteliği taşıyan tüm organizasyonlar.

Hatırlatma: *Mevcut acil durum sisteminin politikaya uygun ve hazır olması, afet ve krizle ilgili kurumların kendi tecrübelerinden edindikleri gönüllülük uygulamalarının ve tanımlarının varlığı, hâlihazırda çalışmaların başlaması ve nitelikli bir biçimde ilerlemesi ve Avrupa ve diğer ülkelerde olumlu örnekler olması yapılacak çalışmalar için ciddi katkı sağlayacaktır.*

Afet ve kriz gönüllülük platformunun geliştirme sürecinin (bürokratik süreçlerin uzaması, kamuda değişim süreçlerine direnç) uzun sürmesi nedeniyle ilgili paydaşlarda yorgunluk oluşabilir. Ayrıca platformunun varlığı kurumların kendi gönüllü faaliyet işleyişlerinin olumsuz etkileme potansiyeline sahip olabilir. Yerel yönetimlerde süreçlerin başkana bağlı olması ve daha önce bu tür platformların oluşturulmaması ya da oluşturulan platformların ömrünün kısa olması önemli sınırlılıklardır. Yerel yönetimlerin gönüllülerle faaliyet göstermek istemesi ve STK'ların iş birliğine hazır olması bu sınırlılıkların aşılmasına katkı sunabilir.

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri 1	Politika Seçenekleri 2
Alan: İş Birliği, Katılım, Ortam **Amaç:** Afet ve kriz gönüllülüğünü geliştirmek **Öncelik 4.1:** Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu	**Afet Platformu (Yerel yönetimlerin gönüllülük programındaki gönüllüler, STK'lar, sivil inisiyatifler)** · Yerel ölçekte koordinasyona yönelik afet ve kriz gönüllülük platformları kurulabilir · Afet ve kriz gönüllülük platformlarının kurulmasına, geliştirilmesine ve sürdürülmesine dair "Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu" rehberi ve eğitim programı hazırlanabilir · Bu çerçevede ilgili yerleşimdeki yerel yönetim ve STK temsilcilerine eğitimler verilebilir. · Afet ve kriz gönüllülük platformu etkileşim ağı internet tabanlı bir biçimde kurulabilir. · Türkiye'deki platformların birbirlerini tanıyabileceği ve iş birliği kurabileceği bir ağ platformu geliştirilebilir. **Düzenleyici**: AFAD, TBB **Paydaşlar**: STK'lar, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler.	**Afet ve Kriz Gönüllülüğü Eğitim Programları** · Afet ve kriz gönüllülüğü eğitim programlarının hazırlanması AFAD'ın koordinatörlüğünde üniversiteler ile ilgili STK'lar iş birliğinde gerçekleştirilebilir. · Eğitim uygulamaları ise akredite ve/veya akredite edilecek STK'lar tarafından yapılabilir. -Kapasitesi ve deneyimi olan STK'ların kapsama alınması muhtemel sorunların yaşanmasını en baştan engelleyecektir. **Düzenleyici**: AFAD, Üniversiteler / **Paydaşlar**: STİGM, VGM, Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler vb. ev sahibi kuruluş niteliği taşıyan tüm organizasyonlar.

Tablo 17: *Politika Seçenekleri - Afet ve Kriz Gönüllülük Platformu*

Afet ve kriz gönüllüğünde paydaşlar arasındaki yönetişimi geliştirmek için neler yapılmalıdır? Afet ve krizlerde, yereldeki gönüllülerin koordinasyonunun ve afet gönüllülüğünün sürdürülebilirliğinin sağlanması için hangi adımlar atılmalıdır?

3.2.4.2. Öncelik 4.2: Afet ve Kriz Gönüllülük Akreditasyonu

Gerek Türkiye'de gerek dünyada afet ve krizlere müdahalede kamu kurumları zaman zaman erişim güçlüğü ve personel sıkıntısı yaşamaktadır. Bu nedenle dünyada afet ve krizlerde gönüllülerin gücünden yararlanmak güçlü bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan gönüllülerin koordinasyonu, afet ve kriz dönemlerinde müdahalenin nitelikli ve zamanında yapılmasını zorlaştırabilen bir unsur olabilmektedir. Sivil katılımın artırılması ile AFAD'ın iş yükünün azaltılması ve sahada daha nitelikli çalışmaların olması sağlanabilir. Akreditasyon bulunmadığında sınırlı kapasitesi ve uzmanlığı olan STK'ların sahaya girmesi hem müdahaleyi zorlaştırıcı hem de AFAD'ın işleyişini engelleyici bir duruma dönüşmektedir.

- Afet ve kriz gönüllülüğünde koordinasyonun STK'ların üzerinden yapılması, koordinasyonda yer alacak STK'ların akredite olması ve akredite olmayan gönüllülerin sahaya girmesinin engellenmesi sağlamak üzere bir akreditasyon sistemi kurulabilir. Düzenleyici: AFAD, Üniversiteler / Paydaşlar: STK'lar, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler.

Hatırlatma: *Akreditasyonun referanslar üzerinde yapılması ve kapsayıcılığın sağlanamaması önemli bir risktir. Ayrıca Akreditasyon kurallarının ağır olması ve yavaş ilerlemesinin yanı sıra STK'ların konuyla ilgili kapasitesinin yetersiz olması da süreci uzatabilecektir. STK'lar tarafından değişikliğin suistimal edilmesi ve/veya amaca uygun kullanılmaması riski de hatırda tutulmalıdır. Diğer taraftan son depremlerde ihtiyacın net bir biçimde kamu kurumları ve kuruluşları tarafından görülmesi, afetlerde gönüllü katılımının artmasına yönelik kamunun talebi, mevcut kamu tecrübesi, çalışmaları ve bilgi birikimi ve STK'lar tarafından sahadaki koordinasyonun daha nitelikli olması ve STK'ların iş birliğine hazır olması çeşitli avantajlar sağlayacaktır.*

STK'ların sadece bir kısmının alınması ve bazılarının dışarıda bırakılması önemli bir risktir. STK'ların güçlenmesiyle birlikte başına buyruk hareket etme potansiyeli de bir diğer riski oluşturmaktadır. STK'ların ve gönüllülerin kapsayıcı ve katılımcı bir yaklaşımla dahil edilmesi ve belli kriterler belirlenerek bu kriterlere uyan STK'ların kapsama alınmasıyla bu risklerin muhtemel etkisi azaltılabilir.

Alan/Amaç/Öncelik	Politika Seçenekleri
Alan: İş Birliği, Katılım, Ortam **Amaç:** Afet ve kriz gönüllülüğünü geliştirmek **Öncelik 4.2:** Afet ve Kriz Gönüllülük Akreditasyonu	**Akreditasyon Sistemi** · Afet ve kriz gönüllülüğünde koordinasyonun STK'ların üzerinden yapılmasına el vermek üzere koordinasyonda yer alacak STK'ların akredite edilebileceği bir akreditasyon sistemi kurulabilir. **Akredite olmayan gönüllülerin sahaya girmesi engellenebilir* **Düzenleyici**: AFAD, Üniversiteler **Paydaşlar**: STK'lar, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler.

Tablo 18: *Politika Seçenekleri - Afet ve Kriz Gönüllülük Akreditasyonu*

Kuruluşların nesnel ve kapsayıcı bir biçimde akredite edilmesine imkân veren ve güçlenen organizasyonların verimli bir şekilde hareket etmesini sağlayan sistem nasıl geliştirebilir?

3.3 Bir Politika Seçeneği Olarak Yasal Düzenleme Önerisi

Esnek, destekleyici, teşvik edici ve kolaylaştırıcı bir ortamın oluşturulmasına yönelik olarak politika seçenekleri kapsamında yasal düzenleme önerileri geliştirilmiştir. Temel yaklaşım gönüllülerle faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşlarını ve STK'ları güçlendirmek, engelleri ortadan kaldırmak ve/veya azaltmak ve paydaşların sosyal etkide bulunabilmeleri için yeni imkanlar sunmaktır. Yasal düzenleme önerilerinin nihai amacı bireylerin gönüllü faaliyetlere katılımını teşvik ederek gönüllülüğü yaygınlaştırmak ve toplumu güçlendirmektir. Gönüllülükle toplumsal katılım ve dayanışma artmakta ve toplum güçlenmektedir.

Bu çerçevede yasal düzenleme önerileri iki amaç kapsamında hazırlanmıştır:

1. Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak.[37]
2. Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek.

37 Araştırmada katılımcılara (n=4429) bir kişinin gönüllülüğe başlama kararını etkileyebilecek bir dizi faktör yer aldığı söylenmiş ve gelecek 12 ay içinde gönüllülüğe başlama kararlarını etkileyebilecek bu faktörlerden her birinin kendilerinin gönüllülüğe başlamanızı etkileme olasılığını 1 ila 5 arasında 1 "Hiç etkilemez" 5 "Çok etkiler" olacak şekilde belirtmeleri istenmiştir. 3.19 puanla "Gönüllülerin hakları ve sorumlulukları yasalarla belirlenirse" ve "Kamu kurumlarınca gönüllülük hakkında detaylı bilgilendirme yapılırsa" ifadeleri en çok puan alan ifadeler olmuştur (TUGA, 2021).

Yasal düzenleme önerileri örgütlü ve kayıtlı/resmi gönüllülük için tek başına bir yasal çerçevede yer alabileceği gibi ilgili kanunlarda ve yönetmeliklerde yapılacak değişikliklerle de hayata geçirilebilir. Zira gönüllülüğün düzenlenmesinde tek tip bir yaklaşım bulunmamaktadır. Bu durum, gönüllülüğün farklı doğası ve geleneğinin yanı sıra ülkelerdeki gönüllü sektörün rolü de dâhil olmak üzere bir dizi faktörle ilgilidir.[38] Örneğin AB üye devletlerdeki duruma bakıldığında (ayrıntılar için bkz. Tablo 1) iki farklı düzenleyici yaklaşım görülmektedir:

1. "Örgütlü" ("uzun vadeli", "resmi") gönüllülüğü düzenleyen *belirli bir yasal çerçeve mevcuttur*: Gönüllülük ayrı bir yasada ele alınmakta veya bu tür gönüllülüğü düzenleyen kurallar ya STK'ları düzenleyen çerçeve yönetmeliğe[39] ya da kamu yararına çalışan (hayırsever) kuruluşların statüsüne eklenmektedir.[40] Bu grup içerisinde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır: *(a)* İlgili mevzuatı öncelikle gönüllülüğü teşvik etmeyi, beslemeyi ve desteklemeyi ve aynı zamanda gönüllü kuruluşların faaliyetlerini kolaylaştırmayı amaçlayan *genel politika çerçevesi* sağlayan üye devletler (İspanya, İtalya); *(b)* Özel mevzuatı gönüllülerin ve ev sahibi kuruluşun *hak ve görevlerinin* yanı sıra aralarındaki *ilişkileri* de ayrıntılı olarak düzenleyen üye devletler (Hırvatistan, Macaristan, Portekiz, Romanya ve Slovenya - ve daha az ölçüde Letonya ve Polonya). İspanya'daki mevzuat aynı zamanda bir gönüllünün ve ev sahibi kuruluşun yasal hak ve görevlerinin yanı sıra bir gönüllülük sözleşmesinin zorunlu içeriğini de ele aldığından, bu ikisi arasındaki ayrımın net olmadığı dikkate alınmalıdır.
2. Uzun veya kısa dönemli[41] herhangi bir gönüllülük türünü[42] düzenleyen özel bir yasal çerçevenin olmadığı;[43] bunun yerine gönüllülükle ilgili konuların medeni hukuk (özellikle sözleşme ve zararı düzenleyen kurallar), iş hukuku, sosyal hizmet/refah hukuku, örgün ve yaygın eğitim hukuku, vatandaş meclisi hukuku vb. dahil olmak üzere genel yasalar tarafından dolaylı olarak ele alındığı ülkeler bulunmaktadır.[44] Bulgaristan, Gençlik Yasası'nda ele alınan gençlik gönüllülüğü haricinde, gönüllülüğün büyük ölçüde açık veya zımni olarak düzenlenmediği tek üye devlet olarak öne çıkmaktadır.[45]

38 Ayrıca bkz. Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi'nin bir çalışması, AB'de Gönüllülüğün Gelişmesinde Yeni Eğilimler, Brüksel, 2022, s. VIII, Avrupa'da gönüllülüğün çeşitliliğine benzer bir vurgu yapmaktadır. Erişim için tıklayınız.
39 Letonya'nın 2003 tarihli Dernekler ve Vakıflar Kanunu'nda da durum böyledir.
40 Polonya'da 2003 yılında kabul edilen Kamu Yararı ve Gönüllü Çalışma Kanunu'nda da durum böyledir.
41 Hırvatistan "kısa süreli" gönüllülüğü de düzenleyen tek üye devlettir (sınırlı bir süre için tek seferlik veya ara sıra gönüllülük)
42 Üye devletlerde kısa süreli gönüllülük- uzun süreli gönüllülük için özel bir çerçeve benimseyip benimsemediklerine bakılmaksızın- öncelikle medeni hukukun genel kurallarının yanı sıra kamuya açık toplantıları ve kamuya açık bir toplantıyı düzenleyenlerin sorumluluklarını düzenleyen kanunlara tabidir.
43 Bazı üye devletlerde gönüllülükle ilgili özel bir mevzuatın bulunmaması, bu ülkelerdeki gönüllülerin yasal boşlukta faaliyet gösterdikleri anlamına gelmemekte, aksine gönüllülüğün özel hukuki niteliğini kabul ederek genel medeni hukuk kurallarının gönüllülük için de geçerli olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, diğer mevzuatlar da (örneğin iş kanunu- belirli meslekler için zorunlu staj tanımı; sosyal hizmet/refah kanunu -gönüllü kuruluşların sosyal hizmet/refah koruma sisteminde yaşlılara ve diğer kırılgan gruplara bakım sağlayabileceği koşullar) gönüllülüğün belirli yönlerini veya gönüllülükle ilgili konuları uygun şekilde ele alabilir.
44 (GHK, 2010, s. 10, 113-114). Erişim için tıklayınız. 2013 ve 2021 yıllarında değiştirilen 2007 tarihli Hırvatistan Gönüllülük Yasası; 2015 yılında değiştirilen 2011 tarihli Slovenya Gönüllülük Yasası, Erişim için tıklayınız.
45 Erişim için tıklayınız.

Gönüllülüğe ilişkin özel düzenleme	Gönüllülük, genel uygulanabilir hukuk tarafından dolaylı olarak düzenlenmiştir.	Gönüllülük, genç gönüllüler dışında büyük ölçüde düzenlenmemiştir.
Belçika, Hırvatistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, İtalya, Letonya, Lüksemburg, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya ve İspanya. AB üyesi olmayanlar: Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan.	Avusturya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, Litvanya, Hollanda, Slovakya, İsveç. AB üyesi olmayanlar: Birleşik Krallık	Bulgaristan AB üyesi olmayanlar: Kosova

Tablo 19: *Gönüllülüğe yönelik genel düzenleyici yaklaşım*

Bazı ülkeler özel olarak gönüllülüğü ele alan kapsamlı yasal çerçevelere sahipken, diğerlerinin gönüllü faaliyetleri dolaylı olarak etkileyen daha genel yasalara sahiptir.

%40'ın üzerinde katılım	%30-%39 arasında katılım	%20-%29 arasında katılım	%10-%19 arasında katılım	%10'dan az katılım
Avusturya, Hollanda, İsveç ve aynı zamanda Birleşik Krallık *(gönüllülükle ilgili özel bir düzenleme yok)*.[46]	Danimarka, Finlandiya *(gönüllülükle ilgili özel bir düzenleme yok)*, Lüksemburg.	Estonya, Fransa, Litvanya *(gönüllülükle ilgili özel bir düzenleme yoktur)*.	Belçika, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, İrlanda, Malta, Polonya, Slovakya, Romanya.	Bulgaristan, Yunanistan, İtalya, Hırvatistan.

Tablo 20: *AB Üye Devletlerde vatandaşların gönüllülüğe katılım düzeyi*

Vatandaş katılımının gönüllülük konusunda özel bir düzenlemeye sahip olmayan üye devletlerde en yüksek olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 2). Çalışma, metodoloji ve veri örneklemesiyle ilgili sorunlar göz önüne alındığında anket sonuçlarının ihtiyatla ele alınması gerektiğini belirtirken, yine de gönüllülüğe yönelik olası herhangi bir düzenleyici yaklaşımın titiz bir incelemeye ve önceden etki analizine tabi tutulması gerektiğine işaret etmektedir.[47]

46 "Gönüllülük konusunda AB ülkeleri arasında en fazla ön plana çıkan, yetişkin nüfusun %40'ından fazlasının gönüllü faaliyetlere katıldığı Avusturya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık'tır. Söz konusu ülkelerde gönüllü faaliyetlerin ekonomiye katkısı, toplam üretimin %3-%5'ine tekabül etmektedir" (Fresno, Tsolakis, 2011'den akt. Tunçbilek, 2020a).
47 (GHK, 2010, s. 7, 42-43, 111-114).

Hatırlatma: *AB'de Gönüllülük başlıklı çalışma (GHK, 2010), uzun vadeli ve kayıtlı/resmi gönüllülüğe yönelik algılanan engellerin, özellikle kavramla ilgili temel terimlere gerekli hukuki netliği getirme ihtiyacı açısından, yasal müdahalenin haklı olduğunu öne sürmektedir. Ancak, bu çalışma aynı zamanda yasal düzenlemeler tarafından getirilen artan hukuki yükün, gönüllülüğü kolaylaştırmak yerine engelleyebileceğini de belirtmektedir.*

Sivil alandaki uzmanların bir kısmına göre gönüllülükle ilgili özel bir yasal mevzuatın olmaması gönüllülüğün yaygınlaşmasının önündeki engellerden biridir. Diğer taraftan bir başka grup için bu yasal mevzuata ihtiyaç bulunmamaktadır. Araştırmalarda yasal mevzuata ihtiyaç olduğu belirtilse de hangi somut ihtiyaçları karşılayacağı konusunda bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Genellikle sigorta, izin ve harcırah konusuyla ilişkilendirilen yasal mevzuat hâlihazırda bulunmamaktadır ancak birçok kamu kurum ve kuruluşu ile STK gönüllülük faaliyetlerini sürdürebilmektedir. Yasal mevzuata yönelik talebin temelinde Türkiye'de hukukun hemen her sorunu çözebileceğine ilişkin inanç ve azalan güveni artırabileceğine yönelik iyimser bir tutum olduğu söylenebilir. Yasal mevzuatın alana katkı sağlaması muhtemeldir, ancak gönüllülük alanında bürokrasiyi artırması, denetimi ve kontrolü yaygınlaştırması vb. nedenlerden ötürü sınırlayıcı bir etkisi olabilir. Gönüllülere ve gönüllü olmak isteyenlere yönelik şartların sayısının ve bürokrasinin artırılmaması gerekmektedir.

Bu aşamada Yeşil Kitap'taki öneriler *(a)* gönüllülerin ve ev sahibi kuruluşun *hak ve görevlerinin* ayrıntılı olarak düzenleyen bir *yasal çerçeve*ye dönüşebilir, *(b)* gönüllülüğü teşvik etmeyi, beslemeyi ve desteklemeyi ve aynı zamanda gönüllü kuruluşların faaliyetlerini kolaylaştırmayı amaçlayan *genel politika çerçevesi*ne dönüşebilir, *(c)* mevcut yasalarda yapılacak düzenlemelere (medeni hukuk, iş hukuku, sosyal hizmet hukuku vb.) kaynaklık ederek özel bir yasanın yapılmaması ile sonuçlanabilir. Bu çerçevede Yeşil Kitap'la ilgili yapılacak istişarelerde politika seçeneklerinin ve yasal düzenleme önerilerinin hangisinin Türkiye için daha verimli ve etkili olduğuna dair paydaşların görüşlerinin alınması amaçlanmaktadır. Yasal düzenleme önerileri konusunda genel yaklaşımın ne olması gerektiğine dair Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal tecrübesini dikkate alan ufuk açıcı ve bütüncül önerilerin ortaya konması hedeflenmektedir.

3.3.1. Amaç 1. Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak

3.3.1.1. Öncelik 1.1: Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı[48]

Gönüllülük tanımının olabildiğince sade, geniş ve anlaşılır olması kapsayıcılık açısından önemlidir. Bugüne kadar yapılan tanımlamalardan bazıları şunlardır: Türkiye Gönüllülük Araştırmasında (TUGA, 2021) mevcut gönüllülük tanımlarından ve Türkiye'nin kendine özgü koşullarından yola çıkılarak yapılan tanıma göre gönüllülük bilgi, zaman, beceri, deneyim ve kaynak paylaşımı olarak görülerek olmazsa olmaz altı bileşenin dâhil edilmesiyle tanımlanmıştır: Gönüllülük; *(i)* özgür iradeyle gerçekleştirilen, *(ii)* karşılığında maddi kazanç beklenmeyen, *(iii)* -kendisi ve ailesi dışındaki bireyleri kapsayacak şekilde- toplum yararı gözeterek, *(iv)* örgüt aracılığıyla veya doğrudan, *(v)* toplumsal alanda/uzamda, *(vi)* kolektiviteye açık ya da kolektif olarak yapılan bilgi, zaman, beceri, deneyim ve kaynak paylaşımıdır. Benzer bir diğer tanımda ise gönüllülük şu şekilde tanımlanmaktadır: "ICF (International Coaching Federation, Uluslararası Koçluk Federasyonu) Türkiye Gönüllüsü; sürekli veya aralıklı olarak, maddi veya başka herhangi bir çıkar beklentisi içerisinde olmadan, emeğini, bilgisini, yetkinliğini, tecrübesini toplumsal fayda yaratmak ve toplumun yararına olduğu düşünülen herhangi bir ICF Türkiye hedefine ulaşmak için kendi iradesi ve isteğiyle üstlendiği görev ya da görevleri yerine getiren kişi veya kurumdur."[49]

Uluslararası standartlara göre (ILOSTAT, n.d.) gönüllüler dört haftalık veya bir aylık referans döneminde en az bir saat boyunca başkaları için ücretsiz, zorunlu olmayan işlerde çalışan, çalışma çağındaki herhangi bir kişiyi kapsar. Bu tanıma göre gönüllülük şu ilkeleri içermektedir: *(1) Ücretsiz,* gönüllülerin görev yaptıkları saatler karşılığında nakdi veya ayni bir ücret almaması anlamına gelir. Bununla birlikte, gönüllüler genellikle katılımlarını sağlamak amacıyla küçük bir destek veya nakdi veya ayni ödeme alabilirler. *(2) Zorunlu olmama,* gönüllülerin sivil, yasal veya idari gereklilikler nedeniyle bu işe katılmaması anlamına gelir. Ancak bazı gönüllüler toplumsal, kültürel veya dini nitelikteki sosyal sorumluluklarla motive edilebilir. *(3) Diğerleri* için ise gönüllüler tarafından yapılan faaliyetin *(a)* gönüllünün evi veya ailesi dışındaki insanlara fayda sağladığı anlamına gelir; *(b)* gönüllünün üyesi olduğu piyasa ve piyasa dışı birimleri, kendi kendine yardım, karşılıklı yardım veya toplum temelli grupları içerebilen kuruluşlar veya c) genel olarak doğa veya çevre. İki tür gönüllü faaliyet vardır: *(1)* Diğer insanlara (örneğin bir komşuya, bir arkadaşa, bir yabancıya, doğaya) doğrudan yardım etmek için yapılan doğrudan gönüllü faaliyet; *(2)* Bir kuruluş, toplum veya grup aracılığıyla veya onlar için yapılan, kuruluşa dayalı gönüllü faaliyet. BM Gönüllülük Programına göre gönüllü faaliyetler "geleneksel karşılıklı yardımlaşma ve kendi kendine yardım biçimleri, resmi hizmet sunumu ve diğer sivil katılım biçimleri de dahil olmak üzere, genel kamu yararı için özgür iradeyle üstlenilen ve parasal ödülün

48 Orman Yangınlarıyla Mücadelede Görev Yapan Gönüllüler Hakkında Yönetmelikte "Gönüllü" bu şekilde tanımlanmaktadır: Mesleği orman yangını söndürme işçiliği olmayan ve bu görevden dolayı maaş almayan, eğitim, beceri ve donanım olarak profesyonel yangın söndürme işçiliği imkân ve kabiliyetlerine sahip olan, orman yangını çıktığında kendi meşguliyetini bırakıp, emir komuta zinciri içinde yangına müdahale eden ve yangın sonrası kendi meşguliyetine dönen 18 yaşını bitirmiş kişiyi," Erişim için tıklayınız.
49 Erişim için tıklayınız.

temel motive edici faktör olmadığı geniş bir yelpazedeki faaliyetleri ifade etmektedir"[50] AB üye devletlerde yasal tanım farklılık gösterse de gönüllülük *(1)* özgür iradeyle yapılan bir girişimdir; *(2)* büyük ölçüde tüm vatandaşların erişimine açıktır; *(3)* maddi karşılığı olmayan bir faaliyettir (ücretsiz); *(4)* meşru, ortak veya kamu yararı hedeflerine hizmet eder; ve *(5)* belirli bir düzenlilik içinde gerçekleştirilir ('örgütlü', 'uzun süreli' veya 'resmi' gönüllülük).

Gönüllülüğün düzenli olarak yapılması gerekliliğine ilişkin olarak, AB üye devletler arasında bu konuda tek tip bir yaklaşım bulunmamaktadır. Örneğin, Romanya 2014 Gönüllülük Yasası (Romanya Yasası), bir gönüllü ile ev sahibi kuruluş arasındaki ilişkiyi ayrıntılı olarak düzenlemeyi öngörmesine rağmen, bu yönde herhangi bir ek hüküm içermemektedir. Öte yandan, Hırvatistan 2007 Gönüllülük Yasası (Hırvatistan Yasası), uzun süreli gönüllülüğün en az üç ay boyunca haftalık düzeyde devam eden bir gönüllü faaliyet olarak kabul edilmesini öngörmektedir. Uzun süreli bir gönüllülük, kesintisiz üç ay boyunca haftada 40 saatten fazla süremez. Benzer şekilde, Slovenya 2011 Gönüllülük Kanunu (Slovenya Kanunu), kurumsal gönüllülüğün bir birey tarafından "yılda en az 24 saat düzenli olarak" gerçekleştirilen gönüllülük olarak kabul edilmesini öngörmektedir. Bazı üye devletlerde gönüllülüğü düzenleyen yasalar ne tür gönüllülüğün *kapsam* dışında kaldığını ve ayrı yasaların konusu olduğunu belirtmektedir. Örneğin, Macaristan 2005 Kamu Yararına Gönüllü Faaliyetler Kanunu (Macaristan Kanunu), ayrı bir kanunda ele alınan şu hususların gönüllü faaliyetlerle ilgili olmadığını belirtmektedir: *(a)* kan bağışı; *(b)* kurumsal itfaiye ekipleri ve *(c)* sivil vahşi yaşam koruyucuları olarak gerçekleştirilen faaliyetler.

Bahsedilen ortak özellikler göz önüne alındığında, gönüllülük *istihdamdan* farklıdır -diğerlerinin yanı sıra Romanya, İtalya, Macaristan ve Portekiz yasalarında özel olarak ele alınan bir husustur. Örneğin İspanya Gönüllülük Kanununda (1996) "bir iş ilişkisi, kamu hizmeti, ticari veya başka bir kazanç ilişkisi kapsamında yürütülmemesi koşuluyla" ibaresi yer almaktadır. Letonya Dernekler ve Vakıflar Kanunu'nda (2003) bir gerçek kişi tarafından iş hukuku ilişkisine girmeksizin yapılan karşılıksız çalışma veya hizmet sunumudur" ibaresine yer verilmektedir. Buna ek olarak, birçok üye devlette (Hırvatistan, Macaristan, Portekiz, İspanya, Romanya) kanun, gönüllülüğün yasal tanımının *tanıdık*, *dostane, komşuluk* veya benzeri özel ilişkilerin yanı sıra belirli meslekler (tıp doktorları, hakimler, avukatlar) için gerekli zorunlu *stajla* da ilgili olmadığını belirtmektedir. Aynı durum, *eski* hükümlülerin zorunlu rehabilitasyon programlarının bir parçası olarak tasarlanan gönüllü faaliyetler ya da kanunun *zorunlu hükümleri* veya nihai *mahkeme kararı* uyarınca bir ev sahibi kuruluşta yürütülen diğer faaliyetler için de geçerlidir.[51]

Bazı yasal tanımlar gönüllülüğü "kuruluş aracılığıyla" yapılacak şekilde tanımlamaktadır. (Örneğin İtalya, Letonya). Ancak dünyada giderek farklı gönüllülük türleri (söz gelimi kayıt dışı gönüllülük) daha fazla önemsenmekte ve gönüllülüğü tek bir biçime sokmanın

50 UNGA Resolution 56/38: Recommendations on support for volunteering, https://www.unv.org/publications/unga-resolution-5638-recommendations-support-volunteering
51 (GHK, 2010, s. 56-57).

sınırlayıcı ve hatta gönüllülüğün doğasına aykırı olduğu kabul edilmeye başlanmaktadır. Gönüllülük tanımı üzerinde çok durmadan asıl odağı *gönüllülüğün tanınması*na çevirmenin alanı geliştirici olacağı söylenebilir. Tanınma, kabul ve onaylanma gönüllülüğün, gönüllülerin haklarını oluşturabilmeyi mümkün kılacaktır. Bu bağlamda gönüllülük ve gönüllü olabildiğince geniş tanımlanmalı ve ilgili kurumlar ve kuruluşların kendi yaklaşımları çerçevesinde yeniden tanımlanabilmesine olanak verilebilir. Toplumsal faydaya, topluma sağlanan değere, maddi karşılık olmamasına ve zamanın harcanmasına dayanan bir eylemlilik/hareket gönüllülük tanımında öne çıkan hususlardır.

Gönüllülük yasal düzenlemesinde afet ve kriz gönüllülüğüne dair çerçeve ve kriterler oluşturulması önerilmektedir. Bazı kuruluşların gönüllü tanımları şu şekildedir: *(1)* "AFAD Gönüllüsü: Dayanışma ve yardımlaşma amacıyla kişisel çıkar gözetmeksizin ve hiçbir maddi beklentisi olmadan sadece topluma faydalı olmak arzusu ve kendi isteğiyle fiziksel gücünü, zamanını, bilgi birikimini, yeteneğini ve deneyimini kullanarak afet ve acil durum öncesinde, sırasında ve sonrasında toplum hizmeti çalışmalarına katkı sağlayan gerçek kişiyi"[52] *(2)* "Gönüllü İtfaiyeci: İtfaiyecilik mesleğinin gerektirdiği özveri ve sorumluluğa gönüllülük etiği ile bağlanmış, görevini din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin zamanında ve eksiksiz, herhangi bir maddi kazanç beklemeksizin, çalışma alanı konusunda bilgi, beceri ve yeteneğini, her türlü ortak çalışma, imkân ve zamanını ortaya koyarak aktif katılımcı vatandaşlık anlayışına dayanan topluluğun üyelerine "Gönüllü İtfaiyeci' denir."[53] *(3)* "Gönüllü: Mesleği orman yangını söndürme işçiliği olmayan ve bu görevden dolayı maaş almayan, eğitim, beceri ve donanım olarak profesyonel yangın söndürme işçiliği imkân ve kabiliyetlerine sahip olan, orman yangını çıktığında kendi meşguliyetini bırakıp, emir komuta zinciri içinde yangına müdahale eden ve yangın sonrası kendi meşguliyetine dönen 18 yaşını bitirmiş kişiyi,"[54] Bu tanımlardan ilk ikisi daha geniş, üçüncüsü ise daha dar bir perspektifle meseleye yaklaşmaktadır.

Uluslararası gönüllüler konusu, Avrupa Konseyi'nin 2000 tarihli Gençlere Yönelik Ulusötesi Uzun Süreli Gönüllü Hizmetin Teşvik Edilmesi Sözleşmesi'nde (Antlaşma 175) ele alınmaktadır. Sözleşme, üye devletlerin azınlığı (Belçika, Fransa, Romanya ve Lüksemburg'un yanı sıra Türkiye) tarafından imzalanmış ancak henüz onaylanmamıştır. Sözleşme, diğer hususların yanı sıra, ulusötesi genç bir gönüllüye yasal ikamet izni verilmesi süreci de dahil olmak üzere, "Taraflardan her birinin, mümkün olan hallerde, gönüllülerin hareketliliğini kısıtlayan idari engelleri azaltmak için çaba göstereceğini" öngörmektedir. Uluslararası gönüllülük giderek yaygınlaşan yeni eğilimlerden biridir. Uluslararası dolaşımı ve katılımı sağlayacak mekanizmalara da ihtiyaç bulunmaktadır. BM ve AB'nin gönüllülük yasal düzenlemelerini teşvik etmesinin temel nedenlerinden biri uluslararası gönüllülüğü yaygınlaştırmaktır. Araştırmaya göre (Yentürk, 2020), Türkiye'de sığınmacı statüsündeki kişilerin gönüllü olarak faaliyetlere katıldığı derneklerin olduğu ve yasal düzenleme olmadığı için uluslararası gönüllüyü kabul etmeyen kuruluşların bulunduğu anlaşılmaktadır.

52 AFAD Gönüllülüğüne İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge, Madde 4- a bendi.
53 İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir İtfaiye Dairesi Başkanlığı Gönüllü İtfaiyecilik Yönergesi, Madde 4-d bendi.
54 Orman Yangınlarıyla Mücadelede Görev Yapan Gönüllüler Hakkında Yönetmelik, Madde 3- c bendi.

Bu çerçeveden hareketle yasal düzenlemede gönüllülüğün ve gönüllünün aşağıdaki gibi tanımlanması önerilmektedir:

- Gönüllülük, kamu yararı için ve maddi kazanç beklentisi ve karşılığı[55] olmadan aile ve akrabalar dışındaki bireylere ve diğer canlılara ve cansız varlıklara isteyerek/gönülden verilen zamandır. Gönüllü ise bu zamanı veren gerçek kişidir. Yasal düzenlemelerde aksi belirtilmediği müddetçe gerçek kişiler herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan gönüllü olarak faaliyette bulunabilirler. Vatandaşlar ya da yasal olarak ikamet etme hakkına sahip kişiler gönüllülük yapabilirler.[56] [57] Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ya da yabancılar Türkiye'de çevrim içi gönüllülük yapabilirler. Gönüllü, iş (çalışan) ve eğitim (öğrenci) vb. ilişkisinde olduğu kurum ve kuruluşların kanunla tanımlanmış temel görevleri bağlamında gönüllü olamaz, çalıştığı ve/veya öğrencisi olduğu kurum tarafından kamu yararı için uygulanan sosyal sorumluluk ve gönüllülük projelerinde kendi isteği ile gönüllü olabilir. Gönüllüler *hukuki*[58] ve *fiili* ehliyete[59] sahip *gerçek kişiler* olabilir. *Reşit olmayanlar* ebeveynlerinin veya yasal temsilcilerinin rıza onayını gösteren yazılı belge olmak kaydıyla gönüllülük yapabilirler.[60] Yasal temsilcilerinin veya ev sahibi kuruluşun rızası olmaksızın gönüllülük faaliyetlerini istedikleri zaman bırakabilirler. Ancak gönüllülüğü bırakma öncesinde ebeveynlerle veya yasal temsilcilerle *GA* yazılı bildirimle tek taraflı olarak feshedilebilir. Kurum ve kuruluşlar yasadaki tanımın doğası ve niteliği değiştirilmeden ve yasayla çelişmeyen kendi gönüllülük tanımlarını ve ilkelerini yapabilir.[61] Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'larda, sivil kuruluşlarda yapılan gönüllülük kapsama alınırken bireysel gönüllülük, tüzel kişiliği olmayan toplumsal gruplar ve toplum temelli dayanışma ilişkileri (komşuluk vb.) yasa kapsamında değildir. Ancak yasada belirtilen gönüllülük tanımı bireysel ve tüzel kişiliği olmayan toplumsal grupların da gönüllülük faaliyetlerini tanımaktadır. Diğer bir deyişle gerçek bir kişinin gönüllü olarak tanımlanması için tüzel bir kişiliğe sahip ev sahibi kuruluş aracılığıyla gönüllülük yapması zorunlu değildir. Gönüllülük (İş Kanunu vb. kanunlara tabi olan) *çalışma ilişkileri*nden (işçi-işveren ilişkisi, bağımsız çalışma ilişkisi vb.) tümüyle bağımsız bir eylem türü olarak kabul edilmektedir. Derneklerde üye, Vakıflarda mütevelli gönüllülerin haklarından yararlanmak için aktif olarak gönüllü olduklarını belgelemek zorundadır. Ev sahibi kuruluşlar yasadaki gönüllülük tanımıyla çelişmeyen farklı gönüllülük tipleri geliştirebilir ve kendi tanımlarını yapabilirler. Düzenleyici*:* STİGM / Paydaşlar*:* VGM, ilgili Bakanlıklar, YYGM, TBB, STK'lar, Üniversiteler.

55 İlgili kurum ve kuruluşların tabi olduğu kanunlar ve yönetmelikler çerçevesinde ve kendi burs yönetmeliklerine göre öğrencilere burs niteliğinde verilen ve yazılı olarak kanıtlanabilen (kişilerin öğrenci olması, ödemenin burs niteliğini taşıdığını gösterir belge, öğrenciden herhangi bir karşılık beklenmediğini gösteren belge vb.) burslar kapsam dışındadır. Zira yasa önerisinde burs öğrenciye karşılıksız verilen parayı ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.

56 GA yabancı bir gönüllünün ikamet almak için başvurmasına yasal zemin oluşturmamalıdır.

57 Belçika'da denetim makamının bir gönüllünün yasal yükümlülüğü ihlal ettiğini (ikamet izni olmamasını) tespit etmesi halinde, müfettişler gönüllünün ismini polise ve göçmenlik bürosuna bildirmekle yükümlüdür; bu durumda gönüllü ülkeyi terk etme, bir gözaltı merkezine alınma, sınır dışı edilme ve AB'ye girişinin yasaklanması riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Ancak şu anda bir hoşgörü politikası uygulanmaktadır; bu da yasal ikametgahı olmayan gönüllülere ev sahipliği yapan kuruluşların muhtemelen kovuşturmaya uğramayacağı anlamına gelmektedir. Ancak, bu politikanın değişmeyeceğinin garantisi yoktur.

58 Hukuki ehliyet, bir kişinin hak sahibi olma ehliyetini içermektedir. Kural olarak doğumla kazanılır. Fiili ehliyet, bir kişinin kendi adına sözleşme ve diğer hukuki işlemleri yapabilme ehliyetini içerir.

59 Dernekler Kanunu'nda dernek kurma hakkı şu şekilde tanımlanmıştır: "Fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişiler, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir."

60 Gönüllülerin yaşına ve belirli yaşlardaki gönüllülerin haklarına ve sorumluluklarına dair yasada çeşitli düzenlemeler yapılabilir. Türkiye'de gönüllülüğün erken yaşlardan itibaren yaygınlaştırılmasına yönelik amaç ve beklentiler gönüllülük yaşının çocukları da kapsayacak şekilde düzenlenmesini içermelidir.

61 Gönüllülük alanının çok aktörlü olduğu dikkate alınarak bu yaklaşım önerilmektedir.

- Afet gönüllüğü afet ve krizlerin öncesinde, sırasında ve sonrasında kamu yararı için ve maddi kazanç beklentisi ve karşılığı olmadan ailesi ve akrabaları dışındaki bireylere ve diğer canlılara ve cansız varlıklara isteyerek/gönülden verilen zamandır. Afet gönüllüsü ise bu zamanı veren gerçek kişidir. *Afet Saha Gönüllüsü*[62] *(ASG)* afet ve krizler yaşandıktan sonra kamu yararı için ve maddi kazanç beklentisi ve karşılığı olmadan ailesi ve akrabaları dışındaki bireylere ve diğer canlılara ve cansız varlıklara isteyerek/gönülden zaman veren ve *afet bölgesinde aktif* faaliyet gösteren kişidir. Afet Saha Gönüllüsü şu özelliklere sahip olabilir: *(1)* 15 yaş ve üzerinde olmalı, *(2)* fiziksel ve ruhsal olarak dayanıklı olmalı (sağlık raporu), *(3)* afet ve kriz gönüllülüğü konusunda eğitimli ve yeterliliğe sahip olmalı (katılım belgesi ve/veya sertifika) ve *(4)* interaktif ve standardize edilmiş eğitimlerini her yıl/iki yılda bir güncellemeli, *(5)* tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde yer alabilecek fiziksel ve psikolojik güce sahip olmalı (sağlık raporu, adli sicil kaydı). *Afet Arama Kurtarma Gönüllüsü* (*AKG*) ise ASG'den farklı olarak 18 yaş üzerinde ve arama kurtarma konusunda AFAD ve/veya akredite edilen kurum ve kuruluşlar tarafından verilen eğitimlerden sertifika alması beklenebilir. ASG ve AKG için kurum ve kuruluş türü fark etmeksizin ferdi kaza sigortası yapılabilir, ulaşımı, konaklaması ve iaşesi karşılanabilir, bir haftadan uzun sahada kalması durumunda cep harçlığı niteliğinde (kamu çalışanı ve özel sektör çalışanı fark etmeksizin) ödeme yapılabilir. ASG ve AKG için ödemeler 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu, 5211 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe konulan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ve 31200 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Afet ve Acil Durumlara İlişkin Hizmet Standartları ve Akreditasyon Esaslarının Belirlenmesi Hakkında Yönetmelikteki değişikliklerin yanı sıra AFAD Gönüllülüğüne İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönergede gerçekleştirilecek düzenlemelerle yapılabilir. Afetlerde ve krizlerde ihtiyaç duyulduğunda, gönüllülük yapmak ya da kuruluşlara katılmak için gelen ve giden uluslararası gönüllülere vize kolaylığı getirilmesi de yeni düzenlemelerle mümkün olabilir. Düzenleyici: AFAD / Paydaşlar: STİGM, VGM, Cumhurbaşkanlığı SBB, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı.

Hatırlatma: *Gönüllüler ile ev sahibi kuruluşları arasında sözleşme, GA vb. belgelerin hazırlanması ve imzalanmasının zorunlu kılınması sivil katılımı azaltıcı etkide bulunabilir. Türkiye'de insanların imza ile taahhüt altına girmek konusunda kültürel olarak çekince yaşamaları, STK'lara güvenin azalması ve önyargıların artması dikkate alındığında sözleşmenin zorlayıcı bir araca dönüşmesi söz konusudur. Sözleşme türündeki belgelerin zorlayıcı olarak konumlandırılması sivil katılımı güçleştirmektedir. Sözleşme türü belgelerin aşırı bürokrasi getirmesi ve süreçleri yavaşlatması önemli risklerden bir başkasıdır. Diğer taraftan gönüllülerin temel haklarının neler olması gerektiği ve bu hakların hangi paydaşlar (kamu, STK, özel sektör) tarafından nasıl karşılanabileceği konusunda da ihtiyaçlar bulunmaktadır.*

62 Afet ve kriz sırasında ve sonrasında gönüllü yapacakların koşulları farklı olduğu için "Afet Saha Gönüllüsü" tanımı yapılması önerilmiştir.

Alan/Amaç/ Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1	Yasal Düzenleme Önerisi 2
Alan: Ortam, Katılım **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.1:** Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı.	**Gönüllülük ve Gönüllü tanımının yapılması** · "Gönüllülük, kamu yararı için ve maddi kazanç beklentisi ve karşılığı olmadan aile ve akrabalar dışındaki bireylere ve diğer canlılara ve cansız varlıklara isteyerek/gönülden verilen zamandır. Gönüllü ise bu zamanı veren gerçek kişidir. Yasal düzenlemelerde aksi belirtilmediği müddetçe gerçek kişiler herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan gönüllü olarak faaliyette bulunabilirler. Vatandaşlar ya da yasal olarak ikamet etme hakkına sahip kişiler gönüllülük yapabilirler. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ya da yabancılar Türkiye'de çevrim içi gönüllülük yapabilirler. Gönüllü iş (çalışan) ve eğitim (öğrenci) vb. ilişkisinde olduğu kurum ve kuruluşların kanunla tanımlanmış temel görevleri bağlamında gönüllü olamaz, çalıştığı ve/veya öğrencisi olduğu kurum tarafından kamu yararı için uygulanan sosyal sorumluluk ve gönüllülük projelerinde kendi isteği ile gönüllü olabilir. Gönüllüler hukuki ve fiili ehliyete sahip gerçek kişiler olabilir.» · "Reşit olmayanlar ebeveynlerinin veya yasal temsilcilerinin rıza onayını gösteren yazılı belge olmak kaydıyla gönüllülük yapabilirler. Yasal temsilcilerinin veya ev sahibi kuruluşun rızası olmaksızın gönüllülük faaliyetlerini istedikleri zaman bırakabilirler. Ancak gönüllülüğü bırakma öncesinde ebeveynlerle veya yasal temsilcilerle GA yazılı bildirimle tek taraflı olarak feshedilebilir." · "Kurum ve kuruluşlar yasadaki tanımın doğası ve niteliği değiştirilmeden ve yasayla çelişmeyen kendi gönüllülük tanımlarını ve ilkelerini yapabilir. Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'larda, sivil kuruluşlarda yapılan gönüllülük kapsama alınırken bireysel gönüllülük, tüzel kişiliği olmayan toplumsal gruplar ve toplum temelli dayanışma ilişkileri (komşuluk vb.) yasa kapsamında değildir." Ancak yasada belirtilen gönüllülük tanımı bireysel ve tüzel kişiliği olmayan toplumsal grupların da gönüllülük faaliyetlerini tanımaktadır. Diğer bir deyişle gerçek bir kişinin gönüllü olarak tanımlanması için tüzel bir kişiliğe sahip ev sahibi kuruluş aracılığıyla gönüllülük yapması zorunlu değildir. · "Gönüllülük (İş Kanunu vb. kanunlara tabi olan) çalışma ilişkilerinden (işçi-işveren ilişkisi, bağımsız çalışma ilişkisi vb.) tümüyle bağımsız bir eylem türü olarak kabul edilmektedir. Derneklerde üye, Vakıflarda mütevelli gönüllülerin haklarından yararlanmak için aktif olarak gönüllü olduklarını belgelemek zorundadır. Ev sahibi kuruluşlar yasadaki gönüllülük tanımıyla çelişmeyen farklı gönüllülük tipleri geliştirebilir ve kendi tanımlarını yapabilirler **Düzenleyici**: STİGM **Paydaşlar**: VGM, ilgili Bakanlıklar, YYGM, TBB , STK'lar, Üniversiteler.	**Afet Gönüllülüğü ve Afet Gönüllüsünün tanımının yapılması** · "Afet gönüllüğü afet ve krizlerin öncesinde, sırasında ve sonrasında kamu yararı için ve maddi kazanç beklentisi ve karşılığı olmadan yakın çevresi (ailesi ve akrabaları) dışındaki bireylere ve diğer canlılara ve cansız varlıklara isteyerek/gönülden verilen zamandır. Afet gönüllüsü ise bu zamanı veren gerçek kişidir. Afet Saha Gönüllüsü (ASG) afet ve krizler yaşandıktan sonra kamu yararı için ve maddi kazanç beklentisi ve karşılığı olmadan ailesi ve akrabaları dışındaki bireylere ve diğer canlılara ve cansız varlıklara isteyerek/gönülden zaman veren ve afet bölgesinde aktif faaliyet gösteren kişidir. Afet Saha Gönüllüsü şu özelliklere sahip olabilir: (1) 15 yaş ve üzerinde olma, (2) fiziksel ve ruhsal olarak dayanıklı olma (sağlık raporu), (3) afet ve kriz gönüllülüğü konusunda eğitimli ve yeterliliğe sahip olma (katılım belgesi ve/veya sertifika), (4) interaktif ve standardize edilmiş eğitimlerini her yıl/iki yılda bir güncellemiş olma, (5) tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde yer alabilecek fiziksel ve psikolojik güce sahip olma (sağlık raporu, adli sicil kaydı).."Afet Arama Kurtarma Gönüllüsü (AKG) ise ASG'den farklı olarak 18 yaş üzerinde ve arama kurtarma konusunda AFAD ve/veya akredite edilen kurum ve kuruluşlar tarafından verilen eğitimlerden sertifika alması beklenebilir. · "ASG ve AKG için kurum ve kuruluş türü fark etmeksizin ferdi kaza sigortası yapılabilir, ulaşımı, konaklaması ve iaşesi karşılanabilir, bir haftadan uzun sahada kalması durumunda cep harçlığı niteliğinde (kamu çalışanı ve özel sektör çalışanı fark etmeksizin) ödeme yapılabilir." **ASG ve AKG için ödemeler 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu, 5211 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe konulan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ve 31200 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Afet ve Acil Durumlara İlişkin Hizmet Standartları ve Akreditasyon Esaslarının Belirlenmesi Hakkında Yönetmelikteki değişikliklerin yanı sıra AFAD Gönüllülüğüne İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönergede gerçekleştirilecek düzenlemelerle yapılabilir. *Afetlerde ve krizlerde ihtiyaç duyulduğunda, gönüllülük yapmak ya da gönüllülerle faaliyet gösteren kuruluşlara katılmak için gelen kişilere ve giden uluslararası gönüllülere vize kolaylığı getirilebilir.* **Düzenleyici**: AFAD **Paydaşlar**: STİGM, VGM, Cumhurbaşkanlığı SBB, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı.

Tablo 21: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı*

Yasal düzenlemede tanımlama, sınırlandırma, teşvik, güçlendirme ve koruma yaklaşımlarının çatışmaması için neler yapılabilir?
Gönüllü olabilmek için özel şartlara tabi olması gereken gruplar konusunda fikirleriniz nelerdir?

Yaş, reşit olma/olmama, göçmenlik/vatandaşlık durumu ve farklı gönüllülük türleri (afet ve kriz, probono gönüllülüğü, çevrim içi, uluslararası ve kurumsal gönüllülük gibi) vb. hususlar dikkate alınarak yapılacak kapsayıcı ve sorun çözücü bir tanımda neler olmalıdır?

3.3.1.2. Öncelik 1.2: Gönüllülük Anlaşması

Gönüllü faaliyet, genellikle bir kişinin kurumla karşılıklı olarak belirlenen hakları ve sorumluluklarını içerir. Bu kapsamda, gönüllülerin faaliyetlerini düzenleyen politikalar, sözleşmeler ve iyi niyet esasları önem taşır. Bu haklar arasında, gönüllü faaliyetin düzenli olması, gönüllülerin fiziksel ve duygusal güvenliğinin sağlanması,[63] sigorta kapsamının oluşturulması, yemek ve diğer masrafların karşılanması gibi konular yer alabilir. Son dönemde, gönüllülerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak asgari desteğin sağlanması gerektiği yönünde bir eğilim görülmektedir. Ancak bu yaklaşım, ucuz iş gücü, emek sömürüsü ve istismar gibi riskleri beraberinde getirebilir. Gönüllülerin isteklerini etkili bir şekilde yönlendirmek ve onların katkılarını değerlendirmek için iyi iletişim ve yönetim süreçlerinin oluşturulması gerekmektedir. Söz gelimi kalıcı gönüllülüğü teşvik etmek için, STK'lar tarafından gönüllülerin doğrudan başvurabilecekleri ofisler veya birimlerin kurması önemlidir.

AB üye devletlerde gönüllülüğün temelini oluşturan ilkelere yasal çerçevelerde yer verilmektedir. Bu ilkelerden en yaygın olanları şunlardır: *(1)* Eşitlik ve özellikle kırılgan gruplara karşı ayrımcılığın yasaklanması, *(2)* gönüllülerin istismarının yasaklanması, *(3)* gönüllülükten faydalananların, özellikle küçükler de dahil olmak üzere kırılgan gruplara mensup olanların korunması, *(4)* kapsayıcı gönüllülük, *(5)* özgür iradeye dayalı ve maddi karşılık içermeyen gönüllülük, *(6)* dayanışma ve *(7)* yurtdışında gönüllü olan vatandaşlara, bir yasanın ülkede gönüllü olanlara tanıdığı hakların aynısını garanti eden ve gönüllü olan yabancı kişiler için uygun koşullar sağlayan ulusötesilik yaklaşımı (Hırvatistan, İtalya, Macaristan, Slovenya, Romanya). Portekiz 1998 Gönüllülük Yasası (Portekiz Yasası), kaynakları daha iyi kullanmak ve ortak gönüllü programlarının sonuçlarını iyileştirmek için ev sahibi kuruluşlar arasında dayanışmayı teşvik eden *iş birliği* ilkesinin yanı sıra gönüllü programlarının ev sahibi kuruluşun değer ve kültürüyle tutarlı olması gerektiğinin altını çizen *uyum* ilkesini de benimsemektedir.

63 Gönüllü olmayanlara gönüllülüğe başlama kararını etkileyebilecek bir dizi faktör yer aldığı söylenmiş ve gelecek 12 ay içinde gönüllülüğe başlama kararlarını etkileyebilecek bu faktörlerden her birinin kendilerinin gönüllülüğe başlamasını etkileme olasılığını 1 ila 5 arasında 1 "Hiç etkilemez" 5 "Çok etkiler" olacak şekilde belirtmeleri istenmiştir. 3.29 puanla "Kendimi gerçekten iyi hissettirirse" ve "Kendimi güvende hissedersem" ifadeleri 3.29 puanla ilk sırada yer almaktadır (TUGA, 2021).

Ev sahibi kuruluşların gönüllülerle kurdukları ilişkilerin iyi tasarlanması gerekmektedir. Zira gönüllülerle çalışmada öne çıkan sorunlardan biri gönüllünün güvenliğini sağlamaktır. Düzenlenmiş bir evrak, sözleşme, protokol vb. belge yoksa gönüllü başına gelecek şeyle tek başına mücadele etmek zorunda kalabilmektedir. Diğer taraftan gönüllülerle sözleşme yapılması ve bunun sivil kuruluşlar için zorunlu tutulması gönüllü katılımı sınırlayıcı bir etkide bulunabilmektedir.[64] Avrupa Birliğine (AB) bakıldığında yazılı bir sözleşme yapılmasının zorunlu olduğu ve dolayısıyla ev sahibi kuruluşun yükümlülüğü olduğu üye devletler ile bir gönüllünün veya taraflardan birinin istemesi halinde sözleşme yapılması gereken üye devletler arasında fark vardır. Sözleşmenin zorunlu olduğu durumlar *(1)* yurt dışında gönüllük yapılması, *(2)* gönüllünün reşit olmaması, *(3)* gönüllülüğün kırılgan gruplara yönelik olması, *(4)* gönüllülüğün tehlikeli ya da çok tehlikeli görevler içermesi. Bir sözleşmenin zorunlu unsurları üye devletlerde farklılık gösterebilmekle birlikte, asgari olarak şunları içerir: *(1)* gönüllülüğün yeri ve süresine ilişkin bilgiler ve yurt dışında gönüllülük söz konusu olduğunda, konaklama ve gönüllülük için diğer koşulların sağlanmasına ilişkin bilgiler; *(2)* gönüllü faaliyetlerin veya hizmetlerin tanımı; *(3)* gönüllü faaliyetler veya hizmetler için eğitimin tanımı ve mentörlük şekli; *(4)* gönüllülüğün, gönüllünün güvenliği, yaşamı veya sağlığı için risk oluşturabilecek koşullarda gerçekleştirilmesi durumunda, gönüllünün güvenliğini sağlayan hükümler; *(5)* gönüllülüğün yerine getirilmesiyle ilgili uygun maliyetleri ve bunların geri ödenmesini detaylandıran hükümler; ve, *(6)* bir sözleşmenin feshedilme şekli.

Gönüllülüğün tanınması gönüllülük sözleşmesini beraberinde getirmektedir ve sözleşmenin kanunda tanımlanması ve unsurlarının belirlenmesi mümkündür. Ancak sözleşme zorunlu ve ayrıntılı olmamalı ve gönüllü seferber etmek mümkün olmalıdır (Doğan-Yenisey ve Kabakcı, 2017'den akt.Yentürk, 2020, s. 244). Diğer taraftan Türkiye'de gönüllüler ve kurumlar arasında bir sözleşme yapma "geleneği" mevcut olduğu ve araştırmaya göre STK ile gönüllü arasında yazılı sözleşme yapılma oran %18 olarak belirlenmiştir (Yentürk, 2020, s. 245). 2024 yılındaki bir diğer araştırmaya katılan gönüllülerde (n=629) bir protokol/sözleşme imzalayanların oranı %79,37'dir (NSA Türkiye, 2024). Ancak söz konusu araştırmalar kapsamındaki STK'ların çoğu kurumsal niteliktedir ve veriler sınırlı bir örnekleme dayanmaktadır. Bir başka araştırmanın verilerine göre son 12 ayı düşündüklerinde gönüllülük faaliyetlerinde yapacakları işle ilgili bir protokol/sözleşme imzalayıp imzalamadıkları sorulduğunda katılımcıların (n=623) %13,5'ü "Evet" yanıtını vermiştir (TGA, 2021). Bu veriler sözleşme oranının düşük olduğu Türkiye'de bazı STK'ların sözleşme konusuna yabancı olmadıkları ve bu konuda bir kültürün sınırlı da olsa var olduğunu göstermektedir. Orta vadede gönüllü yönetişimi alanındaki kapasitenin gelişimi ve gönüllülük konusundaki farkındalığın artması sonrasında yazılı bir belgenin tarafların karşılıklı olarak hukuklarını korumada avantaj sağlayacağı görülebilir. Ancak kısa vadede gönüllü katılımını zorlaştırıcı ve azaltıcı bir etkide bulunabilir.

64 Araştırmaya göre daha önce hiç gönüllülük yapmamış kişiler (n=4429, o=3,10) "İşverenim gönüllülük faaliyetine katılmam için izin verirse" gönüllülük yapabileceklerini ifade etmektedir (TUGA, 2021).

Gönüllülerle çalışmada öne çıkan sorunlardan biri *gönüllünün güvenliğini* sağlamaktır. Gönüllü eğer kendi gönül rızasıyla geldiyse ve bununla ilgili bir evrak, bir sözleşme, bir protokol yoksa başına gelecek şeyle tek başına mücadele etmek zorunda kalmaktadır. STK'nın burada sorumluluğunun nerde başlayıp nerede bittiğine dair bir kıstas oluşturulmamış durumdadır. Bununla alakalı yasa olması şart değildir, ancak STK'ların gönüllülerle nasıl çalışabileceği ile ilgili bağlayıcı ya da belirleyici kriterler oluşturmak kamu ve sivil toplumun ortak sorumluluğudur (NSA Türkiye, 2024). Başka bir araştırmaya göre Türkiye'de Vakıfların %76,9'unda ve derneklerin %75,1'inde gönüllülük sözleşmesi ve çalışma ilkesi gibi kurumca oluşturulan politika belgesi yoktur (STGM, 2023).

Ev sahibi kuruluşların sorumluluğunun nerede başladığı nerede bittiğine dair henüz bir kıstas oluşturulmamıştır. Ev sahibi kuruluşların gönüllülerle nasıl çalışabileceği ile ilgili bağlayıcı ya da belirleyici kriterler oluşturmak kamu ve sivil toplumun ortak sorumluluğu olarak görülmektedir. Diğer taraftan gönüllüler koşullara dair yeterince bilgilendirilmediklerinden çok zaman harcayacaklarını ya da para harcamaları gerektiğini düşündükleri için gönüllü olmaktan vazgeçebilmektedir (TUGA, 2021). Ancak bu bilgilendirme süreçleri için de kuruluşların konuyla ilgili insan kaynaklarına ve dolayısıyla finansal kaynaklara ihtiyacı bulunmaktadır. Diğer yandan gönüllülerin de kendi taleplerine uygun bir faaliyeti arama süreçlerinde duygusal dayanıklılığa, kendi kaynakları ile ilgili öz farkındalığa sahip olması önemlidir. Zira gönüllülerin deneyimlerine göre görev paylaşımının yapılmaması motivasyon kaybına neden olabilmektedir. Eğer tecrübeli gönüllüler basit bir iş için yönlendiriliyorsa motivasyonları azalabilmekte ve gönüllülüklerini sonlandırabilmektedirler. Diğer taraftan daha önce hiç gönüllülük yapmamış kişiler (n=4429, o=3,24) "uzun vadeli söz vermem gerekmezse" gönüllülük yapabileceklerini ifade etmektedir (TUGA, 2021). Dolayısıyla sözleşme vb. belgelerin düzenlenmesi gönüllü katılımını azaltabilir. Bununla birlikte gönüllülerle ev sahibi kuruluşlar arasında "Gönüllülük Anlaşması" düzenlenebilir. Anlaşma uzlaşma ve uygunluk anlamına gelmektedir. Gönüllüler ile ev sahibi kuruluşun karşılıklı uzlaşması ve uygunluklarının onaylanması sağlanabilir.[65] Zira birçok durumda bireyler kurum ve kuruluşları yeterince tanımadan gönüllü olabilmekte ve çok kısa zaman sonra uyumsuzluk yaşadıkları için gönüllülüklerini sonlandırabilmektedir. Gönüllük yasal düzenlemesi *GA'nın* çerçevesini çizerek kurumların kendi Gönüllülük Programları kapsamında hareket edebilmesine olanak tanıyabilir. Bu çerçevede *GA ile* ilgili yasal düzenleme şu şekilde yapılabilir:

Gönüllüler ile ev sahibi kuruluşun karşılıklı uzlaşması ve uygunluklarının onaylanması sağlayan *GA* kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu olması ve internet sitelerinde yer vermeleri önerilmektedir. Sivil kuruluşlar isteğe bağlı olarak *GA* yapabilir, yapılan *Gönüllülük Anlaşmalarının* kamu kurumlarına bildirilmesi zorunlu olmaması öngörülmektedir. *GA* metnine internet

65 "İşçi gibi gönüllünün STK'nın emrine amade olması ve talep edilen her işi üstlenmek zorunda olduğunun kabulü gönüllülüğün doğasına aykırıdır. Gönüllü, STK tarafından kendisine önerilen işi/faaliyet biçimini kabul etmek zorunda değildir. Bu serbestinin bulunmaması, bir başka deyişle kendisine verilen her türlü işi yapma zorunluluğu kişinin işçi olduğu yolunda önemli bir işarettir. Gönüllü, gönüllülük çerçevesinde yürüttüğü faaliyetleri kendi belirleyeceği zaman diliminde ve sıklıkta düzenleyen kişidir. Buna karşılık, işçi çalışma sürelerini tek başına belirleyemez ve bağımlılık zaman açısından da kendini gösterir. Ancak faaliyetin yürütüm koşulları, üstlenilen işin nasıl yapılacağının belirlenmesi söz konusu olduğunda STK'nın yetkileri artmaktadır." (Doğan-Yenisey, 2020, s. 183, 184). Bu çerçeveden hareketle bağımlılık ilişkisi yaratmayacağı ve gönüllüyü daha aktif kılacağı için GA önerilmektedir.

sitelerinde ve yayınlarında yer veren sivil kuruluşlara ulusal fon desteklerinde artı puan vb. teşvikler verilebilir. GA'da ev sahibi kuruluşlar gönüllülük faaliyetlerine, gönüllü profillerine, kapasitelerine, ölçeklerine ve çalışma alanlarına göre *(1)* gönüllülük yaklaşımına (gönüllülüğü ve gönüllüyü nasıl tanımladığına yer vermeli) *(2)* gönüllünün hakları ve sorumluluklarına (örneğin eğitim almaları, katılım belgesi almaları, kullanımlarına verilen aletleri korumaları, ev sahibi kuruluşun misyon ve vizyonuna aykırı davranılmaması ve bu türden davranışların doğuracağı sonuçlara, gönüllülüğü sonlandırma vb.) *(3)* ilkelerine (kurumun ve gönüllü faaliyetin taşıması gereken ilkeler: etik ilkeler, gönüllü davranış kodlar vb.), *(4)* kararlara katılım ilkelerine, *(5)* görünürlük ilkelerine, *(6)* gönüllü yönetişim sistemine (duyuru, alım, eğitim, oryantasyon, kurum kültürü, motivasyon, ödüllendirme vb.), *(7)* gönüllünün güvenliğinin nasıl sağlanacağına *(8)* (varsa) gönüllük sigortasına ve harcamaların karşılanma usullerine, *(9)* ev sahibi kuruluşun haklarına ve sorumluluklarına (örneğin gönüllülerin malzeme konusunda desteklenmesi) ve *(10)* gönüllü için (talep olması hâlinde) hususi unsurlara, *(11)* GA'nın hangi zaman aralığında geçerli olduğuna ve nasıl güncelleneceğine, *(12)* Kişisel verilerin korunması ve hangi amaçlarla (gönüllülüğün etkisini ölçmek, gönüllü çalışmaları geliştirmek vb. olumlu hususlara) kullanılabileceğine, *(13)* şikayet, geribildirim ve anlaşmazlıkların çözüm mekanizmalarına yer verilebilir. Sıfır atık yaklaşımıyla GA'nın tüm süreçleri dijital ortamda da gerçekleştirilebilir. GA'da yer almayan hususlarda, gönüllü-ev sahibi kuruluş ilişkisinin özel hukuk niteliği göz önünde bulundurularak medeni hukukun genel kuralları uygulanabilir. *GA* karşılıklı olarak hem gönüllü hem de ev sahibi kuruluş tarafından yazılı olarak bildirilerek sonlandırılabilir. Bu sonlandırma işleminde dolayı gönüllüyle ilgili ev sahibi kuruluş hiçbir şekilde herhangi bir yaptırım uygulayamaz. GA hizmet sözleşmesi/iş sözleşmesi niteliği taşımaz. GA'da yerine getirmeyi üstlendiği görevi yerine getirmemesi durumunda gönüllüye disiplin cezası uygulanamaz. GA'ya uygun davranılmaması durumunda gönüllülük askıya alınabilir ve/veya sonlandırılabilir. Farklı gönüllü profillerini dikkate alarak GA metinlerinde açık, net, basit ve anlaşılabilir bir dil kullanılabilir. Tüm GA süreci çevrim içi koşullarda gerçekleştirilebilir. Gönüllüye ilişkin tüm veriler Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) çerçevesinde korunabilir. Gönüllünün verileri isteğe bağlı olarak araştırma ve bilimsel amaçlı kullanılabilir. Düzenleyici*:* STİGM / Paydaşlar*:* VGM, ilgili Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

Hatırlatma: *Gönüllüler ile ev sahibi kuruluşları arasında sözleşme, GA vb. belgelerin hazırlanması ve imzalanmasının zorunlu kılınması sivil katılımı azaltıcı etkide bulunabilir. Türkiye'de insanların imza ile taahhüt altına girmek konusunda kültürel olarak çekince yaşamaları, STK'lara güvenin azalması ve önyargıların artması dikkate alındığında sözleşmenin zorlayıcı bir araca dönüşmesi söz konusudur. Sözleşme türündeki belgelerin zorlayıcı olarak konumlandırılması sivil katılımı güçleştirmektedir. Sözleşme türü belgelerin aşırı bürokrasi getirmesi ve süreçleri yavaşlatması önemli risklerden bir başkasıdır. Diğer taraftan gönüllülerin temel haklarının neler olması gerektiği ve bu hakların hangi paydaşlar (kamu, STK, özel sektör) tarafından nasıl karşılanabileceği konusunda da ihtiyaçlar bulunmaktadır.*

Alan/Amaç/ Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi
Alan: Ortam, Katılım **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.2:** Gönüllülük Anlaşması	**Gönüllülük Anlaşması** 1) "Gönüllüler ile ev sahibi kuruluşun karşılıklı uzlaşması ve uygunluklarının onaylanması sağlayan GA kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için olması ve internet sitelerinde yer vermeleri önerilmektedir." 2) "Sivil kuruluşlar isteğe bağlı olarak GA yapabilir, yapılan Gönüllülük Anlaşmalarının kamuya bildirilmesi zorunlu olmaması öngörülmektedir." **GA metnine internet sitelerinde ve yayınlarında yer veren sivil kuruluşlara ulusal fon desteklerinde artı puan vb. teşvikler verilebilir.* 3) "GA'da ev sahibi kuruluşlar gönüllülük faaliyetlerine, gönüllü profillerine, kapasitelerine, ölçeklerine ve çalışma alanlarına göre; *(1)* Gönüllülük yaklaşımına (gönüllülüğü ve gönüllüyü nasıl tanımladığına yer vermeli) *(2)* Gönüllünün hakları ve sorumluluklarına (örneğin eğitim almaları, katılım belgesi almaları, kullanımlarına verilen aletleri korumaları, ev sahibi kuruluşun misyon ve vizyonuna aykırı davranılmaması ve bu türden davranışların doğuracağı sonuçlara, gönüllülüğü sonlandırma vb.) *(3)* İlkelerine (kurumun ve gönüllü faaliyetin taşıması gereken ilkeler: etik ilkeler, gönüllü davranış kodlar vb.), *(4)* Kararlara katılım ilkelerine, *(5)* Görünürlük ilkelerine, *(6)* Gönüllü yönetişim sistemine (duyuru, alım, eğitim, oryantasyon, kurum kültürü, motivasyon, ödüllendirme vb.), *(7)* Gönüllünün güvenliğinin nasıl sağlanacağına, *(8)* Varsa gönüllülük sigortasına ve harcamaların karşılanma usullerine, *(9)* Ev sahibi kuruluşun haklarına ve sorumluluklarına (örneğin gönüllülerin malzeme konusunda desteklenmesi) *(10)* Gönüllü için (talep olması hâlinde) hususi unsurlara, *(11)* GA'nın hangi zaman aralığında geçerli olduğuna ve nasıl güncelleneceğine, *(12)* Kişisel verilerin korunması ve hangi amaçlarla (gönüllülüğün etkisini ölçmek, gönüllü çalışmaları geliştirmek vb. olumlu hususlara) kullanılabileceğine, *(13)* Şikayet, geribildirim ve anlaşmazlıkların çözüm mekanizmalarına yer verilebilir. Sıfır atık yaklaşımıyla GA'nın tüm süreçleri dijital ortamda da gerçekleştirilebilir. GA'da yer almayan hususlarda, gönüllü-ev sahibi kuruluş ilişkisinin özel hukuk niteliği göz önünde bulundurularak medeni hukukun genel kuralları uygulanabilir. GA karşılıklı olarak hem gönüllü hem de ev sahibi kuruluş tarafından yazılı olarak bildirilerek sonlandırılabilir. Bu sonlandırma işleminden dolayı gönüllüyle ilgili ev sahibi kuruluş hiçbir şekilde herhangi bir yaptırım uygulayamaz." 4) "GA hizmet sözleşmesi/iş sözleşmesi niteliği taşımaz. GA'da yerine getirmeyi üstlendiği görevi yerine getirmemesi durumunda gönüllüye herhangi bir disiplin cezası uygulanamaz." GA'ya uygun davranılmaması durumunda gönüllülük askıya alınabilir ve/veya sonlandırılabilir. Farklı gönüllü profillerini dikkate alarak GA metinlerinde açık, net, basit ve anlaşılabilir bir dil kullanılabilir. Tüm GA süreci çevrim içi koşullarda gerçekleştirilebilir. Gönüllüye ilişkin tüm veriler KVKK çerçevesinde korunabilir. Gönüllünün verileri isteğe bağlı olarak araştırma ve bilimsel amaçlı kullanılabilir. **Düzenleyici**: STİGM **Paydaşlar**: VGM, ilgili Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

Tablo 22: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük Anlaşması*

Gönüllülerin, ev sahibi kuruluşların gönüllü programlarıyla karşılıklı uzlaşmasını ve uygunluğunu sağlayan ve gönüllülerin katılımını engellemeyen yenilikçi ve kapsayıcı öneriler nelerdir? Sizce GA içeriğindeki gönüllülüğün temel ilkelerine yasal düzenlemede yer verilmeli midir? Eğer yer verilmesi gerektiğini düşünüyorsanız, bu ilkeler sizce neler olmalıdır?

3.3.1.3. Öncelik 1.3: Gönüllülük Sigortası

Gönüllü faaliyetlerde yer alan bireylerin muhtemel kazalara karşın korunmasını sağlayacak sigorta mekanizmasının geliştirilmesi sürdürülebilir gönüllülük için gerekli görülmektedir.[66] Ancak gönüllüler için sigorta sağlama yükümlülüğünün ev sahibi kuruluş ve gönüllü programlarının sürdürülebilirliği üzerinde yaratabileceği mali etki göz önüne alındığında ciddi sınırlılıklara yol açmasının muhtemel olduğu fark edilmektedir. AB üye devletlerin uygulamaları, sigortanın kapsamı da dahil olmak üzere, bu açıdan büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin, İtalyan yasaları, bir ev sahibi kuruluşun gönüllü faaliyetlerde bulunan üyeleri için gönüllü faaliyetleriyle bağlantılı kaza ve hastalıklara ve üçüncü taraflara karşı hukuki sorumluluğa karşı sigorta sağlamasını öngörmektedir. İtalya'da sigorta giderlerinin kamu destekleriyle karşılandığı görülmektedir. İspanya ve Portekiz Kanunları da ev sahibi kuruluşun benzer bir görev üstlenmesini ve kamu makamlarının buna karşılık gelen mali desteğini öngörmektedir. Çek Cumhuriyeti'nde, devlet tarafından tanınan gönüllü faaliyetlerde bulunan gönüllülerin sigorta masrafları İçişleri Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Almanya'da bir ev sahibi kuruluş sigorta sağlamıyorsa, sigorta federal eyaletler tarafından sağlanır. Görüldüğü gibi gönüllülerin sigortalanması için yasal bir zorunluluk olduğu ölçüde, yasa, ev sahibi kuruluşa yüklenen mali yükü hafifletmek için kamu kurumları tarafından sağlanan çeşitli destek programlarını içermektedir. Hırvatistan, Macaristan, Slovenya, Estonya ve Fransa, bir ev sahibi kuruluşun sigorta sağlaması için genel yasal yükümlülük öngörmeyen üye devlet örnekleridir. Bununla birlikte, kural olarak, bir ev sahibi kuruluş *ulusötesi gönüllülük* durumunda sigorta sağlamakla yükümlüdür.

NSA Türkiye araştırmasına göre kurum ve kuruluşlar tarafından karşılanan giderler arasında kazalar için sigorta (%6,15) son sırada yer almaktadır. Yapmakta olduğu gönüllülük faaliyetlerinin bir iş kazası ya da meslek hastalığı riski taşıdığını belirtenlerin oranı %7,99'dur. Kısmen risk taşıdığını belirtenlerin oranı %17,62'dir, risk taşımadığını belirtenlerin oranı %70,29'dur. Kuruluşlarla yapılan anketin verilerine göre katılımcıların %70,53'ü herhangi

66 Türkiye'de yapılan bir araştırmanın bulgularına (katılımcı sayısı 1016) göre gönüllü olan ancak sosyal güvencesi bulunmayanların oranı %9,2'dir. Gönüllülerin %48,4'ü çalıştığı yerden, %32,2'si aileden, öğrenci olduğu için üniversiteden ve geliri düşük olduğu için sosyal güvence primi devlet tarafından ödenen küçük oranlarda gönüllü bulunmaktadır. Gönüllü faaliyetler sırasında %4'ü meslek hastalığı, %4'ü de iş kazası ile karşılaşmıştır. Oranlar riskin düşük olduğunu ancak yine de var olduğunu göstermektedir. Faaliyetin gerçekleştirildiği mekânlar kurumun binası ya da şehir dışına çıktıkça, kaza riski artmaya başlamakta ve gönüllülük yöneticilerin de risk kaygıları artmakta ve kaza sigortası yapma arayışı yükselmektedir. Kırılgan gruplarla, hak temelli STK'larda gönüllülük yapanlar da psikolojik rahatsızlıkların görülmesi görece daha yaygındır (Yentürk, 2020, s. 247, 248). Bu verilerin dışında nadir olarak karşılaşılsa da gönüllü genel sağlık sigortasından yararlanmasına rağmen herhangi bir kazanın ya da hastalığın yaşanması durumunda hastaneye başvurulduğunda gönüllülükten kaynaklanan bir sorun olduğu tespit edilmesi hâlinde ortaya çıkacak maddi ve manevi kayıpların STK'lar tarafından giderilmesiyle karşılaşılabilmektedir (Yentürk, 2020, s. 249). Yeşil Kitap hazırlıkları çerçevesinde yapılan saha ziyaretlerinde nadir de olsa benzer durumlarla karşılaşılabildiği ifade edilmiştir.

bir risk olmadığını, %14,74'ü kısmen, %13,68'i risk olduğunu belirtmiştir. Faaliyet gösterilen kuruluşunişsağlıvegüvenliğisağlamaküzeresigortayaptırmasınıgerekli bulangönüllülerin oranı %36,89'dur, gerekli bulmayanların oranı %39,75'tir. Katılımcıların %23,36'sının bu konuya dair fikri bulunmamaktadır. Kuruluşların verilerine (n=175) göre ise iş sağlığı ve güvenliği için sigorta yaptıran kuruluşların oranı %33,68'tir. Sigorta yaptırmayanların oranı %49,47 ile katılımcıların %16,84'ü fikrim yok yanıtını vermiştir (NSA Türkiye, 2024).[67]

Kuruluşlar için öncelikli konuların başında teknoloji ve dijital tahribat ile finansman, hibe veya sponsorluğa erişim (%74,74) gelmektedir. Sonrasında kamu kurumları ve politika yapıcılar ile etkileşim ile gönüllü yorgunluğu (sürekli gönüllülükle oluşan yorgunluk) (%66,32) bulunmaktadır. Risk, sigorta ve yasal gereklilikler (%62,11), Yasal mevzuatın geliştirilmesi (%59,57), Bürokrasi ve/veya düzenleyici gereklilikler (%57,89) kuruluşlar için önemli olsa da arka sıralarda yer almaktadır. Kuruluşların sigorta sisteminin geliştirilmesi konusunda önemli beklentileri bulunmaktadır.[68] Araştırmaya katılan alan uzmanları tarafından gönüllülerin sigortalanmasına yönelik ihtiyacın giderilmesinde gönüllülük ile ücretli iş arasındaki ayrımın yapılması ve SGK cezalarına meydan vermeyecek biçimde netleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Sigortanın gönüllü haklarının belirlenmesi ve güvence altına alınması konusunda öncelikli olduğu aktarılmıştır. Diğer taraftan gönüllülüğün teşvik edilmesi esasıdır. Mevzuat hazırlanırken, özellikle kayıt alma, bildirim şartı, SGK zorunluluğu gibi konuların gönüllülüğe olumsuz etkileri olabileceğini vurgulayan katılımcılar da bulunmaktadır. Zira son dönemde, gönüllülerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak minimum desteğin sağlanması gerektiği yönünde bir eğilim görülmektedir. Ancak bu yaklaşım, ucuz iş gücü, emek sömürüsü ve istismar gibi riskleri beraberinde getirebilir. Sigorta meselesinin olası olumsuz sonuçlarından biri de içinde bulunduğumuz durumda kimler gönüllü olabilir, kimler gönüllü olamaz gibi bir seçim sürecine girilecek olmasıdır (NSA Türkiye, 2024).

Türkiye'de gönüllülerin sigortalanmasına dönük mekanizmaların geliştirilmesi ancak STK'lara herhangi bir mali yük getirmesi durumunda gönüllülük sigortasının *zorunlu kılınmaması* öneriler arasındadır. Eğer gönüllüler için sigorta zorunlu hâle getirilecekse bunun İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çerçevesinde tanımlanan tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işler için geçerli olmasıdır. Ancak sağlanacak kaza sigortasının hiçbir şekilde *çalışma ilişkisi* (ücret ilişkisi) içermediği belirtilebilir.[69] Diğer deyişle gönüllülük yasal düzenlemesi hayat, sağlık, kaza ve mali sorumluluk sigortasının iş karşılığı bir ödeme olarak kabul edilmeyeceğini net bir biçimde içermesi gerektiğine yer verilebilir. Ev sahibi kuruluşlar gönüllülerin sağlıklı ve güvenlikli koşullarda faaliyet göstermesini sağlamakla yükümlü

67 Yeşil Kitap İstişare Çalıştaylarına katılan ve ankete yanıt veren kuruluşların (n=80) %31'i sigorta yaptırdıklarını; %36'sı yaptırmadıklarını ve %33'ü ise fikirleri olmadığını belirtmiştir.

68 Araştırmaya katılan alan uzmanlarından birinin aktarımı şu şekildedir: "Gönüllülere kaza sigortası yaptırıyoruz fakat limitleri oldukça düşük. Devlet eliyle bu imkân iyileştirilmeli. Kamu tarafından tehlikeli işlerde çalışan gönüllüler için ücretsiz/düşük ücretli ve kolay erişilebilir bir sigorta modelinin oluşturulması- bu sigortadan tehlikeli olmayan işlerde çalışan gönüllüler de kurumun isteği üzerine faydalanabilmeli."

69 "Bir ilişkinin iş sözleşmesi olarak nitelendirilebilmesi için iş görme, bağımlılık ve ücret unsurlarını bünyesinde barındırması gerekir. Bir ilişkinin ne zaman "iş ilişkisi" olarak nitelendirileceğinin tespiti halinde, 'gönüllü faaliyetin' ayırt edici yönleri de ortaya konmuş olacaktır." (Doğan-Yenisey ve Kabakcı, 2017'den akt. Doğan-Yenisey, 2020, s. 181). "İş sözleşmesinin unsurları ve gönüllü çalışma bir bütün olarak incelendiğinde maddi karşılık dışında gönüllü faaliyetin özelliklerinin pek çok kereler iş sözleşmesinin unsurları ile örtüştüğü görülmektedir." (Doğan-Yenisey, 2020, s. 184). Buna göre gönüllülük, iş görme, bağımlılık unsurlarını taşırken ücret ilişkisini içermemektedir.

hâle getirilebilir. Bu çerçevede gönüllülere sigorta sağlanmasının en temel gönüllülük haklarından biri olduğuna yönelik mutabakat olduğu söylenebilir.[70] Kamu personeli olmayan kişilerin nasıl sigortalanabileceğine ilişkin daha rahat koşullar bulunmaktadır. Halihazırda ev hizmetlerinde çalıştırılanlara yönelik benzer bir uygulamanın bulunması gönüllü faaliyetler içinde özel bir düzenlemenin yapılabileceğini göstermektedir. Ayrıca Belediye İtfaiye Yönetmeliği ve belediyelerin Gönüllü İtfaiyecilik Yönergesinde[71] ve Orman Yangınlarıyla Mücadelede Görev Yapan Gönüllüler Hakkında Yönetmelikte[72] ferdi kaza sigortasının farklı şekillerde çözümlendiği görülmektedir. Diğer taraftan Türkiye'de özel sağlık sigortası sisteminin güçlü olması ve sigortalılık anlayışının toplumda yer bulmuş olması, kabul edilebilirliği sigorta düzenlemesinin karşılık bulabileceği izlenimini güçlendirmektedir. AB projelerinde olduğu gibi günlük harcama ödeneklerinin sabitlenmesi veya belirli standartlara göre belirlenmesi gibi uygulamalar, gönüllüler için adil bir ortam sağlayabilir. Konuyla ilgili temel öneriler şunlardır:

- Gönüllülük sigortasının amacı gönüllü güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Sigorta kapsamı için gönüllü ve afet ve kriz gönüllüsü (Afet Saha Gönüllüsü ve Afet Arama Kurtarma Gönüllüsü)[73] tanımı yapılabilir. Gönüllülerin ayda 7 günden fazla sigortalanamayacağı öngörülebilir. Sigorta kapsamında özellikle kriz/kaza/afet dönemlerinde psikolojik destek de sigorta kapsamı içerisinde yer alabilir. Sigorta için "Kamuda gönüllü", "Özel sektörde gönüllü", "STK gönüllüsü" şeklinde farklı gönüllüler olduğundan hareketle farklı sigorta türleriyle ilişkilendirme yapılabilir. Gönüllülük eylemi sırasında 3. kişilere verilen zararlar için de gönüllülük sigortası kapsamına alınabilir. Yasal düzenlemede "Gönüllülük Sigortası Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, sivil kuruluşlar için isteğe bağlıdır." ibaresine yer verilebilir. Afet ve kriz gönüllüsü gibi tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde görev alacak gönüllülere niteliği fark etmeksizin tüm ev sahibi kuruluşlar sigorta yapması önerilmektedir. Sivil kuruluşların bu sigortadan doğacak masrafları devlet ve/veya özel sektör tarafından karşılanması öngörülebilir. Gönüllü sigortası kapsamında yapılacak ödemeler teşvikler (örneğin gönüllü sigortası yaptıran STK'lar için KDV muafiyeti/indirimi gibi) sağlanabilir. Yasal düzenleme yapılmadan önce aşağıda yer verilen iki sigorta türünün hayata geçirilmesi önerilmektedir.

70 Daha önce hiç gönüllü olmamış katılımcılara (n=4429) bir kişinin gönüllülüğe başlama kararını etkileyebilecek bir dizi faktör sorulduğunda "Sosyal sigorta/kaza sigortası sağlanırsa" ifadesi 3,10 puan almıştır (TUGA, 2021).
71 İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir İtfaiye Dairesi Başkanlığı Gönüllü İtfaiyecilik Yönergesi
72 Orman Yangınlarıyla Mücadelede Görev Yapan Gönüllüler Hakkında Yönetmelik
73 Kriz dönemlerinde yurt içinde ve yurt dışındaki insani yardım gönüllülüğü de bu kapsam da değerlendirilebilir.

- Kamu, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) eliyle 5510 Sayılı Kanun'a[74] Ek 10 Maddesi (Ek 9 maddesine benzer şekilde) geliştirerek gönüllü faaliyet için kısa süreli (asgari yarım günlük azami yedi günlük) ve düşük bütçeli bir gönüllülük sigorta türü geliştirebilir.[75] Söz konusu sigortanın hiçbir şekilde *çalışma ilişkisi* (ücret ilişkisi) içermediği hususu belirtilebilir. Sadece gönüllülükten kaynaklı yaşanan bir kaza, hastalık ve/veya vefat durumunda hakların tazmin edilmesini kapsayabilir. Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar bu sigorta türünü zorunlu olarak kullanmalı ve oluşan mali yükü karşılayabilir. Bu sigorta hizmeti sivil kuruluşlara ücretsiz ya da düşük ücretli bir biçimde kullandırılabilir. Sivil kuruluşlardan herhangi bir ücret talep edilmesi durumunda sigorta tehlikeli ve çok tehlikeli işler dışında zorunlu tutulmayabilir. 6331 sayılı Kanun çerçevesinden de yararlanılarak çok tehlikeli ve tehlikeli olarak tanımlanan işlerde ferdi kaza sigortası zorunlu tutulabilir. [76] Afet ve kriz dönemlerinde gerek kamu gerekse özel sektör çalışanlarının gönüllü faaliyetlerindeki sigortalarının yapılması ve sosyal güvenlik harcamalarının tamamı kamu tarafından karşılanabilir.[77] Afet ve kriz dönemlerinde gönüllülerle faaliyet gösterecek tüm kuruluşlar Ek 10 ya da özel sigorta kullanım hakkına sahip olması önerilmektedir. Afet ve kriz dönemlerinde gönüllülük yapan kişilerin sigorta, seyahat, konaklama, iaşe vb. giderleri ev sahibi kuruluş tarafından karşılanabilir. Ev sahibi kuruluş söz konusu giderleri kanıtlamak şartıyla ilgili kamu kurumundan (AFAD) temin edebilir. Düzenleyici: STİGM, VGM, SGK, AFAD / Paydaşlar: Cumhurbaşkanlığı SBB, ÇSGB, ABB.
- Gönüllük için özel bir sigorta (sağlık ve güvenlik bağlamında) geliştirilebilir. Böylelikle sivil kuruluşlar, gönüllüler bağlamında İş Kanunu ve Sosyal Güvenlik Kanunu'ndan muaf tutulabilir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu gereği özel bir sigorta modeli geliştirilebilir (gönüllüler, yararlanıcılar, STK çalışanı için) ve söz konusu üç kanunla çelişmemesi (İş Kanunu, Sosyal Güvenlik Kanunu, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu) için bu kanunlarda ek maddelerle uyum düzenlemeleri yapılabilir. Söz konusu sigortanın hiçbir şekilde *çalışma ilişkisi* (ücret ilişkisi) içermediği hususu belirtilebilir. Sadece gönüllülükten kaynaklı yaşanan bir kaza, hastalık ve/veya vefat durumunda hakların (ferdi kaza sigortası) tazmin edilmesini kapsayabilir. Geliştirilen özel ferdi kaza sigortasının maliyetinin tamamı ya da bir kısmı kamu kaynaklarıyla (ilgili kuruluş

74 "Bu kanuna göre, ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olanlar için ise, çalıştırıldıkları süreyle orantılı olarak çalıştıranlarca 82. maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının %2'si oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ödenir. Asgari ücretin günlük tutarının %2'si olan bu miktar 2020 yılında 1,96 TL'dir. Uygulama bakımından çok kolay olan bu prim ödeme süreci 2016 yılında SGK Başkanlığı tarafından hazırlanan 5510 sayılı Kanun'un Ek 9 uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ'in değiştirilmesine Dair Tebliğ'de yer almaktadır." (Yentürk, 2020, s. 250) bkz. Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun Ek 9 Uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ

75 5510 sayılı kanunla düzenlenen sosyal sigortalar sistemimizde sosyal sigorta ilişkisi, bir gelir elde etmek amacıyla yürütülen çalışma ilişkisi temelinde şekillenmektedir. Ancak aslında işçi olarak çalıştırılan bir kişiye gönüllü görüntüsünün verilmesi halinde hukuki tablo farklı olup, tarafların hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayan yargıç mevcut ilişkiyi iş sözleşmesi ve dolayısıyla işçiler açısından öngörülen 4/I, a sigortalılığı olarak nitelendirilebilir. Konuyla ilgili yaşanan tereddütler sonrasında 5510 sayılı Kanunda 2016 yılında 6663 ve 6676 sayılı kanunlar ile yapılan değişiklikler üzerine 2016-20 sayılı Genelge ile SGK'nın 2013-11 sayılı Genelgesine yapılan ekleme sorunu çözme yolunda atılmış olumlu bir adımdır." Bu genelge ile "dernekler veya derneklerin kurmuş olduğu iktisadi işletmelerde dernek yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile dernek üyelerinin yapmış oldukları gönüllü çalışmalar nedeniyle ücret almış olsalar dahi sigortalı sayılmayacakları açığa kavuşturulmuştur." Ancak "Derneklerde yalnızca yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile dernek üyeleri gönüllü çalışmayıp, dernek üyesi olmayan bir kişinin de dernek faaliyetlerinde gönüllü olarak çalışması mümkündür. Yine sivil toplum faaliyetleri dernekler ile sınırlı olmayıp, gönüllülük derneklerin çok daha ötesinde bir genişlikte yürütülmektedir." (Doğan-Yenisey, 2020, s. 186, 187).

76 "6331 sayılı Kanun çerçevesinde tanımlanmış riskli veya çok riskli faaliyetlerde bulunan gönüllüler için, var olan ferdi kaza sigortası kapsamındaki özel poliçelerde uzuv kaybı durumunda bir kereye mahsus ödemeler nedeniyle çok yetersizdir. Gönüllüsü (ya da başka bir gönüllü) bir işte profesyonel olarak çalışıyor ve sağlık arama kurtarma ya da itfaiye sigortası varsa bile eğer arama kurtarma faaliyeti (ya da herhangi bir faaliyet) sırasında % 69'dan fazla çalışma gücü kaybına uğrarsa malullük sigortasından yararlanabilmesi için asgari 10 yıldan beri sigortalı olup 1.800 gün sigorta primi ödemiş olması gereklidir (Doğan-Yenisey ve Kabakcı, 2017'den akt. Yentürk, 2020, s. 249, 250).

77 Almanya örneğinde olduğu gibi.

hangi kamu kurumuyla ilişkiliyse, örneğin dernekler için STİGM, vakıflar için VGM) karşılanarak sivil kuruluşlar üzerinde mali yük oluşmasının önüne geçilebilir. Sigorta giderleri oluşturulacak Gönüllülük Fonu'ndan karşılanabilir. Sivil kuruluşlardan herhangi bir ücret talep edilmesi durumunda sigorta tehlikeli ve çok tehlikeli işler dışında zorunlu tutulabilir. Ulusal proje desteklerinde gönüllülerin sigortalanmasına yönelik bütçe kalemleri oluşturulabilir ve gönüllüler için sigorta yapılması teşvik edilebilir. Ev sahibi kuruluşlar sponsor ve/veya bağışçı olarak sigorta şirketleriyle iş birlikleri geliştirebilir ve sigorta masraflarını karşılayabilir. Düzenleyici: STİGM, VGM, Türkiye Sigorta Birliği, AFAD / Paydaşlar: Cumhurbaşkanlığı SBB, ÇSGB, SGK.

Hatırlatma: *Sigortanın zorunlu olması STK'lar için mali yükleri artırabilir ve bu durum mali kısıtlılıklarla uğraşan kuruluşlar için engelleyici bir düzenleme olabilir. Ayrıca gönüllülüğe başlamada ve sürdürmede bürokratik süreçleri uzatması nedeniyle alanda sigortanın tercih edilmemesine yönelik bir eğilim gelişebilir. Sigortanın olası olumsuz sonuçlarından biri de kimler gönüllü olabilir, kimler gönüllü olamaz gibi bir seçim sürecine girilecek olmasıdır.*

Kamunun gönüllüler için bir sigorta oluşturması önerilirken gönüllü kimlik numaralarının bildirilecek olması STK'lara katılımı azaltma yönünde tedirginlik oluşturmaktadır. Bu durumun STK'lardaki gönüllü sayısını azaltacağı düşünülmektedir. Hangi gönüllülere sigorta sağlanıp sağlanmayacağı (kısa, uzun süreli, günlük ya da aylık) tartışma konusudur. Bununla birlikte ucuz ve kullanışlı bir sigortanın gönüllülük sürelerini uzatması, aidiyeti artırması ve sömürüyü azaltması açısından alana katkı sağlayacağı yönünde kanaatlere de araştırmalarda rastlanmaktadır (Yentürk, 2020, s. 252).

Alan/Amaç/ Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1	Yasal Düzenleme Önerisi 2
Alan: Ortam, Katılım, İş Birliği **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.3:** Gönüllülük Sigortası	**Gönüllülük Sigortası (Kamu, tarafından geliştirilmek üzere)** · Gönüllülük sigortasının amacı gönüllü güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Sigorta kapsamı için gönüllü ve afet ve kriz gönüllüsü (Afet Saha Gönüllüsü ve Afet Arama Kurtarma Gönüllüsü) tanımı yapılabilir. Gönüllülerin ayda 7 günden fazla sigortalanması önerilmemektedir. Sigorta kapsamında özellikle kriz/kaza/afet dönemlerinde psikolojik destek de sigorta kapsamı içerisinde yer alabilir. Sigorta için "Kamuda gönüllü", "Özel sektörde gönüllü", "STK gönüllüsü" şeklinde farklı gönüllüler olduğundan hareketle farklı sigorta türleriyle ilişkilendirme yapılabilir. Gönüllülük eylemi sırasında 3. kişilere verilen zararlar için de gönüllülük sigortası kapsamına alınabilir. Yasal düzenlemede "Gönüllülük Sigortası Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, sivil kuruluşlar için isteğe bağlıdır." ibaresine yer verilebilir. Afet ve kriz gönüllüsü gibi tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde görev alacak gönüllülere niteliği fark etmeksizin tüm ev sahibi kuruluşlar sigorta yapmalıdır. Sivil kuruluşların bu sigortadan doğacak masrafları devlet ve/veya özel sektör tarafından karşılanabilir. Gönüllü sigortası kapsamında yapılacak ödemeler teşvikler (örneğin gönüllü sigortası yaptıran STK'lar için KDV muafiyeti/indirimi gibi) sağlanabilir. Yasal düzenleme yapılmadan önce aşağıda yer verilen iki sigorta türünün hayata geçirilmesi gerekmektedir. · Kamu, SGK eliyle 5510 Sayılı Kanuna Ek 10 Maddesi (Ek 9 maddesine benzer şekilde) geliştirerek gönüllü faaliyet için kısa süreli (asgari yarım günlük azami yedi günlük) ve düşük bütçeli bir gönüllülük sigorta türü geliştirebilir. Söz konusu sigortanın hiçbir şekilde çalışma ilişkisi (ücret ilişkisi) içermediği hususu belirtilebilir. Sadece gönüllülükten kaynaklı yaşanan bir kaza hastalık ve/veya vefat durumunda hakların tazmin edilmesini kapsayabilir. · Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar bu sigorta türünü zorunlu olarak kullanılabilir ve oluşan mali yükü karşılanabilir. · İlgili sigorta hizmeti sivil kuruluşlara ücretsiz ya da düşük ücretli bir biçimde kullandırılabilir. sivil kuruluşlardan herhangi bir ücret talep edilmesi durumunda sigorta tehlikeli ve çok tehlikeli işler dışında zorunlu tutulmayabilir. · 6331 sayılı Kanun çerçevesinden de yararlanılarak çok tehlikeli ve tehlikeli olarak tanımlanan işlerde ferdi kaza sigortası zorunlu tutulabilir. · Afet ve kriz dönemlerinde gerek kamu gerekse özel sektör çalışanlarının gönüllü faaliyetlerindeki sigortaları yapılmalı ve sosyal güvenlik harcamalarının tamamının kamu tarafından karşılanması önerilmektedir. Afet ve kriz dönemlerinde gönüllülerle faaliyet gösterecek tüm kuruluşlar Ek 10 ya da özel sigorta kullanım hakkına sahip olabilir. Afet ve kriz dönemlerinde gönüllülük yapan kişilerin sigorta, seyahat, konaklama, iaşe vb. giderleri ev sahibi kuruluş tarafından karşılanabilir. Ev sahibi kuruluş söz konusu giderleri kanıtlamak şartıyla ilgili kamu kurumundan (AFAD) temin edebilir. **Düzenleyici**: STİGM, VGM, SGK, AFAD **Paydaşlar**: Cumhurbaşkanlığı SBB, ÇSGB, ABB.	**Gönüllük özelinde sigorta (sağlık ve güvenlik bağlamında) geliştirilmesi (özel sektör tarafından geliştirilmek üzere)** · Gönüllülük için özel bir sigorta (sağlık ve güvenlik bağlamında) geliştirilebilir. Böylelikle sivil kuruluşlar, gönüllüler bağlamında İş Kanunu ve Sosyal Güvenlik Kanunu'ndan muaf tutulabilir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu gereği özel bir sigorta modeli geliştirilebilir (gönüllüler, yararlanıcılar, STK çalışanı için) ve söz konusu üç kanunla çelişmemesi (İş Kanunu, Sosyal Güvenlik Kanunu, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu) için bu kanunlarda ek maddelerle uyum düzenlemeleri yapılmalıdır. Söz konusu sigortanın hiçbir şekilde çalışma ilişkisi (ücret ilişkisi) içermediği belirtilebilir. Sadece gönüllülükten kaynaklı yaşanan bir kaza , hastalık ve veya vefat durumunda hakların (ferdi kaza sigortası) tazmin edilmesini kapsayabilir. · Geliştirilen özel ferdi kaza sigortasının maliyetinin tamamı ya da bir kısmı kamu kaynaklarıyla (ilgili kuruluş hangi kamu kurumuyla ilişkiliyse, örneğin dernekler için STİGM, vakıflar için VGM) karşılanarak sivil kuruluşlar üzerinde mali yük oluşmasının önüne geçilebilir. Sivil kuruluşlardan herhangi bir ücret talep edilmesi durumunda sigorta tehlikeli ve çok tehlikeli işler dışında zorunlu tutulmayabilir. · Ulusal proje desteklerinde gönüllülerin sigortalanmasına yönelik bütçe kalemleri oluşturulmalı ve gönüllüler için sigorta yapılması teşvik edilebilir. · Ev sahibi kuruluşlar sponsor ve/veya bağışçı olarak sigorta şirketleriyle iş birlikleri geliştirebilir ve sigorta masraflarını karşılayabilir. **Düzenleyici**: STİGM, VGM, Türkiye Sigorta Birliği, AFAD **Paydaşlar**: Cumhurbaşkanlığı SBB, ÇSGB, SGK.

Tablo 23: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük Sigortası*

STK'lara mali yük getirmeyen, bürokrasiyi artırmayan, gönüllülerin kazalar karşısında korunmasını mümkün kılan ve kamu-STK iş birliği içerisinde standartların belirlendiği sigorta modellerinin geliştirilmesi ve finansmanın sağlanması konusunda sorun çözücü önerileriniz nelerdir? Sigorta kimleri kapsamalı ve kimleri dışarıda bırakmalıdır? Sigortanın çalışma ilişkisi içermemesi için nasıl tasarlanması gerekir? Sigorta maliyetlerinin karşılanmasında sivil kuruluşlar için önerileriniz neler olabilir?

3.3.1.4. Öncelik 1.4: Gönüllü Katılım Desteği

Gönüllü sayısının ve gönüllülük süresinin artması için gönüllülerin faaliyetin gerektirdiği giderlerin karşılanması konusunda desteklenmesi gerekir. Bir gönüllü, gönüllülüğü sırasında yaptığı zorunlu seyahat ve diğer masraflar için geri ödeme alma hakkına sahip olmalıdır. Bazı AB üye devletlerinde bu, uygulanabilir olması için bir sözleşmede özel olarak belirtilmesi gerekmeyen yasal hak gibi görünmektedir (örneğin İspanya). Bir kısmında ise gönüllülere harcırah ödenmesi konusu özel olarak ele alınmaktadır (Örneğin Macaristan). [78]

Harcamaların kurum tarafından geri ödenmesi konusunda Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre gönüllüye geri ödeme yok denecek kadar azdır. Katılımcıların %67'si masraflarını kendilerinin karşıladıklarını, %15'i ise harcamaları kurum ile ortaklaşa yaptıklarını belirtmiştir (Yentürk, 2020, s. 242). 2021 yılında yapılan bir başka araştırmaya göre gönüllü olanların masraflarını nasıl karşıladıklarına bakıldığında kendim karşılarım diyenlerin oranı %70,9'dur. %11,7'si kurum/örgüt, %12,4'ü değişiyor (bazen kendim bazen kurum), %13'ü kendim karşıladıktan sonra kurum/örgüt geri ödeme yapıyor demektedir. Gönüllülük faaliyetlerinde yapacakları işle ilgili bir maddi destek (bilet ya da malzemenin ücretsiz kullanımı, hediye gibi) alıp almadıkları sorulduğunda katılımcıların (n=623) %19,6'sı "Evet" yanıtını vermiştir (TUGA, 2021). 2024 yılında yapılan bir başka araştırmaya göre (n=722) son 12 ayda gönüllülük faaliyetlerinden doğan (ulaşım ya da malzeme alımı gibi) masrafların (üyelik aidat ya da bağışları dahil değildir) nasıl karşıladığına bakıldığında katılımcıların %42,46'sı kendi; %15,87'si kurum/örgüt; %36,31'i değişiyor (bazen kendim bazen kurum), %3,17'si Kendim karşıladıktan sonra kurum/örgüt geri ödeme yapıyor demektedir. Bu durum katılımcıların yaklaşık olarak %50'sinin kurum desteği aldığı; yaklaşık %50'sinin ise masrafları kendi karşıladığı görülmektedir. Bu durum çoğunlukla STK'ların maddi kapasitelerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de STK'ların kaynak geliştirme ve yönetme konusunda desteklenmesi gerekmektedir. Gönüllüler için kurum ve kuruluşların tarafından karşılanan giderler sırasıyla ulaşım, seyahat ve motorlu taşıt giderleri (%59,72), Yiyecek ve içecek (%43,85), Araçlar, ekipmanlar, teknoloji veya diğer donanımlar (%18,85), Kendi kendine eğitim, öğretim ve kurslar (%17,86), Konaklama

78 Örneğin Macar Kanunu bu konuyu ulusötesi gönüllülükle bağlantılı olarak düzenlemektedir. Dolayısıyla, ulusötesi gönüllülük için ödenen harcırah, gönüllülük süresi boyunca verilen aylık harcırah miktarının aylık asgari ücretin %20'sini aşmaması koşuluyla, tazminattan ziyade uygun bir harcama olarak kabul edilecektir.

(%13,69), Üniformalar ve giysiler (%12,50), Kazalar için sigorta (%6,15). Gönüllülük yapılan kuruluşların bir kısmında kazalar için sigorta desteği verildiği anlaşılmaktadır (NSA Türkiye, 2024). Türkiye'de gönüllülüğün -özellikle kuruluşlar aracılığıyla yapılan- yaygın olarak üst-orta gelir grubundaki kişiler tarafından yapılması dikkate alındığında harcamaların ödenmemesi işsiz, göçmen ve yoksul vatandaşların gönüllülük yapma hakkını sınırlandırmaktadır. STK yöneticilerinin çabası ancak şehirler arası yolculuk giderlerinin karşılanmasına ve/veya eğer proje fonlanıyorsa yemek ve yol parası verilmesi, ücretsiz eğitim verilmesine vb. yöntemlere erişebilmektedir (Yentürk, 2020, s. 242). Ayrıca gönüllü deneyimi sırasında karşılaşılan zorluklara bakıldığında zamansızlık, ekonomik zorluklar, bürokratik sınırlamalar gibi daha yapısal unsurların gönüllüleri daha fazla uğraştırdığı yol, yemek, konaklama vb. masrafların karşılanmamasının (%14,9) nedenler arasında 10. sırada yer aldığı görülmektedir. Gönüllü olmayanlara neden gönüllü olmadıkları sorulduğunda cevapların üç temel noktada yoğunlaştığı görülmektedir. İlk olarak gönüllü olmayanların sorumlulukları fazladır, işleri engeldir ve zaman sınırlıdır.[79] İkinci neden gönüllülük konusunda bilgi ve farkındalık eksikliğidir.[80] Üçüncü neden ise STK'lara duyulan güvenin az olması, yasal mevzuat ihtiyacı ve masrafların karşılanmasına yönelik beklentidir.[81] Alan uzmanlarına göre gönüllülerin hak ve sorumluluklarının sağlanmasında ve emek sömürüsünün önlenmesinde günlük masrafların (per diem) karşılanması gerekmektedir (NSA Türkiye, 2024). Bu veriler Türkiye'de gönüllülerin masraflarının sivil kuruluşlar tarafından karşılanmasının yasal düzenlemeyle zorunlu hâle getirilmesinin sınırlayıcı bir adım olacağını göstermektedir. Sivil kuruluşlar ciddi ölçüde mali ve finansal kısıtlılıklar içindedir.

Gönüllü faaliyetlerin sürdürülmesinde ve gönüllü yorgunluğunun önlenmesinde giderlerin *düzenli*, *zamanında* ve *yeterli düzeyde* ev sahibi kuruluş tarafından karşılanması beklenmektedir. Söz konusu giderlerin karşılanmasıyla bir işçi-işveren ilişkisinin oluşmasını engellemek önemlidir. Ev sahibi kuruluş gönüllülerinin dahil olabilmesi, mali zorlukları aşabilmesi ve faaliyeti gönül rahatlığıyla yapabilmesi için uygun ortamı ve koşulları *gönüllülük katılım desteği* ile oluşturmaktadır.

- Gönüllülerin faaliyetler kapsamında gerçekleştirecekleri giderler ev sahibi kuruluş tarafından karşılanabilir. Bu harcamalara *(1)* şehir içi ve dışı ve ülke dışı ulaşım, *(2)* dört saatten uzun süren gönüllü faaliyetlerde yemek, günlük bir faaliyet ise öğle ve akşam vakitlerinde yemek ve diğer ikramlar (su, çay, kahve vb.), *(3)* barınma gerektiren faaliyetlerde konaklama, *(4)* şehir içi ve dışı ve ülke dışı ulaşımda seyahat sigortası dahildir. Harcamalar doğrudan ev sahibi kuruluş tarafından yapılabileceği gibi faaliyet öncesinde ve/veya faaliyet sonrasında gönüllülere nakdi olarak da gerçekleştirilebilir. Bütün bu ödemeler 'çalışma ilişkileri çerçevesinde belirlenen ücret olarak' kesinlikle nitelendirilemez.[82]

79 Hâlihazırda çokça sorumluluğum var (ortalama: 3). Hâlihazırda çalıştığım iş gönüllü işler yapmama engel teşkil ediyor (ortalama: 2,67). Gönüllülük faaliyetlerine ayıracak zamanım yok (ortalama: 2,57).
80 Nasıl ve nerede gönüllü olabileceğimi bilmiyorum (ortalama: 2,92). Kimse bana gönüllü olup olmayacağımı sormadı (ortalama: 2,68)."Gönüllü olma" alışkanlığına sahip değilim (ortalama: 2,46).
81 STK'lara güvenemiyorum (ortalama: 2,56). Gönüllü olduğumda beni koruyabilecek yasal bir mevzuat yok (ortalama: 2,52). Gönüllülük faaliyetlerine katılırsam ek masraf yapmak zorunda kalırım (ortalama: 2,49).
82 Doğan-Yenisey ve Kabakcı (2017) "gönüllülere çalışmalarının karşılığı olarak değil, çalışma sırasındaki ulaşım, yemek, konaklama gibi

Gönüllünün sahadaki faaliyetleri için verilen alet, kıyafet vb. gönüllünün kullanımına verilebilir. Afet ve kriz dönemlerinde gönüllü tek bir ev sahibi kuruluştan gönüllülük katılım desteği alabilir." Gönüllülükle ilgili yasal düzenlemede gönüllülere sağlanacak gönüllülük katılım desteğinin çerçevesi bu şekilde çizildikten sonra ev sahibi kuruluşun niteliğine uygun olarak düzenlemeler yapılabilir:

- Kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllülük yapacaklar için 6245 Sayılı Harcırah Kanunu'nda değişiklikler yapılabilir. Madde 2'de "Gönüllü" tanımı yapılarak gönüllüler de kapsama alınabilir: "Gönüllü: Kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllülük yönetmeliğine ve/veya yönergesine göre gönüllü faaliyetler sınıfına dahil olan ve ücret ilişkisi olmayan kimseleri."[83] Gönüllünün yol masraflarının karşılanması, yemek ücretinin verilmesi gibi ödemeler doğrudan yürütülen faaliyetin karşılığı olarak nitelendirilemez. Gönüllülerin yemek, yol masrafları vb. giderlerinin karşılanması işin doğası gereğidir. Bu giderler ayni olarak karşılanabileceği gibi nakdi olarak da karşılanabilir. Gönüllülük harcırahları H cetvelinde vergiye tabi olmayan düzeyde tutulabilir, gönüllünün gelir vergisi beyanname düzenleme olasılığı ve yükümlülüğüne yol açmayabilir.[84] Kamu kurum ve kuruluşlarında faaliyet yürüten gönüllülerin kamu personeli haklarından faydalanamayacağı ve 657'ye tabii olmadığına dair bir ibare eklenebilir. Gönüllü katılım desteğinin içeriği baştan (eğer GA varsa) tasarlanabilir ve gönüllülük süresince verilebilir. Gönüllülüğün sonlandırılması ve ara verme durumunda masraflar karşılanması sonlandırılabilir veya ara verilebilir. Afet ve kriz gönüllüsüyle faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları kendi bütçelerinden olmak kaydıyla farklı kalemlerde (arama kurtarma aletleri, hijyen malzemesi, iletişim gideri vb.) gönüllülere katılım desteği sağlayabilir. Ev sahibi kuruluşların faaliyet esnasında doğabilecek öngörülemeyecek ek masrafları faaliyetle bağlı olduğu müddetçe karşılanması gerekmektedir. Afet ve kriz gönüllülerine ve kırılgan gruplarla faaliyet gösteren gönüllülere psikososyal destek sağlamak kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu olması önerilmektedir. Psikososyal desteğin nasıl sağlanacağı ilgili kuruluş tarafından belirlenebilir. Düzenleyici: STİGM, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar: VGM, ilgili Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.
- Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşlar *Gönüllülük Programları*na ve/veya *Yönergeleri*ne "Gönüllülerin faaliyetler kapsamında gerçekleştirecekleri harcamalar ev sahibi kuruluş tarafından karşılanabilir. Ancak STK gönüllülerine başlangıçta bildirmek ve gönüllülerin onayını almak kaydıyla faaliyetler kapsamında harcama yapmayabilir ya da kısmi bir harcama yapabilir. Gönüllünün yol masraflarının karşılanması, yemek ücretinin verilmesi gibi ödemeler

olağan masrafları karşılığı yapılan ödemelerin ise sosyal sigorta ilişki bakımından kazanç olarak dikkate alınamayacağını vurgulamak gerekir" açıklama yaparak gönüllü ile kuruluş arasındaki ilişkinin ücretli ilişki olduğuna gelmediğini göstermektedir. Gelirle yapılan harcamalarla arasında farklılıklar vardır. Ayrıca söz konusu ödeme kişinin hayatını idame ettirmeye yeterli ve sürekli/düzenli bir geliri içermediği ve bu nedenle ücret olarak tanımlanamayacağı söylenebilir (akt. Yentürk, 2020, s.241).

83 İlgili Kanun kapsamında çözülemeyecek diğer unsurlar var ise bunların ilgili kurum ve kuruluşların gönüllülük yönetmeliğiyle ve/veya yönergeleriyle çözümlenmesi sağlanabilir. Söz konusu düzenlemenin kamu bütçesine bir yük getirmesi söz konusudur ancak gönüllülükle yaratılacak ekonomik, toplumsal ve kültürel etki dikkate alındığında bu mali yükün sınırlı düzeyde kalacağı söylenebilir. Bu mali yükün hâlihazırda hesaplanması güçtür. Zira gönüllülere ve yapılan harcamalara ilişkin kayıtlar sınırlıdır. Bununla birlikte Kızılay, AFAD, GSB, ASHB'den veriler alınarak genel bir analiz yapılabilir. Kamu personellerinin maliyeti düşünüldüğünde hiçbir hesaplama yapmadan ekonomik açıdan gönüllülerin faaliyetlere dahil edilmesinin daha avantajlı olduğu görülebilecektir.

84 "Gönüllülük harcırahlarının H cetvelinde vergiye tabi olmayan düzeyde tutulması, gönüllünün gelir vergisi beyanname düzenleme olasılığına ve yükümlülüğüne yol açmayacak pratik bir çözüm olarak" önerilmektedir (Yentürk, 2020, s. 242).

doğrudan yürütülen faaliyetin karşılığı olarak nitelendirilemez. Gönüllülerin yemek, yol masrafları gibi giderlerinin karşılanması işin doğası gereğidir. Ev sahibi kuruluşun faaliyet alanına ve gönüllünün katkısına göre (afet ve kriz gönüllülüğü vb.) hijyen malzemesi, iletişim giderleri vb. giderler de karşılanabilir. Söz konusu masraf kalemlerinin dışında doğabilecek ihtiyaçlar amaç ve faaliyetler doğrultusunda ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların giderilme yöntemleri sivil kuruluşların inisiyatifindedir. Bu giderler ayni olarak karşılanabileceği gibi nakdi olarak da karşılanabilir. Söz konusu giderlerin karşılanması gönüllülük faaliyetiyle ve süresiyle sınırlıdır. Afet ve kriz gönüllülerine ve kırılgan gruplarla faaliyet gösteren gönüllülere psikososyal destek sağlamak sivil kuruluşlar için isteğe bağlıdır. Psikososyal desteğin nasıl sağlanacağı ilgili kuruluş tarafından belirlenebilir. Sivil kuruluşlar amaçları ve faaliyetleri kapsamında gönüllülük katılım desteği yönergesi/yönetmeliği hazırlayabilirler ve harcamalarına buna uygun olarak yapabilirler." ibaresi eklenmesi yasayla zorunlu hâle getirilebilir. Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşlar *Gönüllülük Programları*nda ve/veya eğitim ve oryantasyon çalışmalarında veya *GA*[85] metninde yer alması ve gönüllülerin bilgilendirilmesinin ve/veya onayının alınmasının zorunlu olması önerilmektedir. Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşların tüm bu harcamaları yapmaları zorunlu olması öngörülmemektedir. Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşlar kendi düzenlemesini belirlenen çerçeveler kapsamında kendisi geliştirebilir. Söz gelimi STK'lar "gönüllüler harcama gerçekleşmeden önce Yönetim Kurulu'nun yazılı onayı olmak koşuluyla dernek faaliyetleriyle ilgili yaptığı harcamalarını belgelendirerek tahsil edilebilir." şeklinde bir maddeye GA'da ya da Gönüllülük Programında yer verebilir. Düzenleyici: STİGM, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar: VGM, ilgili Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

Hatırlatma: *STK'ların mali kapasiteleri sınırlıdır. Diğer taraftan bazı STK'ların benzer uygulamaları hâlihazırda sürdürmesi önemlidir, yasal düzenlemenin hedef gruplarda farkındalık sağlama konusunda işlev görmesi beklenmektedir. Kamu kurumları ve kuruluşları ile STK'lar arasında iş birliğini kolaylaştıran yasal düzenlemelerin yapılmasının ardından STK'ların gönüllülerinin giderleri Harcırah Kanunu çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları tarafından karşılanabilir. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından gönüllülerin harcırahlarının karşılanması kapsamında verilen meblağın başka şekillerde kullanılması söz konusu olabilir. Sağlanan fonların amaca uygun kullanılması ve suiistimal edilmemesi için yeni modeller kurulabilir. Teşviklerin ve gönüllü faaliyet masraflarının karşılanmasının bir kazanca dönüşmemesi sağlanmalıdır.*

85 Uzlaşma, uygunluk.

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1	Yasal Düzenleme Önerisi 2
Alan: Ortam, Katılım **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.4:** Gönüllü Katılım Desteği	**Kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllülük yapacaklar için 6245 Sayılı Harcırah Kanunu'nda değişiklikler yapılması** Kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllülük yapacaklar için 6245 Sayılı Harcırah Kanunu'nda değişiklikler yapılabilir. Madde 2'de "Gönüllü" tanımı yapılarak gönüllüler de kapsama alınabilir: *(1)* "Gönüllü: Kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllülük yönetmeliğine ve/veya yönergesine göre gönüllü faaliyetler sınıfına dahil olan ve ücret ilişkisi olmayan kimseler" *(2)* "Gönüllünün yol masraflarının karşılanması, yemek ücretinin verilmesi gibi ödemeler doğrudan yürütülen faaliyetin karşılığı olarak nitelendirilemez. Gönüllülerin yemek, yol masrafları gibi giderlerinin karşılanması işin doğası gereğidir. Bu giderler ayni olarak karşılanabileceği gibi nakdi olarak da karşılanabilir." **Gönüllülük harcırahları H cetvelinde vergiye tabi olmayan düzeyde tutulmalı, gönüllünün gelir vergisi beyanname düzenleme olasılığı ve yükümlülüğüne yol açmayabilir.* · Kamu kurum ve kuruluşlarında faaliyet yürüten gönüllülerin kamu personeli haklarından faydalanamayacağı ve 657'ye tabii olmadığına dair bir ibare eklenebilir. · Gönüllü katılım desteğinin içeriği baştan (eğer GA varsa) tasarlanabilir ve gönüllülük süresince verilebilir. · Gönüllülüğün sonlandırılması ve ara verme durumunda masrafların karşılanması sonlandırılabilir veya ara verilebilir. · Afet ve kriz gönüllüsüyle faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları kendi bütçelerinden olmak kaydıyla farklı kalemlerde (arama kurtarma aletleri, hijyen malzemesi, iletişim gideri vb.) gönüllülere katılım desteği sağlayabilir. · Ev sahibi kuruluşların faaliyet esnasında doğabilecek öngörülemeyecek ek masrafları faaliyetle bağlı olduğu müddetçe karşılanması gerekmektedir. · Afet ve kriz gönüllülerine ve kırılgan gruplarla faaliyet gösteren gönüllülere psikososyal destek sağlamak kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu olması önerilmektedir. Psikososyal desteğin nasıl sağlanacağı ilgili kuruluş tarafından belirlenebilir. · Ev sahibi kuruluş ile gönüllü arasındaki ilişkiyi düzenlemekle yükümlü olmak üzere hak ve masraflarla ilgili düzenleme yapmak ve akreditasyonu sağlamak amacıyla Gönüllü Federasyonu kurulabilir. **Düzenleyici**: STGM, Cumhurbaşkanlığı SBB **Paydaşlar**: VGM, ilgili Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.	**Sivil kuruluşların gönüllüleri gönüllü yönergeleri hakkında bilgilendirmesi** Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşlar Gönüllülük Programlarında ve/veya eğitim ve oryantasyon çalışmalarında ve/veya GA metninde ve/veya Gönüllülük Yönergelerinde aşağıdaki madde yasayla zorunlu hale getirilmeli ve gönüllünün bu metinden bilgilendirilmesi ve/veya onayının alınması sağlanabilir: o "Gönüllülerin faaliyetler kapsamında gerçekleştirecekleri harcamalar ev sahibi kuruluş tarafından karşılanabilir. Ancak STK gönüllülerine başlangıçta bildirmek ve gönüllülerin onayını almak kaydıyla faaliyetler kapsamında harcama yapmayabilir ya da kısmi bir harcama yapabilir. Gönüllünün yol masraflarının karşılanması, yemek ücretinin verilmesi gibi ödemeler doğrudan yürütülen faaliyetin karşılığı olarak nitelendirilemez. Gönüllülerin yemek, yol masrafları gibi giderlerinin karşılanması işin doğası gereğidir. Ev sahibi kuruluşun faaliyet alanına ve gönüllünün katkısına göre (afet ve kriz gönüllülüğü vb.) hijyen malzemesi, iletişim giderleri vb. giderler de karşılanabilir. Söz konusu masraf kalemlerinin dışında doğabilecek ihtiyaçlar amaç ve faaliyetler doğrultusunda ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların giderilme yöntemleri sivil kuruluşların inisiyatifindedir. Bu giderler ayni olarak karşılanabileceği gibi nakdi olarak da karşılanabilir." Söz konusu giderlerin karşılanması gönüllülük faaliyetiyle ve süresiyle sınırlıdır. Afet ve kriz gönüllülerine ve kırılgan gruplarla faaliyet gösteren gönüllülere psikososyal destek sağlamak sivil kuruluşlar için isteğe bağlıdır. Psikososyal desteğin nasıl sağlanacağı ilgili kuruluş tarafından belirlenebilir. Sivil kuruluşlar amaçları ve faaliyetleri kapsamında gönüllülük katılım desteği yönergesi/yönetmeliği hazırlayabilirler ve harcamalarına buna uygun olarak yapabilirler." ibaresi eklenmesi yasayla zorunlu hâle getirilmesi önerilmektedir. Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşların tüm bu harcamaları yapmalarının zorunlu olması öngörülmemektedir. Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşlar kendi düzenlemesini belirlenen çerçeveler kapsamında kendisi geliştirebilir. Söz gelimi STK'lar "gönüllüler harcama gerçekleşmeden önce Yönetim Kurulu'nun yazılı onayı olmak koşuluyla dernek faaliyetleriyle ilgili yaptığı harcamalarını belgelendirerek tahsil edilebilir." şeklinde bir maddeye GA'da ya da Gönüllülük Programında yer verebilir. **Düzenleyici**: STGM, Cumhurbaşkanlığı SBB **Paydaşlar**: VGM, ilgili Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar

Tablo 24: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllü Katılım Desteği*

Gönüllü faaliyetlerin sürdürülmesinde ve gönüllü yorgunluğunun önlenmesinde giderlerin düzenli, zamanında ve yeterli düzeyde ev sahibi kuruluş tarafından karşılanmasını mümkün kılacak, STK'ların mali yükümlülüklerini artırmayacak, işçi-işveren ilişkisinin oluşmasını engelleyebilecek önerileriniz nelerdir? Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşlar için gönüllünün hangi masraflarının karşılanması zorunlu kılınmalıdır?

3.3.1.5. Öncelik 1.5: Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı

Gönüllülerin kurum ve kuruluşlarda karar alma mekanizmalarına katılımı sınırlıdır. Karar alma süreçlerinin demokratikleştirilmesiyle gönüllü bağlılığının artması söz konusudur.[86] NSA Türkiye (2024) araştırması verilerine göre kuruluşlar için kurum kültürü, kapsayıcılık ve çeşitlilik kuruluşlar için önemli bir öncelik (%90,53) iken gönüllülerin karar mekanizmasına eşit katılımı (%54,26) son sırada yer almaktadır. Gönüllülerin karar alma mekanizmalarına STK bünyesindeki katılım sınırlıdır. Diğer taraftan bir başka araştırmada STK'ların karar alma mekanizmalarına sınırlı olduğunu göstermektedir: Cumhurbaşkanlığı ve 15 Bakanlığı içerecek şekilde merkezi idarenin karar alma mekanizmalarına katılımı düzenleyen mevzuatı ve mekanizmaları haritalayan çalışmanın sonucuna göre, Türkiye'de STK'ların kamu kurum ve kuruluşlarının karar alma süreçlerine katılımını içeren toplam düzenleme sayısı 203'tür. STK katılımını düzenleyen mevzuatta "STK", "gönüllü kuruluş", "kurum, kuruluş" ve "uzman" gibi kavramlara yer verilmekte olup bir yeknesaklık bulunmamaktadır Kamu kurum ve kuruluşlarının karar alma mekanizmalarına STK katılımını düzenleyen mevzuat kadar, STK'ların bir şekilde katılımını öngören mekanizmaların sayısı ve dağılımı da bir o kadar dağınık ve kalabalık görünmektedir. Türkiye'de mevzuatta yer alan toplam katılım mekanizması sayısı 309'dur. Söz konusu katılım mekanizmalarının 177'si Cumhurbaşkanlığına ve Bakanlıklara bağlı birimlere ve söz konusu bakanlıkların taşra teşkilatından ibarettir. Toplam 132'si ayrı bir kurul, komisyon veya çalışma grubundan oluşmaktadır. Bu sayılara belediyelerin oluşturduğu mekanizmalar dahil değildir. Karar verme mekanizmalarına STK katılımı bakımından ayrı bir kurul, komisyon olarak düzenlenen mekanizmalar arasında, STK katılımının açık ve net bir şekilde düzenlendiği mekanizma sayısı 74'tür. Bu mekanizmaların 53'ü merkeze, 21'i taşra teşkilatına bağlı olarak hareket etmektedir (STGM, 2023).[87] STK'ların karar alma mekanizmalarına katılım konusunda haklı olarak yoğun talepleri

86 Araştırmada daha önce gönüllülük yapmış katılımcılara (n=623) gönüllüsü oldukları yapıda fikirlerinin ne oranda dikkate alındığı sorulmuştur ve "1= hiç, 10= çok ileri düzeyde" olacak şekilde 1 ila 10 arasında cevap vermeleri istenmiştir ve verilen yanıtlara göre ortalama puan 6.63'tür. Katılımcılara gönüllüsü oldukları yapıda kararları hangi düzeyde etkiledikleri sorulmuştur ve verilen yanıtlara göre ortalama puan 6.50'dir (TUGA, 2021).

87 12. Kalkınma Planında katılımla ilgili şu maddeler yer almaktadır: 236. "Covid-19 küresel salgınının yanı sıra yaşanan afetler ve ekonomik dalgalanmalar toplumsal dayanıklılığı artırmada güçlü, planlı, koordineli ve sistemli sivil toplumun önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Sivil toplum sektöründe toplam çalışan sayısı 40 bine ulaşmış, toplam gelir ise 40 milyar TL'yi aşmıştır. Plan döneminde güçlü bir sivil toplum oluşturmaya yönelik aktif vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi, gönüllülüğün yaygınlaştırılması, karar alma süreçlerine STK'ların etkin katılımının sağlanması, sivil toplum-kamu-özel sektör işbirliğinin artırılması ve sosyal diyalog ortamının geliştirilmesi ile STK'ların kurumsal, beşeri, finansal ve dijital kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler öne çıkmıştır. STK'ların dinamik ve esnek yapıları ile ulusal ve yerel düzeydeki ihtiyaç ve sorunlara cevap verebilme potansiyelinden daha fazla yararlanılması demokratik katılımın güçlenmesi, kamusal hizmetlerde verimlilik ve kalitenin yükseltilmesi açısından önemini korumaktadır" (s.40). 937.3. STK'ların karar alma, politika yapım, izleme ve denetleme süreçlerine etkin bir şekilde katılımını sağlamak üzere mevzuat çalışmaları yürütülecektir. (s. 229).

bulunmaktadır. Başta Kalkınma Planları olmak üzere politika ve strateji belgelerinin hazırlanmasında, yasa yapım süreçlerinde STK'ların katılımı hâlihazırda mümkün olmakla birlikte kapsayıcılık açısından iyileştirilmesi gereken hususlar olduğu söylenebilir. Bununla birlikte aktif vatandaşlık, katılım ve demokrasi konusunda savunuculuk yapan STK'ların gönüllüleri organizasyon içi karar alma mekanizmalarına katılımını güçlü bir biçimde sağladığı söylenemez. Kamu kurum ve kuruluşlarına karşı katılımı öne çıkaran STK'ların katılım konusunda adım atmak konusunda çekingen davrandığı görülmektedir.

Türkiye'deki karar alma süreçlerine vatandaşın aktif katılım sorununu aşmak konusunda öncelik gönüllülük faaliyetlerine ve gönüllülerin faaliyet gösterdikleri kuruluştaki katılımının sağlanmasına verilebilir. Böylelikle aktif vatandaşlık yaklaşımı çerçevesinde aşağıdan yukarıya doğru ve yatay bir katılım süreci birlikte inşa edilebilir. Gönüllülerin karar alma süreçlerine aktif katılımı mümkün olmadığında gönüllülüğün sürdürülebilirliği olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca kamu kurumları tarafından organize edilen süreçlere katılan STK'lar gönüllülerin sahadaki deneyimlerinden ve birikimlerinden etkili ve verimli bir biçimde istifade edemedikleri için düzenlenen toplantılarda ya doğrudan kendi çıkar ve beklentilerini ya da alandaki genel meseleleri dile getirmektedir. Katılım mekanizmalarının, karar alma ve geri bildirim süreçlerinin içerisine gönüllüleri nasıl katılacağı ve gönüllülerle yönetişim sürecinin nasıl yürütüleceği önemli bir meseledir. Bütün bu aşamalar sadece mekanizma değil süreçler olarak tasarlanabilir. Gönüllü bu sürecin içerisinde aidiyet hissederse o değişimi gözlemleyebilir ve bununla ilgili karşısındaki mekanizmalar da şeffaf olursa aslında işin organik bir paydaşına dönüşebilir.

Gönüllünün ev sahibi kuruluş bünyesinde politika ve uygulama geliştirme ve karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi için yasal düzenleme yapılabilir. Gönüllünün karar mekanizmalarına dahil olabilmesi, bunun mümkün olması için doğru bir tasarımın yapılmış olması gönüllüler için çok önemlidir. Zira gönüllüler emek verdikleri bir işin gelişim sürecinde eğer karar mekanizmasına dahil olmuyorsa gönüllü olmaktan uzaklaşabilmektedir.

- Ev sahibi kuruluşların Gönüllülük Programı'nda ve GA'da gönüllülerin karar alma süreçlerine nasıl katılacağına, hangi kararlara dahil olacağına ve gönüllü katılımın hangi usul ve esaslara göre gerçekleştireceğine dair hususlara yer verilmesi ve sade, açık ve anlaşılabilir bir "Gönüllü Katılım Rehberi" hazırlanması kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, sivil kuruluşlar için isteğe bağlı olması önerilmektedir. Sözgelimi bir sivil kuruluş "gönüllüler yönetim kurulu toplantılarına gündem önerme hakkına sahiptir." Başka bir kuruluş ise "Gönüllüler bir kolaylaştırıcı eşliğinde karar alabilir ve bu kararları yönetim kurulu toplantılarına tavsiye niteliğinde iletebilir." ibaresini ekleyebilir. Bu çerçevede "gönüllüler yer alınan faaliyetlerin kapsamı, görev tanımı ve değerlendirme sürecine katılım hakkına sahiptir."[88] ibaresi ev sahibi kuruluşların kendi düzenlemelerine dahil edilebilir. Ev sahibi

88 Gönüllülerin faaliyetin kapsamı, görev tanımı ve değerlendirme aşamalarına dahil edilmesi katılım açısından gereklidir (Yentürk, 2020, s. 240).

kuruluş, genel usul ve esaslara bağlı kalmak şartıyla gönüllülerin karar alma süreçlerine katılımına ilişkin kendi iç yönergesini/yönetmeliğini oluşturabilir. Sivil kuruluşlarda ulusal finansal desteklere başvurusu sırasında Gönüllülük Programı'nda ve GA'da katılıma yer verilmesi ve Gönüllü Katılım Rehberi'nin olması artı puan olarak değerlendirilebilir. Ev sahibi kuruluşlar gönüllü ilişkilerini kendi tüzüklerinde, yönetmeliklerinde vb. belgelerinde düzenleyebilir. Kamu kurum ve kuruluşlarının gönüllü katımımı güçlendirmek için STK'lara uygun olacak biçimde destek vermesi sağlanabilir. Rehberin geliştirilmesinde kırılgan gruplar için katılım mekanizmalarının ayrıca oluşturulması sağlanabilir. Düzenleyici: STİGM, VGM / Paydaşlar: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.

- Ev sahibi kuruluşun niteliği fark etmeksizin gönüllü paydaş toplantılarının yılda en az bir kez yapılması ve/veya gönüllülerden oluşan bir gönüllü istişare meclisi kurularak yılda en az bir yapılması ve toplantılarla ilgili süreçlere Gönüllü Katılım Rehberi'nde yer verilmesi kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, diğer STK'lar için isteğe bağlı olması önerilmektedir. Düzenleyici: STİGM, VGM, Uluslararası Kuruluşlar, ABB / Paydaşlar: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

Hatırlatma: *STK'larda gönüllülerin katılımı sınırlı düzeyde gerçekleşmektedir. Gönüllülerin katılım sağladığı etkili gönüllü yönetişimin çeşitli zorlukları vardır. Söz gelimi STK'ların direnç göstermesi, STK'ların kurum kültüründe gönüllü katılımının yer bulmaması ve bu konuda STK'ların kapasitesinin olmaması katılımı zorlaştırabilmektedir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1	Yasal Düzenleme Önerisi 2
Alan: Ortam, Katılım, İş Birliği **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.5:** Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı	**Gönüllülük Programları ve Gönüllülük Anlaşmalarında gönüllülerin karar alma süreçlerine katılımlarına dair hususlara yer verilmesi** · "Ev sahibi kuruluşların Gönüllülük Programı'nda ve GA'da gönüllülerin karar alma süreçlerine nasıl katılacağına, hangi kararlara dahil olacağına ve gönüllü katılımın hangi usul ve esaslara göre gerçekleştireceğine dair hususlara yer verilmesi ve sade, açık ve anlaşılabilir bir Gönüllü Katılım Rehberi hazırlanması kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, sivil kuruluşlar için isteğe bağlı olması önerilmektedir." · **Söz gelimi sivil kuruluşlar "gönüllüler yönetim kurulu toplantılarına gündem önerme hakkına sahiptir. Başka bir kuruluş ise "Gönüllüler bir kolaylaştırıcı eşliğinde karar alabilir ve bu kararları yönetim kurulu toplantılarına tavsiye niteliğinde iletebilir." ibaresini ekleyebilir. Bu çerçevede "gönüllüler yer alınan faaliyetlerin kapsamı, görev tanımı ve değerlendirme sürecine katılım hakkına sahiptir." ibaresi ev sahibi kuruluşların kendi düzenlemelerine dahil edilebilir. Ev sahibi kuruluş, genel usul ve esaslara bağlı kalmak şartıyla gönüllülerin karar alma süreçlerine katılımına ilişkin kendi iç yönergesini/yönetmeliğini oluşturabilir.* **Sivil kuruluşlarda ulusal finansal desteklere başvurusu sırasında Gönüllülük Programı'nda ve GA'da katılıma yer verilmesi ve Gönüllü Katılım Rehberi'nin olması artı puan olarak değerlendirilebilir. Ev sahibi kuruluşlar gönüllü ilişkilerini kendi tüzüklerinde, yönetmeliklerinde vb. belgelerinde düzenleyecektir. Kamu kurum ve kuruluşlarının gönüllü katımımı güçlendirmek için STK'lara uygun olacak biçimde destek vermesi sağlanabilir. Rehberin geliştirilmesinde kırılgan gruplar için katılım mekanizmalarının ayrıca oluşturulması sağlanabilir.* **Düzenleyici**: STİGM, VGM **Paydaşlar**: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.	**Düzenli aralıklarla gönüllü paydaş toplantılarının gerçekleştirilmesi** · "Ev sahibi kuruluşun niteliği fark etmeksizin gönüllü paydaş toplantılarının yılda en az bir kez yapılması ve/veya gönüllülerden oluşan bir gönüllü istişare meclisi kurularak yılda en az bir yapılması ve toplantılarla ilgili süreçlere bağlıdır. Gönüllü Katılım Rehberi'nde yer verilmesi kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, diğer STK'lar için isteğe bağlı olması önerilmektedir. **Düzenleyici**: STİGM, VGM, Uluslararası Kuruluşlar, ABB **Paydaşlar**: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

Tablo 25: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı*

STK'larda gönüllü katılımını artırabilmek için hangi yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiği konusunda siyasal, kültürel ve toplumsal arka planımızı dikkate alan yenilikçi düşünceleriniz nelerdir?

3.3.1.6. Öncelik 1.6: Gönüllülük İzni

Gönüllülük kurumsal hayatta artık daha fazla ön planda, özellikle özel sektörde çalışan gönüllülük konusu oldukça yaygın hâle geldi. Gönüllülük izinleri gibi kavramlar da bu trendin bir yansıması olarak ortaya çıktı. Artık, çalışanların yıl içinde gönüllü faaliyetlerde bulunmak için izin alabileceği kurumsal politikalar giderek daha fazla kabul görmektedir, bu da kurumların bu konuya verdiği önemi göstermektedir. Özel sektörde yer alan *kurumsal gönüllülük*te genellikle iki model görülmektedir. İlk model işletme çalışanlarının kendi inisiyatifleri ile gönüllü olduğu bir modeldir. İkinci modelde ise zorunlu olarak işletme çalışanlarının gönüllülüğe yönlendirildiği modeldir. Bu modeller arasında ikincisinin kişilerin gönüllülük katılımının kendi inisiyatifleri ile olmadığında çok iyi çalışmadığı ve çalışanların gönüllülük motivasyonlarının yeterli olmadığı ifade edilebilir. *Çalışan gönüllüğün*de belli uzmanlıkları olan kişilerin ilgisini ve becerisini toplumsal sorunlara iletmek, yöneltmek, profesyonel olarak gönüllülüklerini desteklemenin etkisi çok yüksek olacaktır; bunlar kodlama eğitimleri, proje geliştirme, STK'ların kurumsal yönetimi ve profesyonel hizmet sunmaya kadar çeşitlendirilebilir. Bu çalışmanın bir diğer katkısı da +65 yaş bireylerin gönüllülükle birlikte topluma katkıda bulunmasına zemin hazırlamak olabilir. NSA Türkiye gönüllülerle yapılan anketin verilerine göre gönüllü deneyimi sırasında karşılaşılan zorlukların başında zamansızlık (%44,69), ekonomik maliyetler (%28,16), bürokratik sınırlamalar veya zorunluluklar (%21,43), kurumun gönüllü yönetiminden kaynaklanan sorunlar (%20,82), faydalı olmama hissi (%20,42), ulaşım ile ilgili zorluklar (%19,80) gelmektedir. Burada öne çıkan nedenlerin yapısal olduğu söylenebilir. Ayrıca gönüllü yönetiminden kaynaklanan sorunlar da söz konusudur. Bu nedenlerdeki temel örüntülere bakıldığında gönüllü yönetiminin eksikliği, iş yerinden izin alınamaması (%16,53) ve masrafların karşılanması olduğu görülmektedir. NSA kuruluşlarla yapılan anketin verilerine göre gönüllülüğün sonlandırılmasında zamansızlık (%73,08), ilgi kaybı (%45,19), üniversite mezuniyeti sonrası şehir değişikliği (%28,85), iş yerinden izin alamaması (%26,92), bağlantı kaybı (arkadaşlarının bırakması vb.) (%25,96), ekonomik maliyetler (%24,04) gibi yapısal sorunlar öne çıkmaktadır. Kurumdan kaynaklanan sorunlar ise daha arka sıralarda yer almaktadır. Diğer taraftan gönüllü olanlara hangi koşullar gönüllülüğünüzü daha olumlu etkiler şeklinde sorulduğunda önemli bulgulara ulaşılmıştır. İşvereniniz gönüllülük faaliyetine katılmanız için izin verirse (ortalama: 3,92), gönüllülerin hak ve sorumlulukları yasalarla belirlenirse (ortalama: 3,74), kamu kurumlarınca gönüllülük hakkında detaylı bilgilendirme yapılırsa (ortalama: 3,69), en az etkili olanlar ise sırasıyla yerel yönetimlerde (belediye, muhtarlık vb.) yapma imkânı olursa (ortalama: 3,19), faaliyet sonrasında sertifika vb. belge verilirse (ortalama: 3,01), gönüllü olduğum gizli tutulursa (ortalama: 2,46) seçenekleridir (NSA Türkiye, 2024).

- Çalışan gönüllülüğünde izinler[89] ve kurum politikası alandaki engellerden biridir.[90] Kamu kurumundaki çalışanların gönüllülük izinleri afet ve kriz dönemleri haricinde bulunmamaktadır. Kamuda (merkez, taşra, yerel yönetimler) çalışanların (memur, işçi) gönüllü faaliyetlere katılımı ve farklı kamu kurumlarındaki uygulamaların standartlaşması için mevzuat çalışmalarına ihtiyaç vardır. Özel sektörde çalışanlar yoğun mesailerden, ulaşım sürelerinin uzun olmasından ve gönüllülük izni olsa bile bunun kurum tarafından kültür haline getirilmemesi (gönüllülük yaptığında iş arkadaşları tarafından olumsuz karşılanması vb.) gibi sebeplerden gönüllülük yapamamaktadır. Ayrıca özel sektörde çalışanlar afet ve kriz dönemlerinde gönüllülük yapmak istediklerinde izin almakta zorlanmakta, sahada uzun süre kalamamaktadır. Diğer taraftan sigorta, iaşe, konaklama vb. giderleri karşılamakta güçlük yaşamaktadır. Afet ve insani kriz durumlarında, kamu çalışanları gibi özel sektör çalışanlarının da gönüllü olarak faaliyet göstermesini mümkün kılabilecek düzenlemelere ihtiyaç vardır. Kamu yararı için afet ve kriz dönemlerinde gönüllü olmak isteyen özel sektör çalışanlarının başta sigorta olmak üzere seyahat, konaklama ve iaşe giderleri AFAD'ın kanun ve yönetmeliklerinde değişiklikler yapılarak karşılanabilir. Ancak AFAD hâlihazırda sosyal güvencesi olmayan bir kişiyi sahaya gönüllü olarak çıkarmayarak kişinin can ve mal güvenliğinden sorumlu olmadığını beyan etmektedir. Bu çerçevede gönüllülük yasal düzenlemesinde şu düzenlemenin yapılması önerilmektedir:

- Kamu yararı için gönüllü olmak isteyen özel sektör çalışanları "1 takvim yılı içerisinde olağanüstü hallerde ve insani yardım amaçlı yurt dışındaki faaliyetlerde gönüllülük yaptığı gün esas alınmak üzere en fazla 3 hafta, olağan hallerde en fazla 1 hafta izin" alabilir. Olağanüstü hallerde kullanılacak Gönüllülük İzni talebi öncesinde ilgili kamu kuruluşundan veya kamu kuruluşunun belirleyeceği koordinatör STK'lar ile sivil kuruluşlardan belge alınması ve izin talebi eki olarak sunulması zorunlu olması önerilmektedir. "Gönüllülük İzni" tamamlandığında çalışan(kamu/özel) gönüllü faaliyetini gönüllülük bitiş tarihini 30 gün geçmeyecek şekilde belgelemekle mükelleftir. Olağanüstü hallerde Gönüllülük İzni kullanan çalışanlar için devlet işverenin ilgili çalışan kapsamındaki SGK primini karşılaması önerilmektedir. Olağanüstü hallerde, taraflar mutabık kalırsa, iznin işverenin takdir ettiği süre kadar uzatılabilmesi, gönüllü iş yerine döndüğünde tüm özlük haklarının bütünüyle korunmuş olması önerilmektedir. İşverenin iş devamlılığını ve verimliliğini sağlayacak şekilde azami izin alabilecek gönüllü sayısı aynı anda mevcut çalışanların %10'unu geçmeyebilir." ibaresine yer verilerek özel sektör çalışanlarının gönüllülük yapması sağlanabilir. Söz konusu düzenleme kamu çalışanları için de yapılabilir. İlgili düzenlemeler 4857 İş Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 5620 sayılı Kamuda Geçici İş Pozisyonlarında Çalışanların Sürekli İşçi Kadrolarına

89 Araştırmaya göre daha önce hiç gönüllülük yapmamış kişiler (n=4429, o=3,10) "İşverenim gönüllülük faaliyetine katılmam için izin verirse" gönüllülük yapabileceklerini ifade etmektedir (TUGA, 2021).

90 Yeşil Kitap İstişare Çalıştaylarına katılan kuruluşların tam zamanlı çalışanlar, kamu personelleri ve engelliler gönüllü faaliyetlere dahil etme bağlamında en çok zorlanılan üç hedef grup olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın gençler, nitelikli personeller ve kadınlar gönüllü faaliyetlere dahil etme noktasında kuruluşların zorlanmadığı hedef gruplar olarak öne çıkmaktadır.

veya Sözleşmeli Personel Statüsüne Geçirilmeleri, Geçici İşçi Çalıştırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve ilgili diğer kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler yapılarak kamu ve özel sektör çalışanları için afet ve krizlerde gönüllülük yapması sağlanabilir. Hem kamu hem özel sektör çalışanlarının Gönüllülük İzni alabilmek için zorunlu eğitimleri tamamlamaları ve eğitimlerin sürekli olması önerilmektedir. Hem kamu hem de özel sektörün niteliğine uygun "Gönüllü/ Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Takımı" veya "Gönüllü Havuzu" oluşturularak, sürekli eğitimlerle desteklenebilir. Düzenleyici*:* AFAD, ÇSGB , Cumhurbaşkanlığı SBB, HMB / Paydaşlar*:* Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.

- Gönüllülük yasal düzenlemesi kapsamında kamu kurumlarında çalışanlar için haftada dört saat gönüllülük yapma hakkı verilebilir. Bu çerçevede kamu çalışanı haftada bir gün mesaiden dört saat önce ayrılabilir ve/veya mesaiye dört saat sonra başlayabilir. Gönüllülük İzni onay ve süreçleri kurulacak Gönüllülük Birimi tarafından verilebilir. İlgili düzenlemeler 4857 İş Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2547 sayılı Kanun, 5620 sayılı Kanun ve ilgili diğer kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler yapılarak kamu çalışanları için gönüllülük zamanı/saati uygulaması geliştirilebilir. Kamu kurum ve kuruluşlarındaki çalışanların gönüllülük faaliyetleri ilgili kurumun Personel Yönetim Sistemi (PYS) üzerinden gerçekleştirilebilir. Düzenleyici*: ÇSGB*, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar*:* Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.

Hatırlatma: *Gönüllülükten beklentinin belirsiz olması, gönüllülüğün tanınmaması ve ödüllendirilmemesi gibi hususlar çalışanlarda gönüllülük faaliyetlerine katılım ile ilgili motivasyon eksikliğine neden olabilmektedir. Çalışanların gönüllülüğe katılımının desteklenmesi mesaiden kaçışa ve teşviklerin kötüye kullanımına yol açabilir. Ancak gönüllülüğün tanınmasına ve farkındalığın oluşturulmasına önemli katkılar sağlayabilir. Afet ve kriz dönemlerinde kamu ve özel sektör çalışanlarının işverenlerinden izin alabilmesini kolaylaştırmak, saha çalışmaları sırasında sigortalanmalarını sağlayarak güvence altına almak ve tüm ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması önemlidir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1	Yasal Düzenleme Önerisi 2
Alan: Ortam, Katılım, İş Birliği **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.6:** Gönüllülük İzni	**Özel sektör çalışanlarının afet ve kriz dönemlerinde gönüllülük yapabilmelerinin sağlanması** Kamu yararı için gönüllü olmak isteyen özel sektör çalışanları "1 takvim yılı içerisinde olağanüstü hallerde ve insani yardım amaçlı yurt dışındaki faaliyetlerde gönüllülük yaptığı gün esas alınmak üzere en fazla 3 hafta, olağan hallerde en fazla 1 hafta izin" alabilir. Olağanüstü hallerde kullanılacak Gönüllülük İzni talebi öncesinde ilgili kamu kuruluşundan veya kamu kuruluşunun belirleyeceği koordinatör STK'lar ile sivil kuruluşlardan belge alınması ve izin talebi eki olarak sunulmasının zorunlu olması önerilmektedir. "Gönüllülük İzni" tamamlandığında çalışan (kamu/özel), gönüllü faaliyetini gönüllülük bitiş tarihini 30 gün geçmeyecek şekilde belgelemekle mükelleftir. Olağanüstü hallerde Gönüllülük İzni kullanan çalışanlar için devlet işverenin ilgili çalışan kapsamındaki SGK primini karşılayacaktır. Olağanüstü hallerde taraflar mutabık kalırsa izin işverenin takdir ettiği süre kadar uzatılabilir, gönüllü işyerine döndüğünde tüm özlük hakları bütünüyle korunur. İşverenin iş devamlılığını ve verimliliğini sağlayacak şekilde azami izin alabilecek gönüllü sayısı aynı anda mevcut çalışanların %10'unu geçmeyebilir." ibaresine yer verilerek özel sektör çalışanlarının gönüllülük yapması sağlanabilir. **Söz konusu düzenleme kamu çalışanları için de yapılabilir. İlgili düzenlemeler 4857 İş Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2547 sayılı Kanun, 5620 sayılı Kanun ve ilgili diğer kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler yapılarak kamu ve özel sektör çalışanları için afet ve krizlerde gönüllülük yapması sağlanabilir.* *Hem kamu hem özel sektör çalışanlarının Gönüllülük İzni alabilmek için zorunlu eğitimleri tamamlamaları ve eğitimlerin sürekli olması önerilmektedir. Hem kamu hem de özel sektörün niteliğine uygun "Gönüllü/Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Takımı" veya "Gönüllü Havuzu" oluşturularak, sürekli eğitimlerle desteklenebilir.* **Düzenleyici**: AFAD, ÇSGB, Cumhurbaşkanlığı SBB, HMB / **Paydaşlar**: Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.	**Kamu çalışanlarının belirli sürelerde izinli sayılarak gönüllülük yapabilmelerinin sağlanması** Gönüllülük yasal düzenlemesi kapsamında "kamu kurumlarında çalışanlar için haftada dört saat gönüllülük yapma hakkı" verilebilir. Bu çerçevede kamu çalışanı haftada bir gün mesaiden dört saat önce ayrılabilir ve/veya mesaiye dört saat sonra başlayabilir. Gönüllülük İzni onay ve süreçlerinin kurulacak Gönüllülük Birimi tarafından verilebilir. **İlgili düzenlemeler 4857 İş Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2547 sayılı Kanun, 5620 sayılı Kanun ve ilgili diğer kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler yapılarak kamu çalışanları için gönüllülük zamanı/saati uygulaması geliştirilebilir.* "Kamu kurum ve kuruluşlarındaki çalışanların gönüllülük faaliyetleri ilgili kurumun Personel Yönetim Sistemi (PYS) üzerinden gerçekleştirilebilir." **Düzenleyici**: ÇSGB, Cumhurbaşkanlığı SBB **Paydaşlar**: Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar.

Tablo 26: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülük İzni*

Kamu ve özel sektör çalışanlarının gönüllü faaliyetlerine daha fazla zaman ayırabilmeleri için izin işlemleriyle ilgili nasıl düzenlemeler yapılabilir?

3.3.1.7. Öncelik 1.7: Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu

Gönüllülerin adli sicil kayıtlarının, yalnızca zorunlu olduğu durumlarda (örneğin kırılgan gruplarla çalışılması söz konusu olduğunda) alınması konusunda öneriler bulunmaktadır. Ancak adli sicil kayıtlarının hızlı bir biçimde edinilmesine yönelik düzenlemelerin olması önemlidir. Zira gönüllü olmak isteyenlerin önündeki en büyük engellerden biri uzun prosedürler ve bürokrasidir.[91] Türkiye'de adli sicil kaydına e-devletten hızlı ve ücretsiz olarak ulaşmak mümkündür.[92] Bu nedenle aşırı bir bürokrasiye neden olmayacaktır. Ancak yaşlıların, engellilerin vb. kırılgan grupların çevrim içi olanakları kullanmaları henüz sınırlıdır. Bu durum gözetilerek her toplumsal grubun erişiminin kolaylaştırılması gereklidir.

- Gönüllülük için adli sicil kaydı ve sağlık raporu (gönüllülüğe engel teşkil edecek unsurlar, bağımlılıklar) kırılgan gruplarla (engelli, çocuk, yaşlı, göçmen, afetzede vb.) faaliyet gösterilmesi durumunda ev sahibi kuruluş tarafından gönüllü adaylarından istenebilir. Bu belgeler ev sahibi kuruluşların faaliyetlerine ya da gönüllülerin yapacağı faaliyetlere göre (örneğin bazı kuruluşlar psikolojik değerlendirme raporu da talep edebilir) istenebilir. Adli sicil kaydı[93] e-devlet, sağlık raporu (Aile Sağlık Merkezi aracılığıyla)[94] e-nabız uygulamasından elde edilerek kurum ve kuruluşlara ulaştırılabilir. Kişisel veriler KVKK metni ile alınabilir ve üçüncü kişiler ile paylaşılmamasının güvence altına alınabilir. Adli sicil kaydı talebi kurumların tercihine bırakılabilir. Ancak bazı kategorideki bireylerin belirli türdeki gönüllülük faaliyetlerine katılması yasaklanabilir. Bu konuda da yine ilgili ev sahibi kuruluşlarının çerçeveyi çizmesi önerilmektedir.

  Gönüllü adaylarının söz konusu belgeleri sunmamaları halinde ev sahibi kuruluşların gönüllülük faaliyetlerine dahil etmeme haklarının saklı tutulması önerilmektedir.[95] Ev sahibi bu önlemlerin dışında kırılgan gruplarla faaliyet gösteren kuruluşlar etik kuralları içeren politika belgeleri hazırlayabilir ve bunu tüm paydaşlarla aktif bir biçimde paylaşabilir.[96]

  Faaliyet alanına ve kırılgan gruba göre gönüllülük öncesi ve sonrası oryantasyon eğitimi zorunlu olabilir. Kırılgan gruplar ile çalışacaklar için belirli aralıklarda yenilenecek şekilde psikolojik test de istenebilir. Düzenleyici: STİGM, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı SBB / Paydaşlar: VGM, Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Üniversiteler, Yerel Yönetimler.

91 Gönüllü olmayanlara (n=4429) gönüllülüğe başlama kararını etkileyebilecek bir dizi faktör sorulduğunda "sabıka kaydı istenmezse" ifadesi 2.58 puanla son sırada yer almaktadır (TUGA, 2021).
92 Türkiye'nin e-yönetişim ve e-katılım performansına bakıldığında 2022 yılında e-yönetişim puanı 0,79830 ve 193 ülke arasında 48. iken e- katılım puanı 0,78410 ve ülkeler arasında sıralaması 18'dir. Türkiye'nin 2022 yılındaki puanı, 2020'ye göre biraz gerilemiş olsa da dünya sıralamasında 23'ten (2020 yılı) 18'e (2022 yılı) yükselmiştir. Bu konuda Türkiye'nin insan kaynağı ve e-devlet aracılığıyla sunulan çevrim içi hizmetlerin rolü büyüktür (Sırasıyla 0,8722 ve 0,86 puan). Endeks verilerinden çıkarılacak bir diğer sonuç ise Türkiye lider ülkeler arasında yer alma potansiyeline sahiptir. Ancak bilgisayar alt yapısı ve internet hızı gibi konuları içerecek şekilde telekomünikasyon altı yapısının halen istenilen düzeyde olmadığı görünmektedir. Türkiye'nin e-katılım konusundaki performansında CİMER'in önemli bir etkide bulunduğu rahatlıkla söylenebilir (STGM, 2023).
93 Hüküm giymemiş, hükmü ertelenmiş ancak dava süreci devam edenler için de bir çözüm bulunabilir.
94 Sağlık bilgi formu e-devletten doldurup gidilirse aile hekimliğinden bu rapor alınabilir. Ancak herkesin dijital okuryazarlığının aynı düzeyde olmadığı düşünülürse sağlık raporu almanın gönüllü adaylarını önemli ölçüde zorlayabileceği söylenebilir.
95 Bazı ülkelerde gönüllülük yapmasının sakıncalı bulunan kategoriler yasal düzenlemede açıkça tanımlanmıştır: Örneğin Hırvatistan Gönüllülük Yasası, kırılgan gruplara (çocuklar, engelliler, yaşlılar ve güçsüzler, hastalar veya tamamen ya da kısmen fiziksel yetersizliği olan kişiler) aşağıda açıklanan kişiler tarafından gönüllü hizmet sağlanmasına izin verilmemesini öngörmektedir: (1) zorunlu psikiyatrik, uyuşturucu bağımlılığı ve psikososyal tedavi güvenlik tedbirlerine tabi olan veya aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin geçici tedbirlere tabi olan kişiler; (2) gönüllü faaliyetlerini etkileyebilecek belirli bir meslek, faaliyet veya görevde bulunmasını yasaklayan güvenlik tedbirlerine tabi olan kişiler; (3) Hayata, kişi özgürlüğüne, cinsel özgürlüğe, cinsel istismara ve çocuk istismarına karşı işlenen suçlar ile evliliğe, aileye ve çocuklara karşı işlenen suçlar nedeniyle hüküm giymiş veya hakkında ceza davası açılmış kişiler; ve, (4) Aile İçi Şiddetten Korunma Kanunu uyarınca hakkında kabahat yaptırımı uygulanan kişiler.
96 (Yentürk, 2020, s. 240)

Hatırlatma: *Adli sicil kaydına ve sağlık raporuna görece ulaşım kolay olsa da yaşlılar gibi erişimi hâlâ sınırlı olan kişiler için bir engele dönüşebilir. Adli sicil kaydının bürokratik süreçleri artırması, motivasyonu azaltması ve süreci yavaşlatması temel riskler olarak akılda tutulmalıdır.*

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi
Alan: Ortam, Katılım **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.7:** Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu	**Kırılgan gruplarla çalışacak olan gönüllü adaylardan ev sahibi kuruluş tarafından adli sicil kaydı ve sağlık raporu istenmesi** Yasal düzenleme önerisi: *Gönüllülük için adli sicil kaydı ve sağlık raporu (gönüllülüğe engel teşkil edecek unsurlar, bağımlılıklar) kırılgan gruplarla (engelli, çocuk, yaşlı, göçmen, afetzede vb.) faaliyet gösterilmesi durumunda ev sahibi kuruluş tarafından gönüllü adaylarından istenebilir. Bu belgeler ev sahibi kuruluşların faaliyetlerine ya da gönüllülerin yapacağı faaliyetlere göre (örneğin bazı kuruluşlar psikolojik değerlendirme raporu da talep edebilir) istenebilir. Adli sicil kaydı e-devlet, sağlık raporu (Aile Sağlık Merkezi aracılığıyla) e-nabız uygulamasından elde edilerek kurum ve kuruluşlara ulaştırılabilir. Kişisel veriler KVKK metni ile alınabilir ve üçüncü kişiler ile paylaşılmamasının güvence altına alınabilir. Adli sicil kaydı talebi kurumların tercihine bırakılmıştır. Bazı kategorideki bireylerin belirli türdeki gönüllülük faaliyetlerine katılması ev sahibi kuruluşların yaklaşımı çerçevesinde yasaklanabilir. Gönüllü adaylarının söz konusu belgeleri sunmamaları hâlinde ev sahibi kuruluşların adayı gönüllülük faaliyetlerine dahil etmeme hakları saklıdır.* * Ev sahibi bu önlemlerin dışında kırılgan gruplarla faaliyet gösteren kuruluşlar etik kuralları içeren politika belgeleri hazırlayabilir ve bunu tüm paydaşlarla aktif bir biçimde paylaşabilir. Faaliyet alanına ve kırılgan gruba göre gönüllülük öncesi ve sonrası oryantasyon eğitimi zorunlu olabilir. Kırılgan gruplar ile çalışacaklar için belirli aralıklarda yenilenecek şekilde psikolojik test de istenebilir. **Düzenleyici**: STİGM, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı SBB **Paydaşlar**: VGM, Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Üniversiteler, Yerel Yönetimler.

Tablo 27: *Yasal Düzenleme Önerileri - Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu*

Kırılgan gruplar hangileridir ve nasıl tanımlanabilir? Kırılgan gruplarla faaliyet gerçekleştirilirken gönüllüleri, yararlanıcıları ve kuruluşları koruyan yasal düzenlemeler neler olmalıdır? Kuruluşların adli sicil kaydı ve sağlık raporu talep etmesi gerektiğini düşünüyorsanız, sizce bu süreç nasıl yapılandırılmalıdır?

3.3.1.8. Öncelik 1.8: Gönüllülüğü Sonlandırma

Gönüllülerin en temel haklarından biri gönüllü faaliyetlere son verebilmektir. Daha önce hiç gönüllülük yapmamış kişiler (n=4429, o=3,28) "Bir yaptırım olmadan istediğim zaman ayrılabilirlerse" gönüllülük yapabileceklerini ifade etmektedir (TUGA, 2021). Dolayısıyla gönüllülerin istedikleri zaman gönüllülüğü bırakma hakları açık bir biçimde tanımlanmalıdır. Ancak burada önemli olan gönüllülük faaliyetinin kesintiye uğramaması ya da nitelik kaybına uğramamasıdır. Diğer taraftan ev sahibi kuruluş çalışanlarının, diğer gönüllülerin ve yararlanıcıların motivasyonunu azaltıcı etkide bulunmaması önemlidir. Yasal düzenlemenin ve sürenin ev sahibi kuruluşların inisiyatifine bırakılması önerilmektedir:

- Gönüllü faaliyetlerine ara verme ve/veya tamamen faaliyetine son verme hakkına sahip olması önerilmektedir. Ancak gönüllülüğünü sürdüremeyeceğine karar verdiğinde, sebebini belirtmeksizin (ev sahibi kuruluşların gönüllü kurallarına uymama, sağlık, ruh sağlığı, görevi suistimal ve saha koşullarının tehlike arz etmesi vb.) sorumlu olduğu işlerin devredilebilmesi ve sürecin aksamaması adına kuruluşla yaptığı GA'ya uygun olmak kaydıyla ilgili birime yazılı bildirimde bulunması önerilmektedir. Ev sahibi kuruluşun ve faaliyet alanının niteliğine göre, süreye gönüllü ile karşılıklı olarak karar verilebilir, bu süre Gönüllülük Politika Beyanında ve/veya GA'da yer alabilir. Ev sahibi kuruluş gönüllünün anlaşmaya uygun davranmaması (sorumluluklarını yerine getirmediğinin tespit edildiği durumda) durumunda açıklama yapmak kaydıyla bir kişinin gönüllülüğünü sonlandırabilir. Ev sahibi kuruluş koruma politikaları kapsamında (çocuk koruma, cinsel sömürü ve istismarı önleme vb.) anlaşmaya bakmaksızın gönüllünün ilişiğini kesebilir. Ev sahibi kuruluşun kurumsal bütünlüğünü ve görünürlüğünü bozacak ve değerlerine aykırı olacak durumlarda kurum gönüllülüğü sonlandırabilir. Gönüllülük yarıda bırakıldığında/ görevler yerine getirilmediğinde gönüllüye faaliyet kapsamında kullanılması adına verilen malzemelerin ev sahibi kuruluşa teslim etme zorunluluğu bulunmaktadır. Gönüllünün belirli bir süre gönüllü faaliyetlerine katılmaması durumunda gönüllülük ev sahibi kuruluş tarafından sonlandırılabilir. Bu süre gönüllü faaliyeti doğrultusunda belirlenerek GA'da belirtilebilir. Ev sahibi kuruluşun tüzükle sonlandırma koşullarını belirtmesi gerekir. Gönüllü şu durumlarda ev sahibi kuruluş tarafından verilen bir talimatı yerine getirmeyi reddetme hakkına sahip olabilir: *(1)* başka bir kişinin, hayvanın hayatına, sağlığına veya fiziksel bütünlüğüne doğrudan tehdit oluşturması veya *(2)* yürürlükteki yasal kurallara veya GA'ya aykırı olması. Gönüllünün verilen talimatı reddetmesi durumunda yazılı olarak/belgeleyerek ya da şahitle uygun olmayan talimat verildiğini ispat etmesi istenebilir. Bir talimatın yerine getirilmesinin zarar verme olasılığı varsa, ev sahibi kuruluşu gönüllüyü bilgilendirmekle yükümlü olabilir. Ev sahibi kuruluşun öngörmediği bir konuda zarar verme olasılığı varsa gönüllü ev sahibi kuruluşu bilgilendirebilir. Gönüllünün, bildirim yükümlülüğünü yerine getirmiş olması halinde neden olduğu zararlardan sorumlu tutulmaması önerilmektedir. Düzenleyici: STİGM / Paydaşlar: VGM, Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Üniversiteler, Yerel Yönetimler.

Hatırlatma: *Gönüllülerin en temel haklarından biri gönüllülüğe ara vermek ya da sonlandırmaktır. Her kuruluşun kendi düzenlemesini yapmasının gönüllülük programlarıyla uyumlu hale getirmesinin daha verimli olabileceği dikkate alınmalıdır. Gönüllülerin ara verme ve sonlandırma kararları faaliyetleri kesintiye uğratmamalı ve/veya niteliklerini azaltmamalıdır. Ayrıca diğer gönüllüler ile yararlanıcıların motivasyonlarını düşürmemelidir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi
Alan: Ortam, Katılım **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.8:** Gönüllülüğü Sonlandırma	**Gönüllülüğün sonlandırılması/ara verilmesine yönelik esaslar** "Gönüllü, faaliyetlerine ara verme ve/veya tamamen faaliyetine son verme hakkına sahiptir. Ancak gönüllülüğünü sürdüremeyeceğine karar verdiğinde, sebebini belirtmeksizin (ev sahibi kuruluşların gönüllü kurallarına uymama, sağlık, ruh sağlığı, görevi suistimal ve saha koşullarının tehlike arz etmesi vb.) sorumlu olduğu işlerin devredilebilmesi ve sürecin aksamaması adına kuruluşla yaptığı GA'ya uygun olmak kaydıyla ilgili birime yazılı bildirimde bulunması önerilmektedir. Ev sahibi kuruluşun ve faaliyet alanının niteliğine göre, süreye gönüllü ile karşılıklı olarak karar verilebilir, bu süre Gönüllülük Politika Beyanında ve/veya GA'da yer alabilir. Ev sahibi kuruluş gönüllünün anlaşmaya uygun davranmaması (sorumluluklarını yerine getirmediğinin tespit edildiği durumda) durumunda açıklama yapmak kaydıyla bir kişinin gönüllülüğünü sonlandırabilir. Ev sahibi kuruluş koruma politikaları kapsamında (çocuk koruma, cinsel sömürü ve istismarı önleme vb.) anlaşmaya bakmaksızın gönüllünün ilişiğini kesebilir. Ev sahibi kuruluşun kurumsal bütünlüğünü ve görünürlüğünü bozacak ve değerlerine aykırı olacak durumlarda kurum gönüllülüğü sonlandırabilir. Gönüllülük yarıda bırakıldığında/görevler yerine getirilmediğinde gönüllüye faaliyet kapsamında kullanılması adına verilen malzemelerin ev sahibi kuruluşa teslim etme zorunluluğu bulunmaktadır. Gönüllünün belirli bir süre gönüllü faaliyetlerine katılmaması durumunda gönüllülük ev sahibi kuruluş tarafından sonlandırılabilir. Bu süre gönüllü faaliyeti doğrultusunda belirlenerek GA'da belirtilebilir. Ev sahibi kuruluşun tüzükle sonlandırma koşullarını belirtmesi gerekir. Gönüllü şu durumlarda ev sahibi kuruluş tarafından verilen bir talimatı yerine getirmeyi reddetme hakkına sahip olabilir: (1) başka bir kişinin, hayvanın hayatına, sağlığına veya fiziksel bütünlüğüne doğrudan tehdit oluşturması veya (2) yürürlükteki yasal kurallara veya GA'ya aykırı olması. Gönüllünün verilen talimatı reddetmesi durumunda yazılı olarak/belgeleyerek ya da şahitle uygun olmayan talimat verildiğini ispat etmesi istenebilir. Bir talimatın yerine getirilmesinin zarar verme olasılığı varsa, ev sahibi kuruluş gönüllüyü bilgilendirmekle yükümlü olabilir. Ev sahibi kuruluşun öngörmediği bir konuda zarar verme olasılığı varsa gönüllü ev sahibi kuruluşu bilgilendirebilir. Gönüllü, bildirim yükümlülüğünü yerine getirmiş olması halinde neden olduğu zararlardan sorumlu tutulmaması önerilmektedir." **Düzenleyici**: STİGM **Paydaşlar**: VGM, Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Üniversiteler, Yerel Yönetimler

Tablo 28: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllülüğü Sonlandırma*

Gönüllü çalışmaya ara verme veya gönüllülüğü sonlandırma koşulları neler olmalıdır ve bu süreç nasıl yapılandırılmalıdır? Gönüllünün ara verme ve sonlandırma hakkını kısıtlayan herhangi bir koşul olmalı mıdır? Ev sahibi kuruluşlar hangi şartlarda gönüllülüğü sonlandırmalıdır?

3.3.1.9. Öncelik 1.9: Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politikalar Geliştirme

Gönüllülük alanındaki yasal düzenlemeler ve politikalar diğer alanlardan doğası gereği ayrışmaktadır. Çağdaş yönetişim yaklaşımında farklı paydaşların etkileşimi hemen her alan için artık zaruri görülse de gönüllülük alanının ayrılmaz bir parçasıdır, sivil topluma mündemiçtir. Bu bağlamda yasal düzenlemenin güncellenmesinin nasıl yapılacağının da yasa ile düzenlenmesi önerilmektedir. Yasal değişikliklerin nasıl yapılacağı yasada genel özellikleri ele alınarak tanımlanabilir. Bu çerçevede aşağıdaki maddeye yer verilerek münferit düzenlemelerin yapılması engellenebilir:

- Yasal düzenleme kapsamında yapılacak güncelleme ve düzenleme çalışmaları Cumhurbaşkanlığı Düzenleyici Etki Analizi Rehberi ve/veya uluslararası etki analizi metodolojisi[97] kullanılarak yapılabilir. Gönüllülükle ilgili yasal düzenleme yapma, politika geliştirme ve uygulama konusunda STİGM ve Cumhurbaşkanlığı SBB (kurulması durumunda Cumhurbaşkanlığı Gönüllülük Ofisi) sorumlu kurumlardır. Düzenleyici: STİGM, Cumhurbaşkanlığı SBB, Düzenleyici Etki Analizi Dairesi / Paydaşlar: VGM, AFAD, GSB, ASHB, YYGM, Üniversiteler.

Hatırlatma: *Gönüllülük alanının dinamikleri düşünüldüğünde ilk yasalaştırma sürecinden sonra eğer sivil aktörler sürecin parçası kılınmazsa gönüllülüğü kısıtlayıcı düzenlemelerin yapılma ihtimali artmaktadır.*

97 Ex ante Impact Analysis metodolojisi genel hatlarıyla şu aşamaları içermektedir: (1) Çalışma Grubu: STK, kamu vb. farklı aktörlerin yer aldığı bir çalışma grubu oluşturulur. (2) İhtiyaç Analizi: Alan uzmanlarının yönetiminde bilimsel metodolojiye uygun bir ihtiyaç analizi yapılır. (3) Çalıştaylar: Çalışma Grubu ile İhiyaç Analizi Raporu tartışılarak temel amaçlar, hedefler, politika seçenekleri oluşturulur. (4) Yeşil Kitap: Temel önerilerin ve tartışma sorularıın yer aldığı bir doküman hazırlanır. İstişare Çalıştayları: Yeşil Kitap'ın taslağını istişare etmek üzere çalıştaylar gerçekleştirilir. (5) Yeşil Kitap Açık Erişim ve Tartışma: Web sitesi üzerinden genel bir tartışma yürütülür. Aktörler Yeşil Kitap'ı inceleyerek görüşlerini yazılı olarak aktarır. (6) Beyaz Kitap İstişareleri: Çalışma Grubu ile Yeşil Kitap ve görüşler ekseninde istişareler yürütülür. (7) Beyaz Kitap: Politika seçeneklerinin ve yasal düzenlemelerin yer aldığı bir Beyaz Kitap hazırlanarak kamudaki yetkili kurum ve kuruluşlara sunulur.

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi
Alan: Ortam, Katılım, İş Birliği **Amaç:** Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak. **Öncelik 1.9:** Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politikalar Geliştirme	"Yasal düzenleme kapsamında yapılacak güncelleme ve düzenleme çalışmaları Cumhurbaşkanlığı Düzenleyici Etki Analizi Rehberi ve/veya uluslararası etki analizi metodolojisi kullanılarak yapılabilir. Gönüllülükle ilgili yasal düzenleme yapma, politika geliştirme ve uygulama konusunda STİGM ve Cumhurbaşkanlığı SBB (kurulması durumunda Cumhurbaşkanlığı Gönüllülük Ofisi) sorumlu kurumlardır." **Düzenleyici**: STİGM, Cumhurbaşkanlığı SBB, Düzenleyici Etki Analizi Dairesi **Paydaşlar**: VGM, AFAD, GSB , ASHB, YYGM, Üniversiteler.

Tablo 29: *Yasal Düzenleme Önerileri - Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politikalar Geliştirme*

Gönüllülükle ilgili yasal düzenlemenin güncellenmesi konusunda hangi yöntemlerin izlenmesi ve kurumların sorumlu olması gerektiğine dair düşünceleriniz nelerdir? Gönüllülük yasal düzenlemesinin güncellenmesine dair hususların yasada yer almasına dair görüşleriniz nelerdir?

3.3.2. Amaç 2. Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek

3.3.2.1. Öncelik 2.1: Ev Sahibi Kuruluş Tanımı

Gönüllükle ilgili yasal düzenlemelerde temel zorluklardan biri ev sahibi kuruluş tanımlanmasıdır. En genel anlamıyla ev sahibi kuruluş gönüllülerin bir kısmının (diğer bir kısmı kuruluş olmadan/aracısız gönüllülük yapmaktadır) gönüllü faaliyetleri gerçekleştirdiği kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Ancak hangi kuruluşların kapsama alınacağı ve hangilerinin alınmayacağı temel sorun alanlarından biridir. Ev sahibi kuruluş genel olarak *tüzel kişilik statüsüne* sahip STK'ları öngörmektedir (dernekler, vakıflar, kooperatifler). Örneğin İtalya'da 1991 tarihli Gönüllülük Çerçeve Yasası (İtalyan Kanunu), sadece *demokratik yapıya sahip* üye STK'ların (derneklerin) gönüllülüğe ev sahipliği *yapabileceğini* öngörmektedir.[98] Öte yandan, 1993 tarihli Letonya Dernekler ve Vakıflar Kanunu (Letonya Kanunu) hem üye STK'ların (dernekler) hem de üyesi olmayan STK'ların (vakıflar) ev sahibi kuruluş olabileceğini öngörmektedir. Bazı AB üye devletlerde (Polonya) - ev sahibi kuruluş olarak STK'lar söz konusu olduğunda - sadece kamu yararı statüsü verilen STK'lar kurumsal gönüllülük faaliyetlerinde bulunabilir. Macaristan'da sadece kamu yararına çalışan kuruluşlar gönüllülük faaliyetlerinde bulunabilir ve bu faaliyetlere belirli vergi avantajları tanınır. Kamu yararı statüsüne sahip olmayan STK'ların gönüllü faaliyetlerde bulunmalarına izin verilmektedir, ancak bu STK'lar herhangi bir özel vergi avantajından yararlanamamaktadır.

Bazı AB üye devlet mevzuatlarında ev sahibi kuruluş olmaya uygun görülmeyen STK'ların bir listesi de bulunmaktadır. Slovenya Kanunu, gönüllü kuruluşların veya 'gönüllü programları olan kuruluşların' siyasi partiler, sendikalar, işveren dernekleri, meslek kuruluşları veya kayıtlı kiliseler ve diğer dini topluluklar olamayacağını öngörmektedir.[99] Macaristan'da ise, tüzel kişiliğe sahip ve merkezi Macaristan'da bulunan bir kilise, 'dini, kamusal amacı ve faaliyetleriyle ilgili faaliyetleri' kapsamında gönüllü faaliyetlerde bulunabilir. Slovenya'ya benzer şekilde, siyasi partiler, işçi sendikaları, işveren dernekleri ve meslek kuruluşları uygun ev sahibi kuruluşlar olarak öngörülmemektedir.

98 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına göre, yalnızca demokratik bir yapıya sahip dernekler teknik olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesinin korumasından yararlanan 'gruplaşma' olarak kabul edilir. İtalyan Kanunu, Gönüllü Kuruluşlar Siciline kayıtlı *gayri resmi derneklerin* de bir dereceye kadar gönüllülük faaliyetlerinde bulunmasına izin vermektedir.

99 Bu kısıtlamaya rağmen, Kanun ayrıca, tüzel kişilik statüsüne sahip meslek birlikleri, tanınmış kiliseler ve diğer dini toplulukların yanı sıra insani yardım kuruluşlarının, kendi statülerini düzenleyen ayrı bir kanunda öngörülmeleri halinde ve Kanunda bir ev sahibi kuruluş için öngörülen genel koşulları karşıladıkları sürece, yine de ev sahibi kuruluş olabileceklerini öngörmektedir. Slovenya Kanunu 'gönüllü kuruluşları' gönüllülük faaliyetinde bulunan özel hukuk tüzel kişileri olarak tanımlamaktadır. Öte yandan, 'gönüllü programları olan kuruluşlar', 'kamu hizmetlerinin sağlanmasıyla ilgili kamu yetkilerini yerine getirmekle görevlendirilen kamu veya özel hukuka tabi, kâr amacı gütmeyen tüzel kişiler' olarak tanımlanmaktadır.

Sadece STK	STK'lar ve kamu kurumları	Belirli STK kategorileri hariç tutulmuştur
İtalya *(sadece demokratik yapıya sahip dernekler*, Letonya (dernekler ve vakıflar).	Belçika, Hırvatistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Macaristan *(sadece kamu yararı stat*üsü verilen STK'lar), İtalya, Letonya, Lüksemburg, Malta, Polonya *(sadece kamu yararı statüsü verilen STK*'lar), Portekiz, Romanya, Slovenya ve İspanya.	Slovenya: siyasi partiler, sendikalar, işveren örgütleri (meslek örgütleri, tanınmış kiliseler ve diğer dini topluluklar ancak ayrı bir kanunla öngörülmeleri halinde ev sahibi kuruluş olabilirler) Macaristan: siyasi partiler, işçi sendikaları, işveren birlikleri ve meslek birlikleri.

Tablo 30: *Uygun ev sahibi kuruluşlar: seçilmiş Üye Devletler*

İtalya ve Letonya hariç olmak üzere, STK'ların yanı sıra *kamu kurumları* da ev sahibi kuruluş olmaya uygundur. Örneğin, Romanya Kanunu'na göre "ev sahibi kuruluş, gönüllü faaliyetleri organize eden ve yöneten, kamu hukukuna veya özel hukuka tabi, kâr amacı gütmeyen tüzel kişidir. Öte yandan, 1996 tarihli İspanya Gönüllülük Yasası (İspanya Yasası), bir kamu kurumunun 'tercihen gönüllü bir STK ile ortaklık kurarak' gönüllü faaliyetlere ev sahipliği yapabileceğini öngörmektedir.

Gönüllülük alanının gelişmesinde tarihsel olarak STK'ların (dernekler, vakıflar) başat bir rol üstlendiği Türkiye'deki yeni gelişmeler (Kalkınma Planları, Strateji Belgeleri, afet ve krizlerde gönüllülerin gücü ve gerekliliği vb.) dikkate alındığında kamu kurum ve kuruluşlarının geçmişten bugüne sürdürdükleri gönüllülük faaliyetlerine hız vermek ve bu faaliyetlerin kapsamını genişletmek istedikleri görülmektedir. Diğer taraftan yasal düzenleme çalışmaları kapsamında yapılan tartışmalara bakıldığında kamu ve STK alanının birlikte ele alınmasına yönelik önemli itirazların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşıma göre hem kamu kurumlarının hem de STK'ların aynı kanun kapsamında ele alınmış olması, kamunun ve sivil toplumun ihtiyaçlarının çok farklı olmasından dolayı bu tür bir yaklaşımın bazı açılardan eksik kalabilecek olması olarak gündeme gelmiştir. Ayrıca Türkiye'de kamu kurumlarında gönüllülükle ilgili çeşitli yasa ve yönetmelikler bulunduğu ve STK'lar içinse bunun söz konusu olmadığı dikkate alınırsa yasal düzenlemenin sadece STK'ları kapsaması gerektiği vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle gönüllülük yasası kamu kurumlarını kapsamayıp yalnızca STK'larla sınırlı olması gerektiği belirtilmektedir.[100] Bu değerlendirmelerle birlikte AB üye devletlerinin çoğunda gerek STK'lar gerek kamu kurumlarında gönüllülük aynı kanun ile düzenlenmektedir. Türkiye'de de benzer bir yaklaşımla hareket ederek aynı yasal düzenlemede konumlandırılmakta ancak farklı bir perspektif geliştirilerek (yasal düzenlemeler Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu; toplumsal fayda güden sivil kuruluşlar için teşvik edici olması açısından -büyük oranda- isteğe bağlı) öneriler sunulmaktadır. Zira Yeşil Kitap kapsamında yapılan çalışmalarda hemen her paydaşın kamu kurum ve kuruluşlarına ve STK'lara gönüllülük alanında önemli roller verdiği görülmüştür.

100 (Yentürk, 2020, s. 234)

- Ev sahibi kuruluş gönüllü faaliyetlerinin belirlenmesi, organize edilmesi ve tamamlanması sürecinde rol alan aracı ve düzenleyici kuruluş olarak tanımlanabilir. Gönüllüler ev sahibi kuruluşlar olmadan da gönüllü faaliyetlerinde bulunabilir. Ev sahibi kuruluşlar *(1)* kamu kurum ve kuruluşları, *(2)* özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ve *(3)* sivil kuruluşlar olarak hem üçe ayrılmakta hem de tek bir yasal düzenlemede konumlandırılmaktadır. Bu çerçevede: Ev sahibi kuruluşlar, *(1)* Kamu kurum ve kuruluşları (ilgili Bakanlıklar, merkez, il ve ilçe teşkilatları, yerel yönetimler, okullar, üniversiteler) *(2)* özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar (Yeşilay, Kızılay) *(3)* toplumsal fayda güden sivil kuruluşlar (dernekler, vakıflar, sosyal kooperatifler ve girişimler, platformlar, spor kulüpleri) olarak tanımlanabilir. Yasal düzenlemenin genel yaklaşımında düzenlemelerin kamu kurum ve kuruluşları, *ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip* STK'lar için zorunlu olması; toplumsal fayda güden sivil kuruluşlar için ise teşvik edici olması açısından -büyük oranda- isteğe bağlı bir biçimde konumlandırılması önerilmektedir. Yasal düzenleme hem kamu kurumlarını ve kuruluşlarını hem de STK'ları kapsayabilir. Düzenleyici*:* STİGM / Paydaşlar*:* VGM, ilgili Bakanlıklar, Kızılay, Yeşilay, STK'lar, Üniversiteler, Yerel Yönetimler.

- Sosyal girişimlerin ve kooperatiflerin "gönüllü faaliyet" kapsamına alınarak gönüllülerle faaliyetlerinin kolaylaştırılmasına yönelik unsurlara yasal düzenlemede yer verilmesi önerilmektedir. Ancak sosyal kooperatifin kanununda henüz gönüllülük tanımı yoktur. Sosyal kooperatiflerin tanımı ilgili mevzuatta yapılabilir. Önce diğer yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekir. Düzenleyici: TB, Tarım ve Orman Bakanlığı, / Paydaşlar: STİGM, VGM Türkiye Kooperatifler Birliği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Kalkınma Ajansları, ÇŞİDB, STK'lar.

Hatırlatma: *Farklı gönüllülüklerin ortadan kaldırılıp sadece tek bir gönüllülük modelinin; örgütlü, bir kuruluş aracılığıyla yürütülen gönüllülüğün gündeme getirilmesi bir meydan okuma olarak değerlendirilebilir. Zira gönüllülüğün yaygınlaşabilmesi için bir tüzel kişilik olmadan yürütülen gönüllük faaliyetlerinin yani kayıt dışı/enformel gönüllülük çeşitlerini korumak gerekmektedir. Özellikle gençlerin gönüllük yapmasında bu durum oldukça belirleyici olabilmektedir.*

Ev sahibi kuruluşlar olarak derneklerin ve kâr amacı gütmeyen diğer üye kuruluşların (sendikalar, federasyonlar) yasal statüsü ve yükümlülükleri ile ilgili olarak, gönüllülükle ilgili herhangi bir düzenlemenin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 11. Maddesinde ve Avrupa Konseyi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) müteakip içtihadında ortaya konan örgütlenme özgürlüğünün korunması standartlarını ve ilgili hakları özellikle dikkate alması gerekmektedir.

TB tarafından sosyal kooperatifçilik alanında gerçekleştirilen faaliyet ve etkinliklere Tarım ve Orman Bakanlığı, ÇŞİDB, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi kurumların katılım sağlamaması ve kurumlar arası iş birliğinin istenilen düzeyde olmaması zayıf yönlerden biridir. Ayrıca TB dışında konu ile ilişkili bakanlıklarda yeterli uzmanın olmaması da sürecin ilerletilmesine engel olabilir. HMB ile ÇSGB'nin yasal düzenleme sürecine mesafeli olma potansiyeli bulunmaktadır. Türkiye'de sosyal girişimcilik ve kooperatifçilik alanındaki STK'ların varlığı yasal düzenlemenin gerçekleştirilmesine önemli bir katkı verecektir. Avrupa başta olmak üzere birçok ülkede mevzuat ve iyi uygulama örnekleri bakımından modellenecek çalışmalar ve yapılar mevcuttur. 12. Kalkınma Planında sosyal nitelikli kooperatiflerin desteklenmesine ilişkin düzenlemenin bulunması da destekleyici niteliktedir.

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1	Yasal Düzenleme Önerisi 2
Alan: Ortam **Amaç:** Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek. **Öncelik 2.1:** Ev Sahibi Kuruluş Tanımı	Ev sahibi kuruluş gönüllü faaliyetlerinin belirlenmesi, organize edilmesi ve tamamlanması sürecinde rol alan aracı ve düzenleyici kuruluş olarak tanımlanabilir. Gönüllüler ev sahibi kuruluşlar olmadan da gönüllü faaliyetlerinde bulunabilir. "Ev sahibi kuruluşlar; *(1)* Kamu kurum ve kuruluşları (ilgili bakanlıklar, merkez, il ve ilçe teşkilatları, yerel yönetimler, okullar, üniversiteler, ve tabanlı kurulan dernek ve vakıflar) *(2)* Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar *(3)* Toplumsal fayda güden sivil kuruluşlar (dernekler, vakıflar, sosyal kooperatifler ve girişimler, platformlar, spor kulüpleri) olarak tanımlanabilir." **Yasal düzenlemenin genel yaklaşımında düzenlemelerin kamu kurum ve kuruluşları, ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu olması; toplumsal fayda güden sivil kuruluşlar için ise teşvik edici olması açısından -büyük oranda- isteğe bağlı bir biçimde konumlandırılması* önerilmektedir. *Yasal düzenleme hem kamu kurum ve kuruluşlarını hem de STK'ları kapsayabilir.* **Düzenleyici**: STİGM **Paydaşlar**: VGM, ilgili Bakanlıklar, Kızılay, Yeşilay, STK'lar, Üniversiteler, Yerel Yönetimler.	**Sosyal girişimlerin ve kooperatiflerin "gönüllü faaliyet" kapsamına alınarak gönüllülerle faaliyetlerinin kolaylaştırılmasına yönelik unsurlara yasal düzenlemede yer verilmesi* önerilmektedir. Ancak sosyal kooperatiflerin henüz herhangi bir kanunda tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle öncelikle sosyal kooperatiflerin Kooperatifler Kanunu veya benzer ilgili mevzuatlarda tanımı yapılmalı, ardından ilgili kanunda gönüllülük tanımına da yer verilebilir. **Düzenleyici**: TB. Tarım ve Orman Bak. **Paydaşlar**: STİGM, VGM, Türkiye Kooperatifler Birliği, TOBB, Kalkınma Ajansları, ÇŞİDB, STK'lar.

Tablo 31: *Yasal Düzenleme Önerileri - Ev Sahibi Kuruluş Tanımı*

Gönüllülük yasal düzenlemesi hangi tüzel kişilikleri içermelidir ve hangilerini dışarıda bırakmalıdır? Düzenleme önerisinde STK'lar ve kamu kurum ve kuruluşlarının birlikte yer almasının faydaları ve zararları neler olabilir?

3.3.2.2.Öncelik 2.2: Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi

Gönüllülerle faaliyetler gerçekleştiren kurumlara ve kuruluşlara, gönüllülerle yürütülen çalışmalarda avantajlar sunulması önemlidir. Gönüllülerin açıklık ve şeffaflık beklentileri ev sahibi kurumun kapasite yetersizliği nedeniyle genellikle gerçekleşememektedir.[101] TUGA (2021) araştırmasına göre gönüllülük yapanların (n=623) %22,2'si oryantasyon/tanıtım eğitimi aldığı ve %77,38'i almadığı; %33,4'ü iş tanımlarının belirlendiğini %66,6'sı ise belirlenmediği yanıtını vermiştir.[102] Başka bir araştırmanın sonucuna göre herhangi bir işte çalışmayan gönüllü daha çok oryantasyon ve eğitim alırken, eğitim düzeyi ve gönüllü katılım süresi arttıkça oryantasyon ve eğitim alma oranı azalmaktadır (Yentürk, 2020, s. 238). NSA Türkiye araştırmasına katılan organizasyonların (n=175) %34,09'unda gönüllülerin koordinasyonunda "profesyonel bir çalışan", %21,2'sinde "Yönetim kurulu üyelerimizden biri", %16,6'sında "Kuruluşumuzda doğrudan gönüllüleri yöneten bir sorumlu yok.", %12,1'inde "Gönüllülerimizden biri", %9,09'unda "Profesyonel bir çalışan ile gönüllülerimizden biri ortak bir biçimde yönetiyor." yanıtı alınmıştır. Diğer bazı organizasyonlarda ise doğrudan bir gönüllülük sorumlusu bulunmamakla birlikte ilgili faaliyetin gerektirdiği şekilde yönetim kurulu üyelerinden biri ya da çalışanlardan biri üstlenmektedir. Kuruluşların %43,9'unda gönüllülerden sorumlu müstakil bir birim yoktur.[103] %18,9'unda ise gönüllülük çalışmaları başka bir birimin içinde konumlanan sorumlular tarafından yönetilmektedir. Bu araştırmaya katılan kurumların önemli bir kısmının gönüllülük konusunda deneyimli olduğu dikkate alınırsa Türkiye'nin geri kalanında gönüllülükle ilgili yönetişim kapasitesinin çok sınırlı olduğu görülebilir. Kuruluşların gönüllük departmanlarının ve çalışanlarının sınırlı olması gönüllü yönetiminde de aksaklıklara neden olabilmektedir. Gönüllülerin %60'ı organizasyonlar tarafından bir iş tanımı verildiğini; %30'u iş tanımının bazen verildiğini bazen verilmediğini; %10'u ise iş tanımının verilmediğini belirtmektedir.

101 STİGM tarafından yayınlanan istatistiklerde 2022 yılında derneklerde 40 bin 419 tam zamanlı çalışan, 5 bin 350 yarım zamanlı çalışan ve 31 bin 932 proje zamanlı çalışan bulunduğu ifade edilmektedir. 2022 yılı itibariyle faal dernek sayısının 101 bin 633 olduğu ve toplam profesyonel çalışan sayısının 77 bin 701 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, dernek başına çalışan sayısının 0,76 olduğu sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte 36 bin 026 çalışanın ise İstanbul'da olduğu görülmektedir. VGM tarafından yayınlanan istatistiklere göre ise 2021 yılında yeni vakıf sayısının 5 bin 645 ve yeni vakıflarda ücretli personel sayısının 19 bin 247 olduğu düşünüldüğünde, vakıf başına düşen personel sayısının 2,9 olduğu görülmektedir. Bu durumda Türkiye'de sivil toplum örgütlerinde çalışan toplam kişi sayısı 96 bin 948'dir. TÜİK istatistiklerine göre ise 2022 yılı toplam istihdam 30 milyon 752 bin'dir. Bu durumda Türkiye'deki toplam istihdamın sadece yaklaşık %0,3'ü sivil toplum örgütlerinde yer almaktadır (STGM, 2023).

102 Gönüllü çalışmanın organizasyonunda bireyin tercih ve beklentilerinin dikkate alınmaması gönüllülüğü bırakmada önemli bir nedendir. Söz gelimi (1) gönüllünün inisiyatif almasına izin verilmemesi ve sivil toplum kurum/kuruluşlarının hiyerarşik ve bürokratik bir yapıda olması (2) gönüllüye angarya işler verilmesi ve bir noktadan sonra gönüllülüğün zorunluluğa dönüşmesi, (3) gönüllü hak ve sorumluluklarının belirsiz olması ve aktif bir yönetim sisteminin bulunmayışı, (4) gönüllü performansının ölçümlenmemesi ve gönüllüye bir geri bildirimin sağlanmaması (5) gönüllüye tanımlanan yetkilerin süreç içerisinde sabit kalması ve kazandığı tecrübe ile gönüllünün yetki alanının genişletilmemesi, (6) gönüllü çalışma sırasında ortaya çıkan masrafların karşılanmaması, (7) dezavantajlı gruplarla çalışan gönüllülere psikolojik desteğin sağlanmaması, (8) Gönüllülükten tatmin, tanınma ve başarma duygularının elde edilmesi ile ilgili eksiklikler yaşanması. Bu hususlar gönüllülerin ev sahibi kuruluşta gönüllü yönetim sisteminin olmaması ve gönüllülerin haklarının ve sorumluluklarının gözetilmemesi nedeniyle bırakma eğiliminde olduklarını göstermektedir (TUGA, 2021).

103 Yeşil Kitap İstişare Çalıştaylarına katılan kuruluşların %26'sında doğrudan gönüllüleri yöneten bir sorumlu olmadığı belirtilmiştir. Diğer taraftan ankete katılan kuruluşların %74'ü bir şekilde gönüllülerin yönetilmesi için bir sorumlu belirlemiştir. Ayrıca kuruluşların %41'inde gönüllülerin yönetilmesi profesyonel bir çalışan koordinasyonunda yürütülmektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren STK'lardaki profesyonel çalışan sayıları göz önünde bulundurulduğunda bu oran çalıştaya katılan kurum ve kuruluşların gönüllü yönetimi alanına önem verdiğini gösterebilir. Diğer taraftan kuruluşların %51'i kurumsal yapıları içerisinde gönüllü faaliyetlerini organize veya koordine eden ayrı bir birim olmadığını belirtmiş, %16'sı ise başka bir birim içerisinde gönüllülük faaliyetlerinin koordine edildiğini ifade etmiştir. Bu durum gönüllü faaliyetlerinin organizasyonunun genellikle diğer operasyonlarla paralel olarak yürütülmekte olduğunu veya belirli bireylerin veya grupların sorumluluğunda olduğunu gösterebilir.

Gönüllülük faaliyetlerinde yapacağı işle ilgili bir oryantasyon/tanıtım eğitimi alanların oranı %61,31'dir (NSA Türkiye, 2024). Gönüllülerin katılımı ve sürdürülebilirliği gönüllü yönetişiminin göz ardı edilmesi sebebiyle verimli ve etkili bir nitelik taşımamaktadır.[104] Nitelikli gönüllü sayısının artması, gönüllülerden daha etkin faydalanılması, katılımdaki çeşitlilik ve çoğulculuğun artması, gönüllülerle üretilen hizmetlerin niteliğinin ve kapsamının artırılması, kuruluşların fon kaynaklarına ulaşım imkanının artması vb. katkılarından dolayı gönüllü yönetişimi kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede yapılması önerilen düzenlemeler şunlardır;

- Gönüllü Yönetişimi eğitim programı ve rehberi hazırlanarak tüm ev sahibi kuruluşların kullanımına sunulabilir. Eğitim programına katılım kamu kurum ve kuruluşları ve özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, diğer sivil kuruluşlar için isteğe bağlı olması önerilmektedir. Ev sahibi kuruluşta (sivil kuruluşlar hariç) yer alan ve gönüllülük alanında görev alan profesyonel çalışanlardan ve/veya yönetim kurulu üyelerinden ve/veya gönüllülerden birinin katılımı yasal düzenleme kapsamında zorunlu olması önerilmektedir. İlgili ev sahibi kuruluşunda (sivil kuruluşlar hariç) gönüllülük alanında görev alan profesyonellerden biri ve/veya yönetim kurulu üyelerinden ve/veya gönüllülerden biri eğitim aldıktan sonra ilgili kuruluştan ayrılması durumunda yeni kişilerin (profesyonellerden ve yönetim kurulu üyelerinden, gönüllülerden en az biri) sürekli olarak bu konuda eğitim alması zorunlu olması önerilmektedir. Bu eğitimi alan ev sahibi kuruluşlara en az bir yıl süreyle Gönüllü Yönetişimi Mentörü tarafından destek verileceği belirtilerek eğitime katılmaları teşvik edilebilir. Gönüllü Yönetişimi eğitim programı ve rehberi çerçevesinde bir mentör yetiştirme programı hazırlanarak gönüllü mentörlerin yetiştirilmesi sağlanabilir. Programda başarılı olan mentörler ile ev sahibi kuruluşlar arasında bir eşleştirme yapılabilir. Gönüllü mentörler gönüllülerin içinden gelen program dahilinde yeterlilikleri tanımlanan kişilerden oluşabilir. Mentörler, gönüllüler ve gönüllü yönetişim birimleri koordinasyon içinde olabilir.[105] Düzenleyici: STİGM, YÖK, Üniversiteler, ABB / Paydaşlar: VGM, STK'lar, Yerel Yönetimler, Uluslararası Kuruluşlar, ABB.

104 Saha Araştırması 2022'ye katılan ve sadece gönüllüsü olan STÖ'lerin büyük çoğunluğunun gönüllülerle ilişkilerini düzenlemeye yönelik iç düzenlemelerinin olmadığı görülmektedir. STÖ'lerin büyük çoğunluğunda gönüllülerle çalışmaya ilişkin iç düzenleme olmamasına rağmen (%75,5), ilişkilerini yönetmede sorun yaşadığını ifade eden STÖ sayısı düşüktür (%13). Bu durum gönüllülerle ilişkilerin daha geleneksel ve kişisel ilişkiler yoluyla yürütüldüğünü göstermektedir (STGM, 2023).

105 STİGM ve VGM'nin desteğiyle üniversiteler tarafından STK'lar ve diğer paydaşlarla iş birliği içerisinde gerçekleştirilecek Gönüllü Yönetişimi eğitim programı, rehberi ve mentör yetiştirme programı yine üniversite-STK ortaklığında uygulanacaktır. Mentör yetiştirme programları ilgili bölümler tarafından uygulanacak ve başta "Gönüllülük Çalışmaları" dersi veren öğretim üyeleri olmak üzere kentlerdeki beşeri sermayeden yararlanılacaktır. Programın güncellenmesi ve web tabanlı bir uygulama üzerinden takip edilmesinden üniversitelerle iş birliği içerisinde STİGM sorumlu olacaktır. YÖK kolaylaştırıcılık rolüyle ve ABB ise deneyimleriyle ve finansal kaynaklarıyla sürecin içerisinde yer alabilir. Diğer taraftan uluslararası kuruluşların kapasite geliştirme konusundaki birikimlerinden de fayda sağlanabilir ve bu çerçevede çalışmaya dahil edilebilir.

Hatırlatma: *İlgili paydaşların alanda tecrübesinin olması ve rehber için altyapının hazır olması önemli bir imkandır. Kurumların ilgili çabaları bürokratik engel olarak değerlendirebilmesi nedeniyle istekli olmama ve sorumluluk almama ihtimali bulunmaktadır. Diğer taraftan gönüllü yönetişimi eğitimi almış kişilerin görevlerinden ayrılması sürdürülebilirlik açısından zorlayıcıdır. Kamu kurumlarının iş birliğine açık olmaması ve kurumsal sürdürülebilirliğin eksikliği nedeniyle özellikle bu kurumlarda hem eğitimlerin hem de mentör programlarının uygulanmasında çeşitli güçlüklerle karşılaşılabilir. Kontrolü artırma potansiyeli taşıdığı için STK'larda da beklenilen isteği yaratmayabilir. Akademik personelin sivil toplum alanına yönelmemesi, sosyal ve sivil çalışmalara itibarsızlık ve uzman eğitici yönünde eksiklik kapasite geliştirme süreçlerini aksatabilir. Diğer taraftan hâlihazırda eğitimle ilgili platformların ve eğitim almak isteyen gönüllünün varlığı hatırda tutulmalıdır.*

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1
Alan: Ortam **Amaç:** Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek. **Öncelik 2.2:** Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi	**Gönüllü Yönetişimi eğitim programı ve rehberi hazırlanarak tüm ev sahibi kuruluşların kullanımına sunulması** "Eğitim programına katılım kamu kurum ve kuruluşları ve özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için zorunlu, diğer sivil kuruluşlar için isteğe bağlı olması önerilmektedir. Ev sahibi kuruluşta (sivil kuruluşlar hariç) yer alan ve gönüllülük alanında görev alan profesyonel çalışanlardan ve/veya yönetim kurulu üyelerinden birinin katılımı yasal düzenleme kapsamında zorunlu olması önerilmektedir. İlgili ev sahibi kuruluşunda görev alan profesyonellerden biri ve/veya yönetim kurulu üyelerinden ve/veya gönüllülerden biri eğitim aldıktan sonra ilgili kuruluştan ayrılması durumunda yeni kişilerin (profesyonellerden ve yönetim kurulu üyelerinden, gönüllülerden en az biri) sürekli olarak bu konuda eğitim almasının zorunlu olması önerilmektedir." **Bu eğitimi alan ev sahibi kuruluşlara en az bir yıl süreyle Gönüllü Yönetişimi Mentörü tarafından destek verileceği belirtilerek eğitime katılmaları teşvik edilebilir.* **Gönüllü Yönetişimi eğitim programı ve rehberi çerçevesinde bir mentör yetiştirme programı hazırlanarak gönüllü mentörlerin yetiştirilmesi sağlanabilir. Programda başarılı olan mentörler ile ev sahibi kuruluşlar arasında bir eşleştirme yapılabilir. Gönüllü mentörler* gönüllülerin içinden gelen program dahilinde yeterlilikleri tanımlanan kişilerden oluşa*bilir. Mentörler, gönüllüler ve gönüllü yönetişim birimleri koordinasyon içinde olabilir.* **Düzenleyici**: STİGM, YÖK, Üniversiteler, ABB **Paydaşlar**: VGM, STK'lar, Yerel Yönetimler, Uluslararası Kuruluşlar, ABB.

Tablo 32: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi*

Kurum ve kuruluşların gönüllü yönetişimi kapasitelerini güçlendirebilmeyi sağlayacak ve kapasitelerini geliştirme konusunda onları cesaretlendirecek ve teşvik edecek nitelikteki öneriler nelerdir?

3.3.2.3. Öncelik 2.3: Gönüllü Politikası Beyanı

Gönüllü haklarının istismara açık olması nedeniyle her ev sahibi kuruluşun gönüllülerle birlikte faaliyet yapma usul ve esaslarına dair bir beyanda bulunması gerekmektedir. Türkiye'de Vakıfların %76,9'unda ve derneklerin %75,1'inde gönüllülük sözleşmesi ve çalışma ilkesi gibi kurumca oluşturulan politika belgesi yoktur (STGM, 2023). Ev sahibi kuruluşların niteliği ve ölçeği farklı olmakla birlikte önemli bir kısmı gönüllülerle birlikte faaliyet gerçekleştirmekte ancak hangi çerçevede gönüllü haklarını koruduklarını bilinmemektedir. Zira bu konuda hâlihazırda kuruluşlarda buna yönelik bir kapasite bulunmamaktadır. Ancak her kuruluşun en azından gönüllülük yaklaşımını ve gönüllüleri faaliyetlerinde nasıl konumlandırdığını içeren bir beyana ihtiyaç vardır. Söz konu beyan gönüllülerin hakları ve sorumlulukları konusunda farkındalık artırıcı etki sağlamasının yanı sıra gönüllü aidiyetinin ve bağının artmasında da önemli bir konumdadır. Ev sahibi kuruluşların gönüllülüğü ve gönüllüleri faaliyetlerinde nasıl konumlandırdığına dair yaklaşımı içeren bir belgenin internet sayfasında yayımlanabilir. Bu belge Gönüllü Programı Yönergesi/Yönetmeliği ve/veya Gönüllülük Politika Belgesi/Rehberi biçiminde tasarlanabilir. Belge ilgili kuruluş tarafından gönüllünün kişisel haklarının nasıl korunduğunu içerebilir. Yasal düzenleme söz konusu belgenin yayımlanması açısından zorunluluk getirmeyip söz konusu belgeleri yayımlayan kurum ve kuruluşlara ulusal ve uluslararası finansal kaynak başvurularında pozitif bir etki puanı tanımlayabilir. Her yıl söz konusu belgeyi yayımlayanları medya mecralarını kullanarak kamusallaştırabilir ve tanınırlıklarını artırabilir. Kurum ve kuruluşların bu konuda zorunluluğa tabi tutulmak yerine teşvik edilmesi düşünülebilir. Zira her kurumun farklı özel nitelikleri söz konusudur. STİGM yasal düzenlemede öngördüğü *Gönüllü Politikası Beyanı*nın nasıl hazırlanabileceğine ve içermesi gereken hususlara dair (örneklere de yer veren) bir Rehber yayımlayabilir. *Gönüllü Politikası Beyanı* ile gönüllülük faaliyetlerinin daha kurumsal işlemesinin sağlanması, gönüllülerin tanınması ve haklarının gözetilmesi ve gönüllünün emeğinin sömürülmesinin ve istismarının önüne geçilmesine katkı verilebilir.

Ev sahibi kuruluşlar, gönüllülüğü ve gönüllüleri faaliyetlerinde nasıl konumlandırdığına dair yaklaşımı içeren ve temel amacı gönüllülerin haklarını korumak olan bir *Gönüllü Politikası Beyanı oluşturabilir. Söz konusu Politika Beyanının* yaygınlaşması ve farkındalığının arttırılması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için mevcut gönüllülük yönetmeliklerinde/yönergelerinde ve internet sitelerinde *Gönüllü Politikası Beyanı*na yer verilmesinin zorunlu hale getirilmesi

önerilmektedir. Beyan niteliği taşıyan belgede: *(1)* Gönüllülük ve gönüllü yaklaşımı ve tanımı, *(2)* Gönüllü ve görevli/çalışan tanımlarının net olarak ayrımı, *(3)* Gönüllü profili *(4)* gönüllülerden beklentiler (haklar ve sorumluluklar) *(5)* gönüllülerin kazanımları (motivasyon ve ödüllendirme süreçleri), *(6)* ev sahibi kuruluşun hakları ve sorumlulukları *(7)* davranış kuralları (şiddet döngüsü, mobbing vb. sorunlar), *(8)* gönüllülerin dinlenme, gizlilik, mahremiyet, eğitim alma, geri bildirim verme, adil muamele, reddetme ve bırakma, katılım haklarına sahip olduğu, *(8)* şikayet ve geribildirim mekanizmaları yer alabilir. Gönüllülerin muhatap olacağı birim ya da birimler hakkında bilgilere yer verilebilir. Detaylar ev sahibi kuruluşlar tarafından belirlenecek şekilde düzenlenebilir. *Gönüllü Politikası Beyanı* sivil kuruluşlar için isteğe bağlıdır ve kuruluş ilke, değerler ve koşullara göre kendi gönüllülük politikası beyanını oluşturabilir. Sivil kuruluşlar *Gönüllü Politikası Beyanı*na internet sitelerine yer vermeleri durumunda ulusal fonlardan yararlanmada artı puan alma vb. teşvikler elde edebilir. Düzenleyici*:* STİGM/ Paydaşlar*:* VGM, STK'lar, Bakanlıklar, Yerel Yönetimler, Üniversiteler.

Hatırlatma: *Referans alınacak çalışmaların/kaynakların kamuda bulunması ve araştırma/deneyim ve mevcut ulusal ve uluslararası iyi uygulama örneklerinin bulunması önemli imkânlardır. Diğer taraftan gönüllü haklarıyla ilgili ana prensiplerde uzlaşılamaması, hakların geniş tanımlanmasıyla gönüllülük alanını sınırlandırma tehdidi, gönüllü-ev sahibi ve kurum hak ve sorumluluklarının sağlıklı dengelenememesi ise ciddi güçlükler olarak nitelendirilebilir.*

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi
Alan: Ortam **Amaç:** Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek. **Öncelik 2.3:** Gönüllü Politikası Beyanı	**Kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut gönüllülük yönetmeliklerinde/ yönergelerinde "Gönüllü Politikası Beyanına" yer vermesinin zorunlu olması** · Ev sahibi kuruluşların gönüllülüğü ve gönüllüleri faaliyetlerinde nasıl konumlandırdığına dair yaklaşımı içeren ve temel amacı gönüllülerin haklarını korumak olan Gönüllü Politikası Beyanının yaygınlaşmasını ve farkındalığını artırmak üzere kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için mevcut gönüllülük yönetmeliklerinde/yönergelerinde ve internet sitelerinde Gönüllü Politikası Beyanına yer vermelerinin zorunlu hale getirilmesi önerilmektedir. Beyan niteliği taşıyan belgede: *(1)* Gönüllülük ve gönüllü yaklaşımı ve tanımı, *(2)* Gönüllü ve görevli/çalışan tanımlarının net olarak ayrımı, *(3)* Gönüllü profili *(4)* Gönüllülerden beklentiler (haklar ve sorumluluklar) *(5)* Gönüllülerin kazanımları (motivasyon ve ödüllendirme süreçleri), *(6)* Ev sahibi kuruluşun hakları ve sorumlulukları *(7)* Davranış kuralları (şiddet döngüsü, mobbing vb. sorunlar), *(8)* Gönüllülerin dinlenme, gizlilik, mahremiyet, eğitim alma, geri bildirim verme, adil muamele, reddetme ve bırakma, katılım haklarına sahip olduğu *(9)* Şikayet ve geribildirim mekanizmaları yer alabilir. Gönüllülerin muhatap olacağı birim ya da birimler hakkında bilgi bulunabilir. Detaylar ev sahibi kuruluşlar tarafından belirlenecek şekilde düzenlenebilir. Gönüllü Politikası Beyanı sivil kuruluşlar için isteğe bağlı olması ve kuruluş ilke, değerler ve koşullara göre kendi gönüllülük politikası beyanını oluşturabilmesi önerilmektedir. Sivil kuruluşlar Gönüllü Politikası Beyanına internet sitelerine yer vermeleri durumunda ulusal fonlardan yararlanmada artı puan alma vb. teşvikler elde edebilir. **Düzenleyici**: STİGM **Paydaşlar**: VGM, STK'lar, Bakanlıklar, Yerel Yönetimler, Üniversiteler.

Tablo 33: *Yasal Düzenleme Önerileri - Gönüllü Politikası Beyanı*

Gönüllülük Politikası Beyanında hangi unsurların yer alması gereklidir? Hak ve sorumluluklar farklı paydaşlar (gönüllü, ev sahibi kuruluş ve yararlanıcı) için nasıl tanımlanmalıdır?

3.3.2.4. Öncelik 2.4: Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük

Gönüllülük sadece STK'lar ile ilgili değildir, kamu sektörü gönüllülük yapma noktasında hâlihazırda çeşitli olanaklara sahiptir ve çok daha fazlasını yapma potansiyeline de sahiptir. Hastaneler, okullar, hapishaneler, kütüphaneler gibi çok sayıda kamu kurumu insanların gönüllülük yapabilecekleri mekanizmaları ve programları geliştirebilir. Bu sadece kamu hizmetlerinin *ucuz* bir biçimde sağlanmasına yönelik değildir. Gönüllülük yapanlar için beceri geliştirme, yeni arkadaşlar ve bağlantılar kurma ve hatta sağlıkları açısından önemli faydalar vardır. Ayrıca gönüllüleri hizmet sunumuna dahil ederek bu hizmetlere erişen toplumsal grupları sahiplenme duygusu artırılabilir ve toplum uyumu geliştirilebilir ve nihayetinde topluma fayda sağlanabilir. Türkiye'de hâlihazırda GSB, ASHB, Tarım ve Orman Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, AFAD, il özel idareleri, bazı yerel yönetimler vb. kamu kurumları bünyesinde gönüllülerle faaliyetler yürütülmektedir. Örneğin ASHB'nin Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2022-2023), GSB'nin 2019 yılı Gönüllülük Strateji Belgesi bulunmaktadır.

NSA Türkiye (2024) raporu kapsamında yapılan araştırmaya katılanlara (n=722) daha önce devlet kurumlarında gönüllülük yapıp yapmadıkları da sorulmuştur. Daha önce hiçbir devlet kurumunda gönüllülük yapmayanların oranı %44'tür. Devlet kurumlarında gönüllü olanların faaliyette bulundukları kurumlar sırasıyla AFAD (%23,99), Üniversiteler (%17,71), GSB (%13,68), Yerel Yönetimler (%11,43), ASHB (%6,5), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (%6,05), Tarım ve Orman Bakanlığı (%1,57), Adalet Bakanlığı (%1,35)'dır. Söz konusu veriler devlet kurumlarında gönüllülük faaliyetlerine önemli bir katılımın sağlandığı anlamına gelmektedir. Diğer yanıtı veren katılımcıların kahir ekseriyeti Kızılay'ı belirtmiştir. Bu durum Kızılay'ın devlet kurumu olarak tanımlandığını göstermektedir.
Kamuda gönüllülere yönelik farklı yaklaşım ve tutumların var olması, tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirsiz olması, gönüllü ve ev sahibi kuruluş tanımlarının netleştirilmemesi nedeniyle gönüllülerle faaliyetin verimliliği azalmaktadır. Bu çerçevede gönüllüler ile çalışacak kamu kurum ve kuruluşlarının kendi mevzuatında gönüllülerden destek alınabilecek alanların belirlenmesi ve bu alanlarda gönüllüler ile ilişkilerin düzenlenmesi gerekmektedir.

- Yasal düzenleme kapsamında gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi iç mevzuatlarını geliştirmesinin zorunlu olması önerilmektedir. Bu iç mevzuatların geliştirilmesi sürecinde STİGM ve VGM ile iş birliği içerisinde hareket edilmesi zorunluluğuna düzenlemede yer verilebilir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı SBB ile birlikte çalışılarak ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlar çalışmalara dahil edilebilir. Kamu kurum ve kuruluşların geliştirecekleri Gönüllülük Programının yasayla uyumlu olması önerilmektedir.[106] Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nda gönüllükle ilgili maddelerde değişiklik veya

106 Söz konusu iç mevzuatların gönüllülük yasasıyla çelişmeyecek ve onun kapsamının dışına çıkmayacak bir nitelik taşıması gereklidir. Zira gönüllülük doğası gereği sivil toplum alanının bir parçasıdır ve temel dinamiğidir. Bu çerçevede kamu kurum ve kuruluşlarının gönüllülerle birlikte yapacağı faaliyetlerde sivil alanla uyumlu uygulamalar yapması gereklidir. Söz gelimi kamu kurum ve kuruluşlarının aşırı bürokratik düzenleme yapması ve düzenlemelerin ayrımcılığı içermesi sadece kamudaki gönüllülük faaliyetlerini değil sivil toplum alanını da etkileme potansiyeline sahiptir.

düzenleme yapılması durumunda söz konusu ilke bu Kanunlar için de geçerli olabilir. Gönüllülüğe İlişkin Hizmet içi Eğitim zorunlu tutulabilir. Kamu personeli performans kartlarına "gönüllü faaliyetlere katılım" kriteri eklenebilir. Düzenleyici: Bakanlıklar, STİGM, VGM, Cumhurbaşkanlığı SBB, İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler / Paydaşlar: STK'lar, Yerel Yönetimler.

- Bakanlık ve bağlı kuruluşların kendi iç mevzuatını düzenlemesi (yönetmelik/yönerge hazırlanması ve/veya yönetmelik revizyonu) gereği ilgili birim kurulabilir, kurum içinde gönüllü faaliyetlere katılım için teşvik ve motivasyon araçları geliştirilebilir, tanıtım, eğitim, uygulama modellerin gönüllülükle ilgili birim altında geliştirilebilir ve ilgili paydaşlarla bir araya gelerek ortak stratejik eylem planı yapılabilir ve uygulamaya konulabilir. Kamu kuruluşlarında gönüllülüğe yönelik bir birim açılmasından ziyade kamu kurum ve kuruluşlarının STK'larla iş birliğine yönelik politikaların sivil alan ve gönüllülük için daha yararlı olabilir. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllü faaliyetleri de koordine edecek "sivil toplumla iş birliği ve gönüllülük" birimi kurulabilir veya kurumun büyüklüğüne göre sadece ilgili personel (Gönüllülük Uygulamaları Sorumlusu/Koordinatörü) atanabilir. Birim kurulmasında asgari standartlar oluşturulabilir ve bu standartlar dışındaki hususlar kurumun faaliyet alanına göre tasarlanabilir. Gönüllülük faaliyetlerinin kamu kurumları stratejik planlarına dahil edilmesi, bu plana ek olarak Sivil Toplum ve Gönüllülük Eylem Planı geliştirmesi ve STK'larla çalışmalarına yönelik düzenlemeler yapılması zorunludur. Öncelik, kamunun doğrudan gönüllülerle değil STK'larla iş birliği geliştirilmesi yönünde olabilir. Her kamu kurum ve kuruluşunda kurumun niteliğine uygun "Gönüllü/Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Takımı" veya "Gönüllü Havuzu" oluşturularak, sürekli eğitimlerle desteklenebilir. Kamu çalışanları için sürdürülebilir uzun vadeli gönüllülük programları geliştirilebilir, kariyer yolculuklarına olumlu katkı sağlayacak teşvikler eklenebilir. Kurulacak Sivil Toplumla İş Birliği ve Gönüllülük Birimi'nin periyodik olarak STK'lar ve gönüllülerle toplantı yapması zorunlu tutulabilir. Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM, İlgili Bakanlıklar / Paydaşlar: STK'lar, Bakanlıklar, Yerel Yönetimler

Hatırlatma: *Kurumların kuruluş kanunlarındaki farklılıklardan dolayı kurulacak birimlerin standardize edilmesinde güçlükler yaşanabilir. Bununla birlikte kurumların hem yapısal hem de çalışma alanlarının hususiyetleri dikkate alındığında standartlaştırmanın gerekmediği de söylenebilir. Bununla birlikte doğası gereği bazı kurumların gönüllülük faaliyetlerine yatkın olmaması (güvenlik güçleri) ve kurumlarda görev yapan temsilcilerin gönüllülük alanında istenilen düzeyde bilgi ve farkındalık düzeyine sahip olmaması hatırda tutulmalıdır. Düzenlemenin ihtiyaçlarla örtüşmesine özen gösterilmesi, bürokrasinin artmasının engellenmesi, faaliyetlerin yoğunluğu sebebiyle yorgunluk oluşmasını önlemek üzere kapasite artışının gözetilmesi önemlidir. Hâlihazırda bazı kurumlarda mevzuat dahilinde bazı kurumlarda mevzuat olmadan gönüllü faaliyetlerin yapılması, mevzuatta kısıtlı da olsa kimi kurumlarda çalışan personel bulunması, kimi kurumlarda izleme/IT sistemlerinin varlığı, kurumların kendi alanlarında uzman oluşu nedeniyle alana özgü çözümlerin daha hızlı ve kolay geliştirilmesi ve kurumların stratejik eylem planı geliştirmeye yönelik tecrübelerinin olması söz konusu düzenlemenin gerçekleştirilmesine önemli katkılar sunacaktır.*

Gönüllülüğün üst yöneticinin gündeminde bulunmaması, duyarlılığın ve farkındalığın olmaması ve gönüllü faaliyetlere yönelik önyargıların olması dikkatlerden kaçmamalıdır. Fakat üst politika metinlerinde gönüllülüğün yer alacak olması, kamuda çalışanların STK'lar konusunda bilgisinin olması ve yönetişim ilkesinin varlığı bu sorunların aşılmasına katkı sağlayabilir.

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1	Yasal Düzenleme Önerisi 2
Alan: Ortam **Amaç:** Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek. **Öncelik 2.4:** Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük	**Gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi iç mevzuatlarını geliştirmesinin zorunlu olması** Yasal düzenleme kapsamında gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi iç mevzuatlarını geliştirmesinin zorunlu olması önerilmektedir. Bu iç mevzuatların geliştirilmesi sürecinde STİGM ve VGM ile iş birliği içerisinde hareket edilmesi zorunluluğuna düzenlemede yer verilebilir. Bu bağlamda SBB ile birlikte çalışılarak ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlar çalışmalara dahil edilebilir. Kamu kurum ve kuruluşların geliştirecekleri Gönüllülük Programının yasayla uyumlu olması gerekmektedir. Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nda gönüllükle ilgili maddelerde değişiklik veya düzenleme yapılması durumunda söz konusu ilke bu Kanunlar için de geçerli olabilir. Gönüllülüğe ilişkin Hizmet içi Eğitim zorunlu tutulabilir. Kamu personeli performans kartlarına «gönüllü faaliyetlere katılım» kriteri eklenebilir. **Düzenleyici**: Bakanlıklar, STİGM, VGM, Cumhurbaşkanlığı SBB, İlgili Bakanlıklar **Paydaşlar**: STK'lar, Yerel Yönetimler.	**Gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi gönüllülük birimlerini kurması** Bakanlık ve bağlı kuruluşların kendi iç mevzuatını düzenlemesi (yönetmelik/yönerge hazırlanması ve/veya yönetmelik revizyonu) gereği ilgili birim kurulabilir, kurum içinde gönüllü faaliyetlere katılım için teşvik ve motivasyon araçları geliştirilebilir, tanıtım, eğitim, uygulama modellerin gönüllülükle ilgili birim altında geliştirilebilir ve ilgili paydaşlarla bir araya gelerek ortak stratejik eylem planı yapılabilir ve uygulamaya konulabilir. Kamu kuruluşlarında gönüllülüğe yönelik bir birim açılmasından ziyade kamu kurum ve kuruluşlarının STK'larla iş birliğine yönelik politikaların sivil alan ve gönüllülük için daha yararlı olabilir. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllü faaliyetleri de koordine edecek «sivil toplumla iş birliği ve gönüllülük» birimi kurulabilir veya kurumun büyüklüğüne göre sadece ilgili personel (Gönüllülük Uygulamaları Sorumlusu/Koordinatörü) atanabilir. Birim kurulmasında asgari standartlar oluşturulabilir ve bu standartlar dışındaki hususlar kurumun faaliyet alanına göre tasarlanabilir. Gönüllülük faaliyetlerinin kamu kurumları stratejik planlarına dahil edilmesi, bu plana ek olarak Sivil Toplum ve Gönüllülük Eylem Planı geliştirmesi ve STK'larda çalışmalarına yönelik düzenlemeler yapılması zorunludur. Öncelik, kamunun gönüllülerle iş birliğinin değil kamunun gönüllülerle çalışan STK'larla iş birliğinin geliştirilmesi yönünde olabilir. Her kamu kurum ve kuruluşunda kurumun niteliğine uygun "Gönüllü/Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Takımı" veya "Gönüllü Havuzu" oluşturularak, sürekli eğitimlerle desteklenebilir. Kamu çalışanları için sürdürülebilir uzun vadeli gönüllülük programları geliştirilmeli, kariyer yolculuklarına olumlu katkı sağlayacak teşvikler eklenebilir. Kurulacak Gönüllülük Birimi'nin periyodik olarak STK'lar ve gönüllülerle toplantı yapması zorunlu tutulabilir. **Düzenleyici**: Cumhurbaşkanlığı SBB, STİGM, VGM, İlgili Bakanlıklar **Paydaşlar**: STK'lar, Bakanlıklar, Yerel Yönetimler.

Tablo 34: *Yasal Düzenleme Önerileri - Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük*

Gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi iç mevzuatlarını ve programlarını geliştirmesinde izlenebilecek adımlar ve dikkat edilmesi gereken temel hususlar nelerdir?

3.3.2.5. Öncelik 2.5: Cezaların Yapılandırılması

Gönüllü faaliyetlere ev sahipliği yapanlar da dahil olmak üzere STK'lara uygulanan cezalara ilişkin Avrupa standartları, çoğu durumda STK'lara uygulanabilecek yasal gereklilikleri ihlal etmeleri halinde uygulanacak uygun yaptırımın yalnızca işlerini düzeltme zorunluluğu olduğunu göstermektedir. STK'lara ve yasal temsilcilerine yönelik olası idari, hukuki veya cezai yaptırımlarda orantılılık ilkesi gözetilebilir.[107] Orantılılık ilkesi, her zaman en az müdahaleci seçeneğin tercih edilmesini, bir kısıtlamanın her zaman dar yorumlanmasını ve uygulanmasını ve hiçbir zaman hakkı tamamen ortadan kaldırmamasını veya STK'ların özüne zarar vermemesini gerektirir. Buna ek olarak, kısıtlamalar vakanın özel koşullarına dayanabilir ve genel kısıtlamalar uygulanmayabilir.[108] Bu çerçevede;

Gönüllülük yasal düzenlemesinde herhangi bir idari, hukuki veya cezai bir yaptırıma yer verilmemesi önerilmektedir. Eğer yaptırım söz konusu olacaksa finansal desteklerden yararlanmama, ulusal ve uluslararası etkinliklere katılmama vb. hak mahrumiyeti türünden yaptırımlar en fazla 1 yıl süreyle verilebilir. Düzenleyici*:* STİGM, VGM / Paydaşlar*:* Uluslararası Kuruluşlar, STK'lar, Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler.

Hatırlatma: *Yaptırımların -özellikle mali cezaların- STK üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler dikkate alınmalıdır. Gönüllülükle ilgili yasal düzenlemelere uymayan kamu kurum ve kuruluşları ile sivil kuruluşlara herhangi bir hukuki ve cezai yaptırımın olması motivasyonu azaltıcı etkide bulunabilir.*

107 Avrupa'da STK'ların Hukuki Statüsüne ilişkin AK Tavsiye Kararı, par. 72.
108 Venedik Komisyonu/ODIHR, Örgütlenme Özgürlüğüne İlişkin Ortak Kılavuz İlkeler, İlke 10, h ttps://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)046-e

Alan/Amaç/Öncelik	Yasal Düzenleme Önerisi 1
Alan: Ortam **Amaç:** Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek. **Öncelik 2.5:** Cezaların Yapılandırılması	**Cezai yaptırımlar** Gönüllülük yasal düzenlemesinde herhangi bir idari, hukuki veya cezai bir yaptırıma yer verilmemesi önerilmektedir. Eğer bir yaptırım söz konusu olacaksa finansal desteklerden yararlanmama, ulusal ve uluslararası etkinliklere katılmama vb. hak mahrumiyeti türünden yaptırımlar en fazla 1 yıl süreyle verilebilir. **Düzenleyici**: STİGM, VGM **Paydaşlar**: Uluslararası Kuruluşlar, STK'lar, Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler.

Tablo 35: *Yasal Düzenleme Önerileri - Cezaların Yapılandırılması*

Yasal düzenlemelerin uygulanmasını sağlayan ve ev sahibi kuruluşların gönüllülük faaliyetlerini aksatmayan, farkındalık sağlayıcı, cesaretlendirici ve gönüllülüğün doğasına uygun bazı küçük yaptırımlar neler olabilir? Öneride herhangi bir yaptırımın olmaması konusundaki görüşleriniz nelerdir?

3.4. Sonuç ve İstişare Süreci

Gönüllülüğün toplumlara özgü farklı tarihsel ve toplumsal arka planı yanı sıra gönüllülük alanının nasıl konumlandığı da yasal düzenleme süreçlerine etkide bulunmaktadır. AB üye devletlere bakıldığında gönüllülük mevzuatı ile vatandaşların gönüllü faaliyetlere katılımı arasında tek tip bir yaklaşım ve doğrudan bir ilişki olmadığı görülmektedir. Ayrıca mevzuatın gönüllülüğü beslemek ve teşvik etmek için uygun *olası politika önlemlerinden* yalnızca biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kapsayıcı ve katılımcı bir süreçte gönüllülüğü desteklemek için en uygun politika seçeneklerinin belirlenmesine dikkat edilmesi gerektiği açıktır. Özellikle, tercih edilen politika seçeneğinin gönüllülüğün özel ve özgür iradeye dayalı doğasını ve sürdürülebilirliğini sağlama ihtiyacını tam olarak yansıtması gerekmektedir. AB üye devletlerde ve özellikle Doğu Avrupa ülkelerindeki yasalaştırma çalışmalarının *gönüllülüğün tanınması*yla ilgili olduğu görülmektedir. Ancak bu ülkelerdeki yasalar gönüllüler ile ev sahibi kuruluşlar arasındaki ilişkileri ayrıntılı bir biçimde içerdiği için bürokratik süreçlerin artmasına neden olmuş ve gönüllülüğe katılımı artırmamıştır. Ayrıca gönüllülükle ilgili tüm hususları içermesi ve teşvik edici unsurlarla gönüllülüğü yaygınlaştırması bu yasalardan temel beklentilerdir.

Yeşil Kitap'ta yer verdiğimiz politika seçeneklerini ve yasal düzenleme önerilerini temel olarak iki ana eksen olarak tasarladık: **Politika seçenekleri** alandaki gelişmeyi sağlayacak çok sayıda nitelikli öneriyi içeren ve özetleyen bir yaklaşımla sunuldu. **Yasal düzenleme önerilerinde** ise üç ana yaklaşımı *(1)* gönüllülük yasal düzenlemesi, *(2)* genel politika çerçevesi ve *(3)* ilgili mevzuatlarda değişikliklerin yapılması içerecek şekilde yapılmıştır. Bununla birlikte yasal düzenleme önerilerinin birçoğu gönüllülük yasal düzenlemesi kapsamında sunulmuştur. Bu önerilerdeki temel odak örgütlü ve kayıtlı/resmi gönüllülüktür. Önerilerde kamu kurum ve kuruluşları (Bakanlıkların merkez ve il ve ilçe teşkilatları, yerel yönetimler, üniversiteler) ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar gönüllülerle faaliyetlere dair hususlarda zorunlu tutulan paydaşlardır. Yasal düzenleme önerileri STK'lar söz konusu olduğunda "tavsiye" ve "teşvik" edici bir unsura dönüştürülmüştür. Diğer bir deyişle gönüllüler konusunda atılması gereken adımlar çoğunlukla sivil kuruluşların (dernek, vakıf, platform) inisiyatifine bırakılarak yapmaları durumunda gönüllülerin ve gönüllülüğün sürdürülebilirliğini sağlayacakları ve ulusal ve uluslararası finansal ve kapasite geliştirme desteklerinden yararlanma konusunda daha avantajlı olacakları vurgulanmıştır. Bu yönüyle Yeşil Kitap'ta yer alan yasal düzenleme önerileri kamu kurum ve kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar için bahsettiğimiz "*(1)* gönüllülük yasal düzenlemesi" anlamına gelirken sivil kuruluşlar için "*(2)* genel politika çerçevesi" niteliğini taşımaktadır.

Gönüllüyü, gönüllülerin faaliyet gösterdiği kuruluşu ve yararlanıcıların haklarını ve sorumluluklarını belirleyen politika seçeneklerinin/yasal düzenlemelerin alanı geliştirme potansiyeli bulunmaktadır. Bütün bunlar gönüllülerin daha rahat gönüllülük yaptığı, gönüllü olmayanların katılım sağlamak için cesaretlendirildiği ve tüm paydaşların kendisini güvende hissederek iş birliği gerçekleştirdiği bir ortamı oluşturacaktır.

Gönüllülüğün yaygınlaştığı ve sivil toplumun güçlendiği bir topluma doğru yol almamızı sağlayabilecek politika ve yasal düzenleme önerilerini paylaştık. Bu kitapta bazı önceliklere yer verdik, ancak burada tüm cevaplara sahip olduğumuzu iddia etmiyoruz. **Bu çalışmanın amacı daha geniş bir tartışma başlatmaktır ve bu tartışmanın gerçekten önemli olduğu yerde –gönüllülüğün hâlihazırda gerçekleştiği veya daha fazla gerçekleşmesi gereken kuruluşlarda– başlamasını ve devam etmesini istiyoruz.** *Gönüllülükle ilgili iş birliği içerisinde ve kolektif olarak nasıl bir yaygınlaştırma yapabileceğimize dair fikirleri ortaya çıkarmayı amaçlıyoruz. Gönüllülük ve sivil toplum için gelecek açık fikirleri duymak istiyoruz. Söz gelimi kamunun rolünün ne olması gerektiği ve en etkili yaklaşımları nasıl kolaylaştırabileceğimiz, harekete geçirebileceğimiz, başlatabileceğimiz ve bazı durumlarda ölçeklendirebileceğimiz konusundaki önerileri ele almayı arzu ediyoruz. Ancak bu fikirlerin bütüncül ve kapsayıcı bir yaklaşımla sunulması etkili ve verimli politikaların geliştirilmesi için gereklidir. Örneğin iyi bir öneri gibi duran fikirlerin sisteme zarar vermesi olasıdır ya da bir öneri sadece tasarımın küçük bir noktasına odaklanır ve bütündeki sorunun çözümüne katkıda bulunmaktan uzaktadır. Gönüllülüğü teşvik etmeye ve geliştirmeye çalışırken engelleyici ve kısıtlayıcı adımlar atma ihtimali bulunmaktadır.*

Danışmak istediğimiz bir dizi alanla ilgili sorularımız var ve bu sorular aşağıda listelenmiştir, ancak kendinizi yalnızca bu alanlarla sınırlı hissetmemelisiniz. Gönüllülüğün yaygınlaşmasını desteklemek için kamu kurumlarının ve kuruluşlarının ve ilgili paydaşların genel olarak daha fazla neler yapabileceğine dair görüşlerinizi duymak istiyoruz.

Bu Kitap kapsamında üzerinde düşünmediğimiz hususlar olacağının farkındayız ve gözden kaçırdığımız alanlar veya eğilimler hakkında sizlerden bilgi almak istiyoruz. Bu Kitapta yer alan hususların düşüncelerinizi ve fikirlerinizi harekete geçirmeye yardımcı olacağını umuyoruz.

Sorular bu Kitap'ta ele aldığımız politika önerileri ve önceliklere göre sunulmaktadır:

3.5. İstişare Soruları

POLİTİKA SEÇENEKLERİ:

Amaç 1: Teşvik etmek.

- Gönüllüleri ve gönüllü olmayanları motive edecek teşvikler konusunda ilgili paydaşlar somut olarak (maddi karşılık içermeyecek, gönüllü doğasını dönüştürmeyecek şekilde) neler yapabilir?
- Gönüllülüğün tanınması için ev sahibi kuruluşlar neler yapabilir? Gönüllülükle ilgili politikaların geliştirilmesi için gerekli olan verilerin üretilmesini sağlayacak -bu verileri elde ederken gönüllülerin güvenini zedelemeyecek ve katılımını azaltmayacak- yöntemler sizce nelerdir?
- Kamu kurumları, gönüllüğün katkısını dikkate alarak hangi gelir kalemlerinden feragat edecek teşvik (STK'ların aynı oranda kullanabileceği ve suistimal riski olmayan mali teşvikler) düzenlemeleri yapabilir?
- Gönüllü katılım noktasında, kamu sektöründe ve özel sektörde çalışanlara yönelik hangi teşvik mekanizmaları geliştirilebilir?
- Kırılgan grupların (yaşlılar, çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, göçmenler) gönüllülük yaparken ekonomik zorlukları aşmalarını sağlayan (ancak maddi karşılık içermeyen) yenilikçi teşvik modelleri neler olabilir? Çalışma hayatında olmayan kişilerin teşvik edilmesini sağlayacak ancak onları ücretsiz işçiye dönüştürmeyecek ve emek sömürüsüne yol açmayacak kapsayıcı modeller nelerdir?
- Tüzel kişiliği olmayan, iş ve işlemleri gönüllüler tarafından yürütülen toplumsal grupları ve dernekleri desteklemek için yerelin özellikleri dikkate alınarak neler yapılabilir?

Amaç 2: Karar alma mekanizmalarına katılım sağlamak.

- Gönüllülerin farklı ev sahibi kurum ve/veya kuruluşlardaki karar alma süreçlerine katılımı en etkili ve verimli şekilde nasıl gerçekleştirilebilir? Yeni iletişim teknolojilerinin de etkili ve verimli kullanıldığı karar alma mekanizmaları ve modelleri neler olabilir?
- Yerel yönetimlerde gönüllülerin ve STK'ların katılımını ve birlikte faaliyet göstermesini mümkün kılacak ve sadece yasa düzeyinde kalmayan, aşırı bürokrasi ve prosedür getirmeyen ve yerel siyasi dinamikleri göz ardı etmeyen uygulama modelleri konusunda önerileriniz nelerdir?
- Türkiye'de gönüllülük politikalarını geliştiren ve gönüllülük alanına kapasite geliştirme konularında destek veren, düzenleyici vazifesi olmayan kurumsal bir yapı konusundaki düşünceleriniz nelerdir? STK'ların kuracağı bir Gönüllülük Federasyonu'nun güçlü ve zayıf yönleri ile bu federasyona yönelik fırsat ve tehditler nelerdir?

Amaç 3: Farkındalığı artırmak.

- Gönüllü ve gönüllü faaliyetlerinin toplumsal, kültürel, ekonomik katkılarının paylaşılması ve farkındalığının artırılmasına yönelik hangi adımlar atılabilir?
- Medya ve özellikle yeni medyanın gücünden gönüllülük faaliyetleri azami düzeyde nasıl yararlanılabilir? Gönüllülüğün doğasını gözeterek ve gönüllülük kültürüne uygun olarak kamu kurum ve kuruluşları farkındalık çalışmalarını nasıl ve hangi yöntemlerle gerçekleştirebilir?
- Eğitim kurumlarındaki paydaşların etkili ve verimli bir biçimde dahil edilerek gönüllülüğün bir okul kültürüne dönüştürülmesi konusunda yaklaşım ne olmalıdır ve neler yapılmalıdır?
- Gönüllü eşleştirme platformunda veri güvenliği nasıl sağlanabilir, ilgili paydaşlar gönül rahatlığıyla bu sistemi nasıl kullanabilir ve platforma dahil edilecek kurum ve kuruluşlara dair ilkeler neler olabilir? Platformu kolay ve erişilebilir hale getirmek için neler yapılabilir? Gönüllülük Fonu'nun şeffaf ve hesap verilebilir şekilde geliştirilmesi ve uygulanması konusunda yenilikçi önerileriniz nelerdir?
- Gönüllülerin tanınması ve ödüllendirmesi konusunda kamunun geliştireceği nesnel yaklaşımlar ve maddi karşılık içermeyen yenilikçi fikirler nelerdir?
- Kurum ve kuruluşlar -özellikle kısıtlı kaynağa sahip olan kuruluşlar-, sosyal etki raporlamalarını iyileştirmek için nasıl daha fazlasını yapabilirler ve bu konudaki çalışmalarını kolaylaştırmada kamunun rolü ne olmalıdır? Gönüllülüğün sosyal etkisini ölçmek için hangi veriler nasıl toplanabilir ve analiz edilebilir?

Amaç 4: Afet ve kriz gönüllülüğünü geliştirmek.

- Afet ve kriz gönüllüğünde paydaşlar arasındaki yönetişimi geliştirmek için neler yapılmalıdır? Afet ve krizlerde, yereldeki gönüllülerin koordinasyonunun ve afet gönüllülüğünün sürdürülebilirliğinin sağlanması için hangi adımlar atılmalıdır?
- Kuruluşların nesnel ve kapsayıcı bir biçimde akredite edilmesine imkân veren ve güçlenen organizasyonların verimli bir şekilde hareket etmesini sağlayan sistem nasıl geliştirebilir?

BİR POLİTİKA SEÇENEĞİ OLARAK YASAL DÜZENLEMELER

Amaç 1: Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğü sürdürülebilir kılmak.

- Yasal düzenlemede tanımlama, sınırlandırma, teşvik, güçlendirme ve koruma yaklaşımlarının çatışmaması için neler yapılabilir? Gönüllü olabilmek için özel şartlara tabi olması gereken gruplar konusunda fikirleriniz nelerdir? Yaş, reşit olma/olmama, göçmenlik/vatandaşlık durumu ve farklı gönüllülük türleri (afet ve kriz, probono gönüllülüğü, çevrim içi, uluslararası ve kurumsal gönüllülük gibi) vb. hususlar dikkate alınarak yapılacak kapsayıcı ve sorun çözücü bir tanımda neler olmalıdır?
- Gönüllülerin, ev sahibi kuruluşların gönüllü programlarıyla karşılıklı uzlaşmasını ve uygunluğunu sağlayan ve gönüllülerin katılımını engellemeyen yenilikçi ve kapsayıcı öneriler nelerdir? Sizce Gönüllülük Mutabakatı içeriğindeki gönüllülüğün temel ilkelerine yasal düzenlemede yer verilmeli midir? Eğer yer verilmesi gerektiğini düşünüyorsanız, bu ilkeler sizce neler olmalıdır?
- STK'lara mali yük getirmeyen, bürokrasiyi artırmayan, gönüllülerin kazalar karşısında korunmasını mümkün kılan ve kamu-STK iş birliği içerisinde standartların belirlendiği sigorta modellerinin geliştirilmesi ve finansmanın sağlanması konusunda sorun çözücü önerileriniz nelerdir? Sigorta kimleri kapsamalı ve kimleri dışarıda bırakmalıdır? Sigortanın çalışma ilişkisi içermemesi için nasıl tasarlanması gerekir? Sigorta maliyetlerinin karşılanmasında sivil kuruluşlar için önerileriniz neler olabilir?
- Gönüllü faaliyetlerin sürdürülmesinde ve gönüllü yorgunluğunun önlenmesinde giderlerin düzenli, zamanında ve yeterli düzeyde ev sahibi kuruluş tarafından karşılanmasını mümkün kılacak, STK'ların mali yükümlülüklerini artırmayacak, işçi-işveren ilişkisinin oluşmasını engelleyebilecek önerileriniz nelerdir? Özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'lar ile sivil kuruluşlar için gönüllünün hangi masraflarının karşılanması zorunlu kılınmalıdır?
- STK'larda gönüllü katılımını artırabilmek için hangi yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiği konusunda siyasal, kültürel ve toplumsal arka planımızı dikkate alan yenilikçi düşünceleriniz nelerdir?
- Kamu ve özel sektör çalışanlarının gönüllü faaliyetlerine daha fazla zaman ayırabilmeleri için izin işlemleriyle ilgili nasıl düzenlemeler yapılabilir?
- Kırılgan gruplar hangileridir ve nasıl tanımlanabilir? Kırılgan gruplarla faaliyet gerçekleştirilirken gönüllüleri, yararlanıcıları ve kuruluşları koruyan yasal düzenlemeler neler olmalıdır? Kuruluşların adli sicil kaydı ve sağlık raporu talep etmesi gerektiğini düşünüyorsanız, sizce bu süreç nasıl yapılandırılmalıdır?
- Gönüllü çalışmaya ara verme veya gönüllülüğü sonlandırma koşulları neler olmalıdır ve bu süreç nasıl yapılandırılmalıdır? Gönüllünün ara verme ve sonlandırma hakkını kısıtlayan herhangi bir koşul olmalı mıdır? Ev sahibi kuruluşlar hangi şartlarda gönüllülüğü sonlandırmalıdır?

- Gönüllülükle ilgili yasal düzenlemenin güncellenmesi konusunda hangi yöntemlerin izlenmesi ve kurumların sorumlu olması gerektiğine dair düşünceleriniz nelerdir? Gönüllülük yasal düzenlemesinin güncellenmesine dair hususların yasada yer almasına dair görüşleriniz nelerdir?

Amaç 2: Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetişimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek.

- Gönüllülük yasal düzenlemesi hangi tüzel kişilikleri içermelidir ve hangilerini dışarıda bırakmalıdır? Düzenleme önerisinde STK'lar ve kamu kurum ve kuruluşlarının birlikte yer almasının faydaları ve zararları neler olabilir?
- Kurum ve kuruluşların gönüllü yönetişimi kapasitelerini güçlendirebilmeyi sağlayacak ve kapasitelerini geliştirme konusunda onları cesaretlendirecek ve teşvik edecek nitelikteki öneriler nelerdir?
- Gönüllülük Politikası Beyanında hangi unsurların yer alması gereklidir? Hak ve sorumluluklar farklı paydaşlar (gönüllü, ev sahibi kuruluş ve yararlanıcı) için nasıl tanımlanmalıdır?
- Gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının kendi iç mevzuatlarını ve programlarını geliştirmesinde izlenebilecek adımlar ve dikkat edilmesi gereken temel hususlar nelerdir?
- Yasal düzenlemelerin uygulanmasını sağlayan ve ev sahibi kuruluşların gönüllülük faaliyetlerini aksatmayan, farkındalık sağlayıcı, cesaretlendirici ve gönüllülüğün doğasına uygun bazı küçük yaptırımlar neler olabilir? Öneride herhangi bir yaptırımın olmaması konusundaki görüşleriniz nelerdir?

KAYNAKÇA

- Agerhem, S. (2004). *Volunteering in South Asia and South East Asia*. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2022-2023)*. https://www.aile.gov.tr/media/100864/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-sivil-toplum-vizyon-belgesi-ve-eylem-plani-2022-2023.pdf
- Boz, I., & Palaz, S. (2007). Factors Influencing the Motivation of Turkey's Community Volunteers. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, *36*(4), 643-661. https://doi.org/10.1177/0899764006298364
- Charities Aid Foundation, CAF. (2023). World Giving Index. https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/wgi_report_2023_final.pdf?sfvrsn=402a5447_2
- Chauke, T. A. (2022). Promoting Positive Youth Development through the Volunteer Programme in the Case of NEET Youth. *Commonwealth Youth & Development*, *20*(2).
- Cho, A., Byrne, J. & Pelter, Z. (2020). *Digital civic engagement by young people*. UNICEF Office of Global Insight and Policy.
- Costello, J., Homberg, F., & Secchi, D. (2020). The public service motivated volunteer: Devoting time or effort? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 49*(5), 989–1014.
- Çarkoğlu A. & Aytaç, E. S. (2022). Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik, İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- Doğan-Yenisey, K. (2020). Gönüllülük ve Hukuki Çerçevesi. (derl. E. Erdoğan, P. Uyan-Semerci, N. Yentürk, L. Yurttagüler) *Türkiye'de gönüllülük: deneyimler, sınırlılıklar ve yeni açılımlar* içinde (s. 45-92). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, E. & Uyan-Semerci, P. (2020). Türkiye Gönüllülük Araştırması 2019: Gönüllü Koordinatörleri Gönüllülüğü Değerlendiriyor. (derl. E. Erdoğan, P. Uyan-Semerci, N. Yentürk, L. Yurttagüler) *Türkiye'de gönüllülük: deneyimler, sınırlılıklar ve yeni açılımlar* içinde (s. 45-92). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2019). *2019 yılı gönüllülük stratejisi*. https://images.gencgonulluler.gov.tr/get-file/59fcb3943806406785106796164311 7d.pdf
- GHK. (2010). *Avrupa Birliği'nde Gönüllülük*, Brüksel/Londra. https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf.
- Hahmann, T. (2021). *Volunteering counts: Formal and informal contributions of Canadians in 2018*. Insights on Canadian Society. (Statistics Canada Catalogue no. 75-006-X).
- Holmes, K. (2009). Volunteering, citizenship and social capital: a review of UK government policy. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events, 1*(3), 265–269.
- Huang, L. H. (2019). Well-being and volunteering: Evidence from aging societies in Asia. *Social Science & Medicine*, *229*, 172-180.
- ILOSTAT. (n.d.). Work Statistics – 19th ICLS (WORK database). https://ilostat.ilo.org/

methods/concepts-and-definitions/description-work-statistics-icls19/

- Janoski, T., Musick, M., & Wilson, J. (1998). Being volunteered? The impact of social participation and pro-social attitudes on volunteering. *Sociological Forum, 13*, 495–519.
- Karataş, E., Ataman, H. Özçelebi, M. (2023). Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı Bölüm I: Örgütlenme Özgürlüğü (Editör: T. E. Abay), Ankara: STGM. https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-01/sto-rapor1-web.pdf
- Lor-Serrano, A., & Esteban-Salvador, L. (2021). An approach to corporate volunteering in Spain. *Social Sciences*, *10*(3), 80. https://doi.org/10.3390/socsci10030080
- Lukka, P. (2000). *Employee volunteering: A literature review*. https://www.bl.uk/britishlibrary/~/media/bl/global/social-welfare/pdfs/non-secure/e/m/p/employee-volunteering-literature-review.pdf
- National Stiuation Analysis (NSA) – Türkiye. (2024). National Stiuation Analysis Volunteering in Türkiye. UNV. Yayımlanmamış Rapor.
- Salamon, L. M. & Sokolowski, W. (2018). The Size and Composition of the European Third Sector. (B. Enjolras et al.), *The Third Sector As A Renewable Resource for Europe,* https://doi.org/10.1007/978-3-319-71473-8_3
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *11. Kalkınma Planı (2019-2023).* http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *12. Kalkınma Planı (2024-2028).* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, STGM. (2023). Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı Bölüm I: Örgütlenme Özgürlüğü ve Bölüm II: Katılım Hakkı (Editör: T. E. Abay, Yazarlar: E. Karataş, H. Ataman, M. M. Özçelebi). https://www.stgm.org.tr/yayinlar/turkiyede-sivil-toplum-orgutleri-orgutlenme-ozgurlugu-katilim-hakki
- Şentürk, M. (2020). Giriş: Gönüllülüğü Araştırmak. (Ed. M. Şentürk), *Dünyada Gönüllülük Araştırmaları* içinde (s. 1-11). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tong, Y., & Li, J. (2022). How do developed countries motivate volunteering: A comparative analysis of national recognition awards for volunteers in the United Kingdom, United States, Canada, and Ireland. *Social Work and Social Welfare*, *4*(2), 252-262. https://doi.org/10.25082/SWSW.2022.02.005
- Tunçbilek, Ş. S. (2020a). İspanya'da Gönüllülük. (Ed. M. Şentürk), *Dünyada Gönüllülük Araştırmaları* içinde (s. 69-81). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tunçbilek, Ş. S. (2020b). Gönüllülük Tanımını Sorguya Açmak: Meksika Örneği. (Ed. M. Şentürk), *Dünyada Gönüllülük Araştırmaları* içinde (s. 193-205). Ankara: Nobel Yayınları.

- Türkiye Gönüllülük Araştırması, TUGA. (2021). Gençlik ve Spor Bakanlığı, yayımlanmamış araştırma raporu.
- UNV. (2011). Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/SWVR_TR.pdf
- Yentürk, N. (2020). Gönüllülükle İlgili Yasal Düzenlemeler: Sivil Alan İçin Örnekler ve Öneriler. (derl. E. Erdoğan, P. Uyan-Semerci, N. Yentürk, L. Yurttagüler) *Türkiye'de gönüllülük: deneyimler, sınırlılıklar ve yeni açılımlar* içinde (s. 207-258). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SİVİL KATILIM PROJESİ

www.sivilkatilim.org.tr

SivilKatilim sivil-katılım-projesi sivilkatilimprojesi

Bu kitap Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle hazırlanmıştır.
Bu kitabın içeriği yalnızca UNDP Türkiye sorumluluğundadır ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.